
SLOJD
SVENSKA FORENINGEN

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

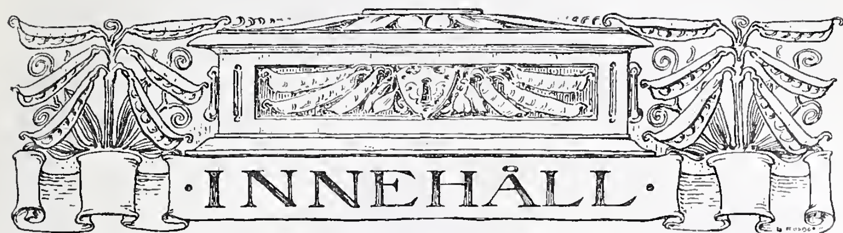
ÅR 1900.

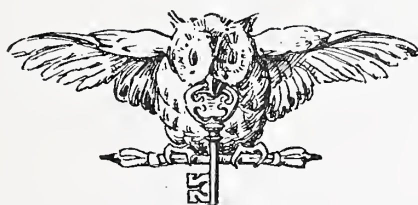
I.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
WILHELMSSONS BOKTRYCKERI A.-B.
1900.

·INNEHÅLL·

Modernt tapetväfveri.

Af **John Böttiger.**

I.

Liksom hvarje människa har vissa för sin individualitet passande uttrycksformer, hvilka ej kunna öfvergifvas eller utbytas mot andra, utan att hon lämnar ett försvagadt eller osant uttryck af det för henne karaktäristiska, har också hvarje konstart sina egna, af hennes material faststälda uttryckssätt, hvilka bilda liksom råmärken, de där ej kunna öfverskridas, utan att den i fråga varande konstartens förmåga att uttrycka sitt egendomliga väsen i väsentlig mån inskränkes. Hvarje öfverskridande af denna lag har till följd en minskning i kraften, djupet och omfattningen af det intryck, konstverket gör på åskådaren, emedan det väcker till lif jämförelsen med andra konstarters uttrycksmöjligheter, som äro rikare i samma mån de äro för dem naturliga. Ett fullt och kraftigt konstintryck står i direkt förhållande till konstartens lagenliga användning af sina karaktäristiska uttrycksmedel.

Konsthistorien lämnar å hvarje blad bevis för sanningen af det ofvanstående.

* * *

Den väfda tapeten tjänade, liksom textil konst i allmänhet på grund af sitt mjuka, böjliga, värmande material, ursprungligen ett praktiskt syfte: att genom utestängande af hetta, köld, vind o. d.

skydda människan och uppfylde naturligtvis i samma mån bättre detta ändamål ju fullständigare den kunde utestänga och skydda.

När man vid mer och mer vaknande skönhetskraf började utföra mönster å väfnaden, utgick man också med riktig konstnärlig instinkt från denna känsla af materialets hufvudegenskap samt sökte i öfverensstämmelse härmed att så utfylla ytan, att hon hos åskådaren ej måtte väcka ett intryck, som verkade försvagande å det, som med väfnaden såsom sådan ursprungligen afsågs. Eller med andra ord: man undvek att låta något ingå i mönstret, som för inbillningen kunde taga gestalt af något icke utestängande, icke skyddande — ett hål eller dylikt.

Som regel visa också mönstren å till dömes medeltidens tapisserier en med öfverflödande detaljrikedom till hela sin yta utfyld fond, mot hvilken det framstälda ämnet (människor, djur o. s. v.) plant aftecknar sig. Bakgrunden är sålunda i full enlighet med tapetens ursprungliga ändamål fattad såsom *en hel och sammanhängande vägg* så att säga, inom och mot hvilken man ser förgrundens figurer. Öfverensstämmelsen mellan materialets hufvudegenskap och mönstrets därefter bildade karaktär ligger här i öppen dag.

Stärkande för denna utan tvifvel riktiga instinkt i afseende på mönstrets förhållande till materialet var äfven de väfda tapeternas ursprungliga användningssätt — att löst (utan att spännas och sålunda väl ofta i fritt fallande veck) vid behof uppsättas, hvarigenom den materialet inneboende egenskapen af något utestängande mera kvarstod för åskådningen och i sin mån utöfvade inflytande på mönstrets gestaltande.

Men, när känslan af tapetens ursprungliga praktiska ändamål i människors uppfattning på grund af ändrade kulturförhållanden undanträngdes, erhålla mönstren också mer och mer en dekorativ karaktär, och det ursprungliga förhållandet mellan material och mönster förändras till sist ända därhän, att mönsterritaren helt och hållet lämnar ur sigte den uppgift materialet en gång haft och låter det uteslutande tjäna dekorativa syften. Man öfverskrider härmed

det af materialets beskaffenhet anvisade området samt ingår inom den närgränsande konstens — måleriets — gränser.

Sedan 1500-talets midt och intill vår egen tid återspeglar tapetväfveriet sålunda troget skiftningarne inom målarkonsten — de stora dekorativa snillena inom denna senare blifva märkesmän äfven inom det förra.

De historiska orsakerna till detta förhållande äro flere. Jag skall här blott nämna de vigtigaste. En är redan antydd: det på grund af kulturförhållanden, särskildt tapetens fastslående vid väggen i stället för densammas lösa upphängande, mer och mer *utplånade sinnet för tapisseriet som alster af textil konst* och sålunda afsedt att i främsta rummet skydda, i det andra att skydda på ett skönhetssinnet tilltalande sätt. Med denna orsak samverkade en annan, kanske ändå vigtigare — jag menar det inflytande, som *utbildningen af luft- och skugg-perspektivet inom målarkonsten* utöfvade å systerkonsten, och som genom sin förledande nyhet var så mycket farligare, som den sträfvade så att säga att *utflytta och om möjligt borttaga* just den sammanhängande bakgrund, som hos den textila konstens mönster utgjorde ett arf af den ursprungliga, konstnärligt sunda instinkten för materialets kraf. Och slutligen kom detta sist nämda sträfvande till hjälp *en högt uppdrifven teknisk färdighet*, som till uttrycksmedel, i motsats mot äldre tiders föga omfattande färgskala, brukade och — för att kunna genomföra sina af kartongtecknaren stälda uppgifter — måste bruka en snart sagdt oinskränkt mängd färger. Af dessa samverkande orsaker, som på samma gång kunna sägas i stort taget och i tidsföljd karaktärisera det 16:de, 17:de och 18:de århundradets tapetväfveri, fann sig tapisseriet redan under högrenässansens tid inne på målarkonstens område och i full täflan med denna.

Hvad detta åter innebar, torde redan af hvad vi anfört vara klart. Tapisseriet hade öfverskridit sina i enlighet med materialets beskaffenhet uppförda råmärken, och de ofvan påpekade följderna af all försyndelse mot materialets lag (som är synd mot konstens helige ande) dröjde ej att visa sig.

Först och främst i form af ett fullständigt *förvillande af konstomdömet i afseende på arten af en dekorativ textil produkt* — ett det textila sinnets bortdöende så att säga. Det högsta beröm en väfd tapet nu mera kunde erhålla var, att han så mycket som möjligt liknade en målad tafla; med andra ord: *så litet som möjligt gaf åskådaren förnimmelsen af sitt material.* Anspråken å detta senares förmåga att uttrycka mönstret hade sålunda i den grad förhöjts, att man som den textila produktens yppersta mål satte, att densamma alldeles skulle dölja sin egen karaktär att utestänga, täcka, skydda samt verka, som om den ej längre funnes till såsom material, det vill säga blott som luft, färg etc. Det var den yttersta konsekvensen af det för måleriet karaktäristiska luftperspektivets införande i den textila konsten.

För de större verkstäderna, i hvilka den tekniska färdigheten var högt utbildad — såsom t. ex. vid gobelinsfabriken i Paris — blef den med målarkonsten upptagna täflingsstriden till en början förhållandevis lättare att föra, äfven om han i sitt följe hade en del konsekvenser, som man ej väntat sig. För de mindre åter, i hvilka tekniken stod lägre, blef underlägsenheten i förmågan att återgifva tapetens af den allmänna smakriktningen fordrade måleriska intryck i samband med det jämförelsevis höga pris dessa arbeten dock alltid på grund af material och tillverkningssätt* betingade af genomgripande betydelse.

Man har nämligen helt säkert just i denna omständighet att söka en af hufvudorsakerna till tapetkonstens bortdöende under 1700-talet. Tapisseriet ville ge åskådaren illusionen af en målad tafla, men kunde det mindre och mindre, och detta i trots af att det var mångdubbelt dyrare än en målning. Det hade därmed snart nog skrifvit sin egen dödsdom.

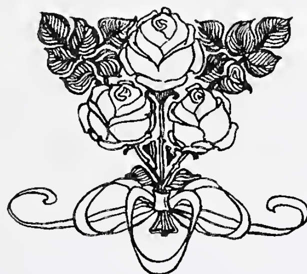
Men äfven vid de stora atelierer, hvilkas konstfärdighet i högre grad än de mindre mäktade fylla allmänhetens anspråk på tapisseriets måleriska karaktär, hämnade sig förnekandet af materialets rätt att

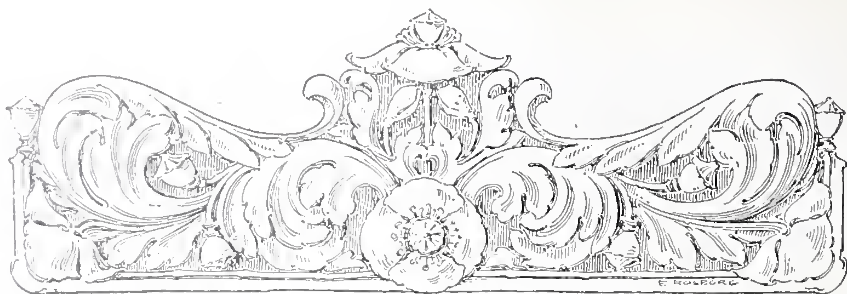
* Äfven där den ofritt kopierande basse-lisseväfstolen i alt större utsträckning brukades.

skrifva mönstret lag, om än straffet här kom först i tredje eller fjärde led så att säga.

Det var färgernas hållbarhet, som svek. Från den ursprungligen föga omfattande färgskalan, hvars motståndskraft mot ljusets inverkan man genom långliga tiders erfarenhet nogsamt kände, hade man för att kunna följa målarkonsten i alla dess olika färgnycker, nödgats för garnen anlita en mängd dittills obrukade färgstoffer, hvilka nya bundsförvanter i striden om allmänhetens gunst — hur skimrande de än kunde te sig i början — snart nog visade sig opålitliga.

Solen och dagsljuset, som åt de gamla tapisseriernas enkla färgmelodi endast gifvit en dämpad, men djupare och innerligare stämning, förändrade så småningom till skrikande dissonanser 1700-talets anspråksfulla och mångstämmiga färgsymfonier, där deras förenade makt ej helt och hållet bragte dem till tystnad (= utplånade dem). Med ett ord: *öfverskridandet af materialets ursprungliga råmärken* var just det, som så att säga med våld och under afryckande af de falska smyckena återförvisade konstverket inom detsammas af materialet dragna gränser. —

Carl-XIV-Johans stil.

En redogörelse med anledning af Sv. Slöjdföreningens utställning 1900*

af E. G. FOLCKER.

Då Svenska Slöjdföreningen tillsammans med Nationalmuseum år 1892 anordnade den Gustavianska utställningen, bestämdes årtalet 1800 såsom slutgränsen för den period, hvars konsthandtverk och konst man der ville ställa oss inför ögonen, och detta årtal var ingalunda godtyckligt valdt.

Visserligen är en periodindelning efter bestämda data alltid en vansklig, sällan en fullt genomförbar sak; och inom de ornamentala stilarna likasom inom alla andra former af utveckling ske inga plötsliga omslag, den ena stilen har växt fram ur den andra med denna såsom nödvändig förutsättning; barocken ur renässansen, roccocon ur barocken och Ludvig XVI:s stil ur roccocon — för att nu endast nämna dem som tillhöra den nyare tiden — men alla ha de förbundits med hvarandra genom mellanformer, lånande sina karaktersdrag så att säga från båda hållen, och öfvergångsstilarna hafva varit minst så många som stilarna.

Om någonsin kan man emelertid iakttaga just ett sådant plötsligt omslag vid den tidpunkt då i och med den stora revolutionen allt hvad till *l'ancien regime* hörde med ens sopades bort och nya idealer, nya former, icke minst i konsten, afsigtligen söktes såsom motsatser till dem man störtat eller trott sig störta.

---

* Samtliga illustrationer fnamställa föremål och anordningar å Carl VIV Johans-utställningen

Interiörer af de kungliga rummen.

Här föddes då, man kan säga fullrustad, den stil som kännetecknar det förra århundradets början: »empirestilen», som den med rätta blifvit kallad, då den ju icke endast var ett uttryck af smaken och det konstnärliga kynnet hos ett kejsardöme, som åtminstone i sina yttre åthäfvor så gärna ville härma antikens cesarism, utan äfven rent af kan sägas ha uppstått på ett maktspråk af den nye kejsaren sjelf.

Antiken hade visserligen redan länge varit föremål för den ornamentala knnstnärens efterhärmning. Utgräfningarna af de båda systerstäderna vid Vesuvii fot under 1700-talets midt hade bragt i dagen en hel verld af former, nya och främmande för roccocotidens menniskor och just genom sin kontrast mot den herrskande stilens nyckfulla snirklar eggande till imitation.

I sjelfva verket var det ur Pompei och Herculanums aska, som den stil föddes, hvilken tog arfvet efter roccocon. Ludvig XVI.s stil, som blott så småningom frångår de gamla formerna, når sin högsta fulländning på 1770-talet, då äfven dess svenska form, den Gustavianska stilen, vunnit sin stadga och herrskar så — ehuru under allt nyktrare former — till dess Kejsarstilen kommer.

Man har gifvit dessa båda stilar — Louis XVI och Empire — ett gemensamt namn: nyantik stil, ett namn som visserligen har sitt fulla berättigande, men som dock *kan* leda till förblandning af två, hvarandra så helt olika stilar.

Empiren, likasom den föregående stilen, hemtar sina motiv från antiken och likväl hvilken skilnad mellan dem båda!

Louis XVI-stilen byter ut roccocons svängda linie — den Hogarthska skönhetslinien — mot den räta linien och införer cirkeln såsom en ornamental grundform; den återupptager kolonnen och pilastern enligt de gamla »ordningarna» och den begagnar sig af hela denna rad af antikens ornaments motiv, som roccocon öfvergifvit: perlstafven, ägglisten, astragalen, kymat och hvad de allt heta. Den finner nya former för mascaronen, rosetten, guirlanden; och roccocons naturalistiska växtmotiv bringar den in under bestämdare kompositionslagar.

Men med allt detta förblir dock Louis XVI-stilen ett barn af det 18:de seklet, den bygger direkt på roccocons grundval och vare sig det gäller arkitektur, konsthandtverk eller klädedrägt, så förbli dock grundformerna desamma som förut.

Antikens formspråk är öfversatt till 1700-talets eleganta fransyska; det är en sirlig, tjusande och kokett stil, men endast för roccocons menniskor kunde den vara *à l'antique* för revolutionens söner blef den en styggelse, just derför att den i deras ögon var ett uttryck af all den frivolitet, som de hatade.

Louis XVI-stilen hade lekt med antiken, Empiren tog den »*au grand serieux*».

Svärmeriet för Greklands och Roms republiker, hvilket födts med den stora revolutionen, tog sitt allra tydligaste uttryck i konsten och konsthandtverket och långt ifrån att försvinna i och med kejsardömets proklamerande fann denna antikhärmning näring först då sina tacksammaste uppgifter, nådde den sina högsta konseqvenser.

Det franska konsthandtverket hade under revolutionsåren och de stora krigen nästan helt och hållet legat nere. Intressena hade uteslutande varit riktade åt andra håll för att konstslöjden skulle kunnat hålla sig uppe.

Men då den nye kejsaren, befästad på sin tron, ville se sig omgifven af all den prakt, som tillhörde verldens mäktigaste monark, och då hela skaran af det nya kejsardömets dignitärer täflade att utveckla en lyx, som ej stod tillbaka för kejsarens egen, då väcktes konsthandtverket ur sin långa dvala, och kejsarstilen blef dess nya uttrycksform.

Mästarne från den gamla tiden voro borta såsom, David Roentgen, eller lefde de glömda och overksamma såsom Riesener och Gouthière, måhända hade de heller icke haft håg och vilja att arbeta i en genre så olik den, hvari de skapat sina *chefs d'oeuvre* af smak och elegans.

Antiken, den rena, oförfalskade antiken, var tidens lösen, och de, som blefvo banerförarna för denna nya stil, voro två unga arkitekter, Percier och Fontaine, i hvilkas verk Empirestilens hela

karakter på det mest fullständiga sätt framträder med alla sina egendomligheter, alla sina förtjenster och fel.

Det kanske mest betecknande draget för denna Empirestil — särskildt då det gäller möbelkonsten och konsthandtverket i allmänhet — var att den sökte sina förebilder bland de ännu qvarvarande lemningarna af det gamla Greklands och Roms arkitektoniska verk. Det är stenkonstruktion, stenornamentik, som ligger till grund för möbelkonstruktionen.

Skarpt framspringande gesimser, förkroppningar, rundbågar, kolonner karakterisera tidens större möbler: skåp, chiffonierer. Ja, ofta afslutas hela möbeln af en fullständig tempelfacad med trappanläggningar och kolonngallerier, prydda af statyer eller byster i miniatyr.

Bordstudsare i guldbrons.
Frih. G. Tamm.

Möbeln får genom denna arkitektoniska formgifning en tyngd, som föga passar samman med dess egenskap af flyttbarhet, och detta intryck ökas genom arten af den dekorativa utstyrseln.

Kolonnen spelar i möbelkonsten en alldeles särskildt betydande roll, icke blott såsom ornamental detalj utan rent konstruktivt, t. ex. såsom bordben både då det gäller de för tiden så karakteristiska konsolborden, eller fristående bord

Lyckligare gestalta sig de möbler, för hvilka direkta förebilder funnos hos antiken: stolar, hvilobäddar. En ofta använd typ är den antika s k. qvinnostolen »cathedra» med sina framåt och bakåt svängda ben, sitt breda fyrsidiga i halfrund böjda ryggstöd, en af de vackraste stolsformer som någonsin funnits. En vacker möbelform är också den breda soffan eller chaiselongen med de höga böjda gaflarna, sådana vi minnas den från Davids

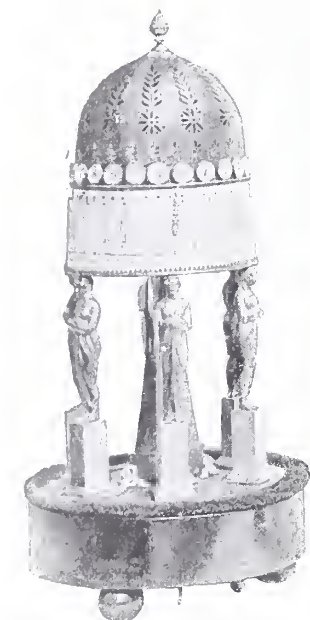

Carl XIV Johans skrifbord (Rosendal).

berömda porträtt af Madame Recamier, en typ, som äfven ofta förekommer såsom säng.

Det är emellertid icke endast de antika — ofta arkitektoniska — formerna, som sätta den bestämda prägeln på Empirestilens möbler, till denna bidrager också i högst väsentlig grad materialet.

För vissa slag af bord, för stolar och mindre möbler var det skulpterade och förgylda träet, i praktgemaken; det enkelt hvitmålade i de anspråkslösa hemmen ofta nog förekommande. Båda sätten voro arf från den föregående stilen; de tillhöra egentligen Empirens första tid, och särskildt det hvitmålade träet lemnar snart nog platsen obestridd åt det träslag, som är Empirens »*par preference*»: mahognyn.

Tidvisare, brons och jern.
Grossh. Hj. Josefsson.

Detta träslag var visserligen icke förut okändt, redan i 1700-talets början hade det införts till Europa, och Thomas Chippendale, Englands store möbelkonstnär, hade under roccocotiden användt det i högst väsentlig grad för sin säregna möbeltyp.

Men det blef först med Empirestilen som mahogniet kom till väldet och satte sin prägel på en hel stil, ett välde som det bibehöll mer än ett halft århundrade framåt och långt efter sedan Empirens eget välde var störtadt.

Träets mottaglighet för en stark polityr, dess olämplighet för skulptering gifva en alldeles bestämd riktning åt möbelkonstnärens sökande efter dekorativ effekt. Släta ytor och raka kanter framhöllo bäst det vackra träets djupa färgglans och öfverensstämde bäst med den stränga hållning, som kejsarstilen affekterade. För vinnande af rikare effekter var man hänvisad till intarsia eller till påläggning af metallbeslag. Intarsian är också en ingalunda ovanlig dekorationsart

Delar af en borduppsats i guldbrons och kristallglas.

för Empiren, den åstadkommes nästan uteslutande med citronträ eller annat ljust träslag och kan vara ganska rik och fyllig såsom i vissa italienska möbler från tiden, är dock oftast af en nykter torrhet såsom i hela den art af stilen som kallas den danska Empiren, och hvarpå äfven i vårt land exemplen äro ganska talrika.

Det dekorationssätt, som dock var det för stilen mest typiska, var användandet af bronsbeslag. Dessa voro i början gjutna för praktpjeserna, ciselerade och förgylda, senare blefvo de endast pressade plåtbeslag.

Empirestilens ornamentik hemtar sina motiv direkt från antiken och använder dem eller tror sig åtminstone använda dem utan förvandling och utan sammanblandning med en föregående stil. Hvad sjelfva motiven beträffar, äro de såsom sådana visst icke uteslutande Empirens egendom. Palmetten, guirlanden, mascaronen, rosetten återfinnas i alla de stilar, som mer eller mindre direkt inspirerats af antikens konst. Ja, icke ens segergudinnan och örnen med Jupiters blixt voro alldeles främmande för tidigare konststilar.

Visserligen har Empiren en alldeles bestämd förkärlek för stridens, ärans och segerns emblemer och använder dem ofta nog, der de föga hafva sin plats. Men det är ej dessa motiv sjelfva. Det är de former, hvari de framhålles, som göra dem till Empiremotiv.

Och dessa formers egenart betingas af den stränga stilisering, hvarunder de framträda, en stilisering som, närmare bestämdt, tillhör det huggna stenornamentet, men som här användes för alla material, vare sig det gälier en vas af silfver eller porslin, en målad vägg eller ett broderi. Häraf den tyngd och den stelhet som tillhör Empirens ornamentik och som stundom i förening med de strängt arkitektoniska hufvudformerna, särskildt under stilens senare utveckling ger ett intryck af klumpighet, hvilket ofta, orätt nog, påbördas stilen i dess helhet.

Empiren var en högtidlig och allvarsam stil, skapad för en verldseröfrande kejsare och för ett folk, som lefde i ett ständigt segerjubel. Den passade väl till de granna ceremonierna, till de

stora praktsalarna, ty den är mera monumental än kanske någon annan stil; men i hemmens enklare interiörer verkade den ofta nog främmande, kylig, eller rättare verkar så nu för oss.

* * *

Från Frankrike, herrskarinnan i modets verld, utgick kejsarstilen såsom en modestil öfver verlden. Den kom äfven till vårt land och detta medan ännu Gustaf III:s son, kejsarhataren, var Sveriges konung. Här fann den dock knappast någon tacksam jordmån; våra farföräldrars föräldrar sympatiserade ej stort med en stil, som för dem så komplett saknade fosterländskt historiska förutsättningar. De höllo ganska länge fast vid de gamla Gustavianska formerna och ornamenten, och hos oss kunna också spåras en mängd öfvergångsformer från den gamla till den nya stilen, i hvilka den förras elegans och lätthet förenar sig med den senares enkelhet och allvar till resultat, som ofta äro högst tilltalande. Bord och väggmöbler i mahogny med en sparsam och enkel dekorering af bronsbeslag, vissa stolstyper i mahogny och i hvitmåladt trä med förgyllning höra hit, och med dessa för ögonen kunna vi konstatera, att hos oss funnits en förempire, som åtminstone tilltalar oss nu lefvande mera än denna stil i dess fulla blomstring.

Under Carl XIII:s tid fortsattes utvecklingen, och det finns ett ställe, Rosersbergs slott, den gamle konungens älsklingsplats, der denna utveckling ännu i dag kan studeras.

Från början en 1600-tals byggnad af vanlig svensk typ, har slottet så väl till det yttre som det inre undergått åtskilliga förändringar. Då Hertig Carl af Södermanland residerade der, var inredningen genomgående i 1700-talets senare stilar.

Och så förblef det, tills inpå 1800 talet storartade omändringar gjordes för att sätta det i stånd åt den nye tronföljaren.

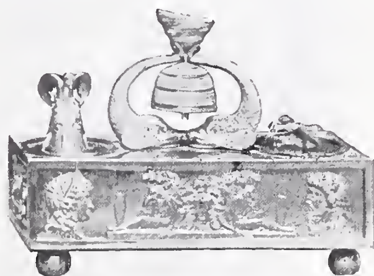
Vandrar man igenom de höga präktiga salarna, som hvad inredningen beträffar, sedan dess stått alldeles orörda, så är det nästan med en känsla af rörelse, man finner det rum, som var den gamle

Delar af borduppsatser i guldbrons och kristallglas.
(Öfverkammarherre G. Celsing. — Herr Ad. Weber

konungens eget, fullkomligt orördt, bibehållet i sin Gustiavianska karater, med de rundade hörnen, den djupa alkoven och de panelade, hvitmålade väggarne med deras enkla ornering i guld. I de flesta af de friga rummen råder en egendomlig blandning af gammalt och nytt paneler och listverk, dörröfverstyckenas ramar äro gustavianska, men väggpanelernas siden är ofta väfdt i kejsarstilens mönster, mattor och gardintygsuppsättningar bära alla dess kännetecken.

Endast i de rum, hvilka voro direkt afsedda att användas af kronprinsen och hans gemål, herrskar den nya stilen oinskränkt. I drottning Desiderias sofrum äro väggarnas ljusblå sidenpanneauer infattde i ett panelverk i hvitt och guld med runda medaljonger och dörrstycken målade *à l'antiquaà* af Westins pensel. Det enda fönstret kroes af ett karakteristiskt draperi i ljusblått kinesiskt silke, och öfver sängplatsen der då stod en säng af romersk typ i mahogny och med pålagda, förgylda panetter, sväfvar en sänghimmel eller en paviljong, ett det mest komplicerade draperikonstverk, upfäst med lagerkransar och pilar i guld, hvarifrån de långa omhängena af samma tyg som fönstrets gardiner nedfalla i djupa bågar öfver bäddens svängda gaflar. Näst intill detta rum ligger den lilla s. k. toiletten med sin rundhvalfda abid målad i pompejansk art, med väggen draperad i gult siden och den runda soffan i grannaste purpur med inväfda palmetter i gult, en djerf men lyckad färgeffekt och en högst elegant och typisk anordning. Det stora konversations- och arbetsrummet som ligger i fil med detta rum är slottets vackrastegemak och visar kejsarstilen från dess bästa sida. Väggarna i detta rum äro helt och hållet panelade i hvitt, på det rikaste indelade af ornerade listverk och friser i guld. Öfver de bägge stora dörrparen i mahogny med relieffornament i guld hafva öfverstyckena figurscener i färger. Det det något långsträckta rummets ena sida upptages af två fönster

Skriftyg i guldbrons.
H. M. Konungen.

med rika draperier i grönt och mellan dem en bred trymå; den midt emot liggande långsidan är anordnad på ett för kejsarstilen högst karakteristiskt sätt. I det ursprungligen något bredare rummet har inbyggts en långsträckt men ganska grund alkov, helt och hållet upptagen af en divan med sits och dynor i grönt siden, alkovens vägg är klädd med liknande siden i breda draperier och en draperad lampbrequin af samma stoff fyller alkovens dagöppning.

Bordstudsare i mörk och förgyld brons.
Löjtn. W. Bäcklin. Grefve F. U. Wrangel.

I de båda väggpaneauerna på ömse sidor om alkoven äro insatta mindre enkeldörrar lika de stora dörrarna på rummets kortsidor och öfver dem dörrstycken med figurscener inom rika ramverk i hvitt och guld. Golfvet täckes af en aubussonmatta i grönt såsom hufvudfärg, och jemte ett eller två konsolbord utgöres möbleringen af ett antal länstolar och taburetter i mahogny med förgyllningar och med grönt siden i empiremönster, en möbel som genom sina smärta, eleganta former nästan motsäger sitt ursprung från kejsar-

Föremål i svärtadt jern.

Statsgeolog Erdman. — Amanuens E. Folcker.

tiden. I detta rum är äfven såsom midtpjes placerad det kuriösa sybord, som äfven på utställningen var sammanställdt med rummets möbler, men som tydligt nog förråder sitt senare ursprung.

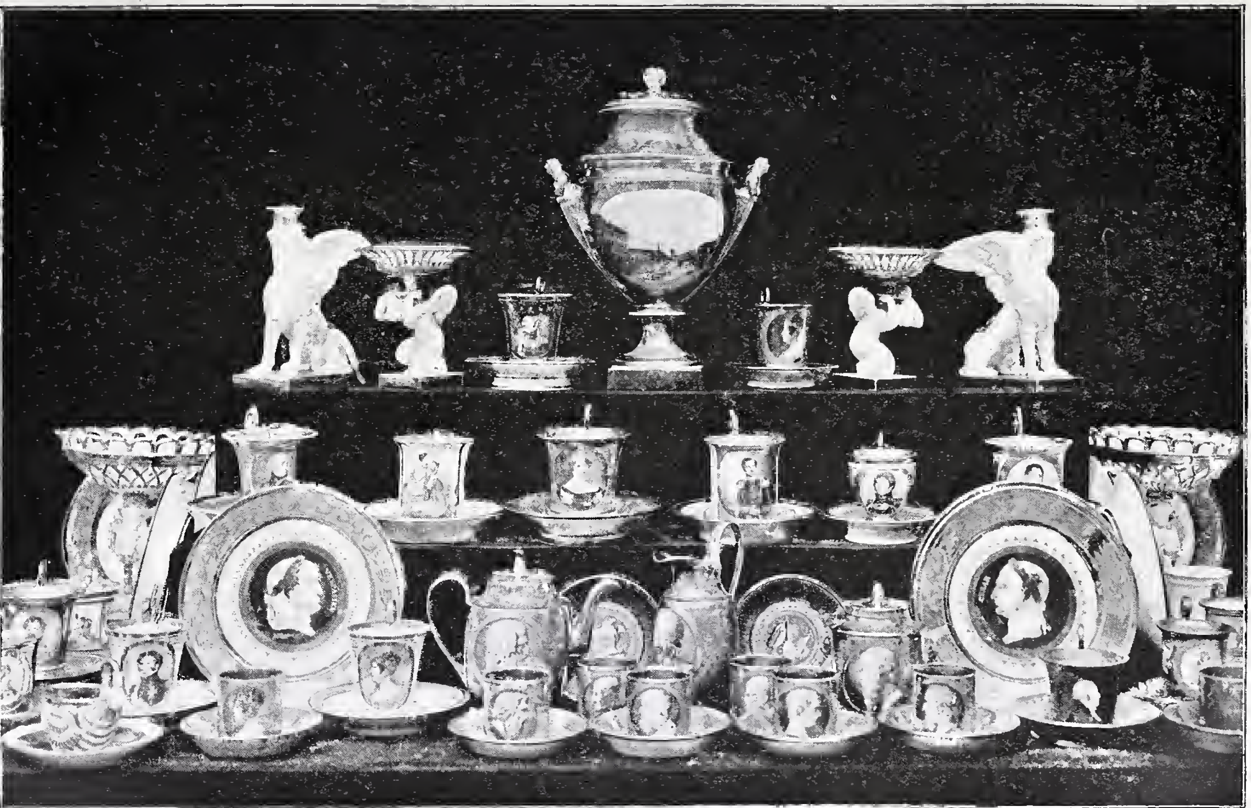
Det finns endast ett rum i Rosersbergs slott, som är intressantare än detta, och det är Carl Johans eget, praktsängkammaren i öfre våningen. Äfven här är alkovanordningen en hufvudsak. Lik en romersk triumfbåge delar sig väggen i en större rundbågad midtalkov, flankerad af fristående joniska kolonner och två lägre raktäckta sidonischer. Hvitt eller guld äro arkitekturens färger, men rundbågen fylles af en sol i grönt siden, spändt i radiala veck. Från takfrisen nedhänger rundt hela rummet ända till golfvet ett sammanhängande draperi i grönt siden endast draget åt sidorna framför de båda fönstren. Möbeln är i mahogny med bronsbeslag och från taket nedhänger en ampelkrona i guldbrons och af ädlaste form.

Porfyrvas.
Stockholms slott.

Sådana voro de gemak, som tillreddes för att emottaga den nye fursten. Han skulle här se sig omgifven af samma former, samma anordningar, han varit van vid i sitt gamla hemland. Det blef under dessa år hos oss lika mycket en affektionssak som en modesak att inrätta sitt hem efter den stil, som herrskade i tronföljarens land, och med Carl XIV Johans ankomst var det först, som kejsarstilen fullständigt eröfrade Sverige.

Då det sålunda har gällt att äfven för den stil, som efterträdde den Gustiavianska, finna ett svenskt namn, har benämningen Carl XIV Johans stil väl haft sitt berättigande.

Visserligen hade redan vid början af Carl XIV Johans regering kejsarstilen i Frankrike sett sina bästa dagar, visserligen hade den vid konungens död för länge sedan nått sitt djupaste förfall, men någon ny stil utgående från nya principer, kännetecknad af nya form- och dekorationselement, kan icke under hela denna långa tid konstateras.

Föremål i porslin.

H. M. Konungen, — Hertiginnan af Dalarna, Herr Ch. Hammer, — Grefve G. Lagerbjelke, Intend. Ossbahr m. fl.

Hvad som gaf stilen i dess fulländning en anslående, nobel verkan, var dess storslagna, imposanta former, dess om antikens kyska dekoration erinrande ornamentik. Den var en kunglig stil mer än någon annan med undantag måhända af barocken.

För hemmets intimare behof fordras dock andra egenskaper än dessa, och här kom stilen väl mycket till korta. Den borgerliga Carl XIV Johans-stilen har visserligen åtskilliga verkligt vackra stolstyper, genom sin enkla form och ornering; dess konsolbord med sina höga speglar äro äfven ofta af en god verkan, och hållna inom vissa

Porfyrvaser.
Stockholms slott.

mått äro dessa byråer och chiffonierer med sina raka linier och sina släta mahognyytor utan andra beslag än nyckelplåtarnes lejonhufvud, enkelt prydliga.

Men så snart de pompösa måtten och formerna börja spela in, som de alltför ofta göra, blir effekten banal och smaklös.. De väldiga sofforna, helst med den senare tidens ryggfrontoner och rundsvängda gaflar.

De tunga »divanborden», en platt låda hvilande på midten a en kolonn, som i sin tur uppbäres af en fyrsidig sockel med fyra kraftiga lejontassar.

De monstruösa chiffoniererna med deras gesimser och hörnkolonner och uppsatser, allt detta och annat detta likt visar Carl Johans-stilen såsom möbelstil från dess sämsta sida.

Bäst står sig Carl Johans-stilen, då det gäller kompositionen af sådana föremål, för hvilka antiken mera direkt kan tagas till mönster, der formerna icke behöfva lämpas efter för antiken fullkomligt främmande ändamål. Hit hör i främsta rummet den för antiken så typiska bronsgjutningen. Kandelabrar och ljuskronor med rent antika motiv och dessa praktfulla bordstudsare, der urtaflan är det enda moderna, infattad som den är i en romersk sockel och omgifven af hela statyetter i grekisk nakenhet eller romartoga. Hit höra äfven alla former af kärl, i metaller i keramik eller sten; klassiskt rena i sina konturer höljda af en rik ornamentik à la greque eller à la romaine.

Kandelaber i svart och förgyld brons.
H. K. H. Kronprinsen.

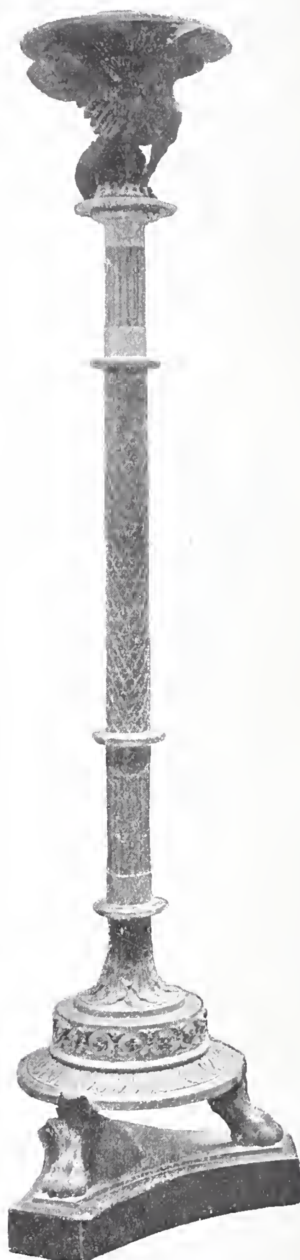
Dessa föremål förskrefvo sig emellertid uteslutande från antikens hemland, men spridda som de voro i våra svenska hem, bidrogo de att åt deras interiörer gifva den prägel af värdighet men också af stelhet, som äro stilens förnämsta kännetecken.

Bland de interiörer, som ännu finnas qvar från denna tid i nästan orubbadt skick är jemte Rosersbergs slott (som dock spolierats just på dessa bronser) det märkligaste Carl Johans egen skapelse, det lilla Rosendal på Djurgården.

Det tillhör en senare utveckling af stilen, och många af dess möbler — isynnerhet dess praktmöbler — tillhöra det börjande för-

Kandelaber i brons och marmor.
Rosendal.

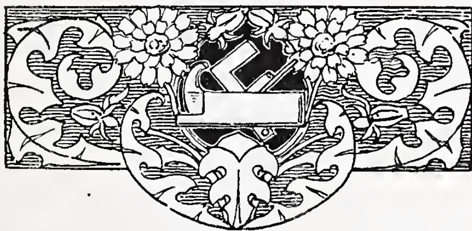

Gueridon, förgyldt trä.
Rosendal.

fallet, men bland dess inredningar är framför allt den s. k. röda salongen ett verkligt ståtligt exempel på fin och nobel stil. Väggarnas panneauer äro af rödt siden i långsträckta veck, afdelade af fristående smärta kolonnetter i mahogny med förgyllda kapitäl, de rika fönsterdrapperierna med sina öfverstycken af förgyllda trofeer, och de präktiga dörrarna i grisaille och guld bilda ett helt af den bästa verkan. Endast den breda, öfver all beskrifning klumpiga frisen, målad af Hj. Mörner, stör intrycket.

Ännu en interiör eller rättare en hel samling af interiörer från denna tid finnes i vår hufvudstad, mera typisk och mera stämplad af konstnärlig smak än någon af dem, jag nu omnämnt, och det är inom den villa, som tidens mest frejdade konstnär, Byström, byggde åt sig på höjden vid Djurgården.

Ännu i sitt förfall — den användes ju f. n. till förvaringsrum för de ytterst mångskiftande Hammerska samlingarne — ger den en på samma gång präktig, vacker och rent af älsklig bild af tidens stil i dess mest konstnärliga fulländning: färgrik och ljus som den är med sina öppna rum, hvita marmorkolonner och sina relieffriser och pompejanska väggar, och man kan icke tänka sig en bättre plats för en permanent Carl XIV Johans-utställning, ett museum egnadt åt minnet af våra farföräldrars tider och åt grundläggaren af vår konungaätt.

Carl Larsons väfda tapeter.

Af

Carin Wästberg.

Då det torde finnas en och annan, som är särskildt intresserad af ofvanstående ämne, anser sig förf. böra nämna, att denna uppsats ej sysselsätter sig hvarken uteslutande eller till det mesta med Carl Larsons tapeter. Dessa hafva blott gifvit en efterlängtad anledning till reflektioner som länge legat mig i tankarna, men för hvilka hittills saknats lämpliga utgångspunkter.

Ehuru väfnaderna sålunda endast utgöra medlen hvarmed vissa syften skola nås, skall läsaren likväl finna öfverskriften fullt berättigad.

Och nu direkt till våra utgångspunkter: Carl Larsons bekanta haute-lisse tapeter. Som kändt äro dessa till dato endast tvänne till antalet, båda tillkomna på beställning af Handarbetets vänner, nämligen: »Kräftfisket», väfd under sommaren och hösten 1899 och exponerad å H. A. V. jubileumsutställning samma år, samt »Birgitta», utförd under månaderna nov—febr. och utställd å nämnda förenings senaste uppvisning af för Paris ämnade konstalster d. å.

Vid första anblicken förefalla dessa båda textila arbeten ganska olika, det är egentligen ej något, som förråder, att de utgått från en och samma kompositör, en stor förtjänst i och för sig. Det

första verkar som helhet oroande, blicken irrar hit och dit, eller att finna en tillfredsställande hviloplats. Det senare är däremot af alldeles motsatt verkan, det är lika lugnt som kräftfisket var oroligt. Men vare sig lugn eller icke lugn, så bereder ingendera af dem en kritiker någon långvarig hvila. Hans granskningslusta är snart väckt. Och genom dennas förstoringsglas upptäckes mycket snart, såsom kunnat af tidningarna, ses några likheter tapeterna emellan, vissa för båda gemensamma egendomligheter. Hvardera kompositionen omfattar tvänne för hvarandra mer eller mindre främmande partier: Själfva hufvudämnet och dettas inramning. I Birgittatapeten gäller detta omdöme egentligen sidobårderna. I Kräftfisket däremot är bården på ett undantag när enig i sin likgiltighet för god samverkan med midtpartiet. Denna företeelse, gemensam för Carl Larsons båda tapeter, har naturligtvis som alla andra företeelser sin naturliga orsak. Såsom själf varande kompositör inom den dekorationskonst, till hvilken det hufvudsakligaste i ofvannämnda väfnader torde kunna hänföras, äger jag kanske en liten rättighet att förklara fenomenen genom att angifva den möjliga upprinnelsen till dem. Att döma af erfarenheten tyckes denna ej vara så alldeles ovanlig.

Då det ej är hufvudframställningen, som skall rätta sig efter inramningen, utan tvärtom, så förstås af sig själf, att felen på bristande samverkan är att söka och finna hos bårderna. Uti ingendera af dessa ligger felet i valet af motiv, däruti äga de ännu en gemensamhet. Men så följer en väsentlig olikhet. På skilda vägar, af olika orsaker ha bårdresultaten blifvit de samma. I Birgittabården ligger upphofvet till disharmonien i motivens behandling. Men missförhållandet mellan »Kräftfisket» och dess bård ligger i hufvudsak annorstädes. Hade konstnären hållit fast vid sin första idé om grön bottenfärg för ramorneringen, är det mycket antagligt, att det omskrifna felet aldrig förefunnits. Den nuvarande hvita tonen upphäfver, synes det åtminstone förf. den konsekventa tankegången i kompositionen. De många afplockade blomstren efter en dag i det fria, isynnerhet i barnsällskap — hvem känner ej till den afslutningen! När man sedan mins den sköna dagen, då taga alla

doftande blommor sitt berättigade rum i bildernas led, de blifva glädjens festoner i vår härliga, gröna sommarkväll. Inom denna naturens färgstarka, sammanhållande omfattning ser man minnets glada, ljusa tafla af den dagens många händelser. Sådant var kräftfisket ursprungligen, enhet och helhet i tanke och framställning. Därefter utbyttes det kraftiga gröna mot hvitt, utan att någon omkomponering i öfrigt ägde rum. Men i förevarande fall skulle hvitt kunna vara giltigt endast under den förutsättningen, att Carl Larson gjort vissa ändringar, gjort orneringens former lämpliga för hvit bakgrund: vidare bringat hela taflans färgstämning i samklang med den nya omfattningen. Efter detta arbete skulle man i lyckligaste fall kommit till enahanda resultat som man nått endast därigenom, att man låtit den gröna färgen förblifva på den plats, konstnären anvisat densamma, så enkelt är det ibland. Sällan, om ens någonsin, gör man sig själf, sitt arbete eller den som köper detsamma, en tjänst genom att låta locka sig till förändring af något som öfverensstämmer med ens egen individuella uppfattning af ämnets behandling. Detta helt enkelt därför, att ingen förmår så lefva sig in i kompositionen, som konstnären själf, och ingen kan heller beräkna följderna af färg- och formutbyte så väl som han.

Angående Birgittatapetens bårder, är det mig icke bekant, i hvad mån främmande goda råd inverkat på dess mindre tillfredsställande sidostycken. Det förefaller dock icke otroligt att de äro äkta d. v. s. sådana som C. L. helst velat ha dem eller åtminstone beslutat sig för dem. Då borde ju den som fört ofvanstående resonnement vara nöjd. Har Carl Larson komponerat så, är det naturligtvis enligt hans konstnärsöfvertygelse riktigt, och då är det också som det skall och måste vara.

Nu *kan* det likvisst finnas andra orsaker till orneringen af mindre väsentliga partier i en komposition än konstnärens begär att ha det just så. Den stora enkelheten i sidobårderna utesluter icke utan stöder ett dylikt antagande. Antingen kunna de, dekoreringen som ofvanstående, ha tillkommit vid början af arbetet, innan man ännu hunnit fullt gripas af sitt ämne. Sedan få de stanna

kvar, man hinner ej ändra, kan till och med alldeles förbise dem. Eller ock, och detta är sannolikare, äro de blott en hastig afslutning på ett älsklingsarbete, som hållit kompositören ganska varm. Då den egentliga uppgiften är relativt lyckligt löst, kostar det ibland otrolig möda att fullborda några obetydligheter på ett någorlunda hederligt sätt. Att verket förlorar i värde härigenom, är ju ledsamt, men det betyder så litet i jämförelse med hvad man själf förlorar genom att ej taga af sitt allra bästa förråd äfven för arbetets obetydligaste detaljer. »Det gjælder om at naa det inderst liggende — et vist »for Alvor» i *alt*, hvad man foretager sig», säger dansken Feilberg. En tredje anledning, kanske den sannolikaste just i detta fall, kan ligga i modets oomtvisteliga inflytande. För detta kan icke ens den bästa, den mest självständige bland kompositörer alltid gå fullständigt fri.

Härmed äro några af de antagligare skälen till disharmonien mellan C. L:s tapeter och dessas ramverk angifna.

* * *

Men det finnes mer att beakta i dessa lärorika gobeliner.

Hvad »Kräftfisket» angår, måste man säga, att detta ej tillfredsställer så i väfnad som å karton. Som dess fel och förtjänster både såsom komposition och utförd gobelin, emellertid ej tjäna denna artikels syften, förbigås de här, på ett undantag när, med den anmärkningen att felen äro af den allra lindrigaste arten. De flesta tillhöra den kategori af dylika, som upphöra af sig självfva när konstnären och väfverskorna blifva mera bekanta med hvarandras arbetssätt.

Tapeten i fråga har nu emellertid, från en nutidsmänniskas synpunkt sedt, en stor förtjänst. Och denna ligger i motivet. Icke så till förståendes som skulle kräftfiske vara mera värdt att föreviga än många andra tilldragelser. Nej icke så, som kan ses af nedanstående.

Då jag för några år sedan i Rom sammanträffade med föreståndaren för Påfvens gobelinväfveri, blef det bl. a. fråga om våra

förhållanden på samma område. Dessa voro, som bekant, för cirka fem år sen på långt när ej så vidtomfattande som nu. Den i öfrigt alskvärde Signor Gentili log medlidsamt åt Svenskarna, som kunde tro, att något annat var gobelin än det han väfde och det som åstad kommes i Les Manufactures des gobelins. *»Non sona degli arazzi»*, det var något annat vi fuskade med. Ej ens hans närmaste yrkesbroders, Erulo Erolis verksamhet — han kopierade i haute-lisse ungrenassansens mera ornamentala framställningar — kunde benämnas gobelinväfning. Enligt Gentilis dom afgöres spörsmålet: Gobelin eller icke? af motivet, ej af tekniken. Han hade vänligheten visa några bland de förnämsta af sina kartoner, samtliga jättelika till sina proportioner. De framställde ofta kvinnliga helgon: En ensam figur i ganska mycket kläder, stående mot tomma luften, nedtill ett bal eller annan fotställning, några helgonattribut, det var allt. Den tapet som då var under arbete, var komponerad af någon Roma-professor och höll mellan fyra à fem meter i höjd, och omkring en och en half dito i bredd. I fyra år hade Signor Gentili och hans elever hållit på därmed och hunnit ungefär en tredjedel af det hela. Och hela detta väfstycke återgaf endast förtonad luft, på ett obetydligt undantag när, nedtill i hörnet. *Det* var riktig gobelin, enligt *sin* mästares begrepp. Skulle man frågat Erulo Eroli efter hans mening om Gentilis arbeten, så vore det öfverensstämmande med Erolis uppfattning af gobelinväfnad, att ha medlidsamt höjt på axlarna och svarat: Stackars dåre! Men naturligtvis berodde dessa båda herrars tillfälliga mening ej på okunnighet i sak. Som så många andra hade de bara svårt att erkänna något annat än det de voro vana att se.

Det har gått ett rykte, att något uttryck liknande Gentilis blifvit fäldt öfver Carl Larsons »Kräftfiske»: Det är icke gobelin. Det är sant, icke det minsta liknar den tapeten de textila alster som hittills benämnts så, huru olika dessa sinsemellan än äro. Men då »Kräftfisket» till tekniken är en hautelisseväfnad, kan dess heder och värdighet som gobelin ej rättvisligen bestridas. Det enda berättigade påståendet som kan göras mot tapeten i fråga, och mot

hvilket den ej kan försvara sig, är detta, att den ej är en *gammal gobelin.*

Nej, det egendomligaste och mest värdefulla med hela väfvaden är nog det, att den är alldeles ny. Carl Larson stöder sig vid traditionen endast hvad tekniken vidkommer, i alla andra afseenden är han sig själf. Motivet är hämtadt från konstnärens egen tid, framställningssättet är hans och färgerna äro C. L:s egna, så goda han kunnat få dem i garner. Men hufvudförtjensten ligger nu däri att konstnären vågat välja, för ett i utförande så jämförelsevis dyrbart arbete, sitt ännu från nutiden, från en episod som han själf varit med om, förstått, uppskattat. Detta hade dock varit honom omöjligt, hade icke Handarbetets Vänner varit nog modiga att våga beställa något dylikt. Det modet vanns visserligen icke utan många om och men, egentligen var det nödvändigheten som tvang fram det, men det förringar det ingalunda. När slutet blef en ny gobelin så är allting godt. Med hänsyn till utställningen i Paris, — det var för denna tapeten blef till — fordrade rent af själfaktningen att vi utställde af vårt eget. Att allra underdånigast komma till gobelinernas land med någon komposition efter franska förebilder, det kan anstå ett land som för denna period redan sett sin högsta blomstring. Men att *börja* med något, slå in på nya vägar, är ett yngre kulturfolks stora företrädesrätt. Dock, alldeles frånsedt den stora världsexpositionen, med tanke blott på hvad vi äro skyldiga oss själfva, gläder sig framstegspartiet öfver att Carl Larson kört ut ur de traditionella haute-lisse hjulspåren både hvad kompositionens ämne, behandling och färger angå. Att det första försöket är mindre fullkomligt, det är ren bisak.

* * *

Det skulle vara af utomordentligt intresse att få en psykologisk förklaring öfver det märkliga fenomenet, att vi alltid då det gäller ett mera representativt konstverk välja händelser »från Gustaf Vasas tid» och aldrig från vår samtids historia. Hade detta i alla tider varit praxis, att i regeln måla hvad man aldrig sett, skulle

konsten ju icke skänka oss en enda pålitlig bild af de olika utvecklingsskedena inom mänskligheten med dess vexlande vanor, växlande intressen och sysselsättningar. Men fenomenet förefaller till all lycka vara af mera temporär beskaffenhet. Det uppträder, synes det, i samband med nya tings ordning. Det är icke endast förakt för hvad som nu passerar, ehuru detta, sorgligt att säga också är händelsen. Snarare är det bristande tid som vållar försummelse af samtiden. Månne icke förloppet är i hufvudsak följande: Nationalitetskänslans återuppväckelse, hvilket medför en blick tillbaka; forskningar i det förflutna, kärlek till landets lysande perioder. En sista ansträngning att så godt sig göra låter lefva det om igen, detta af alla kända (?) men framför allt *erkända* förflutna. Sådant tager tid i anspråk. Den generation som finner sin förnämsta uppgift däri, hinner ej lefva för sig själf. Under dyrkans dagar går dess egen värdefulla historia obeaktad förbi. — Hvem har skildrat i färg och form 1800-talets skiftesrika senare del? Eller har tiden ej gifvit uppslag värdiga hvilken art af tolkare som helst? Gör den det icke den dag som är? Vi arbeta, vi jubilera, vi uppfinna, vi sända våra vetenskapsmän på upptäktsfärder, värdiga människan som fätt löfte att besitta jorden, vi bygga upp, vi rifva ned, allt på ett annat sätt än våra förfäder, och den dagliga pressen är den enda som märker det. Kanske förf. supponerar bara, kanske blifva våra efterkommande lika intresserade af vårt lif och oss, som vi äro af de gamlas. Lära därom kunna de nog få, men måladt för ögonen är det dem sannerligen icke. Kanske skulle det intressera dem att på platsen för den historiska freskomålningen se t. ex. en malarskola fr. Carl Larsons tid, med personligheter som verkligen existerar både lärare och elever och i konstnärens samtid gifva sitt till att prägla tidförhållandena. Ja helt säkert beredde den freskomålningen dem lika stort nöje som den, hvilken nu pryder platsen. Och icke endast den utan äfven oss. Men, det faller mig något in, måhända äro de äfven för fresker afsedda fälten, sparade för nutida bilder! — Hela denna tillbakagående rörelse skulle vara mycket vemodig, så vida den icke i sig innebure fröet till något

nytt. Hur gick det icke till uti Italien, då den väldiga renässansen stod på tidens tröskel. Italienaren på hinsidan tröskeln började med att framälska sin stolta forntid, dess litteratur och dess konst. Italienaren på vår sida om gränslinien börjar med den upptäckten, att han själf är en lefvande del af det folk och land, han lärt sig älska och beundra. Också han känner en okuflig lust att förtälja om dess storhet och skönhet. Men förmågan att besjunga blott hvad som varit, och om hur andra uppfattar lifvet och människorna, den äger han ej, den är bokstafligen utsliten af föregående generation. Han arbetar i stället såsom en person, uppfödd af minnen af ära och välde, måste arbeta: På ny ära och utvidgadt välde. Så gick det till vid den Italienska konstens födelse. Så tillgår det nu hos oss. Carl Larsons Kräftfiske är ännu ett bevis på, att vår dyrkan af endast det förflutna lider mot sitt slut. Vid dylika öfvergångstider händer det dock, för att tala med prof. Schück, att den nya arbetaren på utvecklingens kedja bryter ej blott med fördomar, utan för att tillfredsställa människoandens fordran på fullkomlig och obegränsad frihet bryter han också med mycket som alltid duger. Detta är dock icke liktydigt med, att han förkastar det som är godt, ty han upptar det nog, men återger det i ny form — hvilket tar sin tid.

Återstår nu att säga några ord med anledning af den heliga Birgitta. Som läsaren känner af historien var hon en ovanligt självmedveten kvinna. Det var dock icke denna egenskap som lades till grund för hennes kanonisering, lika litet som den är orsaken till att hennes namn än i dag hålles i ära bland oss. Olyckligtvis både för Birgitta och oss, har emellertid C. L. råkat få se henne i de minst beaktansvärda ögonblicken af hennes lif, då hon får en påminnelse om huru märkvärdig hon är. Hon står där fullt medveten om publiken och till tjänst för dens knäfall.

Detta att det framställda af hvad slag det vara må, är medvetet om åskådarnes närvaro, är ett nutidsdrag som helt säkert icke hör till de mest glädjande. Mycket af hvad konsten nu bjuder har ingen annan uppgift än den, att låta sig beskådas, utför ingen

annan handling, än den negativa, att stå så vackert eller så effektfullt som möjligt mot de medspelande elementen i kompositionen. Konstnärens erfarenhet af, att allt måste exponeras, har tvingat fram skapelsen, som, utan vetskap om utställningar, skulle sett helt annorlunda ut. När Birgitta och hennes dotter promenerade vid Vetterns strand, ostörda, sig själfva, bytande tankar om lifvets stora spörsmål eller den viktiga klosterfrågan, då skulle det varit intressant att se dem. Nu är hopens hyllning deras enda tanke, en fattig anledning till en Birgittatapet! Vore de åtminstone porträttlika! En så urbota enfaldig önskan far igenom ens hjärna då man står inför de frambesvurna medeltidskvinnorna. Men på goda grunder har C. L. underlåtit att framställa dem så.

Om icke detta uttryck af medvetenhet stämplade arbeten inom alla den bildande konstens områden, skulle man alls icke oroa sig öfver att det förefanns i »Birgitta». Ty det är det, här om man så må uttrycka sig, en blyg medvetenhet, som kanske i mångens uppfattning kan vara mera berättigad, dels äger denna komposition förtjänster som kunna öfverskyla mycket. Men nu finns det, som sagdt, ingen afdelning inom konsten som ej tillverkar denna utställningstyp. I alla dessa verk är konsten icke till för sin egen skull. Den är till för att observeras och beundras. Ämne och former och linier och färger i den ståtligaste komposition, i det minsta ornament, alla ha de samma mål och samma anspråk.

Men om ock hela världen prisar ett dylikt mönsterstycke i dag, så är det intet af de mest förbisedda utbyten af sann konst, som så fort skall mista sin dragningskraft som dessa. Hvarpå beror det, att så jämförelsevis få af de sista tio årens konstprodukter — isynnerhet inom den dekorativa konsten — förmått bibehålla sitt intresse. De innehålla så märkvärdigt litet, de som äro så medvetna om sin tillvaro och sitt värde, man kan dem genast utantill och *orkar* icke se dem om igen.

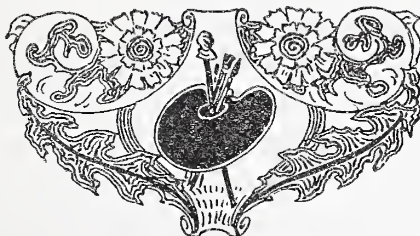
* * *

Är det utställningarna som fördärfva oss? Att de äro upphofvet till den *gjorda* konsten, — något tydligare uttryck finnes ju icke, — är ganska antagligt, men fördärfbringande i egentlig mening kan man icke kalla dem — låt vara att de kräfva offer. De ha, som alla nya uppslag inom samfundslifvet, framkallat vissa störande rubbningar, hvilkas dåliga verkan är kännbarast i början. Då utställningsväsendet genom utveckling hunnit ordna sig, skall det nog icke hindra någon som *kan* vara sig själf, att verkligen vara det.

Icke heller är det allmänheten som förderfvar konstnärerna. Men den skall ju se konstverken och köpa dem, och den ser och köper endast det som är på modet! Ja, och dock är det icke den som förstör oss. Förhållandet är alldeles omvändt. Minoriteten är den tongifvande och erfarenheten lär, att de verkliga konstnärerna måste räknas dit. Det är en villfarelse att tillskrifva det stora flertalet, publiken denna egenskap af vägvisare.

* * *

Jag vet blott *ett* sätt att undvika ett sådant där *man-ser-mig* arbete, ett på hyllning väntande eller om beröm bedjande verk. Och det är detsamma som Carl Larson använder vid sina flesta skapelser: Att idka konsten för konstens egen skull, af kärlek, ej till publikens gunst, af hänsyn, ej till modets kraf, utan allenast till skönhetsverlden inom sig och af plikttrohet mot densamma.

Bilder ur Uppfinningarnas och Industriens värld.

Af

A. Hammarskjöld.

»Underverkens århundrade», har en berömd man kallat det tilländagångna nittonde seklet, och det är icke utan fog han gifvit det denna stolta benämning.

I afseende på den materiella utvecklingen står ju detta sekel utan motstycke i mänsklighetens historia, men näppeligen i hvad som i högre mening förstås med den andliga. I sistnämnda hänseende torde nämligen för många renaissance- eller reformationstidehvarfvet stå oändeligen högre än adertonhundratalet. De geografiska upptäckterna under sistnämnda århundrade må vara huru betydelsefulla som helst, men de uthärda icke jemförelsen med det tidehvarfs, under hvilket Columbus upptäckte en ny värld och Portugiserna sjövägen till det land, som den store Macedoniern icke kunde eröfra. Att dessa upptäckter ha vidgat den andliga horizonten i långt högre grad än upptäcktsresorna under det tilländagångna seklet lär väl ingen kunna förneka. Vår tids materiella utveckling skulle heller icke utan femtonhundratalets stora upptäckares verk kunnat uppnå

sin nuvarande höga ståndpunkt. Och i hvilken stor skuld står icke äfven i andra afseenden den kultur, som vår tids egenkära och skrytsamma menniskor pråla med, till renaissance- eller reformationstidehvarfvet. Det nittonde seklet må vara stolt öfver sina många och stora andar, men huru många af dessa kunna uthärda jämförelsen med en Luther, en Calvin, en lord Bacon af Verulam, en Michel Angelo, en Leonardo da Vinci, en Raphaël och Shakspeare, andra att förtiga. Ännu sämre står sig nittonde seklets menniskor, om man i afseende på karakteren jemför dem med nyssnämnda tidehvarfs män. Huru mycket mera ursprungliga och utpräglade voro icke renaissancens och reformationstidens menniskor till sin karakter än vår tids menniskor, med sin slappa, opportunistiska moral, som är den farligaste fienden till karakterens styrka, sjelfständighet och storhet.

I.

Storartad är emellertid det nittonde seklets icke blott materiella utan äfven vetenskapliga utveckling, dock må man komma ihåg, att de begge stå i stor skuld till sjuttonhundratalet, som frambragt en Robert Watt, en Karl Linné, en K. W. Schéele och en Laplace. De är likväl oförnekligt, att Darwin med sin lära om arternas förvandling och Herbert Spencer med sin utvecklingslära utöfvat ett djupgående och omfattande inflytande på det nittonde seklets menniskors uppfattning och utveckling samt att deras läror i hög grad främjat insigten om, att menniskoslägtet och verlden äro stadda i framåtskridande i flere eller färre afseenden. Denna uppfattning torde ock i sin mån kunna bidraga till att vårt slägte småningom låter pessimismens starka och tryckande välde vika för en hoppfullare och sundare verldsåskådning.

Ingen vetenskap torde dock ha utöfvat ett sådant inflytande på nittonde seklets materiella framåtskridande som fysiken. 1807 kunde ju omsider den hårdt pröfvade Robert Fulton låta den första ångbåten göra sin första färd på Hudsonfloden. I våra dagar kunna derför jätteångare förmedla samfärdseln mellan olika delar af vår

färd med en snabbhet och regelbundenhet, som menniskor för hundra år sedan knappast kunnat drömma om. På ett ännu mera storartadt sätt har ångan som drifkraft ingripit i den menskliga samfärdseln genom jernvägarna. År 1825 lät George Stephenson verlden skåda den första ånghästen — lokomotivet. Ångkraftens tillgodogörande för den transatlantiska sjöfarten, jernvägsnätets allt större och större utbredning gaf en historieskrifvare i början af 1880-talet anledning till följande uttalande: »De senaste fyrtio eller femtio årens historia skiljer sig nästan helt och hållet från hvarje föregående tidsålders. I hela denna del af vårt samhällslif, som beröres af industriella och mekaniska uppfinningar, se vi en fullständig omhvälfning. En man af våra dagar, som plötsligt försattes femtio år tillbaka i tiden, skulle finna sig nästan lika bortkommen och ha lika svårt att reda sig, som om han skickades tillbaka till den tid, då romarne innehade Brittanien. Han skulle finna sig besvärad vid hvart steg han tog. Han skulle knappast kunna göra något på samma sätt som han gör nu. Sir Robert Peel reste från Rom till London för att öfvertaga premierministerposten alldeles på samma sätt som Konstantin den store reste från York till Rom för att bli kejsare. Äfven den förnämaste resande hade ej till sitt förfogande mer än hästar och segel kunde åstadkomma. Några få år derefter skulle Peel kunnat hinna London från Rom på fyratioåtta timmar.»

Huru storartad sjöfartens utveckling under adertonhundratalet varit kunna följande siffror, uträknade af en framstående statistiker (Axel Rm i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning) utvisa:

	Ångfartyg.		Segelfartyg.	
År 1815	1,500	reg.-t:s	3,415,000	reg.-t:s
1840	105,100	»	4,780,000	»
1865	1,434,000	»	11,955,000	»
1880	5,006,000	»	12,886,000	»
1894	11,576,000	»	9,856,000	»

Från 1830 då den första egentliga jernvägen kom till stånd har, efter samma författares utsago, jernvägsväsendets utveckling varit följande:

1830	175	km.
1840	7,794	»
1850	38,769	»
1860	106,970	»
1870	209,862	»
1880	371,538	»
1890	614,611	»
1897	732,555	»

Hvad särskildt Sverige angår, har dess *sjöfartsnäring* under det förgångna seklet icke lyckats vinna det uppsving, som man haft rätt att önska. Vår handelsflottas utveckling därunder motsvarar hvarken den ökade handelsomsättningen eller sjöfartens tillväxt i allmänhet. Den svenska handelsflottan utgjorde nämligen:

År	1800	800	fartyg	88,394	registertons
»	1840	2,171	»	158,796	»
»	1880	4,333	»	542,642	»
»	1897	2,788	»	524,126	»

Deremot har Sveriges jernvägsnät på ett verkligt storartadt sätt utvecklat sig. Sveriges första jernvägslinie var den 66 km. långa Nora—Örebro-banan. Den öppnades för trafik 1856. För hennes tillkomst har man till största delen att tacka den begåfvade och energiske grefve Adolf Eugéne von Rosen, fader till den frejdade konstnären George von Rosen. Men från sistnämnda år har Sverige lyckats skaffa sig ett jernvägsnät, hvartill intet land i Europa i förhållande till folkmängden på långt när har att uppvisa ett motstycke. De trafikerade stambanorna hade nämligen vid 1872 års slut en längd af endast 1,239 km. År för år ha emellertid statsbanorna ökats genom anläggning af nya banor eller genom inköp af enskilda jernvägar. Sedan den 211 km. långa Gellivarebanan, som staten inköpt i början af 1895, efter afslutad komplettering, blifvit fullständigt likställd med statens öfriga bandelar, utgjorde dess jernvägsnät vid slutet af sistnämnda år tillsammans 3,269 km. Ett år därefter hade det hufvudsakligen genom inköp af vestkustbanan ökats till

3,681 km., eller tre gånger så mycket som vid Oscar II:s tillträde till regeringen.

Under hans regering ha 22 enskilda jernvägar, som redan under Karl XV:s tid fått koncession, öppnats för trafik. Konung Oscar II har beviljat koncession till anläggande af fler än 100 jernvägar, som före 1895 blifvit öppnade för trafik. Dessa samtliga jernvägars längd utgjorde tillsammans ungefär 6,000 km. Den längsta af dessa enskilda banor är den 486 km. långa Bergslagernas jernväg. Under sistnämnda år hade K. M:t dessutom gifvit koncession till 34 lokomotivbanor, af hvilka endast en del var under byggnad vid årets slut. Dessa enskilda banors längd utgjorde tillsammans 1,599 km. Vid slutet af 1896 hade de för trafik öppnade enskilda jernvägarne en längd af 6,250 km. mot endast 652 km. år 1872. Under mellantiden har mer än 500 km. af enskilda jernvägar genom köp öfvertagits af staten. Inkomsten af de enskilda banorna utgjorde 1872 endast 2,1 millioner kr. men 1894 30,7 millioner kr. Sammanlagda längden af Sveriges samtliga järnvägar utgjorde vid 1872 års slut 1,891 km., men vid slutet af år 1896 9,931 km. och vid 1899 års början 10,417 km. Under sistnämnda år tillkommo ytterligare nära 500 km., hvadan Sveriges samtliga jernvägslinier utgöra en längd af nära 11,000 km., hvilken sträcka är mer än »en fjerdedel af jordens omkrets vid ekvatorn».

En af det förgångna århundradets vigtigaste upptäckter är elektromagnetismen, en kraft, som genom sin användning för praktiska ändamål visat sig ega magt att åstadkomma förunderligare saker i hastighet än Puck i Shakespeares »*Midsommarnattsdröm*» berömmer sig af, då han »slår en gördel kring hela jorden på fyratio minuter». Den, som upptäckte elektromagnetism, var, som bekant, dansken H. C. Ørsted, son till en liten apotekare i Rudkiöbing på Langeland. Denne apotekarsons upptäckt torde kunna jemnställas med de upptäckter, som en fattig apotekare i Sverige, Karl Wilhelm Schéele, några årtionden förut gjort inom kemiens verld. Ehuru född i Pommern var han dock en svenska kronans undersåte, gjorde sina egentliga studier och upptäckter inom kemien i Sverige, hvadan

han kan sägas mer än till hälften ha tillhört vårt folk. Schéele och Ørsted utgöra också derför en ära för den skandinaviska vetenskapen, äfven om det skulle vara sant, som från visst håll påståtts, att H. C. Ørsted måste öfverlemna åt andra att göra sin upptäckt »teoretiskt och praktiskt fruktbringande». Det tvistas ju också om hvilka den egentliga äran för uppfinningen af den elektriska telegrafen tillkommer. En författare yttrar nämligen därom följande:

»Det är ett ganska eget sammanträffande, att samma år då Wheatstone och Cooke togo ut sitt första patent på förbättringar af sättet att medelst elektriska strömmar, utsända genom en metalledning, utbyta signaler mellan platser belägna på långt afstånd från hvarandra, begärde den amerikanske elektrikern, professor Morse, kongressens understöd för att anlägga och trafikera en elektrisk telegraflinie till fortskaffande af budskap på korta afstånd, men fick afslag på sin framställning. Året derpå kom han öfver till England för att utverka sig patent på sin uppfinning, men kom för sent. Våra egna landsmän, (engelsmännen) hade gått honom i förväg. Kort derefter finna vi försök anställas med den elektriska telegrafen mellan Euston Square och Camden Tonn. London—Birmingham-linien öppnades i hela sin längd 1838. Liverpool—Preston-linien öppnades samma år. Linien Liverpool—Birmingham hade öppnats året förut, och linien London—Croydon blef färdig året därefter.» Det var först 1837, som de första elektromagnetiska telegraftrådarna sträcktes. Telegrafnätet sträcker sig nu öfver större delen af jorden, genom dess trådar bringas till hela den civiliserade världen kunskap om allt af vigt, som på hvarje särskild ort timar.

Den första telegraflinien i vårt land öppnades 1853, det var linien Stockholm—Upsala. Dess längd var nära 78 km. Tolf år derefter utgjorde våra telegraftrådars sammanlagda längd nära 13,000 km. och år 1897 24,785. I förening med de enskilda telegrafliniernas trådar torde den för närvarande utgöra minst 40,000 km.

Ännu hastigare har telefonväsendets utveckling varit. År 1886 utgjorde telefonledningarnas längd ungefär 3,000 km., men 1897

hade den ökats till 117,000 km. Våra telefontrådars sammanlagda längd räcker således nu nog till att viras tre hvarf kring jorden.

Af hvilken oerhörd betydelse användandet af elektriska strömmar varit och är för att åstadkomma en ökad och ofantligt tidsbesparande förbindelse mellan mer eller mindre aflägsna orter och länder, därom utgöra den elektriska telegrafen och vid sidan af denna telefonväsendet de mest lysande vittnesbörd. Dessa medel för menniskor att meddela sig med hvarandra hafva jemte ångbåts- och jernvägsförbindelsen i långt större utsträckning än man i allmänhet anar, gjort epok i många af vår tids förhållanden. I jemförelse med dessa förbindelsemedel kan derför postväsendets utveckling i våra dagar, huru storartad den än är, endast tilläggas en underordnad betydelse och kommer väl framdeles att få en ännu mindre. Men ännu åtminstone har det en stor uppgift för samhällena att fylla, om än ej så vigtig som för 60 à 70 år sedan. De förändringar och reformer inom postväsendet, som då förbereddes eller utvecklades för att efter hand ytterligare fullkomnas, förtjäna ock att särskildt framhållas.

Brefportot var ännu under första tredjedelen af 1800-talet mycket högt och vexlade både efter afståndet och brefvets vigt, ja, till och med efter dess storlek och format. För hvarje afgiftsfritt bref var medelportot inom Storbritannien 6 pence och 1 farthing. Skulle ett bref befordras på posten från London till Brighton kostade det 8 pence, från förstnämnda stad till Aberdeen i Skottland 1 shilling och 3 ½ pence, till Belfast i Irland 1 shilling och 4 pence. Men om ett bref var skrifvet på mer än ett blad, var afgiften genast högre. Parlamentsledamöter och medlemmar af regeringen hade fått sig den rättigheten beviljad, att få sina egna eller någon annan persons bref afgiftsfritt försända med posten. För detta ändamål behöfde han endast teckna sitt namn på brefvets baksida. »Det vill med andra ord säga», tillägger en historisk författare på grund af ofvanstående uppgifter, att bref afsända af den klass, som hade bäst råd att betala för dem, gingo afgiftsfria, medan de afsändare deremot, som hade minst råd att betala, måste betala dubbelt, det vill säga,

betala kostnaden ej blott för fortskaffandet af sina egna bref, utan äfven af de privilegierades.»

Ett sätt att afgiftsfritt meddela sig med hvarandra, som en fattig bror och syster upptäckt, skulle, sedan detta af en händelse blifvit bekant för en skattmästare, blifva en af anledningarna till stora reformer, icke endast inom England utan äfven inom hela världens postväsende.

Nära Birmingham i Hilltop hade Thomas Wright Hill en skola. Denne fattige skollärare var en man »med upplysta praktiska åsikter rörande folkundervisningen långt framom sin tids, en varm älskare af naturvetenskaplig forskning, en ifrig förfäktare af borgerlig och religiös frihet och ett slags celebritet i sin tids Birmingham. Han hade fem söner, som alla gjort sig mer eller mindre namnkunniga såsom praktiska reformatorer i en eller annan riktning.» Thomas Wright Hill och hans söner utgjorde således en märkvärdig familj. Den äldste af sönerna, Mathew Daenport Hill vardt stadsskrifvare i Birmingham. Såsom filantrop har han gjort sig ryktbar för hvad han verkade i afseende på fängelsereformerna och unga förbrytares förbättring.

Ännu ryktbarare vardt den tredje sonen i ordningen. Denne föddes d. 3 december 1795 och erhöll vid dopet namnet Rowland. I sin mannaålder skulle denne Rowland djupt ingripa såväl i afseende på undervisning som postväsendet.

Redan vid 12 års ålder började den unge Rowland undervisa i sin faders skola, hvars ledare han längre fram blef. År 1819 flyttade han sin skola till Hazlewood, som äfven ligger nära Birmingham. Ända till år 1833 förestod han denna skola. Hufvuddragen i det skolsystem, som han der tillämpade, voro att gossarne skulle få den vidsträcktaste sjelfstyrelse samt att de på egen hand skulle få idka så mycket studier som möjligt. Som systemet hade ett mycket godt resultat, började det efter hand tillämpas äfven i andra länder, till och med i Sverige, där Hillska skolan å Barnängen år 1830 upprättades. Ända från den tidigaste skoläldern, tills de voro färdiga att afgå till universitetet, undervisades gossar vid denna läro-

anstalt. Bland denna skolas stiftare äro att nämna D. F. Frölich, J. J. Hedrén, J. G. Richert, V. F. Tersmeden och F. J. Wrede. Denna skola var inrättad efter mönster af Rowlands Hills skola i Hazlewood. »Den hillska uppfostringsmetoden gick ut på att skolan skulle vara en bild af samhället i dess renhet. Ändamålet var att dana redliga, kloka, kunniga och verksamma medborgare, och de medel, som användes för detta ändamål, bestodo i det sociala lifvets driffjädrar. Inom skolan rådde derför en långt utsträckt sjelfstyrelse. Disciplinen handhades af gossarna sjelfva, och för detta ändamål utsågs bland dem ett stort antal tjenstemän.» (Se vidare om denna skola i Nordisk Familjebok.)

Redan som liten, klen och sjuklig gosse visade Rowland Hill samma brådmogna förkärlek för aritmetiska kalkyler som den store Blaise Pasqual för geometriska problem. Hans älsklingssysselsättning som barn var att timtals ligga framstupa på spiselhällen och räkna ut tal efter tal. Det var således ej underligt, att han vid tidiga år blef lärare i aritmetik vid faderns skola. Han fick dock tillfälle att sysselsätta sig med andra angelägenheter än skolundervisning. Han vardt nämligen utnämnd till sekreterare vid den Sydaustraliska kommissionen och inlade såsom sådan många och värdefulla förtjänster vid organisationen af kolonien Sydaustralien. Derefter kom hans intresse att riktas på reformering af postväsendet. Det som synes ha eggat honom dertill var »en liten rörande illustration» till det beståendes orimligheter, såsom det synes af Miss Martinaus berättelse härom:

»Coleridge gjorde en gång i sin ungdom en vandring genom Sjö-distriktet, då han en dag såg brefbäraren aflemna ett bref till en qvinna, som stod utanför dörren till sin stuga. Qvinnan vände på det och undersökte det noga, men lemnade det slutligen tillbaka, sägande, att hon ej kunde betala postportot, som utgjorde en shilling. Då Coleridge hörde, att brefvet var från hennes bror, betalade han postportot, oaktadt qvinnans tydliga obenägenhet. Och brefbäraren var knappt ur sikte, förrän hon visade Coleridge, hur onyttigt han kastat bort sina penningar, åtminstone hvad henne beträffade. Papperet

var alldeles blankt. Det var nämligen en öfverenskommelse mellan brodern och henne, att han, så länge allt gick honom väl, skulle en gång hvart fjerdedels år på detta sätt skicka ett blankt pappersblad, och hon fick således underrättelsen från honom utan kostnad för någondera. De flesta skulle endast lagt den lilla händelsen på minnet som ämne till en rolig historia, men det fans ett hufvud, som genast insåg sakens stora betydelse. För Rowland Hill blef det genast klart, att något måste vara i olag i ett system, som sålunda dref bror och syster att begå ett bedrägeri för att kunna tillfredsställa sin önskan att få veta, om det gick den andra väl.»

I följd af det intryck denna »rörande illustration» gjorde på Rowland Hill, började han redan år 1835 uppträda med en reformplan rörande postväsendet. Efter omfattande och grundliga undersökningar fick han sin reformplan färdig. Hufvuddragen dertill framlade han i början af år 1837 i en liten skrift. Till grund för hans reformplan låg det af honom öfver allt tvifvel ställda sakförhållandet, att kostnaden för brefs befordrande med posten i verkligheten var mycket obetydlig, och att den ej synnerligen ökades genom den längre eller kortare väg, bref fortskaffades med posten. Han framhöll derjemte, att mottagandet och utdelandet af brefven vållade postverket de största utgifterna. Han föreslog derför, att hvarje bref, som i vigt ej öfversteg $^1/_2$ uns, d. v. s. 14 gram, skulle i Storbritannien utan afseende på väglängden mellan afgångs- och adressorten, draga ett likformigt porto af en penny, d. v. s. $7\,^1/_2$ öre. Derjemte föreslog han användandet af frimärken. Han ådagalade nämligen först och främst, att ett frimärke ej kostar mer än en 60-dels penny, men att kontant betalning för ett bref medförde 6 gånger så stor kostnad, samt att vidare systemet möjliggjorde en förut saknad kontroll af postinkomsterna.

Embetsverk äro ju, som bekant, i allmänhet ej böjda för reformer. Det var därför icke underligt, att engelska postverket i förstone gjorde ett obevekligt motstånd mot Hills plan. De påstodo sig nämligen vara fullkomligt öfvertygade om, att denna plans genomförande skulle medföra en oerhörd minskning i postverkets

inkomster. Af regeringen mottogs dock Hills reformplan med större välvilja och intresse. Detta hade väl hufvudsakligen sin grund däri, att i det parlamentariskt styrda England är den allmänna opinionen en makt, som kronans ministrar måste skänka den största uppmärksamhet åt. Den allmänna meningen uttalade sig ock på det bestämdaste till förmån för Hills plan.

Från alla Storbritanniens handelsstäder inströmmade petitioner, som uttalade sig till förmån för planen och hvari man begärde, att den åtminstone måtte grundligt undersökas och opartiskt pröfvas.

I följd häraf framlade regeringen år 1839 en bill »om omedelbart genomförande af Hills plan och afskaffande af frankeringssystemet utom i fråga om officiela skrifvelser i ämnen, som direkt rörde tjänsten». Såsom en öfvergångsåtgärd bestämdes dock i billen, att postportot skulle utan afseende på den längre eller kortare vägsträcka ett bref skulle fortskaffas ej vara öfver 4 pence för ett bref som ej vägde öfver $^1/_2$ uns. Men det dröjde ej längre än till den 10 Januari 1840, innan det likformiga portot af 1 penny för hvarje bref af ofvannämnda vigt infördes.

Rowland Hill hörde ej till de talenter som för sina stora tjänster endast belönas med otack af sitt folk.

Redan år 1839 fick han en tjänst i skattkammaren, men han förlorade densamma 1841, då torypartiet kom till makten. För detta missöde hölls han dock skadeslös genom en nationalsubskription, som inbragte honom 13,360 pund sterling, d. v. s. omkring 240,000 kr. År 1846 utnämndes han till sekreterare åt generalpostmästaren, och 1854 till förste sekreterare, då han 1864 begärde och fick afsked från denna befattning, tillerkände parlamentet honom som nationalbelöning 20,000 pund sterling samt dessutom i pension hela lönen, eller 2,000 pund sterling. Drottningen hade upphöjt honom till baronet, hvadan han blef Sir Rowland Hill, och Londons City gjorde honom till hedersborgare. Han afled den 27 Augusti 1879 — och är begrafven i Westminster Abbey bland Englands store män.

Hvilket stort inflytande Hills reformplan utöfvat på antalet brefförsändelser med posten får man af det sakförhållandet, att under

den gamla, höga posttaxans sista år, eller 1839, antalet bref-försändelser i Storbritannien och Irland utgjorde endast 82 millioner, af hvilka $5\frac{1}{2}$ millioner voro fribref och således ej gåfvo staten den minsta inkomst. År 1875 däremot utgjorde antalet af dylika försändelser mer än 1,000 millioner bref, och dock hade folkmängden under denna mellantid ännu icke fördubblats.

Äran för uppfinningen af frimärken lär på sätt och vis kunna tillskrifvas en markisinna de Longueville, som lefde på Ludvig XIV:s tid, och äfven i andra länder användes kortare eller längre tid ett slags frimärken. I Sverige väcktes första förslag om införande däraf, vid riksdagen år 1823 af dåvarande löjtnanten Curry Gabriel Treffenberg, men hans förslag afsåg endast postportots utgörande med stämpladt papper eller »postocharter» för att utgöra en säkrare kontroll af postuppbörden, men ej införandet af likformigt porto. Hans förslag lyckades ej heller vinna ständernas bifall, men vid riksdagen 1850—51 upptogs åter frågan och sedan på grund häraf generalpoststyrelsen 1853 afgifvit sitt utlåtande angående denna fråga, beslöto ständerna 1854 det likformiga portots införande. Den 1 Juli 1855 trädde det nya systemet i verksamhet i vårt land.

Hvad antalet postförsändelser i vårt land beträffar, har den vid 1800 talets början knappast utgjort mer än några millioner. Men år 1897 beräknades antalet dylika försändelser till 214 millioner. Sistnämnda år lära genom postverket assurerade bref, postanvisningar och postförskott försänds ett belopp af 1,1 milliard kronor.

II.

Såsom ofvan antydts synes Sir Rowland Hills bana varit föga törnbeströdd, han tyckes ha hört till de lyckliga naturer, som ständigt vinna framgångar och segrar och undgå svårare missöden och nederlag. Till de lyckliga naturerna däremot hörde åtminstone i början af hans bana icke den man, hvars lefnadssaga i det följande skall tecknas. Huru märklig sir Rowland Hill än var i afseende på energi och begåfning, så öfverträffades han ändock af denne sin

samtida, ty denne var ett verkligt snille, hvars lif i många afseenden mera påminner om drömmande och svärmiska skalders lefnadssaga än en industriidkares, men kanske, när allt kommer till allt, är de stora uppfinnarnas själslif i många afseenden besläktad med skaldernas. Det må nu härmed förhålla sig huru som hälst, så hvilar dock ett både poetiskt och romantiskt skimmer öfver Henry Bessemers hela lefnad.

Hvilket år han föddes har det ej lyckats att upptäcka, men hans födelseår torde ha varit 1811. År 1831 anlände han till London. »Ingen kände mig där, skrifver han», och jag kände där ingen lefvande själ. Jag var en droppe i detta haf af människor».

När han kom till London var han omkring 20 år och en tjuguåring som var fattig, sangvinisk och stolt. Utom dessa i det praktiska lifvet föga nyttiga egenskaper, led han af uppfinnarepassionen. Han var vidare mycket oerfaren i lifvet, kände mycket litet till människors vanliga svagheter, afund och egennytta. Huru skulle en så beskaffad yngling som till på köpet icke hade några som hälst inflytelserika relationer kunna slå sig fram i den stora världsstaden. Skulle han ej ständigt behöfva brottas med missräkningar, gäckade förhoppningar och sorger för att till sist hemfalla åt eländet. Hans rena, ofördärfvade karaktär och tron på sitt uppfinnaresnilles kraft, ha nog i väsentlig mån gjort sitt till, att han kunde stå emot lifvets stormar. Dock torde en ung, ädel kvinna, som trodde på hans framtid för honom varit ett ännu kraftigare stöd i den svåra kamp för tillvaron, som han en lång tid hade att uthärda.

Kort efter hans ankomst till London hade en ung flicka ingifvit honom det slags kärlek, som så lätt griper unga, svärmiska och idealistiskt anlagda naturer. Föremålet för hans kärlek tyckes ha varit ett med hans nära besläktadt väsen. Hennes känslor för honom voro lika starka, djupa och ädla, som de han kände för henne, men hennes voro kanske innerligare än hans. Hennes hjärtas snille var kanske till och med ännu rikare och mäktigare än hans uppfinnaresnille. Antingen var hon redan af naturen en mera

harmonisk personlighet än han, eller också gjorde hennes kärlek henne därtill. Hon förstod nämligen bättre än han lifvet, världen och människorna, och därigenom att hon var mera praktisk än han, supplerade hon honom och blef därigenom ett verkligt stöd för honom i lifvet, liksom hon blef hans hjärtas allra närmaste vän. Under hela deras förening var hon ock för honom »*a perfect wife*». Hon hade mod att gifta sig med honom, ehuru de begge voro fattiga, och fastän hans inkomster voro ytterst små. Hon delade hans ringhet, fattigdom och pröfningar, men hon kunde ock sedan glädja och fröjda sig åt, att en så enkel och okonstlad man som Henry Bessemer var, sedan han blifvit världsberömd och hedrad af denna jordens mäktige, ansåg för sin största ära att han på sin ädla makas strålande panna kunde läsa, att hennes man var ärad.

Henry Bessemer egnade sig först åt graveringskonsten och uppfann ett sinnrikt och ganska billigt sätt »att mångfaldiga alla i bruk varande stämplar,» men sedan han kort därpå funnit, att denna hans uppfinning i embetsverken kunde användas till skada för det allmänna, beslöt han att förekomma detta genom att uppfinna ett sätt genom att mot sin första uppfinning sätta en annan och ny, som gjorde den första obrukbar.

Han använde lika mycket arbete och skarpsinnighet på lösningen af det sista problemet som han förut användt för att göra sin första uppfinning. Sedan han lyckats göra den sistnämnda obrukbar, begärde och fick han ett samtal med dåvarande general-postmästaren Sir Charles Presley. Han visade denne sin första uppfinning och meddelade honom sina betänkligheter för de faror användandet af densamma i embetsverken kunde åsamka statsverket. Först därefter, framlade han för den häpna generalpostmästarens ögon, modellen till den stämpel, som var ämnad att ersätta de gamla och redogjorde därpå noga för sin andra lika sinnrika som enkla uppfinning, hvarigenom all efterapning af den första skulle vara omöjlig. »jag tviflade ej ett ögonblick», skrifver han, »att regeringen skulle frikostigt belöna den vigtiga tjänst jag gjorde henne». Hans

ungdom och oerfarenhet narrade honom att tro på offentliga myndigheters tacksamhet.

Sir Charles Presley var emellertid en mycket duglig och intelligent embetsman men framför allt en mycket världsklok man. Hvilken betydelse Henry Bessemers uppfinningar skulle hafva för postverket, insåg han genast. Han visade sig därför ock mycket förbindlig mot den unge uppfinnaren och erkände för honom helt oförbehållsamt, att statskassan tillskyndades en årlig förlust af 2 millioner kr. genom efterapningar, gjorda med långt mindre skicklighet än dem han nu hade för sina ögon. Han utgöt sig därför och i starka loford öfver att Bessemer ej bekantgjort sin uppfinning ty därigenom skulle han ruinerat postverket. Ännu mer berömde han honom dock för hans andra uppfinning som omöjliggjorde hvarje förfalskning. Han lät Bessemer därefter välja att såsom belöning för dessa uppfinningar erhålla 90,000 kr. kontant eller tjänsten som intendent vid postverkets stämpelafdelning med en årlig lön af 14,400 kr. Sir Charles Presley lät honom ock förstå, att han hälst önskade, det Bessemer valde sistnänmda tjänstebefattning. Denna kunde nämligen generalpostmästaren själf bortgifva. Däremot hade han ej någon rätt att utanordna någon som hälst penningebelöning åt Bessemer. Detta kunde han nämligen ej göra förr än parlamentet därtill gifvit sitt samtycke.

Henry Bessemer valde efter generalpostmästarens önskan. Genom att mottaga intendentsbefattningen skulle han ju snart kunna gifta sig och vinna en tryggad ställning; penningarna frestade honom däremot mindre än uppfyllandet af hans förhoppningar. Han öfverlemnade därför åt Sir Charles Presley sina modeller med beskrifning på, huru man skulle förfara med hans uppfinningar för att göra dem på bästa möjliga sätt användbara för det allmännas tjänst. Utom sig af glädje ilade han därefter till sin trolofvade för att gifva henne del af den stora nyheten.

Den unga kvinnans glädje vardt vid denna underrättelse öfvermåttan stor. Hon hade nämligen icke vågat hoppas på, att hennes käraste önskningar skulle gå i fullbordan änskönt hon hade de

högsta tankar om betydelsen af sin trolofvades arbeten och planer. Men i sin glädje öfver de oväntade nya utsikter som visade sig för dem, glömde hon dock icke att göra Henry Bessemer uppmärksam på ett sakförhållande, som genast satte honom myror i hufvudet och hos honom framkallade nya idéer den ena ur den andra. Denna hennes anmärkning vittnar både om, huru noga hon satt sig in i hans planer och uppfinningar samt om hennes stora skarpsinne. Med öfvertygande klarhet visade hon honom att hans uppfinning ej skulle vara fullständig förr »än han lyckats med stämpeln införlifva ett outplånligt datum». Först sedan han löst detta problem skulle det vara omöjligt att begagna stämpeln två gånger. »Denna anmärkning», skrifver han, »gjorde mig på en gång nedslagen och glad. Jag kände mig visserligen lycklig att se mig förstådd, men kunde ej dölja för mig, att denna mycket riktiga anmärkning kullkastade alla mina beräkningar, att den var min uppfinnings dödsdom, och att jag därför måste börja om på nytt». Länge varade dock icke den nedslagenhet denna anmärkning framkallat, ty snart grep han sig med nytt mod och friska krafter an med lösningen af detta nya problem. Sedan han äfven lyckats utföra detta arbete begaf han sig åter till Sir Charles Presley och delgaf honom betydelsen af den nya uppfinningen. Sir Charles fattade genast hela vigten af densamma. Han insåg nämligen klart och tydligt, att den nya uppfinningen gjorde öfverflödigt hvarje förändring i organisationen af postverket att den tillät honom begagna de gamla pressarna och hela det gamla materielet. Därjemte insåg han, att denna uppfinning på samma gång den i hög grad gagnade staten kunde bereda Sir Charles själf många fördelar och framförallt förskaffa honom rykte att vara en stor reformator och administratör. Genom att omedelbart få begagna sig af Bessemers stora uppfinning kunde han nämligen utan vidare på egen hand genomföra en enkel och billig reform, för hvilken äran tillföll honom själf och denna ära skulle blifva så mycket större som han genom denna reforms genomförande skulle åt engelska statskassan inbespara omkring ett hundratal millioner kronor. Men sedan han lärt känna hemligheten af denna uppfinning

behöfde han ej längre Henry Bessemer som intendent och därför ansåg Sir Charles det vara onödigt att gifva Henry Bessemer den utlofvade tjänstebefattningen. Generalpostmästaren gagnade ju det allmänna genom att icke bortgifva en syssla åt en person som gjort sig själf öfverflödig genom att godtroget delgifva generalpostmästaren sina uppfinningar samt dessas betydelse och nytta.

Då nu Henry Bessemer icke fick den utlofvade tjänstebefattningen, framställde han den anhållan »att man åtminstone måtte ge honom den erbjudna penningebelöningen». Man afspisade honom därmed att han ej hade något skriftligt. Han framställde då yrkande på att få de omkostnader han gjort för sina uppfinningar guldna af staten men äfven denna anhållan lemnades utan afseende, man sade honom därvid rent ut, att ingen bedt honom om detta arbete, det hade ju å hans sida varit helt och hållet frivilligt och man affärdade honom med den förebråelsen, att det var föga grannlaga af honom att först göra staten en tjänst och sedan presentera för densamma en räkning.

Bessemers förhandlingar med Sir Charles visa, huru oerfaren och godtrogen han var. Men hvad kunde han göra för att få rätt mot en hög och mäktig embetsman. Henry Bessemer var ju fattig, hvarifrån skulle han taga medel till att anhängiggöra processer mot postverket eller kronan. Äfven hans stolthet förbjöd honom att taga dylika mått och steg, men han gjorde sig själf det löftet, att han aldrig mer ville ha något att göra med en regering som begagnat sig af honom med en sådan orätträdighet. Hans trolofvade gillade detta beslut och så fast var hennes tro på honom och hans framtid, att hon trots denna motgång ej tvekade att med honom dela ljuft och ledt såsom hans hustru.

Detta hennes steg vittnade om mod och kraft att försaka. De ofvannämnda uppfinningar Bessemer gjort hade ej allenast kostat honom mycken tid utan äfven vållat honom förluster så mycket mera kännbara, som han gjort dem utan att däraf längre ha förhoppning om att på något sätt få dem ersatta. Hans tillgångar, som därigenom blifvit svårt medtagna, blefvo det ytterligare genom de utgifter som

hans anspråkslösa bosättning kräfde. Hans unga hustrus kärlek till honom och hennes tro på, att han skulle lyckas att lösa de nya problem, som framkommit i hans uppfinningsrika hjärna, gjorde dock, att han snart med förnyad energi började nya undersökningar. Dessa hade till följd, att han gjorde en mängd nya uppfinningar, som vakna och intelligenta industriidkare skyndade att göra sig till godo. Detta införde välmåga i hans lilla hem och satte honom i tillfälle att spara ihop ett icke obetydligt nytt kapital. Hans uppfinnarepassion förde honom emellertid in på områden, som han ej förut beträdt. En dag kom han händelsevis att vara åskådare af artilleriets skjutöfningar. Den ringa skottvidd och träffsäkerhet de kanoner, som därvid användes, väckte i förstone hans förvåning därpå hans eftertanke, till slut nya idéer. Kort därefter var han fördenskull helt och hållet upptagen af »undersökningar för lösningen af problemet för den lämpligaste formen för projektilen».

Enligt hans egen utsago voro hans metallurgiska insikter vid denna tid mycket små, och han tillskref sin okunnighet i detta afseende till stor del de epokgörande uppfinningar han efter hand skulle göra i metallurgien.

Hans bristfälliga förkunskaper i metallurgien hade nämligen det goda med sig, att han ej kände sig bunden af gammal slentrian eller gamla förutfattade åsigter. Han beslöt att börja från början för att fullkomligt göra sig till herre öfver sitt ämne. För att i grund lära känna alla de metoder, som användes, arbetade han på gjuterierna, som simpel arbetare. Dessa praktiska studier gingo hand i hand med teoretiska undersökningar. Det drog därför icke länge om, förr än han fick klart för sig, på hvilken punkt han skulle koncentrera sina bemödanden för att åstadkomma en förbättring af de gamla metoderna. Han lät åt sig uppföra ett laboratorium och grep därpå verket an. Hans första försök utföllo ej lyckligt, men af motgångarna fick han kraft att fortsätta. De misslyckade experimenten voro nämligen så till vida en lycka, att de »för honom afslöjade nya företeelser», som han antecknade, och hvilka sedermera skulle blifva honom till stort gagn.

Under månader och år var han ifrigt sysselsatt med detta arbete. Han tillbragte därunder nästan hela sin tid på sitt laboratorium, som ock efter hand hotade att sluka alla han tillgångar. Detta ingaf honom bekymmer, och det till den grad att han höll på att uppgifva hoppet om att lyckas i sina metallurgiska planer. Men den, som nu om igen återgaf honom mod, hopp och förtröstan var hans hustru. För att han skulle kunna fortsätta med sina undersökningar och lyckligt afsluta det arbete han föresatt sig inskränkte hon deras utgifter till det minsta möjliga.

Det mål han »denna gång sökte uppnå var att gifva de slätborrade artilleripjeserna en lika stor skottvidd som de refflade kanonernas». Detta trodde han sig skola kunna åstadkomma genom att införa »användning af aflånga projektiler samt genom att meddela dessa projektiler samma roterande rörelse, som de refflade kanonerna gåfvo dem». Sedan han lyckats lösa detta problem ansåg han, att det var hans fosterländska plikt att framlägga sina modeller för det engelska krigsministeriet. Det var ej utan farhågor han gjorde detta. Minnet af hans förhandlingar med postverket var ej egnadt att ingifva honom förhoppningar om ett gynsamt mottagande. Han misstog sig ej heller därutinnan. Krigsministeriet återsände honom nämligen alla hans promemorier, ritningar och modeller utan att ens bevärdiga dem med en undersökning. Från denna stund erbjöd han aldrig mer engelska regeringen sina tjänster.

Någon tid därefter gjorde Bessemer för sina arbetens skull en resa till Paris. Af en händelse kom han en dag där att vara tillsammans med Prins Napoleon i ett middagssamkväm. Denne prins hyste ett lifligt intresse både för uppfinningar och uppfinnare. Han vardt därför snart en uppmärksam åhörare af, hvad Bessemer hade att säga. Å sin sida vardt Henry Bessemer förtjust öfver att ha funnit en uppmärksam åhörare i den intelligente prins Napoleon. Som hela hans själ var fylld af intresse för hans nya uppfinning utvecklade Bessemer under detta samtal med inspirationens glöd och vältalighet sina idéer, hvarigenom artilleriet i så väsentlig grad kunde förbättras. Som bekant har intresset för artilleriet och dess

angelägenheter alltid varit lifligt och starkt såväl hos prins Napoleon som hos hans kusin kejsar Napoleon III. Den store kejsaren, deras onkel, hade ju börjat sin underbara militära bana vid artilleriet och äfven såsom fältherre var han framför allt artillerigeneral. Napoleon III, Hamlet på Frankrikes tron, hade ju äfven i sin ungdom mycket sysselsatt sig med studier rörande artilleriet. Det var således ej underligt, att Bessemer lyckades vinna Prins Napoleons intresse för sin uppfinning, och att Bessemers entusiastiska tro på densammas förträfflighet grep denne prins med en sådan öfvertygelsens makt, att han lofvade Bessemer att meddela kejsaren innehållet af deras samtal samt att utverka åt honom en audiens. Prinsen höll också båda sina löften. Bessemer fick audiens hos Napoleon III, som mottog honom med sin vanliga förbindlighet. I kejsaren, som var mycket förtrogen med alla frågor, som rörde artilleriet, fick Bessemer en ännu mer intelligent och uppmärksam åhörare än han haft i prinsen. Bessemers uppfinning måste så mycket mera väcka kejsarens intresse som Krimkriget eller Sebastopols belägring vid denna tid pågick.

Och kejsarens intresse för Bessemers uppfinning inskränkte sig ej blott till det teoretiska intresset för densamma, utan han uppmanade äfven Bessemer på det ifrigaste att begifva sig ut till Vincennes för att där göra nya erfarenhetsrön. Bessemer följde uppmaningen. I Vincennes ställde man på kejsarens befallning till hans förfogande allt hvad han behöfde för sina experiment. De resultat, till hvilka han genom dessa kommit, delgaf han kejsaren några veckor därefter vid sin andra audiens. I det hela hade han skäl att vara nöjd med dessa resultat. Dock hade han genom de anställda skjutförsöken kommit till insigt om att formen på projektilen måste ändras. För detta ändamål, ville han nu återvända till London, men dessförinnan hade han velat tacka kejsaren samt erhålla löfte om hans tillåtelse att vid sin återkomst till Paris förelägga honom sina nya modeller samt att få fortsätta skjutförsöken i Vincennes. Kejsaren beviljade Bessemer hvad han önskade, uppmuntrade honom att fortsätta arbetet med sin uppfinnings full-

kommande och slöt audiensen med dessa ord: »Ni får nu nya utgifter att bestrida. Jag skall sörja därför. Räkna på mig!»

Kejsaren höll ord. Ty kort efter sin ankomst till London fick Henry Bessemer från Hertigen af Basano ett bref, hvari några rader af kejsarens egen hand lågo inneslutna. Sistnämnda skrifvelse var adresserad till kejsarens bankirer i England, Baring Brothers. Genom dessa rader bemyndigades Henry Bessemer att i detta bankirhus draga på kejsaren så stora penningsummor, som han behöfde.

Henry Bessemer tog dock endast i ringa mån i anspråk kejsarens frikostiga penningunderstöd. Men det moraliska stöd och det personliga förtroende kejsaren skänkte honom återupplifvade Bessemers mod och handlingskraft, så att han med fördubblad ifver kastade sig på sina arbeten. Sedan han fått sina nya projektiler färdiga, återvände han till Frankrike för att i Vincennes leda och öfvervaka de profskjutningar, som skulle anställas med dem. Resultatet af dessa öfverträffade hans förväntningar. Öfverste Minié, som skulle kontrollera dessa profskjutningar, förklarade sig belåten med dem. Dock yttrade han äfven dessa ord: »Skada blott, att godset i våra kanoner ej skall ega större motståndsförmåga. Med så väldiga projektiler kunna de ej uthärda en längre skjutning.»

Bessemer insåg genast, att denna anmärkning var fullkomligt riktig. Han dolde ej heller denna sin uppfattning i det samtal, som han några dagar derefter hade med Napoleon. Bessemer förklarade derunder för kejsaren, att han hade för afsigt att börja med nya studier för att kunna åstadkomma ett ämne, hvaraf man skulle kunna göra kanoner af större motståndskraft än dem man nu egde. Och Henry Bessemer höll ord. Långsamt och endast steg för steg närmade han sig sitt mål. De anmärkningar man gjorde mot hans plan förde honom endast närmare det mål han uppställdt. Öfverste Miniés ord skulle bli uppslaget till en stor revolution inom artilleriet, och en ännu större inom metallurgien.

Nu följde åter för Bessemer en tid af ansträngande arbete och experiment. Han stängde in sig i sitt laboratorium i S:t Panchras, till hvilket han ensam hade nyckeln. Genom att anställa experiment

på experiment, lyckades han till slut åstadkomma ett ämne, hvaraf han kunde gjuta en liten kanon af jemförelsevis stor lätthet och stor motståndsförmåga. Denna nya kanon förärade han Napoleon III. Kejsaren föll i största förvåning vid åsynen af denna miniatyrkanon. Godset i densamma var nästan hvitt och blankpoleradt som stål och hade en stor motståndskraft. I följd deraf gjorde kejsaran uppfinnaren en mängd frågor, som vittnade både om hans stora intresse för sjelfva saken som för Bessemer sjelf. Kejsaren uttryckte ock i de mest sympatiska ordalag sin tacksamhet för uppfinnaren, som ock under hela sin återstående lefnad bevarade dessa kejsarens ord i tacksamt minne. Bessemer kunde ju ej annat än finna, att det lifliga intresse det mäktiga Frankrikes regent visat honom, hans idéer, hans modeller och hans uppfinningar öfver hufvud stod i en hart när häpnadsväckande kontrast till den minst sagdt stora likgiltighet Englands regering visat honom i afseende på denna sak.

Bessemer ansåg emellertid nu sitt metallurgiska problem löst i teorien. Vid sin återkomst till London tog han derför itu med sina arbeten i stor skala. Omsider lyckades det honom ock att genom en ny härdningsprocess framställa första uppslaget till det stål, som omsider skulle föra hans namn till jordens yttersta gränser och göra epok icke blott inom jernindustrien utan äfven i afseende på jernvägarna, hvilka af hans stål skulle erhålla skenor af en varaktighet, man kort förut ej kunnat drömma om.

År 1855 d. 17 oktober var det som Bessemer fick sitt första patent i England på »det färskningssätt, hvarigenom tackjern i flytande form hastigt skulle förvandlas till smidig stål- eller jernmetall endast medelst inverkan af sammanpressad luft, s. k. bläster». Enligt detta patent skulle den sammanpressade luften införas »bland det i degel smälta tackjernet». Redan samma år d. 7 december tog han ett nytt patent, »som angaf, att det smälta eller flytande tackjernet togs i en sferisk eller äggformad stjelpugn, från hvars botten komprimerad luft eller ånga skulle inpressas eller drifvas genom metallen Denna idé i förening med anordningen att genom ugnens stjelpning» låta den flytande metallen rinna ut genom samma öppning, i hvilken

tackjernet hälles in, är nästan densamma, som den numera allmänt tillämpade; förslaget att använda ånga är likväl alldeles oanvändbart.

I ett patent af d. 12 februari 1856 säges det uttryckligen, »att färskningen skall ske utan bränsle». Eller med andra ord, »utan annat bränsle än det, som behöfves för tackjernets smältning och för ugnens tillvärmning». Man räknar nämligen icke för bränsle åtskilliga ämnen som förekomma i tackjernet, såsom kol, kisel, mangan m. fl. Dessa ämnen förbrännas verkligen och höja derigenom på några minuter temperaturen, »så att äfven mjukt jern bibehåller sig fullkomligt flytande.»

Längre fram tog Bessemer patent på åtskilliga förbättringar för maskineriet till ugnen samt för dess form »hvilken nu är nästan päronformig».

Enligt Nordisk Familjebok, ur hvilket arbete vi lånat åtskilligt angående innehållet af Bessemers patent, lär tankegången i Bessemers patentbeskrifningar mer röja en mekaniker än en metallurg, »hvarpå förslaget om ångan är ett bevis».

Henry Bessemer hade visserligen löst problemet teoretiskt, men i praktiskt afseende behöfde hans uppfinning i hög grad förbättras och fullkomnas. Han drömde om tillverkning i storartad skala af stål och till mycket billigare pris än hvad denna vara förut kostat. Han trodde sig visserligen med ovederläggliga siffror ha bevisat *sin* metods öfverlägsenhet, då det gäller att framställa stål, men hans första praktiska försök misslyckades. »Hans ugnar», skrifver Charles de Vaigny i sin biografi öfver Bessemer, »lemnade mycket öfrigt att önska. Han lät visserligen gång på gång rifva ned dem och bygga nya. För hvarje gång erhöll han nog bättre stål, men ehuru detta resultat uppmuntrade honom till en tid, började han dock till slut vackla i sin tro på att praktiskt kunna lösa sin uppgift, allra helst som de många dyrbara experimenten slukade oerhörda summor och hotade honom med ohjelplig ruin. Men äfven vid denna afgörande tidpunkt i hans lif skulle hans hustru, som fortfarande var full af segervisshet, ingifva honom nytt mod och ny kraft att fortsätta. Han hade år 1856 vid Sheffield anlagt ett experimentverk

och hade dervid till bolagsman Robert Longsdon. At denne hade Bessemer öfverlemnat ledningen af deras gemensamma affärer, medan han sjelf var upptagen af sina många experiment, som hotade att varda ödesdigra både för honom sjelf och hans bolagsman. Sedan hans hustru ingjutit sin egen segervisshet hos Henry Bessemer och derigenom återgifvit honom nytt mod och ny arbetskraft, meddelade han öppet och ärligt Robert Longsdon, huru sakerna stodo och föreslog honom, att han, för att undgå ruin, antingen skulle sälja sin andel i affären till Bessemer, eller ock att han, om han nödvändigt ville stå kvar i bolaget, såsom säkerhet för sin stora penningförstärkningar skulle ingå såsom delegare till 20 % i det nya patent Bessemer ämnade uttaga. Som Robert Longsdon ännu mera var Henry Bessemers vän än en försigtig bolagsman samt dessutom var ganska förmögen och fullt och fast öfvertygad om, att Henry Bessemer skulle fullständigt lyckas lösa sitt problem, antog han utan tvekan det senare förslaget. Sedan Bessemer nu kände sig lugn för sin väns ekonomiska framtid, återupptog han sina arbeten med fördubblad energi. Redan sistnämnda år, eller 1856, uppfann han konverton, genom hvilken det blef honom möjligt att af tackjern till ett medelpris af 13 kr. pr kilogram framställa råstål till ett pris af 22 kr. pr kilogram.

Mot slutet af sistnämnda år var d.r John Percy närvarande vid en stålblåsning efter Bessemers metod. Denna blåsning egde rum vid Baxter house, der Bessemer då vistades. Enligt Nordisk Familjebok säger sig John Percy »aldrig ha öfvervarit en mera förvånande och gripande process. Sedan den sammanpressade luften, eller den s. k. »blästern», blifvit påsläppt, fortfar han, »gick allt lugnt några minuter, hvarpå plötsligen kommo vulkaniska utbrott af lågor och gnistor jemte utkastande af rödhet slagg; men efter några få minuter blef allt åter lugnt, och det flytande, smidbara jernet tappades ut.» Att detta flytande jern verkligen var smidbart tviflade d:r Percy på. Man hade nämligen vid denna tid ännu icke någon aning om en sådan produkt. Percy stärktes i denna sin uppfattning däraf, »att han vid undersökning fann det innehålla mer än 1 % fosfor, hvilket

ämne bidrager att göra jern lättsmält». En så stor mängd fosfor inblandad i jernet gör det nästan odugligt; dock fann sig Percy snart öfvertygad om, att Bessemers metod bringar temperaturen till en sådan höjd, att smidbart jern flyter som vatten». Den lifliga förbränning, som dervid eger rum, sker tillika på den korta tiden af 10—30 min. af tackjernsmassor af 4 tons och derutöfver, hvarför bortledningen af värme genom ugnens väggar ej hinner blifva betydande.»

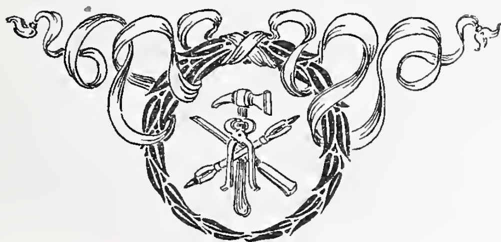
Alla Bessemers blåsningar gingo likväl ej lika bra som den, vid hvilken d:r Percy var närvarande. Och den produkt, som frambragtes genom dessa blåsningar, lemnade åtskilligt öfrigt att önska. Bessemers metall, som innehåller 0,15 procent fosfor, är föga användbar om dess kolhalt går till 0,3 och deröfver, emedan dess sprödhet så betydligt ökas med fosforhalten.» Då man vet detta, »så inses lätt, huru dålig i detta afseende produkten skulle blifva af det engelska i allmänhet mera fosforhaltiga jernet». Men ej heller med svenskt fosforhaltigt jern, som behandlades under denna försökstid, lyckades han nöjaktigt.

År 1856 insågo emellertid hvarken Bessemer eller andra fackmän bristerna vare sig i hans metod eller produkterna, som genom densamma åstadkommos. Den berättelse om sin jern- och ståltillverkning, som han i slutet af sistnämnda år i »*British Association*» införde, väckte nämligen ett ofantligt uppseende och vann en sådan tilltro både i England och hela Europa, att »världens största bruks- och verkstadsegare skyndade till London». Uppgifterna i hans berättelse voro nämligen så bestämda och så öfvertygande, att dessa industriidkare för att skydda sig mot ett ruinerande monopol skyndade att underhandla med Bessemer och att betala honom en viss summa för rättigheten att göra sig till godo hans uppfinning. I följd deraf kunde ock Bessemer på några dagar inkassera nära en half million kr.

Efter denna uppgörelse började man på flera ställen tillverka efter Bessemers patent, men det dröjde icke länge, förrän man fick klart för sig, att Bessemers metod endast lämpade sig för vissa jern-

sorter. *Praktiken* styrkte nämligen icke rigtigheten af hans *teori*. De många misslyckade försöken att tillämpa hans metod och kanske framför allt den efter denna metod frambragta produktens stora fosforhalt och kolhalt och deraf följande sprödhet gjorde Bessemer till föremål för många och svåra beskyllningar. På den första entusiasmen öfver hans uppfinning följde snart en våldsam reaktion. Tidningarna gjorde sig till eko för denna reaktion, och inom kort var den uppfattningen allmänt gängse, att Bessemers uppfinning endast var »en glänsande meteor, som efter att ett ögonblick ha bländat den metallurgiska världen, spårlöst försvann i rymden». Detta var ett hårdt slag för den redan så många gånger så hårdt pröfvade mannen. Bessemer förlorade dock ej modet eller tron på rigtigheten af sin teori, änskönt den ena efter den andra af hans beundrare och vänner på grund af den allmänna meningens dom öfvergåfvo honom. Äfven vid detta tillfälle hade han det utmärktaste stöd hos den ädla qvinna, som var hans hustru, samt i sin trofasta vän och bolagsman Robert Longsdon. Han uppgaf ej tron på sin sak utan rustade sig till nya undersökningar och till lösningen af det kemiska problem, hvarigenom han hoppades fullborda sitt verk. Huruvida han på egen hand skulle ha lyckats åstadkomma detta är mer än ovisst. Men vid denna tidpunkt grep en främmande man på afgörande sätt in för lösningen af det problem, som Henry Bessemer sjelf ännu ej kunnat och näppeligen någonsin ensam varit i stånd att lösa. Den främmande man, som i praktiken på ett glänsande sätt bevisade rigtigheten af Bessemers teori, var en svensk bruksegare, hvars namn outplånligt är förbundet med Henry Bessemers. Denne svensks namn var — Göran Fredrik Göransson.

Forts. i nästa häfte.

Något om Slöjd och Slöjdundervisning.

Studier under en resa i Danmark och Tyskland sommaren 1899.

När jag fick kännedom om, att min ansökan hade blifvit bifallen af K. Kommerskollegium samt af Kungl. Majestät stadfäst, vistades jag vid Slöjdseminariet å Nääs, för att på ort och ställe taga kännedom om de framsteg slöjden både som undervisningsämne och pedagogiskt medel gjort på de senare åren. I medio af juli var emellertid kursen derstädes slut, och kunde jag derför efter att ha skaffat mig pass och några personliga rekommendationer till slöjdvänner i Tyskland strax derefter afresa.

Min resa gällde nu först Köpenhamn, der jag önskade närmare lära känna dervarande Slöjdseminarium och den metod m. m. som der följdes. Men som jag ej ville utan rekommendation besöka denna institution, hänvände jag mig till folkskolläraren herr Franzén i Lund, en framstående slöjdpedagog och personlig vän till seminariets föreståndare. Efter icke så litet besvär träffades han 1 $^1/_2$ timmes väg utanför Lund, der han med familj slagit sig ned under sommaren. Han höll just på med att förbereda sig för afhållande af ett föredrag om barnpsykologi, men lät sig störas i sina djupa grubblerier samt välkomnade mig varmt. Snart voro vi djupt inne i samspråk om slöjden och dess betydelse, mest dock från pedagogisk synpunkt. Äfven visade han mig ett planschverk af metodiskt ordnade modeller, som han just samma dag fått från Finland. Min begäran om rekommendation till direktör Mickelsen villfor han gerna.

Efter att ha besökt Döfstummeinstitutet i Lund, samt åsett elevernas slöjd, reste jag till Malmö, beság några skolor derstädes, och kunde jag nu med förhoppning om en god skörd för framtiden med glädje bestiga båten, som förde mig till Köpenhamn.

I Köpenhamn blef jag hjertligt mottagen af direktören, herr Aksel Mickelsen sjelf. Seminariekurserna pågick som bäst, och eftersom jag

önskade stanna här en tid, fick jag också tillåtelse att oförhindradt gå och komma när jag ville samt deltaga i lektioner, föredrag etc., med ett ord att vara såsom en af dem. Han presenterade mig för lärarne och introducerade mig bland seminaristerna. Ja, så kunde jag nu först börja de egentliga studierna.

De rön jag i Danmark gjorde vill jag i det följande något närmare klargöra med de reservationer, som betingas deraf, att de härröra från min egen uppfattning af sak och förhållande; missuppfattning är ju möjlig.

Herr Mickelsen anser att slöjden bör taga sin början i och med skolan, ty, säger han: »Det inflytande i såväl lekamligt som andligt afseende, slöjden i sig sjelf eger, är af den beskaffenhet, att den understödjer de teoretiska ämnena och genom rätt anordnad slöjd förhindras missbildningar af kroppen, som annars vid en längre framskriden ålder redan i mer eller mindre mån satt sin prägel på barnen och gör det svårt för dem att normalt utveckla sig.»

Hans åstundan är att barnens alla rörelser, under lek, slöjd och hvarje annan verksamhet, som tager kroppen i anspråk, skola vara naturliga, ej så mycket öfverlagda men det oaktadt efter verksamhetens ändamål väl afpassade, sålunda att alla kroppens ställningar väl beräknas för att under slöjdandet göra arbetet jemnt muskelstärkande och sålunda förhindra hvarje abnorm utveckling.

För att klargöra denna sida af saken har Mickelsen med understöd af danska staten utgifvit en vidtomfattande bok om *Arbetsställningar*, som af in- och utländska läkare väl rekommenderats och anses som ett enastående värderikt arbete och till stort gagn för allmänheten.

För undervisning i pedagogiska anstalter har A. Mickelsen gifvit företrädet åt snickerislöjden framför andra slöjdarter, ty den kan lättast ordnas i en sådan metodisk följd, att alla dess moment kan sägas vara uppfostrande, äfven när det gäller rörelser och ställningar under arbetet.

Den kan ordnas så att den passar redan på första stadiet af skolåldern så väl, att svårligen någon annan slöjdart dermed kan jemföras, för så vidt man skall taga äfven den fysiska utvecklingen i betraktande, och den gifver understöd för alla de andra läroämnena så som ingen annan, och slutligen meddelar densamma en sådan fingerfärdighet, att den kan sägas vara en grund, hvarpå de flesta andra slöjdarter eller handtverk kunna byggas.

Beträffande verktyg för slöjdundervisning har herr Mickelsen på grund af föregående en helt annan åsigt än t. ex. direktör Salomon å Nääs. Direktör Salomon å Nääs säger, att barnen skola lära sig använda sådana verktyg, som de äldre använda. A. Mickelsen håller i stället före, att de verktyg, barnen använda, skola vara så afpassade, att de med de muskelrörelser de äro mäktiga att åstadkomma, skola kunna föra, vända, lyfta, vrida etc. de verktyg de skola arbeta med, utan att för detta ändamål nödgas taga så stor kraft i anspråk, att ingen blir öfrig för det egentliga arbetet; kort sagdt: de skola kunna beherska verktygen. De för äldre konstruerade verktygen äro nämligen konstruerade för starkare muskler och kraftigare fysik och således icke lämpliga för barn med liten eller ringa kraft.

Tillfölje härutaf har han också omkonstruerat många verktyg. Sålunda har rubanken blifvit betydligt kortare än vi äro vana vid, bredden har blifvit ungefär en half tum mindre, och i bakre änden försedd med en nedskärning så djup, att hela höjden bakom hyfveljernet ej är högre än en tum; handtaget kommer sålunda att ligga så nära underplanet, och den åverkande kraften blir tillfölje deraf så placerad, att den rimligtvis måste göra största verkan vid hyfvelns framskjutande samt, sedan den en gång blifvit ansatt, försvåra hvälfning eller kastande åt sidan.

Sågarna äro mindre och lättare än dem vi äro vana vid och vid armarnas nedre del försedda med förstärkningar, som hindra sönderbrytning. Oaktadt dessa förstärkningar äro sågarna, som sagdt minst $^1/_4$ lättare än våra vanliga, dem motsvarande sågar.

Strykmåttets anläggningsyta har han försett med en två tums bred platta, hvilket gör att det lättare låter sig föras utan att vricka, och hyfvelbänkarna har han ordnat så, att de tillsammans utgöra ett enda helt, af flera små hyfvelbänkar bestående komplex af passande höjd och med hakar på båda sidor, så att de kunna användas såväl vid arbete med venster hand före som med höger. Knappast något har undgått hans skarpa, kritiska blick.

Goda verktyg för barn tyckes också vara ett ämne, som han tänker mycket på, och ofta nog kommer ett nytt uppslag till förbättring i detta fram och diskuteras bland seminarister och lärare, pröfvas, förkastas eller upptages till förnyad pröfning.

Direktör A. Mickelsen bygger sitt system på öfningar, fördelade i olika grupper, ordnade efter verktygens olika svårighet att använda, sålunda, att de öfningar han anser lättast och stå i sådant förhållande till den kroppsliga utbildningen, att intet hinder möter, först kommer in och så andra i följd. Hvarje grupp är i sin ordning indelad i smärre öfningar, allt efter den svårighet öfningsgruppens särskilda delar betinga.

Sålunda utgör i öfningsgruppen *Bredsågning:* 1) Längdsågning, 2) Tvärsågning, 3) Skråsågning, hvilken grupps alla särskilda delar han kallar Hovedövelser.

Men då man ej med endast bredsågning kan åstadkomma ett föremål, måste till dessa hufvudöfningar läggas andra verktyg och öfningar. De öfningar, som härvid tagas in under hufvudöfningarnas grupp, kallar han biöfningar. Detta framgår tydligare af vidstående schema.

Som synes börjar Mickelsen med sågning. Han låter vid inöfningen häraf, liksom vid hvarje ny öfning, för så vidt möjligt densamma ske vid taktmarkering. Han anser nämligen taktsågningen nästan oundviklig, för så vidt man åt barnen må kunna lemna en genomgående god undervisning. Han sågar sjelf före med en stor såg, visar den ställning man bör intaga, sättet att hålla sågen, föra den o. s. v., samt kommenderar: ett — två — på samma gång han sjelf för sin såg. Barnen följa nu med i samma takt. Derefter upphör han sjelf att såga, räknar blott högt och tydligt: ett — två — långt och utdraget allt eftersom han önskar rörelsen långsammare eller hastigare. Under tiden ger han akt på huruvida någon gör orätt, då denne rättas.

Öfversigt öfver A. Mickelsens i Köpenhamn slöjdsystem.

Öfningsgrupper	Hufvudöfningar	Biöfningar	Verktyg
1. Bredsågning	a. Längdsågning b. Tvärsågning c. Snedsågning	Tillritsning Slakborrning Drifning Spikning	Bredsåg Stickborr Hammare Kniptång
2. Snittning	a. Längdsnitt b. Tvärsnitt c. Snedsnitt	Rundborrning	Knif Borr Borrsving
3. Hyfling	a. Smalplanhyfling b. Bredplanhyfling c. Tvärhyfling d. Snedhyfling e. Fashyfling f. Rundhyfling g. Fogning	Strykmätts-Ritsning Skrufning	Rubank Strykmått Skrufmejsel
4. Bugthyfling	a. Hålhyfling b. Båghyfling c. Formning, hyfling		Bugthyfvel Bandknif
5. Krumsågning	a. Rungsågning b. Böljesågning c. Bruten sågning		Rundsåg
6. Stickning	a. Lodstickning b. Planstickning c. Snedstickning d. Hålstickning e. Bågstickning f. Håljernstickning	Ritsning med Ritsmått Formsnittning Djupsnittning	Stämjärn Ritsmått
7. Filning	a. Rätfilning b. Hålfilning c. Bågfilning d. Fasning e. Rundfilning f. Formfilning	Prydnadssnitt Skafning Afslipning	Fil och Rasp Skafjern Sandpapper

Vid uppehållen utfrågas, huru det tillgått vid sågningen. Om någon nu förklarar t. ex. att linien icke blifvit rätt följd, förklaras anledningen för alla samtliga, saken rättas, och så fortsättes sågningen. Går nu allt någorlunda ordentligt så tillkommer *sång*. Det hela lät som ett brusande vatten samt ingaf en känsla af frisk glädje parad med poesi. Ett okonstladt arbete och dock så väl planeradt och uttänkt i hvarje enskildhet!

Det föremål som skall utföras, tecknas af läraren på svarta taflan med mått och konstruktioner så tydligt som möjligt. Samtidigt tecknar eleven på fri hand, liksom läraren, i sin egen för ändamålet afsedda bok efter de uppgifter som läraren gifver. Liniernas betydelse förklaras af läraren och genom frågor utrönes, om de alla rätt förstått uppgiften. Exempelvis: Hvarför skall den eller den linien vara prickad? o. s. v. På detta sätt lär barnet snart förstå en ritning, att uppfatta form och kan sedan med tillhjelp af sin egen skiss utföra ritningen på arbetsstycket utan större svårighet. De skisserade ritningarna fingo barnen rita rent hemma uti böcker med smårutigt linieradt papper.

Sedan föremålets teckning verkställts, omtalades de svårigheter, som möter vid modellens och dertill hörande öfnings utförande, samt hvad man har att iakttaga för att öfvervinna dessa.

På detta sätt genomgicks hvarje ny modell med dertill hörande nya öfning. Om någon af eleverna under utförandet kom före någon annan, fick han göra en s. k. extra modell, men alltid inom det område, som han förut genomgått, såsom mellanarbete, men som alltid lades åsido när alla voro färdiga med sina »ordinarie» modeller. Då först begyntes liksom förut med en ny modell, ny öfning och således ett nytt steg framåt.

För att lättare kontrollera och för att påvisa de särskilda öfningarnas innebörd, samt för att desto mera koncentrera lärjungens uppmärksamhet på hvarje ny öfning särskildt, begagnar sig Mickelsen af s. k. föröfningar. Det föremål som då utföres, är ej något i det praktiska lifvet användbart, utan utgör blott ett prof eller försök på en viss öfning, som skall inskärpas. Föremålet bär då specielt denna öfnings prägel och är till intet annat nyttigt än att visa denna öfning.

I början af lärotiden, då endast de första öfningarna genomgåtts, utföra lärjungarna endast rätliniga, lätt sammansatta föremål (med spik och hammare); de voro ej fint putsade, ty filning och putsning kom först längre fram på schemat. Mickelsen anser nemligen det pedagogiskt riktigt, att hvarje föremål skall stämplas af de speciella märken den öfning lemnar efter sig, i hvilken den är afsedd att bibringa skicklighet. Sålunda ser man alltid sågens märken uti de första numren af barnens arbeten o. s. v. Knifvens märken på föremål tillhörande snittningsgruppen o. s. v. Att något likväl kan göras som är intressant och nyttigt, visar den långa rad af modeller på just dessa stadier, hvilka jag var i tillfälle få se. Företrädesvis voro dock alla leksaker, som vid första påseende ej sågo välgjorda ut, men som när man noga betraktade dem och visste med hvilka medel de voro utförda, otvifvelaktigt bör anses goda. Mig synes att de fullständigt fyllde de kraf man på dem ställde, instruktiva, väckande, bildande, hvarjemte de förvisso exakt visade i hvad mån lärjungen tillegnat sig den afsedda färdigheten.

Bland de modeller, som användes vid öfningarnas meddelande, var flere föremål, hvilka kunna användas som åskådningsmaterial för den teoretiska undervisningen. Med anledning häraf kommo direktör Mickelsen och jag i liflig diskussion om sättet att med slöjden förena och understödja de teoretiska läroämnena såväl som de praktiska. Han sökte då visa mig hvad som gjorts i detta stycke.

Ritningen (Konstruktionsritning) hade nästan tvungit sig in uti slöjden och utgör en väsentlig del af densamma. Till en början då den ej ingick som en led i slöjden måste, oaktadt man egde planscher och modeller, likväl läraren, på svarta taflan med krita åskådliggöra teckningen. Barnen förstå till en början ej en teckning, men genom att sjelfva teckna, blir det föremål, som skall framställas, liksom lefvande för barnet, hvarje kantlinie uppfattad, föremålet blir in i detalj kändt och så framställdt för barnets sinne, att det blir fullt förståeligt. Enskildheterna af den enklaste modell blifver utan teckning ofta nog som ett kaos, modlöshet inställer sig vid arbetets utförande och intresset är afslappadt. Följden blir då ett dåligt resultat utan värde, enär den uppfostrande egenskap, som slöjden skulle hafva, ej blifvit uppnådd.

Med afseende på *fysiken* anses att slöjden bör medverka till att förstå och qvarhålla dess fakta, dels genom den rika erfarenhet, som vinnes genom att direkt komma i beröring med förhållanden som i slöjden alltid måste tagas med som faktorer, då ett föremål skall utarbetas, t. ex. värmets utvidgningsförmåga etc.

I *naturläran* aktgifvande på träets textur, olika egenskaper hos olika växter, böjlighet, sprödhet, seghet, samt orsaker, hvarför samma träslag det oaktadt kan hafva ganska olika egenskaper till följd af den behandling de undergått. Förruttnelse, syrsättning o. s. v. för betsning af trä m. m.

Sådana saker böra ofta påvisas vid undervisningen i slöjd och de fördelar eller svårigheter man deraf kan hafva, i praktiken framhäfvas.

Sången kan godt, säger Mickelsen, inöfvas tillsammans med slöjdöfningar i takt och blir då ett friskt tillägg till slöjden såväl i hygieniskt som psykiskt och fysiskt afseende.

Inga ämnen böra dock under slöjdundervisningen framkomma som ett extra inskjutet nummer, utan ingå naturligt och otvunget under slöjdarbetets gång såsom endast framsprunget af hvad man ser, hör eller känner, eller som af arbetet nödvändiggöres.

Att till och med språkstudier på detta sätt skulle vara möjliga är ju antagligt.

Med afseende på *gymnastik* anser han att i slöjden förekommande ställningar och rörelser är ett slags gymnastik för sig sjelf, hvilken ej kan ersättas af den vanliga friskgymnastiken. De ställningar och rörelser, som den slöjdande bör intaga när han utför ett föremål äro sådana, att de fordra mera korrekthet och omtanke samt fordra mera välde öfver kroppens enskildheter än den vanliga gymnastiken och skapas af arbetets naturliga behof. Detta oaktadt kunna barnen lätt kontrollera dem. De nästan kontrollera sig sjelfva, ty utan denna sjelfkontroll blir följden synlig på arbetet, och barnet känner medvetenhet af det orätta eller rätta samt känner deraf föranlåtet att bättra hvad som är dåligt.

Rörelserna äro af många och omvexlande former, men i allmänhet sådana att man från början till slut på en rörelse måste hålla stark kontroll på dem.

För att åter taga sågning såsom exempel, måste dervid sågen föras långsamt och jemnt, lika fort vid rörelsens början som vid dess slut, ej för löst men ej heller för hårdt, man måste undvika hvarje bugtning till höger eller venster med handen eller armen men likväl, om det är en böjd linie, jemnt efter liniens kraf så sakta böja åt det håll linien fordrar, i annat fall blir resultatet synligt på arbetet, spåret blir bredt och ojemnt, eller ock kilar sågen sig fast och går tungt, eller går i orätt spår o. s. v. Sågen och arbetet säger till att något är i olag vid sågrörelsen.

Föres icke för hvarje gång verktyget efter bestämda lagar, går det ut öfver verktyget, arbetet eller den slöjdande. Det är således den noggrannhet, hvarmed dessa rörelser utföras, som återspeglas i det föremål som är utfördt.

Dessa impulser till sjelfkontroll finnes ej i den vanliga gymnastiken. Till följe af de många olika verktyg, de många olika brukssätt samt de många olika ställningar den slöjdande måste intaga vid arbetets förrättning gör, att slöjdrörelserna blifva allsidiga.

Då jag med anledning af dessa påståenden framdrog den säregna prägel, som en snickare, en skräddare etc. ofta visar sig ega, svarade Mickelsen, att de personer som utföra dessa arbeten intaga skefva, böjda ställningar och ofördelaktiga rörelser under arbetet.

Mycket samtalade vi om gymnastiken och dess sammanhang med slöjden. En jemförelse mellan slöjdens rörelser och ställningar gent emot gymnastiken utfaller enligt af hvad jag förstått uppfatta af Mickelsens åsigt tillnärmelsevis sålunda. Gymnastiken och slöjden äro bildningsmedel, afsedda att dana och forma själens och kroppens förmögenheter. Såsom sådana utför gymnastiken det gröfsta arbetet, under det att slöjden utför det finare, och har då företrädesvis att med gymnastiken som grund, delsvis sjelfständigt att motverka den intellektuella svagheten, att utveckla form- och skönhetssinnet och själsförmögenheterna i allmänhet samt att skapa ställningar och rörelser efter lifvets behof.

Mycket mera vore att relatera från den danska slöjdskolan. Att många goda impulser genom Mickelsen tillförts slöjdundervisningen inses tydligt och jag skattar mig lycklig öfver att ha lärt känna honom och hans åsigter om slöjd och slöjdundervisning. Mycken tid uppoffrade han för min skull och var ej sen att besvara mina frågor samt att visa och ledsaga mig öfverallt, hvarest jag kunde erhålla något för mina studier.

Husflitföreningens skola besökte jag äfven flere gånger. Der undervisades i Korgmakeri, Papparbeten, Bokbinderi, Svarfning, Träskärning, Bast- och Spånarbeten, Borstbinderi och Snickeri.

Läraren i hvarje ämne var fackman. Det oaktadt tycktes mig resultaten ej vara så fullgoda, som jag väntat. Ett undantag vill jag dock göra för korgmakeriarbetena. Det var med sannt nöje jag tog del af denna afdelning, och här syntes det vara bättre ordnadt i metodiskt afseende än i öfrigt och tycktes visa på en god, hurtig och driftig lärare. Hvarken snickeri eller någon annan afdelning kunde mäta sig med denna.

Hvarje ämne hade sin motsvarande sal. Af de samtal jag hade med lärarne tycktes framgå att ingen genomgående plan fanns för det hela,

utan att man så godt sig göra lät började med det minst svåra, beroende på lärarens tycke eller förmåga att ordna.

Skolans uppgift syntes vara att utbilda slöjdare, med hänsyn till landes behof, hvilka i sin ordning kunde meddela hvad de kunde åt andra, med hvilka de kommo i beröring. Med andra ord, att meddela kunskap i husflit efter hvars och ens egen förmåga att tillegna sig. De från Husflitskolan utgångna eleverna skola efter bästa förmåga och efter de impulser de erhållit i skolan meddela de inhemtade kunskaperna åt andra. Något egentligt nytt fann jag icke här, hvarför jag snart lemnade densamma.

Då jag ej fann något mera särdeles anmärkningsvärdt för denna del af mina studier i Köpenhamn lemnade jag denna stad och reste direkt till Berlin. Derstädes vistades jag denna gång blott öfver en natt. Jag fortsatte derefter till *Leipzig*, dit jag hade fått en rekommendation af direktör O. Salomon å Nääs till en doktor Papst, direktör och föreståndare för en vidtomfattande slöjdundervisningsanstalt derstädes. Denna anstalt var anlagd för att meddela undervisning i handafärdighetens många olika grenar och utgjorde lika många afdelningar med hvar sin lärare, som de ämnen hvaruti undervisning meddelas. Lärarne voro fackmän, så vidt jag kunde uppfatta. Följande slöjdarter voro representerade: Metallarbete, Snickeri, Modellering, Träsnideri, Papparbete gröfre Slöjd för jordbruket och så en afdelning för Kindergartens arbeten, såsom naturarbeten och de vanliga Kindergartensarbetena. Dessa senare arbeten ingingo dock icke i läroverkets egentliga plan.

I *Metallarbeten* började med mindre jerntrådsarbeten, derefter öfvergick man till bandjernsarbeten, bleckslageri, tennlödningar samt böjning och fogning af plåt, derpå till smides- och drifningsarbeten samt till sist till rent mekaniskt arbete, filning, borrning, svarfning etc. Endast få arbeten gjordes i hvarje grupp. De färdiga arbetena tycktes mig icke fullt tillfredsställande, men hade en kursdeltagare, trots den korta arbetstiden af 3 veckor, redan hunnit göra det sista numret: en liten induktionsapparat.

I *Modellering* arbetades först rätliniga, geometriska figurer eller kroppar, hvarefter man gick till böjda former och så småningom till naturliga blad och grenar samt slutligen till ornament.

I *Träsnideri* användes karfsnittet i de första stadierna, derpå öfvergick man till plansnitt och successivt till ornament och blad. Stundom fick eleven först modellera ornamentet eller bladet och sedan skära detsamma. Härvid användes en särskild för ändamålet afsedd lera, som ej torkade, utan alltid höll sig mjuk. Denna lera kallades *Plastici* och är såsom material vid de första grunderna i modelleringskonst otvifvelaktigt mycket bra. På detta stadium fingo eleverna äfven en liten inblick i komposition af orneringar.

Papparbetena voro de vanliga man får se vid denna sorts slöjd, dock tycktes kursen vara ganska metodiskt planerad. Läraren tycktes mycket noggrann och kritiserade minutiöst hvarje detalj. Här liksom allestädes togs hans tid mycket i anspråk med att rätta och sjelf utföra hvad eleven ej vågade sig på, till skada för lärjungens utveckling men till gagn för hans fortkomst i modellserien.

Bokbinderi. De enklaste böcker och band utfördes i den vanliga ordningen.

I *Snickeri* genomgicks en något större kurs än de andra slöjdarterna. I metodiskt afseende tog man hänsyn till de enkla modellerna först och de verktyg, som för deras utförande voro nödvändiga. Läraren sökte särskildt visa hvar och en särskildt huru man rätteligen skall använda verktygen vid de olika tillfällena och i afseende på konstruktion hade lärjungen att gifva akt på ritningarna. I afseende på ställningar under arbetet eller vård om kroppen, såg eller hörde jag här ingenting, som tydde på att detta togs i betraktande.

För *den gröfre Slöjden för jordbruket* var egentligen blott en slöjd med mera primitiva verktyg. Här utfördes yxskaft, räfsor, spadskaft och dylikt, som är nödvändigt för hvarje landtman. De verktyg som användes voro förnämligast yxan, bandknifven, borr och såg samt en bänk till fastsättning af arbetsstycket. Det var således en öfning som särdeles här lades vigt vid, nemligen att finna sig äfven med ett fåtal verktyg. Men det oaktadt åstadkomma de nödvändigaste artiklarne för landtbrukets behof af redskap.

Vid detta slöjdinstitut vistades många utländingar, isynnerhet var antalet stort från England. Dessa voro företrädesvis lärare vid skolor men äfven inspektörer för slöjd- och folkskolor funnos bland deltagarena. Alla voro fördelade på de många ämnena. Och efter att hafva genomgått en bestämd kurs i ett ämne fingo de öfvergå till ett annat. Kursens längd var beroende af den tid hvar och en behöfde för att utföra det antal modeller som för ifrågavarande ämne var bestämdt och som ansågs erfordras för att kursdeltagaren på egen hand må kunna fortsätta på den inslagna vägen.

Ehuru jag för språkets skull här hade rätt svårt, blef jag mycket väl bemött och eröfrade verkliga vänner, med hvilka jag alltjemt underhåller förbindelse. Direktören gjorde sig all möda för min skull och den nu aflidne stiftarens af slöjdinstitutet, doktor Götze, son var mig behjelplig i många stycken från början till slut, hvarför jag stannar i stor tacksamhetsskuld.

Under omkring 14 dagar tillbragte jag hvarje förmiddag i detta institut. Tillsammans med kursdeltagarne och äfven ensam besökte jag flere slöjdskolor. Särskildt synes mig gamla Tomas-Schules verkstäder förtjena att omnämnas.

Här följes den principen att en enkel modell alltid förutsätter enkla och lätta öfningar. Sålunda utgör modellerna den grund, på hvilken deras metod hvilar. Här förekommer dock sågning redan i första stadierna af den egentliga slöjden och utgör nästan en hufvudöfning.

Under första skolåret följes Fröbelskolornas plan, derefter kommer ett mellanstadium, hvarvid små arbeten utföras af torra qvistar, pinnar med barken på, hvilka afskäras och sammanspikas till vissa föremål företrädesvis leksaker, men instruktiva och intressanta och hvilka ge barnen en föreställning om det verkliga lifvet. Exempelvis tillverkades stolar, soffor, burar, tält med tältsängar, hus, gärdesgårdar, plank o. s. v., allt i miniatyr. Äfven sådana saker som fotografiställ, syaskar, pennhållare, ramar m. m. förekommo.

I Thomasschule förekom äfven jernslöjd upptagen såsom en led i undervisningen sålunda att de barn, som genomgått Kindergartens-afdelningen jemte den öfriga slöjden så långt, att de ansågs kunna börja med metallslöjden eller rättare på det högre stadiet af skolan, fingo deltaga häri.

Här hade jag förmånen få taga i betraktande en utmärkt modellsamling, i antal och qvalitet oöfverträffad. Många nya modeller blef här min vinst.

I *Dresden* besökte jag en Kindergarten äfvensom en, om man så vill kalla den, arbetsstuga för barn. Denna senare tillfredsställde mig föga. Barnens arbete var intresselöst och kunde ej gerna vara annat. Självfva arbetet, som bestod uti att klyfva ved så smått som möjligt, motsvarande tändstickor, för eldning, rifva upp gamla repstumpar, plocka lump o. s. v., kunde nämligen ej gerna vara glädjesamt eller bringa den egentliga arbetslusten till ett verktyg för uppfostran i sann mening. Nog fingo de lära sig att ett mål mat och en liten, liten slant är mödans lön. Dock, penningen torde vara mindre värd än en god, hurtig karakter, god vilja och förmåga att utföra hvad en god vilja önskar. Att barnen sträfvade att göra rätt för sig insåg jag tydligen, och att det af dem ansågs vara en stor förmån att få gå dit till arbetsskolan kunde jag äfven uppfatta. Dock hvad en arbetsstuga eller ännu hellre verkligt god ordnad slöjd efter svenskt eller danskt system skulle gjort deras sinnen ljusa och omgestaltat deras framtid!

I de speciella fackskolorna blef jag icke i tillfälle att göra några studier. Jag kunde ej få tillträde, ehuru jag gjorde ganska stora ansträngningar. Antagligen hade jag ej förberedt mig nog för dessa svårigheter, så att det felades rekommendationer, och dels kunde jag icke språket tillräckligt, så att jag på ett tillfredsställande sätt kunde framställa min önskan, eller kanske vände jag mig till orätt person och sålunda blef motad i stället för hjelpt. I Berlin hade jag dock kommit inom dörren till Snickerifackskolan. Dock hoppas jag ännu en gång göra visit der, och då vill jag hafva klart hvad som nu fattas mig i detta stycke: språket och rekommendationerna. Detta hoppas jag skall öppna portarna till denna Tysklands helgedom.

Då jag nu går att afsluta min berättelse om slöjden vill jag härtill lägga några rader om slöjd i allmänhet, som kommit i min väg under resan.

I Thomasschules modellsamling fanns mycket, som visade vägen till nya riktningar eller arter af slöjd. Sålunda framdrog direktör Papst en liten näfverask, hvilken han visade mig under stor förtjusning och segerstrålande ögon. Han ansåg den för en riktig raritet, men visste ej hvarifrån den var kommen eller hvad den egentligen var afsedd till. Då jag omtalade huru i min barndom sådana saker utfördes i min födelseort och att den ofvannämnda otvifvelaktigt var en nålask, samt att jag sjelf och mina kamrater i skolan roade oss med tillverkning af små askar m. m. för eget behof. Han undrade då huru det var möjligt att en så vacker slöjd kunnat förfalla.

Jag lugnade honom med att låta förstå att våra arbeten nog ej voro så vackra eller försedda med så vackra, stilfulla orneringar och att jag långt ifrån ville tillerkänna våra småländska skolpojkar att göra maken, men jag kunde ej underlåta att tänka, att om vi som barn sett den förtjusning, hvarmed denna lilla nålask betraktades, förvisso hade vi med våra penn-

knifvar under glädje och gamman skurit våra krummelurer i näfverbitarna och med mera jemnmod mottagit de snubbor vi fingo nppbära för »onyttig sysselsättning».

Mycket inom branchen naturarbeten kunde förvisso göras, verkligt nyttiga, vackra och goda saker. Alla de vackra trädgårdsmöbler af ekpinnar är ett sådant arbete. De smålandsekar, som år efter år nedhuggas för barkens skull, kunde användas ända till de allra minsta grenar och en slöjdindustri uppblomstra, som väl gåfve lön för mödan.

Och att denna slöjd äfven vore uppfostrande och utvecklande i fysiskt afseende, derom är jag viss. Ty här om någonsin tagas de personliga förmögenheterna i anspråk: formsinne, förstånd, uppfinningsförmåga utvecklade. Intet föremål kan nämligen bli absolut lika ett annat, utan i följd af materialets form i någon mån afvika, detta likväl utan att frångå det karakteristiska i föremålet. T. ex. en stol måste för att vara en stol hafva en stols hufvudform af samma slag, men alla detaljer kunna ej blifva precis lika, eftersom man ej kan erhålla lika böjda grenar o. s. v.

Äfven hade jag under min resa tillfälle att begrunda de enkla arbeten af jernband som fanns litet hvarstädes i de enkla hemmen. Enkla, lätt sammansatta med böjtänger eller en nit här och der tycktes de mig mycket lämpliga för slöjd. Sådana saker voro konsoler, bord för blommor, ramar, fyllnader för dörrar, lyktor till portgångar och villaträdgårdar m. m. De voro ej hvad vi i allmänhet kalla konstsmide, men verkade nästan som sådant och kanske bör tänkas som en början till sådant. Att de originella konstsmidena voro att finna vid hvarje rik mans hus är ju icke att glömma, mig tilltalade dock mest dessa enkla i utseende närmast liknande jerntrådsarbeten, åtminstone lika lätta att utföra, men som i sig tyckes innebära en utvecklingsmöjlighet, som knappast kan tillerkännas jerntrådsarbetena.

Äfven frapperades jag mycket af de många enkla beslag, handgjorda, med alltid speciellt syfte för något bestämdt föremål. De tycktes ej vara svårare att göra än att hvilken som helst, något med filen och borret förtrogen, skulle kunna utföra dem. På sin plats gjorde dessa beslag i sanning en utmärkt verkan. Sjelf har jag gjort försök dermed och vågar tro att jag lyckats.

I Leipzig var jag i tillfälle att se en mycket instruktiv samling af åskådningsmaterial för undervisning i Fysik. Direktör Götze hade under sin lefnad utfört en hel serie ytterst enkla men till synes goda fysikaliska instrument till fysikens alla delar. Dessa voro utarbetade med hänsyn till att hvarje lärare med slöjdunderbyggnad sjelf skulle kunna göra sig dessa apparater. De voro sammansatta af enklaste material och på enklaste sätt. För en i alla dessa fack, som omtalats i samband med Slöjdinstitutet i Leipzig, något kunnig person bör det ej heller falla sig svårt. En riklig litteratursamling inom dessa områden gör för tysken vägen lätt.

När man besinnar huru litet inom slöjd- eller facklitteraturen, som finnes att tillgå för den slöjdidkande i Sverige på svenskt språk, bör det ej förundra, att slöjden i allmänhet så föga intresserar annat än för bröds skull. Den svenske ynglingen, som ej är i tillfälle att i fackskola eller annan slöjdskola taga kännedom om slöjd, kan ej genom böcker, som af-

handla de speciella grenarne, utveckla sin håg för det ena eler andra. Modlös går han kanske och gör något som icke är godt eller drifver kring gatorna med sina gelikar. Då kanske annars hans lediga timmar kunnat vara hans bästa skoltid. Bristen på omvexlande, intressant och nyttigt kroppsarbete torde nog göra många unga till surmulna och samhällsfiendtliga menniskor. Förvisso har man omsider i Tyskland insett detta och söker derför att skaffa både omvexling och arbete. Kan man ej genom skolorna nå alla, så finnes på alla områden en så rik litteratur, såväl i egentlig slöjd som facklitteratur, att en ynglings kunskapslust ej behöfver dö af brist på näring. Han kan genom böcker och plancher inhemta så mycket att ett försök lönar sig.

Tyskarne äro också i allmänhet raska och hurtiga i sitt arbete. De ådagalägga en sådan lifligher vid sitt arbete och likväl en sådan koncentration af tanken just på det förhandenvarande arbetet, att jag vågar tänka: månne ej detta gör att den tyska fabriksindustrien, trots många svåra förhållanden, kan täfla med öfverallt på den utländska marknaden. »Intet gläfs under arbetet, bara gno», hörde jag yttras af en svensk-tysk, och det tyckes vara deras lösen. Dock må jag gerna tro deras arbete synes ej så fint utfördt i detalj som svenskarnes. Detta omdöme har blifvit bekräftadt af flere fabrikanter, som hafva både svenskar och tyskar i sitt arbete.

Utdrag ur glasmåleriarbetaren **Lambert Hoflins** reseberättelse.

I Åbo slott, nuvarande stadshistoriska museum, finnes ett par fönster med blyinfattning, och en lykta i gotisk stil, särdeles vackert och utomordentligt väl och stiltroget arbetad i grönt glas; den har fordom tillhört Åbo Domkyrka. Lyktan är egendomlig för sin vackra sammanställning i mönstret: mellan upphöjda prismor, hvilka vid foten äro stora, men förminskas uppåt tilldess de successivt försvinna i grundmönstret, som, utan att förstora sig, småningom upptill upptager ett ytterligare mönster, med cirklar, som utesluter det förra, och låter prismorna försvinna på egendomligt, men harmoniskt och tilltalande sätt. Detta konstglasmästeriarbete öfverträffar betydligt de arbeten af liknande slag som jag sett i Sverige, exempelvis Gripsholms slott m. fl. platser. Der funnos äfven flere gamla glasmålningar af schweiziskt ursprung med pålagda färger, ej naturglas, vapensköldar; dervid kan anmärkas användandet af en särskildt vacker, klar, högröd färg, som nu för tiden icke existerar inom glasmåleriet.

I Hangö nya kyrka, der det finnes ett nyuppsatt, från Neuman & Vogel i Stockholm levereradt korfönster i rika blyinfattningar i olika färger, visade sig den »ovilkorliga nödvändigheten vid fönsterdekorering af kyrkor, att största hänsyn tages till kyrkans förutvarande dekorering och målning!» (Detta har jag beaktat och vunnit mycket nytta af under mina resor.) Ett fönster efter eskiss utan dessa hänsyn, såsom här skett, och som äfven

af några tyska firmor praktiseras, hvilka endast fäster sig vid tillfällig vinst utan att taga i betraktande att resultatet af deras arbete oftast icke motsvarar berättigade anspråk är självklart, och förkastligt; detta visade sig här i Hangö, der det stora, mörka midtenfönstret står utan harmoni med kyrkans inre färgton och öfriga fönsters ljusverkan, hvilket icke en gång torde kunna utplånas eller dämpas genom utbyte af glas i öfriga fönster. I bättre glasmålerifirmor i Tyskland, exempelvis i Hannover der jag arbetat, gäller till princip att först alla förutvarande färgverkningar och ljusets inträngningsstyrka noga studeras och lägges till grund för förslaget om glasdekorering innan eskisser utföras.

I Helsingfors och Lovisa stad och landsbygden deromkring besökte jag åtskilliga kyrkor, hvilka mestadels voro i romansk stil.

I Hannover var jag i tillfälle att bese flere kyrkor, där utomordentligt vackra glasmålade fönster finnas. Mariakyrkans korfönster har 40 figurmålningar ur Kristi lif, utförda på 1600-talet i mycket vackra färgtoner; långskeppet har tvänne fönster, utförda på 1840-talet, derjemte på senare tid, tvänne från Henning & Andres och öfriga från professor Linnemans glasmåleri; intressant och mycket lärorikt var att se deras om stor konst vittnande, omsorgsfulla utförande, och ännu mera huru utsökt väl dessa senare passade tillsammans med de äldre fönstren, hvadan det här länder de nyare fönstrens utförare till den största berömmelse att de så väl kunnat uppfatta och genomföra de förras harmoniska syftning.

Äfven såg jag i Hannover ett förfaringssätt, som ej praktiseras här hemma, nämligen att glaset öfverdrages med färg å båda sidor, hvarpå frambringandet af ljus och skuggor sker med blotta handen; glaset får visserligen härigenom på nära håll ett groft utseende, men verkar kraftigare på afstånd.

Äfven var jag i tillfälle att se hurusom draperier på ett ypperligt sätt kunna framställas medels etsning: man skär de olika delarne af rödt antikglas, med violett underbelägg, och etsar bort den röda färgen delvis, med naturliga öfvergångar och skuggor; detta gör den vackraste mantel eller draperi, der siden eller sammet skall föreställas.

Hvad bränn-ugnar beträffar, var det nytt för mig att se de s. k. Streck-ugnar; i dessa står hvarje plåt med glas endast 8 minuter, hvarefter det är tillräckligt inbrändt, hvaremot vid användandet af den härstädes i bruket varande muffel-ugnen, glaset behöfver stå inne minst 20 timmar, då uppvärmning och afkylning i dessa ugnar går mycket långsamt.

I Hamburg hos K. Engelbrekt var det äfven mycket af stor nytta att lära; der göres figurer, blomster, ornament och landskap af opalisentglas, hvilket naturfärgade glas, utan målning, erbjuder de vackraste ljuseffekter och färgöfvergångar, hvartill maken icke kan framställas i något annat glasslag, och är för prydnadsfönster, särskildt profanarbeten, mycket vackert. Af nytta för mig var äfven att der få arbeta samman med och lära flere praktiska förfaringssätt af en amerikanare.

Hvad jag under föregående resor inom Sverige erfarit beträffande den svenska marknaden för glasmålerier och dertill hörande arbeten, besannades i ännu vidsträcktare mån under min resa i Tyskland, nämligen att åtskilliga

firmor i Tyskland leverera en myckenhet af sina färdiga alster till Sverige, både till kyrkor och profanbyggnader, trots att dessa färdiggjorda arbeten genom blyarbetets tyngd betingar 3 till 8 gånger högre tull än råmaterialet. I följd af detta kända förhållande af de tvenne svenska glasmåleriernas otillräcklighet (en tysk och en svensk firma) eller oförmåga att motsvara anspråken inom Sverige har också flerstädes inom tyska affärer i facket varit påtänkt att upprätta en konkurrerande affär inom Sverige, hälst i Stockholm. Att en dylik konkurrerande affär skulle bära sig bra härstädes och lämna stor vinst, framgår af det faktum, att detta glasmåleri då kommer att arbeta under vida gynsammare villkor än förut i Tyskland, då resor, uppsättningar och utarbetande af förslag betydligt underlättas, och som förut nämdt, färdiga arbeten betinga högre tull än råmaterialet, d. v. s. sjelfva glaset, som kan erhållas fraktfrit, hvilket jag noga underrättat mig om, till samma pris till Sverige som inom Tyskland och till och med, beträffande vissa glassorter, ännu billigare, derigenom att glaset tages direkt från tysk frihamn. Äfven det allt mer använda Opalesentglaset kommer att ställa sig betydligt billigare i Sverige, då det en gång införes hit, än i Tyskland, der införseltullen är högre än hos oss. — Denna glassort fabriceras uteslutande i Amerika.

Då emellertid de svenska afnämarne hälst göra affärer med svenska firmor, endast de tyska priserna icke allt för mycket öfverskridas, vore att beklaga om denna i stark utveckling stadda industrigren skulle komma i utländska händer, hvilket i så fall vore beroende dels på att antalet af med facket fullt förtrogna personer är ringa härstädes, och dels af brist på nödvändigt rörelsekapital.

UR

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGENS HANDLINGAR

ÅR 1899.

Årsberättelse, afgifven af Svenska Slöjdföreningens Styrelse öfver Föreningens verksamhet år 1899.

I öfverensstämmelse med stadgarnas § 17 får Styrelsen härmed inför Svenska Slöjdföreningen afgifva berättelse öfver Föreningens verksamhet under år 1899.

Arbetet för Föreningens syften har som hittills varit så fördeladt, att dess första utskott haft att främja och uppmuntra den inhemska handtverksskickligheten i allmänhet, medan det andra utskottet haft sig anförtrodt konstslöjdens understöd och utveckling.

Inom båda dessa grenar af Föreningens verksamhet ha förutsättningarna för ett fruktbringande resultat ökats derigenom att Föreningens statsanslag på Styrelsens underdåniga hemställan utgått med dubbla beloppet mot föregående år eller 4,000 i stället för 2,000 kronor.

Föreningens första utskott har, såsom bekant, sedan år 1886 sökt verka för sitt syfte genom redigerande af serien Teckningar för handtverk och slöjd, hvilken hittills utgått med 48 blad och kostnadsfritt kringsändts till omkring 2,400 snickare, smeder och andra mindre handtverkare i alla delar af landet.

För att med största möjliga bestämdhet få utredt, i hvad mån nämda teckningsserie kommit till användning och det med dess utdelande afsedda ändamålet vunnits, har första utskottet under året anstält en undersökning, i det frågeformulär kringsändts till de snickare och smeder i landsorten, hvilka under årens lopp fått sig tilldelade blad af denna serie.

Resultatet af denna undersökning har visat att af de omkring 600 personer, hvilka insändt svar på de framstälda frågorna, 300 direkt begagnat sig af mönsterbladen för utförande af arbeten, omkring 140 hafva sagt sig af en eller annan anledning icke hafva varit i tillfälle att använda dem tillstälda blad, 160 formulär hafva återkommit obeställbara (till största delen för dödsfall eller emigrering).

De ingångna 300 jakande svaren ha vidare ådagalagt, att dessa blad haft en ganska betydlig användning, några ända till 120 gånger, tillsammans ej mindre än 2,174 gånger.

Det synnerligen tillfredsställande resultatet, som denna undersökning sålunda haft, har ytterligare bestyrkt önskvärdheten att denna vigtiga sida af Föreningens verksamhet borde vinna en vidare och betydande utveckling.

Första utskottet som ansett, att en serie goda förebilder för Svensk träarkitektur, hufvudsakligen detaljer, i dessa dagar särskildt är af behofvet

påkallad, har också beslutat att i förutnämnda serie intaga ett antal dylika mönsterblad.

För detta ändamål har utskottet satt sig i förbindelse med Svenska Teknologföreningens afdelning för husbyggnadskonst, hvilken lofvat bidraga till anskaffande af ett så vidt möjligt rikt material, med tillhjelp hvaraf ett antal sådana blad kunde utarbetas. Det är utskottets förhoppning, att denna serie inom den närmaste tiden skall kunna utgifvas. Af de redan utgifna bladen N:o 47 »Trappstege och strykbräde» samt N:o 48 »Staket i trä», hvilka båda visat sig särdeles starkt efterfrågade, ha nya upplagor blifvit tryckta.

Första utskottet har vidare under året anordnat en utställning af moderna möbler komponerade af svenska konstnärer. Denna utställning, som kunde komma till stånd genom tillmötesgående från enskilda egare till dylika möbler, var anordnad i föreningens egen lokal och hölls öppen under en tid af 3 veckor (28 Aug.—17 Sept).

Utställningens 73 nummer omfattade ett antal af omkring 150 föremål, komponerade af 20 svenska konstnärer och utförda af ett ungefär lika antal handtverkare eller fabriker.

Utställningen besöktes af 2,967 betalande; fritt tillträde var lemnadt åt Slöjdföreningens ledamöter.

Första utskottet har äfven granskat de från Kongl. Kommerskollegium remitterade reseberättelser af handtverksidkare och hafva fyra af dessa blifvit i Föreningens meddelanden till tryck befordrade.

Det andra utskottet har under året gjort åtskillliga beställningar och inköp af konstslöjdföremål, afsedda för den sedvanliga årliga utlottningen af dylika.

Denna utlottning egde rum den 22 december och deltogo i densamma 490 lottegare. Vinsternas antal var 36 till ett sammanlagdt värde af kr. 3,189.

De högre vinsterna utgjordes dels af silfverpjeser: vaser och bägare i drifvet och ciseleradt arbete från C. G. Hallbergs, N. Möllers (i Malmö) verkstäder, dels af möbler: sekretär af A. Mattson, byrå af L. O. Löfmark. För öfrigt förekommo arbeten i oädla metaller från Gusum, Meyers konstgjuteri, elever vid Tekniska skolan, m. fl. Glasföremål, komponerade af G. Wennerberg, utförda vid Kosta; keramik från Rörstrand och Gustafsberg; Textilarbeten från Handarbetets vänner o. s. v.

Ledamot eller annan person som deltagit i utlottningen, har erhållit ett exemplar af Föreningens album: »Mönster för konstindustri och slöjd».

Detta planschverk har med anledning af det ökade statsanslaget kunnat erhålla ett rikare innehåll än eljes och har omfattat 12 blad, hvaraf 4 i fotolitografi, 8 i ljustryck samt ett extra blad i fototypi, framställande äldre och moderna konstslöjdföremål af ovanligare intresse och värde.

Föreningens Meddelanden ha äfven haft ett ökadt innehåll, särskildt har den för en dylik publikation så vigtiga illustrationsafdelningen varit betydligt rikare än förr. Meddelandena ha utkommit i 2 häften innehållande tekniska och konstindustriela uppsatser m. m. samt fullständig matrikel öfver Föreningens medlemmar.

Andra utskottets verksamhet har under slutet af året varit koncentrerad på förarbeten för anordnandet af den utställning: från Carl XIV Johans tid, hvilken på utskottets initiativ af Styrelsen beslutats.

Under året ha inom Föreningen hållits i allo 22 sammanträden, öfver hvilka protokoll blifvit förda. Däraf komma: på Styrelsen 7, på första utskottet 2, på andra utskottet 5, på Redaktionskomitén 1 och på själfva Föreningen 7.

Vid Föreningens allmänna sammanträden, som alltid varit synnerligen talrikt besökta, ha följande föredrag hållits:

i Januari af arkitekten Thor Thorén: »Stilisering och naturalism»;

i Februari af d:r John Kruse: »Den Burmeisterska salen i Visby»;

i Mars af direktrisen Fr. A. Branting: »Minnen från en studieresa»;

i April af ingeniör O. Fahnehjelm: »Ett meddelande om Kopparviks qvarn vid Visby»;

i Oktober af arkitekten R. Östberg: »Arkitektur och skulptural konst»;

i November af d:r Hj. Stolpe: »Afrikansk bronsgjutning»;

i December af professor O. Montelius: »Metallindustri i Sverige under den förkristna tiden».

Samtliga föredrag ha illustrerats af större eller mindre samlingar föremål: teckningar, fotografier m. m. Särskildt har vid Marssammanträdet utstälts en intressant kollektion Nordfriesiska textilalster tillhöriga Hamburgs Museum für Kunst und Gewerbe och stälda till föreningens disposition af dess direktör, d:r J. Brinkman.

För de utställningar af hufvudsakligen nyare konstslöjd som varit anordnade vid de allmänna sammanträdena ha bidrag lemnats af hrr Myrstedt & Stern genom herr v. Rijssvik, herr A. Mattson, A.-B. Max Sachs, L. O. Löfmark, Kinberg med möbler, Kåberg & C:o med tapeter, Gustafsbergs och Rörstrands fabriker samt herr A. Hall med keramik samt Kosta med glasarbeten, hvarjemte ett flertal enskilda hemslöjdidkare inlemnat arbeten af åtskilliga slag.

Till åtnjutande af understöd ur de under styrelsens förvaltning stående Wallmarkska och Hamelmanska fonderna hafva under året 12 ansökningar inlemnats och blefvo följande stipendier utdelade:

Af Wallmarkska räntemedlen:

Till ornamentbildhuggaren Carl Berglind	kr.	200: —
» dekorationsmålaren Gunnar Ell	»	150: —
» mönstertecknaren C. Goës	»	150: —
» snickaren Sven Jesperson	»	150: —
» dekorationsmålaren Ragnar Östman	»	150: —

samtliga för fortsättande af studier vid tekniska skolan i Stockholm.

Af Hamelmannska räntemedlen:

Till ornamentbildhuggaren Gottfr. Larsson	kr.	250: —
» dekorationsmålaren C. O. Lindgren	»	250: —

för att i utlandet vidare utbilda sig i sina yrken.

Beträffande Föreningens ekonomiska angelägenheter får styrelsen hänvisa till Herrar revisorers deröfver afgifna berättelse.

Stockholm den 24 April 1900.

Å Svenska Slöjdföreningens Styrelses vägnar:

Pehr Ehrenheim.

E. Folcker.

Revisionsberättelse för år 1899.

Utsedde till revisorer för år 1899 få undertecknade, efter genomläsandet af styrelsens protokoll och granskning af förvaltningsårets räkenskaper, meddela följande angående Föreningens ekonomiska förhållanden:

---

a) Svenska Slöjdföreningens egen kassa.

Debet.

Behållning från 1898:			
Kontant och å upp- och afskrifning		999: 15	
Inventarier och möbler		4,371: 95	
Maskiner och verktyg		309: 66	
Förlag af »Handbok för val af maskiner och handverktyg»		2,204: 66	7,885: 42
Inkomster:			
Statsanslag: För år 1899:			
till teknisk-litterär verksamhet		2,000: —	
» yrkesskicklighetens höjande och utveckling		1,000: —	
Ledamöters årsafgifter 951 st. à 5 kr.		4,755: —	
förutom de till fonderna gående afgifter (3 st. à 100 = 300, 5 st. à 50 = 250)			
Ledamöters afgifter för delaktighet å utlottning af slöjdalster 480 st. à 10 kr.		4,800: —	
Allmänna fondens bidrag		1,518: 16	
Hyror	2,051: —		
Ersättning för värme och ventilation	150: —		
d:o af hyresvärden för reparation	200: —	2,401: —	
Räntemedel		547: 83	
Försålda mönsteralbum genom 2:a Utskottet		45: —	
Annonser i »Meddelanden» genom Red.-Komitén Kr.	252: —		
Försålda exemplar af »Meddelanden» ... »	62: 89	314: 89	
d:o handböcker	25: 50		
d:o från 1899 års utställning	341: —	366: 50	
Ökning genom inköp af möbler till »mönster»		150: 50	
Retourporto		—: 40	17,899: 28
		Summa Kronor	25,784: 70

Kredit.

Utgifter:

För 1:a Utskottet:			
Fototypi, autotypi, fotolitografi för utgifvande af »Handtverk och Slöjd»		200: 50	
Möbelritningar för »Handtverk och Slöjd»		25: —	
Distribution för d:o och extra rundskrifvelser till ett större antal handtverkare		198: 78	424: 28
För 2:a Utskottet:			
Inköp för utlottningen af konstslöjdalster, 1899 års Mönsteralbum (1,500 ex. deraf 480 till fördelning)		2,933: —	
Tryckningskostnader		1,825: 04	
Ritningar		200: —	
Redaktionsarvode		200: —	
Arvoden åt tjenstemän och betjening		300: —	
Distribution		303: 20	5,761: 24
För Redaktionskomitén:			
För Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1899 (1,500 ex.):			
Tryckningskostnader		2,076: 48	
Författarehonorar		487: 50	
Redaktionsarvode		200: —	
Konstritningar		187: —	
Distribution, gen. 2:ne försändelser (till samtl. medlemmar)		253: 82	3,204: 80
Omkostnader för allmänna möten:			
Honorar för 7 föredrag		350: —	
Anordning, Transporter		192: 18	
Vaktmästarebiträde		12: —	554: 18
Öfriga utgifter:			
Hyra för lokalen		2,700: —	
Uppvärmning och ventilation, lyshållning		1,004: 24	
Reparation af lokalen		435: 48	
Löner och arvoden		2,300: —	
Uppbördsprovision		167: 40	
Extra tryck, skrifbiträde, skrifmateriel	35: 82		
d:o, bokbinderi m. m.	347: 18	383: —	
Annonser		243: 47	
Tryck af matrikel		200: —	
Porto för uppbörden	309: 60		
Porto, telefonafgifter m. m.	107: 96	417: 56	
Frakter, assuranser & diverse		294: 59	
Kalender & tidning		41: —	
Minskning genom afskrifning å inventarier		218: 60	
d:o » » » maskiner		15: 48	
d:o » försäljning af handbok		25: 50	8,446: 32
		Transport Kr.	18,390: 82

		Transport Kr.	18,390: 82
Behållning till 1900:			
Kontant och å upp- och afskrifning	389: 80		
Förskott till möbelutställningen 1899	226: 89	616: 69	
Inventarier och möbler		4,303: 85	
Maskiner och verktyg		294: 18	
Förlag af »Handbok för val af maskiner och handverktyg» och »Om lim och limning» samt »Om lödning»		2,179: 16	7,393: 88
		Summa Kronor	25,784: 70

b) Föreningens Allmänna Fond.

Debet.

Behållning från 1898		54,949: 92
Inkomster:		
Afgifter för all framtid	300: —	
d:o » 15 år	250: —	
Räntemedel	1,959: 66	2,509: 66
	Summa Kronor	57,459: 58

Kredit.

Utgifter:	
Bidrag till egen kassa	1,518: 16
Behållning till 1900	55,941: 42
Summa Kronor	57: 459.58

c) Wallmarkska Fonden.

Debet.

Behållning från 1898	20,154: 81
Inkomster:	
Räntemedel	896: 44
Summa Kronor	21,051: 25

Kredit.

Utgifter:		
Utbetalda stipendier	Kr.	800: —
Behållning till 1900	»	20,251: 25
	Summa Kronor	21,051: 25

d) Hamelmannska Fonden.

Debet.

Behållning från 1898	11,717: 18
Inkomster:	
Räntemedel	502: 66
Summa Kronor	12,219: 84

Kredit.

Utgifter:	
Stipendierna reserverade för Parisresa.	
Behållning till 1900	12,219: 84
Summa Kronor	12,219: 84

e) Byggmästare Joh. Anderssons Fond.

Debet.

Testamentarisk donation af 1898	50,000: —	
Räntemedel	2,150: —	52,150: —
Summa Kronor		52,150: —

Kredit.

Behållning till 1900	52,150: —
Summa Kronor	52,150: —

Revisorerna anse sig manade, att för styrelsen framföra sitt erkännande till komitén för Carl XIV Johans-Utställningen, för det i allo väldiga och lyckade sätt denna, för Svenska Slöjdföreningen hedrande, och för slöjdidkarne nyttiga utställning, blifvit anordnad.

Ehuruväl utgifterna å flera poster ökats under 1899, befinnes dock föreningens ekonomi i mycket godt skick, synnerligast som Kongl. Maj:ts ökade statsanslag för 1899 först utfaller under innevarande år, och sålunda ej kunnat i räkenskaperna upptagas. Hvad föröfrigt föreningens räkenskaper angå är det för revisorerna en angenäm plikt att vitsorda det i alla afseenden redigt och väl förda skick, hvaruti de befinna sig, allt verificeradt och befunnet utan anmärkning. Säkerhetshandlingarne förvarade i kassafack i bank under dubbla lås, befinnas i behörigt skick och få revisorerna på grund häraf hemställa att full ansvarsfrihet må styrelsen beviljas för förvaltningen af Svenska Slöjdföreningens ekonomiska angelägenheter för år 1899.

Särskildt torde böra anmärkas den nitiska omsorg, som egnats föreningens enskilda ekonomi, i det uthyrning af lokalen inbragt en afsevärd behållning.

Stockholm den 20 Mars 1900.

Oscar Frölich.

J. R. Almgren. *C. O. F. Widén.* *Per Lindell.*

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1900

II.

utkommer i Oktober månad och skall innehålla bl. a.:

Georg Haupt af *J. Böttiger*, rikt illustr. Från Uppfinningarnas och Industriens värld af *A. Hammarskjöld*, forts. Modernt tapetväfveri af *J. Böttiger*, forts., illustr. Modern textilkonst på Paris-utställningen af *E. Folcker*, rikt illustr. m. m.

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1900.

II.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
WILHELMSSONS BOKTR. A.-B.
1900.

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

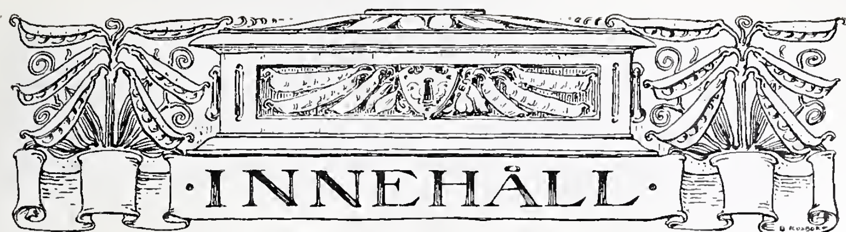
ÅR 1900.

II.

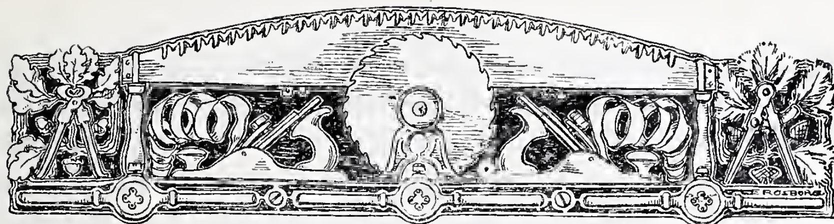
REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
WILHELMSSONS BOKTRYCKERI A.-B
1900.

·INNEHÅLL·

Bilder ur Uppfinningarnas och Industriens värld.

Af

A. Hammarskjöld

Forts.

Göran Fredrik Göransson föddes den 20 januari 1819 i Gefle. Denna stad, men framför allt det landskap, i hvilket den är belägen, skulle blifva skådeplatsen för hans ungdoms sträfvanden, hans mannaålders arbete, hans nederlag, men också för hans segrar och triumfer. Hans lifs stora verk har redan kommit alla civiliserade länder till godo och icke minst hans fädernesland Sverige. Hans namn är eller varder berömdt öfver all världen, men hans ära måste återfalla på det land och det folk, som sågo honom födas och utveckla sig till en stark ande, som genom sin järnfasta vilja bröt sig en lysande, om ock delvis starkt törnbeströdd bana, som förde honom fram till det stora mål han för sig uppställt.

Redan vid 21 års ålder fick han burskap som köpman i sin födelsestad, där hans fader A. P. Göransson, gift med Maria Katharina Elfstrand, var grosshandlare och delegare i handelsfirman *Daniel Elfstrand & Comp.* Efter ett par års vistelse i England, Frankrike och Förenta staterna vardt äfven G. F. Göransson delegare i denna firma samt brasiliansk vice konsul i Gefle. Där blef han efter någon tid äfven medlem af Borgerskapets Femtio Äldste, för hvilken korporation han ett par år var ordförande. Ehuru ofvannämnda firma sedan

1854 egde en tredjedel och från 1856 hela Högbo bruk och Edskens masugn, bägge belägna i Gestrikland ej långt från Storsjön, egnade sig Göransson i början af sin affärsverksamhet mindre åt järnhandteringen än åt andra industriella företag. Han var nämligen i slutet af 1840 och början af 1850-talet med om grundläggningen af Strömsbro bomullsspinneri, Gefle—Dala järnvägs- och Korsnäs sågverksaktiebolag.

År 1857 var Göransson i England i och för affärer. Därunder gjorde han Henry Bessemers personliga bekantskap, hvilket skulle få en så afgörande betydelse för de båda männens lif och verksamhet. Bessemer hade ju under åren 1855 och 1856 endast med högst ofullständig framgång kunnat förbättra sin metod att bereda stål och järn genom att låta sammanpressad luft genomströmma det flytande tackjärnet.

Bessemer lyckades emellertid det oaktadt intressera Göransson för sitt färskningssätt. Såsom en driftig affärsman insåg Göransson vikten och betydelsen af Bessemers metod. Hölle denna hvad Bessemer trodde, att den skulle göra, vore ju att ett mycket enklare och billigare sätt än det gamla funnet för att ur tackjärnet frambringa stål. Enligt den gamla metoden skulle man för att erhålla stål först ur tackjärnet frambringa stångjärnet och därefter ur detta åter stålet. Båda dessa processer afsågo att i mer eller mindre grad aflägsna kolet ur tack- och stångjärnet. Men genom Bessemers metod skulle man ju på knappast mera än ett tiotal minuter omedelbart ur tackjärnet frambringa ett stål af den hårdhet eller mjukhet, man önskade. Bessemers uppfinning lofvade således stål- och järnindustriidkare en ofantlig besparing i afseende på tid och tillverkningskostnad. Det ser ut, som om Bessemer, då han förhandlade med Göransson, ansåg problemet vara fullkomligt löst. Kort därefter fann dock Bessemer att han missräknat sig och detta gjorde honom hart när så förtviflad, att han höll på att uppgifva allt hopp om problemets lösning. Bessemer hade så mycket större skäl till denna sinnesstämning och uppfattning, som motståndarna till hans färskningsprocess lade nästan alla möjliga och omöjliga hinder i vägen för dess användning och utveckling emedan de fruktade att

blifva ekonomiskt lidande därpå. De anade, att deras i användning varande färskningsprocess skulle i Bessemers få en fruktansvärd konkurrent, med hvilken striden skulle blifva ytterst ojämn. De hoppades dock kunna fördröja Bessemersmetodens antagande, dels därför att Bessemers ekonomiska tillgångar voro nästan uttömda dels därför att produkterna, som Göranssons process gåfvo, ännu lämnade mycket öfrigt att önska i afseende på kvaliteten. Då var det, som Göransson genom sitt epokgörande ingripande korsade deras småaktiga beräkningar.

Göransson tyckes dock i början haft samma optimistiska uppfattning som Bessemer och vid denna tid betraktat bessemersmetoden endast såsom ett medel till att sätta i gång ett storartadt affärsföretag för att genom detsamma förtjäna penningar. Men då det snart visade sig, huru ofullkomligt Bessemer löst sitt problem, och hvilka stora ekonomiska svårigheter Göransson länge hade att öfvervinna för att lösa detsamma, synes Göransson efter hand blifvit mindre affärsman än kämpe för en stor idé, som han ville förverkliga. Att han på sätt och vis vardt en martyr för denna idé, nedslog hvarken hans mod eller företagsamhet, utan tycktes snarare ha än vidare utvecklat hans starka ande och medfödda okufliga energi. Göransson var likväl icke den förste, som i Sverige gjorde försök med Bessemers färskningssätt. Den, som det gjorde, var en af Sveriges på den tiden mest företagsamma och mångfrestande affärsman, Pontus Kleman, måg till den ryktbara Lars Hierta.

Kleman var ägare till Garpenbergs och Dormsjö bruk. På det sistnämnda lät han efter Bessemers ritning uppföra en liten ugn. De första färskningsförsöken efter Bessemers metod i Sverige gjordes vid Dormsjö i början af år 1857. Den, som ledde dessa, var ingeniören John Leffler, en svensk, som länge vistats i England. Men de resultat, man vann genom bessemersugnen i Dormsjö, voro allt utom tillfredsställande. Detta afskräckte emellertid icke konsul Fredrik Göransson att äfven försöka sig på bessemersmetoden. Firman Daniel Elfstrand & Comp., hvars chef han var, innehade såsom redan nämndt är, både Edskens masugn och Högbo bruk. Det sistnämnda var ett

af de otaliga på denna tid såväl i Gestrikland som i många andra svenska landskap förekommande småbruken, hvilkas nedläggande skulle blifva en följd af Göranssons stora lifsgerning.

På nämnda ställen började nu Göransson i november månad 1857 sina försök med Bessemers färskningssätt, ehuru den detta år inträffade penningkrisen hårdt drabbade honom. Den första bessemersugn, som begagnades vid Edsken, ehuru endast för en kort tid, var af samma slag som den, hvilken användts vid Dormsjö. Men längre fram byggdes vid Edsken en ny ugn, till hvilken Bessemer äfvenledes lämnat ritning. Försöken med denna nya ugn leddes af den förut nämnde ingeniör John Leffler. Dock hade han till biträden ingeniörerna Karl Lundvik och K. P. Lindberg. Det resultat, hvartill man kom med denna ugn, lämnade likväl mycket öfrigt att önska. Visserligen kunde man vid ett och annat tillfälle medelst densamma frambringa dugligt stål, men merändels var det stål, som man fick, »blåsigt och kunde blott delvis tappas ut ur ugnen, det var tydligt för kallt». Dessa mer eller mindre lyckade försök under användande af den efter Bessemers ritning byggda ugnen vållade till slut, att Göransson i densamma gjorde några ändringar, hvilka snart visade sig vara af största betydelse. Göransson lät nämligen ommura bessemersugnen på det sättet, att han ökade de från blästern ledande hålen eller formorna, såsom de kallas, genom hvilka den sammanpressade luften inströmmar i konvertorn, icke blott till deras antal, utan äfven till deras vidd. Denna förändring gjorde han, emedan han insåg, att man, äfven om man därigenom skulle förlora i tryck, måste använda en större mängd luft, än Bessemer ansett vara nödvändig. Sedan denna förändring vidtagits gjordes den 18 juli 1858 en blåsning, som lämnade en helt annan produkt än de föregående. Tack vare denna förändrade ugn kunde man omsider frambringa ett stål, som var »kvickflutet» och mera lätt, och som utan minsta svårighet kunde uttappas. De stålgötar, som erhållits medelst denna af konsul Göransson förbättrade ugn, röjde och vid profsmiden såväl i Sverige som i England särdeles förträffliga egenskaper.

Genom frambringande af ett så beskaffadt stål voro experimenterna, hvad det hufvudsakliga angår, afslutade. Äran af uttänkandet af den nya färskningsprocessen tillkommer helt och hållet engelsmannen Henry Bessemer. Han uppställde problemet men löste det icke. Äran af bessemersproblemets lösning tillfaller däremot svensken Fredrik Göransson.

Göransson hade nämligen genom sina förbättringar af ugnen på det klaraste och tydligaste lyckats bevisa, att bessemersmetoden icke blott i principen var riktig, utan ock, att den i praktiken kunde tillämpas så, att den lämnade dugligt stål och det med mindre tidsspillan och omkostnader än den gamla metoden.

Hvad som i icke ringa mån underlättade Göranssons arbete vid lösningen af Bessemers problem var det förhållandet, att de svenska malmerna i allmänhet äro fosforfattiga, hvilket de engelska ej äro. Som fosforn bidrager att göra hvarje järnsort och icke minst bessemersmetallen spröd, hade Henry Bessemer, utom bristerna i sina ugnar, haft en svår fiende i fosforn för att med sina blåsningar åstadkomma dugligt stål.

Vid Edsken upphörde emellertid bessemersblåsningen år 1866. Dessförinnan, eller under åren 1862—1963, hade dock Fredrik Göransson lyckats bilda *Högbo stål- och järnverksaktiebolag.* Intressenter i detsamma voro både svenskar och engelsmän. Bland de förstnämda voro Fredrik Göransson och stadsmäklaren John Holm. Göransson vardt bolagets verkställande direktör, John Holm åter, som på denna tid var eller ansågs vara en stor matador inom den svenska finansvärlden, blef bolagets förlagsman. Det nya bolaget anlade Sandvikens masugn och bessemersverk. Utom verktygsstål såsom massartikel tillverkade Göransson därstädes hjulringar för järnvägshjul. Sistnämnda artikel tillverkades på den tiden af stål utan väll endast af F. Krupp i Essen och *ett* verk i England, hvadan priserna på densamma länge voro mycket höga eller omkring 1 kr. pr kilogram.

Detta bolag gynnades emellertid icke af lyckan. Innan de på det nya bruket nedlagda kostnaderna hunnits införtjänas, eller redan i december 1864, måste John Holm under då rådande svåra penning-

krisen inställa sina betalningar. Och som Högbo stål- och järnverksaktiebolag ej kunde återbetala till Holms konkursmassa de förlagslån det af Holm erhållit, måste bolaget och med det äfven Göransson göra konkurs. Efter åtskilliga underhandlingar, som likväl icke ledde till åsyftad påföljd, kunde Göransson ej hindra, att Sandvikens bruk som, med sina anläggningar kostat bolaget omkring 2,300,000 kr., försåldes på offentlig auktion. Gefle-Dala hypoteksförening inköpte vid detta tillfälle bruket för 390,000 kr.

Göranssons stolta mod eller järnfasta energi brötos likväl icke af dessa stora och oförutsedda motgångar, som för honom voro så mycket svårare att bära som bolagets olycka hade vållat många af hans vänner och medintressenter stora förluster. Efter några års förlopp, eller 1868, lyckades emellertid Göransson att ännu en gång för sitt företag intressera åtskilliga förmögna personer. De förnämsta af dessa voro grosshandlaren Josef Michaëli i Stockholm och den både såsom köpman, politiker och sina nationalekonomiska idéer märkliga grosshandlaren P. Murén, en af Gefle stads och Gestriklands största magnater.

I följd häraf kunde ett nytt bolag sistnämnda år bildas. Dess aktiekapital var i början endast 500,000 kr., men ökades sedermera efter hand till sex gånger detta belopp. Under namn af »Sandvikens järnverks aktiebolag» öfvertog det Sandvikens bruk, hvars ledande man Fredrik Göransson blef och förblef nära nog till sin död. Under omkring tjugu år hade han dock en utmärkt medhjälpare i sin son, brukspatron Henrik Göransson, hvilken 1897 äfven vardt och ännu är bolagets disponent. Fredrik Göransson deltog likväl alltid i skötseln af bolagets affärer såsom kassadirektör ända till kort före sin död.

Sandviken har ett stort namn i järnindustriens historia och detta icke blott i Sverige, utan äfven i den öfriga världen. Det har nämligen städse förmått »häfda sin plats såsom ett af *världens förnämsta bessemersverk*».

Vid Sandviken användes först i Sverige de s. k. konvertrarne eller stjälpugnarna, förfärdigade efter Bessemers ritningar. Blåsningarna vid Sandviken leddes i förstone af ingeniörerna Karl Lund-

vik och O. Kollberg. Den sistnämnda har gjort sig ett namn i vår järn- och stålindustris historia genom att vetenskapligt analysera och utreda de kemiska villkoren för Bessemers färskningsprocesser samt förloppet af densamma. Herr Karl Lundvik åter *delar med Fredrik Göransson och K. P. Lindberg äran af bessemersproblemets lyckliga lösning.* Ty såsom redan är antydt, voro herrar Lundvik och Lindberg Göranssons praktiska medhjälpare, då den sistnämnde experimenterade sig till sättet för lösningen af detta problem. Ingeniör Lundvik är nu för tiden anställd vid Forsbacka bessemersverk, som äfvenledes ligger vid Storsjön i Gestrikland, således ej långt från Sandviken. Det natursköna Forsbacka, som vunnit en viss ryktbarhet, sedan Gustaf III bodde därstädes under riksdagen i Gefle år 1792, äges af vice talmannen i Första kammaren, det mäktiga statsutskottets mäktige ordförande, herr Christian Lundeberg, som är gift med Fredrik Göranssons systerdotter, född Elfbrink.

Det var på Forsbacka, som den, som skrifver dessa rader, i början af 1880-talet för första gången hade det nöjet och lyckan att personligen få öfvervara en bessemersblåsning. Genom den af brukspatron Christian Lundeberg och hans numera aflidne fader brukspatron August Lundeberg, under flera år mig visade gästfriheten bereddes det mig många gånger tillfälle att åskåda denna märkliga process. Af brukspatron A. Lundeberg, som varit med i gamla tider, och som ännu trots sin höga ålder med vaken blick äfven följde med nya tidens industri, fick jag under många och lärorika samtal inhemta mycket om vår järnindustris forntid — och framtid. Det var ock han, som för mig först gjorde klart, hvilket storverk Fredrik Göransson utfört.

* * *

Bessemersblåsningen är icke blott en ytterst intressant metallurgisk företeelse, utan äfven i estetiskt hänseende ett märkvärdigt och underbart, för att icke säga majestätiskt, skådespel. Det bedöfvande dånet, som blästertrycket åstadkommer, den intensiva väldiga af olika färgstrimmor glänsande låga, som utströmmar från konvertorn, den mängd af gnistor, som utkastas från samma

håll, göra på dem, som äro närvarande vid bessemersblåsningen ett öfverväldigande intryck. Detta intryck ökas af de tallösa gnistornas växlande storlek och granna färgskiftningar. Allt detta samverkar för att göra bessemersblåsningen till ett det praktfullaste och ståtligaste fyrverkeri man någonsin kan få se. Målare hafva försökt på duken återgifva detta dess glans och prakt, men så vidt jag känner, har ingen däri lyckats åstadkomma andra än på sin höjd aktningsvärda arbeten. Färgrikedomen vid bessemersblåsningen är för stor för att utan den högsta konstnärlighet kunna återgifvas. Kanske skulle en fullt utvecklad konstnär af Marcus Larssons lysande begåfning och underbara färgrikedom vara vuxen denna svåra uppgift.

Med ledning af åtskilliga fackmäns skriftliga uttalanden och muntliga upplysningar vill jag härmed göra ett anspråkslöst försök att i populär form gifva läsaren en skildring af bessemersblåsningen.

Vid de svenska bessemersverken använder man träkolstackjärn med låg svafvel- och fosforhalt. Det flytande tackjärnet tappas direkt från masugnen ut i en skänk, som därefter väges. Då det är på oxidering eller förbränning af tackjärnets kisel — och manganhalter, som värmealstringen under bessemersprocessen mest beror, är det nödvändigt att för densamma använda tackjärn som icke är allt för fattigt på dessa ämnen. Också håller svensk bessemerstackjärn en tämligen hög, vanligen 1,3 % kisel och 1—4 % mangan; men då dessa ämnens reducering i masugnen kräfver lika mycket värme som deras syrsättning i bessemerugnen sedan lämnar, fordras för bessemerstackjärns framställande mera värme och således äfven större kolåtgång än för blåsningen af lancashirejärn, hvadan ock bessemertackjärnet blir dyrare i tillverkning än det nyssnämnda. Det öfverskott af värme tackjärnet redan i masugnen fått kommer sedan väl till pass i bessemersugnen eller konvertorn. Kiseln i tackjärnet alstrar nämligen vid sin oxidering hufvudsakligen det för processen nödvändiga värmet, och därnäst bidrager därtill mangan. Med tackjärn af så ringa kiselhalt som under 1 % skulle processen knappast kunna utföras utan betydligt högre temperatur å tackjärnet än smältningstemperaturen. Med för hög kiselhalt i tackjärnet åter och däraf härrörande hög temperatur

ökas svårigheten för att genom den svenska bessemersprocessen frambringa en god produkt. Själfva färskningen består nämligen i en oxidering af tackjärnets kisel, mangan och kol medelst syre. Vid en temperatur, motsvarande ungefär tackjärnets smältningstemperatur, oxideras dessa ämnen i nyssnämnda ordning. Men vid för hög temperatur kunna deras oxidering och aflägsnande ur tackjärnet ske i motsatt ordning mot den ofvannämnda. Det är därför högst viktigt, att processen utföres vid *rätt* temperatur. I bessemersprocessens barndom kunde det till följd af för liten kiselhalt hos tackjärnet t. o. m. inträffa, att järnet till väsentlig del stelnade i den skänk, i hvilken den flytande bessemersmetallen tappas ur konvertorn. Har temperaturen åter varit för hög, försämras stålet genom en för hög kisel- och manganhalt. En följd af temperaturen äro äfven antalet af och ställena för de blåsor, som bessemersmetallen efter stelnandet alltid i mer eller mindre grad innehåller. Dessa blåsor åter ha sin grund i gaser, som under afsvalningen vilja bortgå.

Samtidigt med att tackjärnet tappas ur masugnen, tages ett tackjärnsprof uti en liten kokill. Sedan detta prof blifvit afkyldt och afslaget, kan man af dess brottyta bedöma dess kiselhalt samt den större eller mindre grad af blästertryck, som bör användas vid början af själfva blåsningen. Denna tager sin början, sedan det flytande tackjärnet tömts i den i liggande ställning hvilande konvertorn, och sedan ett mot tackjärnets sättningsgrad svarande blästertryck pådragits samt konvertorn upprests.

Om tackjärnsprofvet är helgrått, använder man så högt blästertryck, som kan erhållas, 1,000 mm. kvicksilfver eller därutöfver. Ty hålen, *formorna*, genom hvilka den komprimerade luften insläppes i konvertorn få af det grafitrika tackjärnet lätt benägenhet att igensättas och mycket bläster åtgår för kiselns oxidering.

I den mån, som tackjärnet visar ett mera hvitt brott, användes däremot lägre blästertryck ända ned till 500 mm. kvicksilfver.

Man undviker noga att af helgrått tackjärn frambringa hårdt stål och af helhvitt mjukt, ty i förra fallet blir stålet allt för mycket förorenadt af kisel och mangan, i senare fallet blir däremot värmegraden otillräcklig.

Färskningen orsakas af den komprimerade luftens framströmmande genom det i konvertorn flytande tackjärnet. Graden och arten af färskningens fortgång kan iakttagas och bedömas dels af den genom konvertormynningen utströmmande lågans storlek och utseende, dels af de ur konvertorn med gaserna utkastade järndropparna, vid dessas förbränning.

Man kan vidare under blåsningen genom vissa kännetecken uppfatta, huruvida temperaturen hos järnet i konvertorn är jämförelsevis låg eller hög. Ett af dessa kännetecken är den tid, som åtgår från blåsningens början till begynnelsen af koket. Med koket åter förstår man den del af processen, under hvilken kolet i form af koloxid under våldsam bubbling lämnar den flytande järnmassan. Kolets oxidering börjar vid normal gång dock först, sedan kiseln och mangan blifvit till största delen oxiderade och slagg bildats. Allt efter som koloxid uppstår, färgas den ur konvertorn utströmmande lågan violett, hvilken färg just kännetecknar kokets inträdande.

Ett annat kännetecken, som man kan iakttaga i afseende på graden af temperaturen hos järnet i konvertorn, är den ur konvertorn utströmmande lågans beskaffenhet samt slaggens utseende.

Kokets början fördröjes allt efter som tackjärnets kisel — mangan — eller grafithalt är större eller mindre. För helgrått tackjärn infaller koket först efter 8 à 10 minuter. För mera hvitt tackjärn börjas däremot koket vanligen redan efter halfannan minuts blåsning. Med varmt tackjärn af normal sammansättning inträder koket ungefär efter tre minuters förlopp.

Under koket vållar den häftiga utvecklingen af koloxid en pösning af metallen, så att en mängd slagg och järnpartiklar utkastas ur konvertorn. För att minska de olägenheter, som på grund däraf uppstå, brukar man vid detta stadium af processen sänka blästertrycket med 100 à 200 mm. kvicksilfver, men åter höja detsamma, sedan koket saktat sig.

Under kokningen bedömes hårdheten hos stålet af lågans längd och färg, men framför allt af beskaffenheten hos de gnistor, som utkastas ur konvertorn. Dessa gnistor uppkomma, såsom redan antydt

är, genom förbränning af smärre järnpartiklar. Det ljus, som därmed uppstår, förändras med kolhalten hos järnet, som förbrinner. Är kolhalten hög, blifva gnistorna stora och till antalet jämförelsevis få samt förbrinna med ett skarpt hvitt sken.

Men allt efter som kolhalten sjunker, växer antalet gnistor, de blifva smärre än de förut voro och förbrinna med ett blåaktigt och mildare sken än förut. När man med stöd af sagda tecken anser kolhalten hafva lagom minskats, kullvickas konvertorn, hvarvid samtidigt blästerns aftages. Med en skopa uttages en ringa del af stålet och underkastas profning, vanligen smidesprof, för att man ännu säkrare måtte kunna bedöma graden af dess kolhalt, d. v. s. dess hårdhet. Om profven angifva en för hög kolhalt hos stålet, uppreses åter konvertorn och blåsningen fortsättes en liten stund, hvarefter nya prof tagas. Om äfven dessa visa, att blåsningen ytterligare för några sekunder måste återupptagas, fortsättes den, ända till dess stålet äger den kolhalt, som man önskar, att det skall innehålla, d. v. s. vara så hårdt eller mjukt som man önskar. Den rätta temperaturen hos stålet, då det bör uttappas ur konvertorn, har ingeniör Caspersson vid Vestanfors genom talrika erfarenhetsrön lyckats bestämma. Dessa värmegrader bero, såsom redan är antydt, hufvudsakligen af det använda tackjärnets kiselhalt, hvilken åter dock ganska väl kan bedömas af det i profkokiller tagna tackjärnets grafithalt. Därefter får man till en viss grad rätta produktens kolhalt, såvida man vill producera stål af bästa slag. När man genom prof funnit stålet hafva den önskade kolhalten, omstjälpes konventorn i en s. k. skänk. Denna är ett kärl af stark järnplåt, inuti beklädd med eldfast murbruk eller tunnt tegel och i bottnen försedd med ett hål för metallens uttappning, hvilket hål kan tilltäppas med en s. k. stoppare. Den flytande metallen låter man därpå genom nämnda hål portionsvis nedrinna i de formar af tackjärn, öfver hvilka skänken föres.

I dessa formar eller s. k. kokiller stelnar den flytande bessemermetallen till göt, bessemermetallen kan allt efter sin kolhalt hafva väsentligt olika hårdhet och kallas järn, när den äfven vid hastig afsvalning icke tager riktig härdning, men annars stål. Innan besse-

mersgöten för framställande af stänger, skenor axlar, hjulband, plåt, tråd, fjädrar, skärverktyg m. m. underkastas smidning eller valsning, får den lof att upphettas, och denna upphettning måste vara i samma mån svagare som metallen utgöres af skörare stål, under det att det mjukaste bessemersjärnet tål hvitvärme, får det hårdaste bessemersstålet liksom gjutstål i allmänhet icke upphettas till mer än god röd värme.

Den ugnform, som Göransson begagnade vid Edskens masugn, då han löste Bessemers problem, är känd under benämningen den svenska ugnen, men den förekommer icke numera, ty den blef snart utbytt mot den päronformiga stjälpugnen eller den s. k. konvertorn.

Innan Göransson löste Bessemers problem, eller före 1858, tillverkades icke i Sverige någon götmetall, »ehuru svenskt järn i England städse användts för beredande af degelgjutstål». Efter sistnämnda år tog svensk stålverkning efter Bessemers metod sin början, i förstone dock i blygsammare kvantiteter, men efter hand har den fått en betydande utveckling. I spetsen för denna utveckling har Sandvikens bruk städse gått, trots den olycka, som år 1864 träffade »Högbo stål- och järnverks aktiebolag». Däremot har det bolag, som år 1868 öfvertog Sandviken haft lycka med sig och under Fredrik Göranssons och hans sons, brukspatron Henrik Göranssons, ledning blifvit ett mönsterverk, som står i främsta ledet icke blott i Sveriges utan alla världens bessemersverk.

Sandvikens gamla bessemersverk, som byggts 1862—1863 befanns dock snart nog allt för trångt, hvadan ett nytt byggdes år 1875. Det försågs med en stor engelsk ångblåsmaskin om 450 hästars kraft. Vidare uppsattes några år därefter, eller 1880, ett nytt valsverk därstädes. Och efter hand utvecklades maskinsmidet samt upprättades flera ånghammare.

Vidare byggdes ett nytt valsverk för verktygsstål år 1882 och ett stort götvalsverk år 1885. Redan år 1878 hade det gamla finvalsverket blifvit ombyggdt, så att man där kunde tillverka s. k. valstråd, och ej långt därefter började man vid Sandviken tillverka lintråd, fiskkrokstråd, rund och platt paraplytråd samt äfven klock-

fjädersstål. Detta hade till följd, att bolaget år 1884 anlade ett par kallvalsverk. Och efter hand intog Sandviken *första platsen bland världens kallvalsverk.* År 1893 var en ny storartad valsverksbyggnad fullbordad. Denna intager en areal af 60,000 kv.-fot och är hufvudsakligast uppförd för tillverkning af band. I denna byggnad finnes tvenne valsverk, drifna af ånga, nämligen ett grofvalsverk, ett valsverk, afsedt egentligen för 60 à 150 mm. bredder, samt ett finverk, där rund eller platt tråd och band upp till 60 mm. bredd kunna valsas. Det förstnämnda verket hade utfört det på industriutställningen år 1897 varmvalsade bandet — »det *tyngsta och längsta*, som någonsin blifvit valsadt vare sig i *Europa* eller *Amerika*».

Sandvikens järnverksaktiebolag disponerar en storverkstads komplex, nämligen tre masugnar, bessemersverk och ett martinverk, 15 ånghammare, 12 valsverk, tråddrageri, kallvalsverk, sågbladsfabrik, klockfjädersfabrik samt klädningsfjädersfabrik samt därjämte full uppsättning af nödiga reparationsverkstäder, såsom gjuteri, mekanisk verkstad, m. m. Dessa verk drifvas af 36 ångpannor och 43 ångmaskiner, som tillsammans ha omkring 5,100 hästkrafter. samt 9 turbiner af omkring 800 hästkrafter. För smältning i masugnarna användes öfver 80,000 läster träkol och såsom bränsle omkring 44,000 tons stenkol och koks. Verkets tillverkning af smidt och valsadt järn och stål utgjorde enligt uppgifter för tre år sedan omkring 20,000 tons, hvaraf större delen var *förädlad vara af hög kvalitet.*

Vid år 1896 års slut uppgick Sandvikens befolkning till 5,176 personer, af dessa voro mer än 1,800 arbetare vid bruket. För närvarande lära arbetarne vid bruket uppgå till omkring 2,000 personer. Hela befolkningen vid bruket, om man till detsamma räknar det s. k. yttre Sandviken, där handlande och handtverkare bo, uppgår för närvarande till inemot 6,000 personer, af hvilka omkring 5,200 äro brukets rena underlydande. I folkskolorna vid bruket undervisas 767 och vid fortsättningsskolorna 132 barn. Undervisningen bestrides af fjorton lärare och lärarinnor samt två slöjdlärarinnor för flickor. »Såsom industrielt verk är det», såsom jag vid ett annat tillfälle har framhållit, »icke blott ett storartadt

mönsterverk, utan en verklig glädje, stolthet och ära för gamla Sverige». Konsul Fredrik Göransson har genom detta verks anläggning och utveckling fullkomnat det storverk, som han år 1858 vid Edsken utförde.

Det dröjde dock länge, innan man vid andra svenska järnverk kunde tillgodogöra sig den nya processen på ett fördelaktigt sätt. En af hufvudorsakerna därtill var, att svenska järnhandteringen ännu på denna tid, såsom den af ålder varit, var fördelad på en mängd småbruk, för hvilkas rationella ledning saknades både nödiga teoretiska insikter och tidsenliga maskiner samt framför allt tillräckliga ekonomiska resurser. Innan Göranssons uppfinning kommit till eller blifvit föremål för verkliga studier, skötte de flesta svenska industriidkare sina verk endast efter en viss gammal slentrian; men sedan bruksägarne tack vare Göranssons storverk börjat få insikt om, att det var nödvändigt för deras själfbestånd att tillegna sig bessemersmetoden, vann denna allt mer och mer användning. Detta åter hade till följd, att småbruken nedlade sin rörelse, hvilken öfvertogs af större eller mindre bolag, hvilka genom sina större ekonomiska resurser mycket bättre än småbruken kunde drifva järnhandteringen efter de nya förhållandenas kraf såväl i afseende på tillämpningen af de nya metoderna som på användning af biträden, som voro fullt utbildade både i teoretiskt som praktiskt afseende.

Genom att på ett praktiskt sätt lösa Bessemers metod har således Göransson vållat en total omhvälfning inom den svenska järnindustrien. En framstående järnindustriidkare i Gestrikland, hvilken varit med både före och efter bessemersmetodens användning, och som under hela sin långa lefnad var, icke allenast en arbetsmyra, utan äfven en mycket driftig och vaken man, fällde en gång, i anledning af den omhvälfning inom vår järnindustri, som Göransson åstadkommit, följande karakteristiska yttrande: »brukspatronerna kunna nu mera ej som förr i världen sitta hela dagen i sin soffa med pipan i mun och förtjäna pengar, nu måste de arbeta och följa med sin tid».

Att vår järnindustri förts in på nya banor och fått en sådan lyftning och utveckling, att den ger bröd åt en talrik skara arbetare

och ingeniörer är stort nog, men man må ock komma ihåg, att den ger uppfinningsrika hufvuden många och storartade tillfällen att använda de pund Gud dem förlänat hafver. Bland vårt folk, isynnerhet bland våra bönder, har det alltid varit godt om personer med rika mekaniska anlag. Vid vår utmärkta tekniska högskola kunna många unga män få tillfälle att utveckla sina anlag i detta afseende. Och att de nu mera vid *svenska* industriella etablissement — framför allt vid våra järnverk — långt bättre än förr kunna vinna anställning och därigenom få tillfälle att tillämpa och rikta sina kunskaper samt använda och utveckla sin begåfning, det är glädjande för foster landsvännen. Att vi fått en duglig stam af ingeniörer, och att dessa mer och mer kunna stanna inom fäderneslandet och arbeta för dess utveckling ha vi till icke ringa grad att tacka Fredrik Göransson för.

Efter Sandviken såsom mönsterverk ha efter hand äfven andra järnbruk utvecklat sig till bessemersverk. Innan Göransson år 1858 praktiskt löste Bessemers problem genom att framställa den första dugliga bessemersgöten, tillverkades, såsom redan förut är nämndt, icke i Sverige götmetall.

Dock användes, såsom redan antydt är, i England svenskt järn, framför allt af Dannemorabrukens tillverkningar för dylikt ändamål Men efter sistnämnda år utbildade sig först och främst vid Sandviken och efter hand vid flera andra bruk efter bessemersmetoden en ståltillverkning, som för många behof visade sig »lika användbar som det engelska gjutstålet». I Sverige tillverkades år 1869 ungefär 5,300 tons och 1874 omkring 21,000 tons bessemersmetall. Sistnämnda år voro 15 bessemersverk med konvertrar af 2—4 tons rymlighet i gång. Nu för tiden finnes det endast 12 bessemersverk i Sverige. Dessa hafva dock tillsammans 27 konvertrar och tillverka årligen öfver 102,254 tons bessemersstål, eller dubbelt så mycket stål som hela England producerade före Bessemers och Göranssons epokgörande ingripande i järnindustrien.

Af våra bessemersverk må utom Sandviken Domnarfvet, Högfors, Björneborg, Iggesund, Vestanfors och Forsbacka särskildt nämnas.

Tackjärnstillverkningen i Sverige utgjorde 1636, 406 tons; af Osmunds järn däremot tillverkades s. å. omkring 3,500 tons. Men år 1650 hade tackjärnstillverkningen ökats till 10,400 tons; 1660 till 22,600 tons; 1681 till 44,500 tons. Genom stora nordiska kriget nedgick tillverkningen däraf betydligt, men höjde sig efter hand under frihetstiden. I medlet af 1700-talet utgjorde tackjärnstillverkningen 33,000 tons; år 1801 hade den uppnått 77,000 tons. Följande tablå, hvilken jag har att tacka vår utmärktaste statistiker, aktuarien herr Gustaf Sundbärgs välvilja för, ger en öfversikt af tackjärns- och ståltillverkningen i Sverige, England och hela världen från 1871 till 1897:

	1871—75	1881—85	1891—95	1897
	Ton	Ton	Ton	Ton
Sverige	332,456	429,377	471,147	538,197
Storbritannien ...	6,561,822	8,227,085	7,360,536	8,937,208
Hela världen	14,171,114	20,687,043	26,750,403	33,463,765

Stålproduktionen under samma period.

	1871—75	1876—80	1881—85	1886—90	1891—95	1897
	Ton	Ton	Ton	Ton	Ton	Ton
Sverige	17,144	27,465	63,763	122,289	172,668	274,206
Storbritannien ...	572,786	1,044,836	2,001,691	3,323,478	3,130,344	4,559,v36
Hela världen......	1,390,573	3,133,514	5,982,469	10,165,462	13,429,209	20,698,381

Hvad tackjärnstillverkningen beträffar, anses denna i samtliga länder år 1800 ha utgjort omkring 500,000 tons. Men år 1840 var den nära sexdubblad. År 1860 steg den till nära sju och en half millioner tons och år 1897, såsom redan angifvet är, till nära trettiotre och en half millioner tons.

Uppgifterna i ofvanstående tabell angående stålproduktionen omfatta äfven annat slags stål än bessemersstålet. Huru stor kvantitet af sistnämnda slag tillverkades i Sverige år 1897, är redan angifvet, men om denna produktions storlek i öfriga länder saknas för sistnämnda år uppgifter. Däremot har man uppgifter för 10 à 15 år sedan om denna sak. Man har beräknat, att det i England *före* användningen af Bessemers och Göranssons metod årligen producerades endast 50,000 tons stål, hvilket kostade mellan 50 à 60 pund

sterling pr ton. Men 19 år efter sedan Göransson löste det stora problemet eller 1877, hade stålproduktionen i England stigit till 750,000 tons, men priset därvid pr ton nedgått till 10 pund. Den bränslebesparing, som åstadkommits genom användningen af Bessemers och Göranssons metod, beräknades till öfver tre och en half million tons stenkol. I det öfriga Europa och Amerika uppgick den årliga stålproduktionen vid samma tid till två millioner tons, men år 1897 var hela världens stålproduktion nära tjugu millioner sju hundra tusen tons, dock innefattas såsom redan antydt är i denna kvantitet äfven annat stål än bessemersstål.

Det största gagn Bessemer och Göransson gjort världen med sin uppfinning är, att man genom densamma har blifvit satt i tillfälle att kunna använda järnvägsskenor af stål i stället för af järn.

I slutet af 1880-talet uppgafs det, att England ensamt genom att använda Bessemers järnvägsskenor inbesparat omkring tre milliarder kronor.

Men Bessemers och Göranssons metod möjliggjorde ju produktion af stål i större massor och till billigare pris än förr, därigenom kunde stål användas till många andra ändamål än förut. Innan Bessemers och Göranssons metod visat sig praktiskt användbar, producerades ju, såsom redan antydt är, stål endast i smärre kvantiteter. Efter den gamla metoden kunde man endast gjuta 20 kg på en gång. Utom denna olägenhet medförde den gamla metoden äfven en annan, nämligen den, att själfva processen kräfde en oproportionerligt stor bränsleåtgång, hvadan den var mycket dyr. Medan den gamla metoden herskade, gjorde både den ringa produktionen af stål och dettas dyrhet det omöjligt att använda stål till annat än till finsmide. Att stål nu för tiden användes till så mycket annat, ha vi Bessemer och Göransson att tacka för. Genom dem har det möjliggjorts att använda stål icke blott till järnvägsskenor utan äfven till fartygsbyggnader, pansarplåtar, kanoner m. m.

Det var ju för att skaffa sig en bättre metall för gjutandet af kanoner, som varit den närmaste anledningen till att Bessemer slog sig på metallurgien.

Att hundradubbla stålproduktionen, att gjuta stål i stora massor och till billigt pris hade i följd däraf blifvit målet för Bessemers verksamhet. Han trodde sig visserligen ha experimenterat sig till den metod, hvarigenom detta skulle kunna åstadkommas, men denna tro var en villa, innan Fredrik Göransson genom sin upptäckt hade fullkomnat Bessemers metod och gjort den praktiskt användbar. Men äfven efter sedan Bessemer själf börjat producera stål enligt Göranssons metod, hade han svårt att få fabrikanterna att använda hans stål.

Och dock hade han lyckats att med en kostnad af 7 pund pr ton framställa ett stål med ett värde af 50—60 pund pr ton. Ehuru en firma i Manchester lät sina arbetare i två månader bearbeta Bessemers stål med stor framgång, ville ingen af de stora fabrikanterna i Sheffield använda detsamma eller ens inlåta sig i nya underhandlingar med honom. De hade en gång funnit sig svikna i sina förhoppningar på hans ståls användbarhet, och de ville icke blifva det en gång till. Att Fredrik Göransson fullkomnat Bessemers metod kände de icke till, eller ock trodde de ej på att det stål, som producerades efter Göranssons metod, var bättre än det som Bessemer själf förut frambragt, och hvilket de funnit vara föga användbart. Bessemer beslöt därför göra en sista och stor ansträngning för att tvinga fabrikanterna i Sheffield att tro sina egna ögons vittnesbörd. Han förvandlade allt hvad han ägde till penningar, anlade i Scheffield ett eget stålverk, på hvilket han redan under första året förtjänade icke så litet. Han kunde nämligen vid sitt verk producera stål af prima kvalitet för 10—15 pund under det vanliga priset. Den vinst, han på detta vis gjorde, använde han att utvidga sitt stålverk. Han inskränkte dessutom sina lefnadsomkostnader till det allra minsta möjliga.

På detta sätt vardt han i stånd att år för år utvidga sitt stålverk och kretsen för sin affärsverksamhet. Efter 14 år sålde han emellertid detta sitt stålverk till ett 24 gånger högre pris än det kostat honom, och under dessa 14 år hade det kapital, hvarmed han började denna affär mångdubblats 57 gånger. Han förtjänade ock

på sitt patent, Fredrik Göransson hade nämligen såsom en äkta svensk visat »en så stor högsinthet i ogjordt väder», att han ej tagit patent för sitt fullkomnande af Bessemers metod, hvadan Bessemer uteslutande fick skörda fördelen af *sitt* patent.

Redan vid 1862 års världsutställning bjöd den stora fabrikanten parlamentsledamoten Platt honom 900,000 kr. för en femte part i hans patent. Bessemer mottog anbudet, men Platt gjorde icke någon dålig vinst på detta köp, ty på ett par år hade han förtjänt på denna affär 4,500,000 kr.

Henry Bessemer och Fredrik Göransson hade således tillsammans praktiskt löst problemet, att åstadkomma stål i större kvantiteter på en gång.

I Tyskland fingo de en lycklig lärjunge och efterföljare i Krupp. Denne hade redan 1862 till världsutställningen i London skickat »ett gjutet stålblock samt en ännu märkvärdigare maskinaxel, smidd af ett gjutstålsblock på 25,000 kg.

Sedan Bessemer vid sitt eget stålverk i Sheffield visat sig kunna på 8—10 minuter förvandla 8,000 kg. tackjärn till stål, så förstod John Brown, grundläggaren och länge ägaren af det stora järnetablisementet Atlas i Sheffield, att han genom användning af Bessemers metod lätteligen skulle kunna förverkliga en plan, som han uppgjort, nämligen att förfärdiga pansarplåtar af stål, som skulle uttränga de förut använda järnplåtarna. John Brown hade nämligen år 1860 i Toulons hamn råkat att få se *La Gloire* eller det första pansarfartyg, som åstadkommits. Detta krigsskepp, som var byggdt efter en ny typ, hade gifvit engelska amiralitetet mycket att fundera på. Dess sidor voro klädda med ett järnpansar, sammansatt af plåtar af fem och en half tums tjocklek. John Brown begärde att få besöka det, men detta vägrades honom. Han försedde sig då med en god tub, skaffade sig en båt och lät ro sig så nära pansarfartyget som reglementet tillät. Han iakttog därvid allt, som var af vikt, de smidda plåtarnas dimensioner och järnets beskaffenhet. Hvad han sett hade gifvit honom mycket att fundera på.

Det problem, som nu sysselsatte hans hjärna var, såsom förut

nämdt är, att åstadkomma pansarplåtar af stål i stället för af järn, vidare att åt det stål, som han ämnade använda, genom hamring och valsning gifva en större elasticitet och uttänjningsförmåga samt framför allt en alltigenom likartad beskaffenhet för att sålunda förekomma alla bräckor. Den massproduktion af stål, som behöfdes för utförande af denna plan, hade icke kunnat åstadkommas genom den gamla metoden, men genom användning af Bessemers och Göranssons metod mötte den ej längre några hinder. John Brown hade därför kort efter sin återkomst från Toulon af Bessemer köpt sig rättigheten att begagna hans metod. John Brown uppfann själf en ofantlig valsmaskin, genom hvars cylindrar han lät sina stålblock passera, och därefter kunde han med framgång gripa sig an med sin uppgift. Han meddelade de engelska amiralitetslorderna sin idé att gifva engelska flottan pansarplåtar, som skulle vida öfverträffa dem, som tillverkades på kontinenten. Men amiralitetslorderna förklarade det vara en ren omöjlighet, att ett fartyg kunde bära tyngre pansar än La Gloires. De uttalade äfven såsom sin mening, att ett pansar af samma tjocklek, som La Gloire's var, fullkomligt skyddade fartyget mot hvilka projektiler som helst. John Brown sökte då öfvertyga dem om att man snart skulle erhålla stålkanoner vida öfverlägsna de kanoner, som man förut brukat, både i anseende till kaliber, kraft och skottvidd. Bessemer arbetade ju på att uppnå detta resultat och i Sheffield hade en firma tillverkat kanoner, för hvilkas projektiler fem och en half tums pansarplåtar krossades såsom glas.

En tid efter detta samtal kunde äfven John Brown faktiskt bevisa sanningen af sina ord. Amiralitetslorderna blefvo visserligen däröfver mycket öfverraskade samt till och med mycket bekymrade. Men efter en rådplägning med hvarandra kommo de till den märkliga slutsatsen, att hela pansarsystemet genom hvad John Brown visat dem var odugligt och för den skull utdömdt, hvadan de ansågo alla förbättringsförsök i detsamma vara fullkomligt gagnlösa. För att öfvertyga dem om oriktigheten af denna deras uppfattning erbjöd sig John Brown att förfärdiga stålplåtar af fem, sju och åtta tums tjocklek samt att utsätta dem för projektiler från samma kanoner, som

splittrat järnplåtarna. I händelse han skulle misslyckas vid denna profskjutning, åtog han sig att själf bestrida omkostnaderna för densamma.

Amiralitetslorderna gingo in på detta förslag. Och i april 1863 lät John Brown i deras närvaro gjuta och valsa stålplåtar ända till 12 tums tjocklek, 40 fots längd och 4 fots bredd. Mot dessa plåtar studsade alla projektiler kraftlös tillbaka.

För att uppnå detta utomordentliga resultat hade John Brown nödgas utgifva tre millioner kr., men hans framgång var fullständig. Från den ena staten efter den andra kommo beställningar till honom på pansarplåtar. England var likväl icke den makt, som tog första steget i detta afseende, utan det var Förenta staterna och efter dem Ryssland. Den redan förut rika John Brown förtjänade så ofantliga summor på förfärdigandet af sina pansarplåtar, att han fick tillnamnet »järnets konung». Sin fabrik *Atlas* sålde han för 18 millioner kr. Han skulle dock icke ha lyckats i sitt företag, om icke Henry Bessemer och Fredrik Göransson lyckats lösa det problem, åt hvilket de ägnat sin bästa tid och sina bästa krafter.

Vi hafva i det föregående visat gången och arten af Henry Bessemers och Fredrik Göranssons verksamhet samt antydt det inflytande på olika industrigrenar, som den utöfvat. Henry Bessemer skördade visserligen stor rikedom på sin uppfinning. Göransson däremot vardt aldrig någon rik man. Den förmögenhet han efterlämnade var ganska måttlig. En egendomlig ödets lek för de båda männen var, att de tidigare och i rikare mått blefvo föremål för erkännande och hyllning från andra regeringars och folks sida än från sina egna. Den orätträdighet generalpostmästaren Sir Charles Presley visat mot Bessemer tyckes ha gjort engelska regeringen afvogt sinnad mot Bessemer. Detta visade sig vid mer än ett tillfälle, men allra tydligast år 1867. Vid världsutställningen i Paris detta år ville Napoleon III hedra Bessemer, han lät nämligen uppföra hans namn på listan öfver de utländingar, hvilka, såvida deras regeringar medgåfvo det, skulle erhålla *Hederslegionens storkors*. Bessemer, som redan förut af Napoleon rönt så många bevis på sympati, uppmuntran och vänskap, vardt mycket rörd öfver att kejsaren på

detta lysande sätt ville hedra honom. Bessemer begärde genom engelska ambassadören i Paris sin regerings tillstånd att mottaga ofvannämnda dekoration, men fick afslag på denna sin anhållan. Han vände sig då själf omedelbart till engelska regeringen, men han fick äfven denna gång ett vägrande svar. »Harmen öfver detta afslag väckte hos honom åter till lif de gamla bittra minnena, och han beslöt, att till den allmänna meningen hänskjuta domen öfver det bemötande han allt ifrån sitt första uppträdande rönt af sitt lands regering och representanter».

Frankrike, Österrike och Tyskland tilldelade emellertid Henry Bessemer sina största utmärkelser »utan att denna gång låta dem åtföljas af det vanliga förbehållet. Och omsider gaf äfven engelska regeringen, ehuru motvilligt, vika för den allmänna meningens påtryckning», i det den gjorde honom till *Sir Henry Bessemer*».

Hvad Fredrik Göransson beträffar, drog det länge om, innan man offentligt gaf honom något erkännande. Järnkontoret gaf honom visserligen år 1865 sin stora guldmedalj, men först tjugu år efter det han vid Edskens masugn löst Bessemers stora problem, eller år 1878, erhöll han den för vår tids brukspatroner lika *ovanliga* som *lysande* utmärkelsen att blifva riddare af Nordstjerneorden. Och då han fem år därefter, eller 1883, vid Sandviken firade sin uppfinnings tjugufemårsjubileum, hyllades han visserligen af sin hembygd samt äfven af *utlandet*. Både från England, Belgien och Frankrike kommo nämligen deputationer och adresser till honom, men den svenska regeringen inskränkte sin hyllning till en skrifvelse, i hvilken dåvarande statsministern Thyselius lyckönskade honom och på samma gång underrättade honom, att han *nästkommande Oscarsdag* skulle blifva kommendör af Vasaorden. Detta blef han också. Vid utställningen i Stockholm 1897 vardt han omsider kommendör med stora korset af sistnämnda orden. Följande år ansåg sig Vetenskapsakademien böra såsom medlem tillägna sig den man, som gjort epok icke blott i Sveriges, utan äfven i utlandets järnhandtering. Och för att på ett ståtligt sätt inviga det ingående nya seklet kallade Upsala universitet till filosofie doktorspromotionen år 1900 till heders-

doktor den man, som näst John Eriksson väl är den svensk, som djupast gripit in i Sveriges och andra länders utveckling under senare hälften af nittonde seklet. Fredrik Göransson hann likväl icke mottaga den akademiska lagerkransen, ty ett par tre veckor innan denna högtidlighet skulle äga rum, eller den 12 maj år 1900, afled han på Sandviken nära fem månader öfver 81 år gammal. Samma dag han insjuknade eller fyra dagar före sin död, satt han såsom vanligt på sin plats som kassadirektör, gjorde sina bankanteckningar samt öppnade bolagets post.

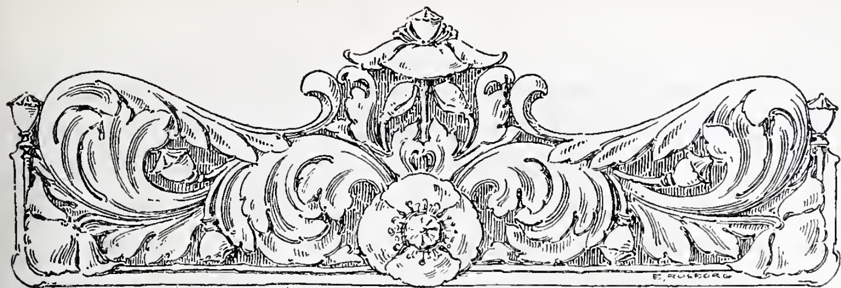
»Alla nya idéer», säger Viktor Rydberg på ett ställe, »födas med smärta till världen». Äfven de personer, som kämpa för de nya idéerna, få oftast mera erfara lidanden än lycka. Exempel härpå har man icke endast i Columbus, som upptäckte en ny värld, och i hvarje banbrytare inom de religiösa, filosofiska, politiska eller sociala områdena, utan äfven i dem, som genom sina uppfinningar mest ha gagnat mänskligheten. »De egenskaper, som utmärka uppfinnaren äro ock diametralt motsatta dem, som tillhöra fabrikanten. Den förres ifver och otålighet sticka bjärt af mot den senares betänksamhet och försiktighet». När Fredrik Göransson började det arbete, som skulle göra hans namn odödligt, var han, om än just icke fabrikant, så åtminstone affärsman. Han trodde sig nämligen i Bessemers metod funnit medlet att blifva rik, men snart fann han, att Bessemers problem icke var löst, och då förbyttes affärsmannen inom honom efter hand till en kämpe för idéen. Ett bevis på denna förvandling hos honom är, att han, sedan han löst bessemersproblemet, på hvilket icke allenast Henry Bessemer, utan äfven andra sedan förtjänade millioner, ej hade så mycket af affärsmannen kvar i sig, att han tog patent på sin uppfinning. Men var han en idéens kämpe, så tyckes han ha varit en sådan med en vilja af järn. Och måhända kom han, genom att med allt för stor energi fullfölja förverkligandet af sin idé, att såra mångas intr];ssen. Men den, som har utfört ett storverk af så allmänt gagn som han, har rätt, att hans medmänniskor mera se på det goda och storartade han uträttat, än på hvad han vid utförandet af sitt verk möjligen har kunnat

felat. Äfven de utmärktaste handlingar och verk vittna ju om, att deras upphofsmän tillhöra de ofullkomliga varelser, som kallas människor. Den som har arbetat för hela mänskligheten och för dess gagn, och detta har Göran Fredrik Göransson gjort mera än de flesta af sina samtida, må visserligen ej lofprisas öfver höfvan, men icke heller småaktigt bedömas och kritiseras af en tid, som i så många afseenden visat sig vara alltför mycket öfverseende mot personer, som haft större fel än Fredrik Göransson utan att ha kunnat uträtta hvad han uträttat.

Men det är nu en gång så här i världen, att man mera öfverser med eller ger sitt erkännande åt den, som på ett vulgärt sätt är nyttig för kotteribröder, än man gör rättvisa åt den, som på ett eminent sätt gagnat det allmänna eller mänskligheten.

Det är ju först på senaste tiden man börjat tillerkänna Fredrik Göransson hvad honom tillkommer. Personer ha funnits, som velat förringa eller nästan bestrida hans förtjänster om lösningen af det problem, som Bessemer endast kunnat uppställa men icke lösa. Själf erkände Bessemer, att det var Göransson, som praktiskt löst detsamma, och då kunna ju andra också göra det, allra helst som ingen rättänkande person kan vilja påstå, att det är fältherren *ensam*, som vinner slaget. Men själfva ledningen af slaget åter beror ju hufvudsakligen på fältherren. Att arbeta för ett stort mål och leda stora företag har Fredrik Göransson visat sig kunna göra. Därför må han ock hedras, och det först och främst af sina landsmän. Det svenska folket skall nog en gång inse, att man med skäl på honom kan tillämpa Tegnérs herrliga ord:

»Han stod emellan tvenne — tider,
Den enas varning och den andras stöd,
Men tid och sansning kämpade hans strider,
Tills solen bröt ut ur sitt moln omsider
och sjönk förstorad ner i gull och purpurglöd.»

Tekniska skolan i Stockholm och dess framtida utveckling.

Af **V. Adler.**

Under det nyligen svunna århundradets sista decennium har industrien i vårt land i högst väsentlig grad utvecklats, samtidigt härmed hafva äfven de tekniska undervisningsanstalterna i vårt land blifvit mer och mer besökta och har elevantalet under denna tidrymd mer än fördubblats. Mäst af alla skolor har Tekniska skolan i Stockholm rent af öfverlupits af lärjungar, så att för de sista åren Styrelsen hvarje år måst afvisa flera hundra lärjungar hvilka icke kunnat mottagas på grund af bristande utrymme och lärareplatser.

Till följe häraf är en ändring i skolans organisation nödvändig och måste genomföras i ena eller andra riktningen för så vida icke denna för vår industri så ytterst viktiga undervisning skall hindras i sin gagnande verksamhet och utveckling.

Först må här kastas en återblick på skolans uppkomst och hittillsvarande utveckling.

Redan flera år, innan skråväsendet (år 1846) upphäfdes, började man här i Sverige inse nödvändigheten däraf; att ordnade undervisningsanstalter för näringarne inrättades.

Tekniska högskolan i Stockholm, landets högsta tekniska bildningsanstalt, leder sitt ursprung från den genom kongl. brefvet af den 11 december 1798 i förening med kongl. Målare- och bildhuggare-akademien inrättade »Mekaniska skolan», som bland annat hade

under sin vård den af Kristoffer Polhem redan 1797 påbörjade och under 1700-talet organiserade mekaniska modellsamlingen, det s. k. Laboratorium mechanicum eller, som det senare kallades, Kongl. modellkammaren. Konstakademiens sekreterare meddelade en tid undervisning vid nämnda skola i teoretisk mekanik och direktören vid Modellkammaren i praktisk mekanik. Efter Landtbruksakademiens stiftande 1813 ställdes Mekaniska skolan och Modellkammaren under denna akademis inseende. Skolan förestods af en lönlös direktör, och undervisning meddelades af en lärare i »theorien» (teoretisk mekanik) och en i »praktiken» (praktisk mekanik) tillika föreståndare för Modellkammaren, som vissa dagar i veckan hölls för allmänheten öppen, då modellerna förevisades af föreståndaren biträdd af fyra stipendiater — samt af lärare »för machinritning». Årliga utgiftsstaten uppgick till endast 475 r:dr b:o, däraf 100 r:dr till stipendier, 75 r:dr till materialier och verktyg samt resten till lärarnes aflöning.

På grund af vid 1828 års riksdag väckta motioner gjorde rikets då församlade ständer hos k. m:t framställning om inrättandet i hufvudstaden af »ett tekniskt och mekaniskt centralinstitut för praktisk undervisning i hvad som för manufakturer och en del handtverkerier erfordras».

K. m:t förordnade genom ett k. bref af den 18 maj 1825, att ett »Teknologiskt institut skall, enligt de af Vetenskapsakademien angifna grunder, anläggas».

De första stadgarne utfärdades af k. m:t den 8 juni 1826. Enligt dessa stadgar skulle institutets ändamål vara »*att samla och meddela kunskaper och upplysningar, som äro nödvändiga för att med framgång idka slöjder eller hvad man vanligen kallar handtverk och fabriker*».

Undervisningen omfattade till en början elementar matematik, fysik och kemi, maskinritning, verkstads- eller modellarbete, kemisk teknologi samt »*enskild industri*», hvartill 1830 kom lefvande språk. Afgångsbetyg utfärdades, men äfven »*gesällbref*» för elever, »som vid institutet förvärfvat skicklighet i något yrke».

Efter förnyade klagomål, att institutet ej gjorde den rätta nyttan, ådagalade en kommitteundersökning 1844, att ej obetydligt antal lärjungar undervisades, men af dessa voro många minderåriga; till och med 9 års gossar mottogos samt äfven fruntimmer (1827 t. o. m. 41 st.). »Gesäller blefvo af direktionen utnämnda i metallarbeten, färgningskonst, garfningskonst, snickeri, urmakeri, gjutning etc. (äfven 4 kvinnliga gesäller i färgeri). Dock voro dessa »gesällers duglighet enligt kommittens berättelse mycket dåligt vitsordade af de näringsidkare, som kommo att använda dem.

I kommitténs utlåtande af den 14 juni 1845 klandrades dessa ock andra missförhållanden skarpt. Enligt kommitterade borde institutets uppgift vara att meddela »en allmän vetenskapligt-teknisk bildning». Med anledning häraf utfärdades år 1846 förnyade stadgar, som gåfvo undervisningen en mera tekniskt vetenskaplig riktning och utvidgades undervisningen allt mer och mer för att 30 år senare, 1876, ändras till en »Teknisk högskola».

Samtidigt därmed att Teknologiska institutet på 40-talet allt mer öfvergick till en tekniskt vetenskaplig läroanstalt i högre mening, öfvertog den 1845 inrättade Slöjdföreningens skola den mera yrkesmässiga tekniska undervisningen.

Vid denna skola, som öppnades den 1 januari 1846, inskrefvos första gången 100 lärjungar och undervisades då i liniarritning, perspektivritning, frihandsteckning, modellering och geometri.

Sedermera har skolan tid efter annan genomgått betydande omändringar och utvidgningar. Mot slutet af 1850 talet förekom en ganska egendomlig opposition mot skolan. Dåvarande föreståndaren arbetade med brinnande nit för skolans utveckling enligt den grundsatsen, att framförallt arbetarnes förstånd och smak borde höjas genom undervisning i matematik och teckning. Han fick emot sig dels teknologiska institutets lärare, hvilka ansågo slöjdskolan ej vara afsedd för sådana, som redan inträdt i de tekniska yrkena, dels ock en massa handtverksmästare, hvilka fruktade för, att gesällerna skulle få för mycket af matematik och konstskicklighet, och 1859 fann föreståndaren (kapten Cronstrand) sig föranlåten att afgå.

Nu uteslöts figurteckning och matematik samt inskränktes den matematiska kursen högst betydligt. Hela skolan ombildades samma år (1859). Undervisningen för kvinliga lärjungar, hvilka för första gången 1858 beviljades inträde i skolan, inrättades nu, medels tillhjälp af donationsmedel (Sjöstedtska fonden) på en särskildt afdelning. 1860 öfvertogs skolan af staten (jämlikt k. brefvet af den 23 sept. 1859) och fick namnet Slöjdskolan i Stockholm samt en egen styrelse under kommerskollegiets öfverinseende.

Af 1863—64 års riksdag beviljades fri tomt jämte 300,000 kr. till nybyggnader åt skolan. Stockholms stad bidrog med 100,000 kr. (det kapitaliserade beloppet af stadens årliga hyresbidrag) och skolan själf med donationsmedel 45,000 kr. I januari 1868 invigdes dess nya hus. Skolbyggnaden uppläts dock icke i sin helhet åt skolan ensamt utan inrymdes i densamma tvenne andra institutioner. Geologiska byrån och k. landtbruksakademiens museum, af hvilka dock den senare afflyttade 1890 och fick skolan då själf öfvertaga dessa lokaler.

Stadgarne förändrades 1863, 1868, 1871 och 1889.

Skolan utvecklades starkt. På grundvalen af en teknisk undervisningskommittés 1875 afgifna utlåtande undergick skolan 1878—79 en genomgripande ombildning, hvarigenom bland annat hennes verksamhet mera klart begränsades inom den rent tekniska undervisningens område. Den allmänna förberedande afdelningen bortströks (enär det åläge kommunen, ej staten, att bekosta elementär folkskolebildning i aritmetik, modersmålet ock skrifkonst), högre konstindustriella skolan och byggnadsskolan inrättades (som dagskolor), ordningsmannasystemet afskaffades, förvaltningen förenklades, så ock den utomordentligt vidlyftiga skolstatistiken, det långt drifna täflingens och premieringssystemet inskränktes, betygssystemet gjordes redigare, och skolan fick sitt nuvarande namn.

Med utgången af 1886 upphörde kommersekollegium att vara öfverstyrelse och skolan sattes direkt under ecklesiastikdepartementet. Skolan erhöll samma år sin nuvarande föreståndare. Sedan denna tid har undervisningen ännu skarpare begränsats för de olika yrkes-

grenarne. I denna riktning hafva ordnade studieplaner genomförts för alla skolafdelningarna, så har aftonskolan fått 20 olika studieplaner och kvinliga skolan 11, afgifterna högst betydligt höjts för de lärjungar, hvilka icke inträdt i något yrke (afgiften i nyssnämnda båda afdelningar är för lärjungar i yrke 4 kr. för läroår och för öfriga 50 kr. pr år). Undervisningen inom den högre konstindustriella skolan har högst betydligt utvidgats, med tilläggande af flera läroämnen ordnats på tvenne hufvudafdelningar, den ena för utbildande af lärare i teckning, modellering och välskrifning, den andra hufvudafdelningen för konstindustriella fack med fem underafdelningar. 1890 tillades maskinyrkesskolan. Samma år tillades med tillhjelp af extra ordinarie anslaget en dagkurs med ordnad undervisning för yrkes och dekorationsmålning; likaså har ordnats en kurs för konstsömnad, där äfven lärarinnor i detta ämne utbildas, och äfven den elektriska montörkursen har anordnats med tillhjälp af det extra anslaget.

Samtliga skolafdelningars ämnesprogram hafva utarbetats och utgifvits från trycket jämte studieplaner och öfriga meddelanden, i årliga upplagor.

Skolan erhöll sitt första statsanslag 1848 med 3,000 kr., det höjdes 1854 till 4,000 kr., 1858 till 15,000 och 1866 med ens till 79,000, 1878 till 86,500 kr. 1890 ökades anslaget för bland annat till maskinyrkesskolan med 7,575 kr. i statsanslag och samma år beviljade Stockholms stadsfullmäktige 7,500 kronor. 1896 beviljade riksdagen ännu 3,000 kr. i ordinarie anslag. Härtill hafva sedermera ytterligare tillkommit i extra anslag från staten 1,750 kr. och från Stockholms stad 2,700 kr.

Vid en jämförelse mellan elevantalet och antalet lärare å ena sidan samt inkomster å andra sidan framgår, att skolan under arbetsåret 1886—1887 hade ett sammanlagt lärjungeantal af 1,110, däraf i dagskolorna (högre konstindustriella och byggnadsyrkesskolorna) 90, med 95 lärareplatser samt en inkomst af kr. 100,600.

För innevarande arbetsår har skolan ett sammanlagt lärjungeantal af 2,125, däraf i dagskolorna (inom de tre, högre konstindustriella skolan, byggnads- och maskinyrkesskolorna) 240, med 140 lärare-

platser samt kan påräkna en inkomst af kr. 129,000. Häri ingår dock de senaste åren tiilkomna donationsräntor för stipendier.

Sålunda har lärjungeantalet ökats under denna sista 14-års-period med 1,015, eller alltså fördubblats; i dagskolorna hafva de under samma tid ökats med 150 och lärareplatserna med 45; emot detta har tillökningen i inkomster endast uppgått till 28,400 kr. Af nu senast angifna siffror måste otvedtydbart framgå, det skolan åter står inför den tvingande nödvändigheten att söka få genomförd en omorgonisation i ännu betydelsefullare mening än någonsin tillförne. Denna omorganisation är så mycket betydelsefullare, som den är framkallad af det mäst trängande behof.

Tekniska skolan, den i sitt slag enda undervisningsanstalt i Stockholm, är numera otillräcklig för hufvudstadens behof af dylik undervisning. Stockholm närmar sig i innevånareantalet allt mera kontinentnes större städer, har en högst betydande industri och handtverk.

* * *

Under senare hälften af nyss tilländalupna sekel har mycket arbete nedlagts för att stödja och befrämja yrkesskickligheten. Ganska många skolor ha inrättats för detta ändamål, hvilka understödjas af stat och kommun. Dessa läroanstalter ha utvecklats och förkofrats, nya ha tillkommit.

För närvarande uppgå de så kallade lägre tekniska yrkesskolorna i vårt land till 33 st. af staten understödda, med ett sammanräknadt elevantal af öfver 6,460; lägges härtill slöjdföreningens skola i Göteborg med 1,000 och fackskolan i Eskilstuna med 200 samt Tekniska skolan i Stockholm med 2,125 lärjungar, finna vi, att lärjungeantalet i samtliga dessa skolor uppgå till närmare 10,000.

Samarbetet mellan dessa tekniska skolor bör ännu fastare till-knytas, en centralanstalt bildas, där äfven dugliga arbetsledare för skilda yrken utdanas. Samtliga skolorna böra arbeta efter en gemensam plan, så att för de *grundläggande läroämnena* alla skolorna få samma undervisningsprogram, men däremot bör för *tillämpnings-*

ämnena dessa mera rättas efter den inom orten (platsen) rådande industriens behof.

Centralskolan, liksom de öfriga tekniska yrkesskolorna, bör bringas i samarbete med handtverksföreningarne på så sätt, att dessa finge tillfälle insätta en medlem i styrelsen, hvarigenom dessa kommo att stå i mera intimt växelarbete med verkstaden, så att det *praktiska yrkesarbetet* går hand i hand med den *tekniska yrkesundervisningen.*

Tekniska skolan i Stockholm är numera så öfverbefolkad, att under innevarande års vårtermin måste afvisas bortåt 300 inträdessökande, hvilka icke kunnat mottagas i brist på utrymme, lärarekrafter och tillgångar. Anmärkas bör, att af de i aftonskolan 1899—1900 inskrifna 1,419 lärjungarne endast 16 voro utan yrke.

* * *

Hufvudstadens behof af ett ökadt antal tekniska yrkesskolor i form af aftonskolor borde tillgodoses, helst Stockholms ytvidd allt mer och mer förstoras, industricentra flyttas ut och afståndet till den enda tekniska aftonskolan blifvit så stort, att en massa kunskapssökande arbetare måste afstå från sitt kunskapsbegär samt mången gång kommer att ägna sina lediga stunder åt en sysselsättning, som kanske icke står i det ringaste samband med det yrke han utöfvar, utan för honom på farliga afvägar.

Mest på grund af hvad nu blifvit anfördt, äfvensom af andra här nedan omnämnda skäl, har skolans styrelse nu utarbetat en plan för omorganisering af Tekniska skolan i Stockholm, en plan, som här i dess allmänna drag skall redogöras för.

Som bekant, består Tekniska skolan i Stockholm icke af en enda skola utan af *fem olika skolor*, här sammanförda under en enda administration och i en enda byggnad.

I utlandet äro dessa olika skolor i regel alltid åtskilda, arbetande under olika styrelser och hvar för sig i olika byggnader.

Här bör först framhållas, det styrelsen kraftigt påpekat nödvändigheten däraf, att skolan får ensam disponera skolbyggnaden och icke som nu dela den med en helt annan institution, hvilket i

många fall omöjliggör kontrollen öfver kommande och gående samt i hög grad försvårar skötseln af en så vidlyftig läroanstalt. Krafvet på egna, för sitt särskilda ändamål inredda lokaler för den olika yrkesundervisningen, gör sig mer och mer gällande, i samma mån som på denna undervisning ställas allt större kraf, föranledda af yrkesindustriens framåtgående. Särskildt fackskolorna, hvilka nu skulle betydligt utvidgas, ha behof af ökat utrymme samt större för sina respektive ämnesfack inredda lokaler; sålunda behöfver Byggnadsyrkesskolan ensamt trenne större ritsalar, ett mindre rum för lärare och föreläsningsrum för olika läroämnen, maskinyrkesskolan behöfver trenne större ritsalar, ett mindre rum för lärarne, flera föreläsningssalar samt rum för fysik, elektroteknik och kemi m. fl. läroämnen.

* * *

Tekniska högskolan i Stockholm består för närvarande af följande fem skolor:

A. Tekniska afton- och söndagsskolan.

B. Tekniska skolan för kvinliga lärjungar.

C. Högre konstindustriella skolan jämte teckningslärareseminariet med tillhörande öfningsklasser för barn.

D. Byggnadsyrkesskolan.

E. Maskinyrkesskolan.

Samt dessutom den extra undervisningen för flera viktiga läroämnen, däribland dagkurserna för yrkes-, skylt- och dekorationsmålning samt kursen för elektrotekniska montörer, kurser i fotografi m. fl. läroämnen.

Här bör äfven påpekas, att med det stora kraf, som numera måste ställas på lärarnes skicklighet, den aflöning dessa åtnjuta icke står i proportion till hvartannat. De allra flesta af dessa lärarelöner fastställdes 1879 och ha sedan dess icke undergått någon förändring. De numera fast anställde öfverlärarne ha en ganska osäker ställning, då de icke ha vare sig rätt till aflöning vid sjukdomstillfälle ej heller rätt till lönetillägg eller pensioner, underlärarne ha naturligtvis ännu mindre rätt till några dylika förmåner. Då många af öfverlärarne

ha hela sin tid upptagen vid skolan, måste krafvet på ordentliga aflöningsförhållanden anses vara en både riktig och billig begäran. Underlärareaflöningarne utgå nu med så små belopp, att det dels visat sig i många fall möta stora svårigheter att kunna anskaffa dugliga lärare, dels ock att skicklighetsnivån hos dessa lärare måste sänkas allt för lågt, så vida icke timpenningen ökas (den utgår nu med kr. 1:50 i timmen), hvartill kommer, att den stora öfverbefolkningen af elever i skolan gör, att i många af läroämnena en enda lärare måste undervisa ända till 50 elever, ja, ofta ändå flera (här som en individuell undervisning måste tillämpas), ett tillstånd, som icke får och icke kan fortfara, därest denna för vårt industriella lif så viktiga undervisning på rätt sätt må kunna allt framgent verka gagneligt.

Omorganisationsförslaget upptager sålunda mycket viktiga ändringsförslag vis à vi lärarnes ställning och aflöningsförhållanden.

Angående skolans till elevantal största afdelningar, nämligen tekniska afton- och söndagsskolan samt tekniska skolan för kvinliga lärjungar, har elevantalet i dessa afdelningar alltjämt ökats långt utöfver tillgängliga lärarekrafter och lokalutrymme, hvarför en ändring för dessa afdelningar är oundviklig, för så vida icke denna del af den till hufvudstaden förlagda tekniska undervisning skall lida allt för .mycket eller rent af gå tillbaka.

Inom dessa afdelningar har icke endast totalsiffran af de inskrifna lärjungarne oupphörligt ökats, utan har det äfven visat sig, att lärjungarne i mycket stor utsträckning begagnat sig af det tillfälle till ordnad grupp- och fackundervisning, som erbjudes dem i enlighet med studieplanen, hvilka finnas tryckta på de timplaner, hvarje elev erhåller vid inskrifningen.

Under de fem sista arbetsåren har lärjungeantalet inom aftonskolan uppgått:

läroåret	1895—1896	till	1,015,	deraf	958	i	tekniska	yrkesskolan.
»	1896—1897	»	1,130,	»	1,086	i	»	»
»	1897—1898	»	1,158,	»	1,108	i	»	»
»	1898—1899	»	1,329,	»	1.300	i	»	»
»	1899—1900	»	1,425,	»	1,409	i	»	»

Det synes ligga i öppen dag, att tekniska afton- och söndagsskolan sålunda vuxit till omfattning, som omöjliggör dess skötande såsom ett helt. Detta framgår än tydligare, när man tar i betraktande särskilda läroämnen och lärjungeantalets ökning. I all synnerhet äro de grundläggande ämnena redan så öfverbefolkade, att, ehuru man sökt genom parallelgrupper fördela undervisningen, det endast med största svårighet och ändock knappast på ett i allo önskvärdt sätt varit möjligt att handleda lärjungarna och bereda nödigt utrymme. Till belysande af ställningar i nyss berörda hänseende må anföras nedanstående uppgifter rörande några af de mest besökta läroämnena inom tekniska afton- och söndagsskolan under läroåren 1897—1898 och 1898—1899.

Antal lärjungar	1897—1898,	1898—1899
i frihandsteckning	746	917
i linearritning	673	804
i aritmatik	413	631
i geometri	258	396
i konstindustriell fackritning	207	200
i algebra	173	183
i uppsatsskrifning	133	156
i figurteckning	127	124

Under de senaste arbetsåren har inskrifningarne till aftonskolan måst upphöra redan den 1 november och endast en enda inskrifning anordnats för vårterminen, denna senare egentligen endast för sådana lärjungar hvilka skulle deltaga i den elektrotekniska montörkursen eller i fotografi. Detta oaktadt uppgick elevantalet inom aftonskolan för 1898—1899 till 1,326 och för innevarande år till 2,125 eller till betydligt större antal, än som med framgång kan skötas.

Samma förhållande gäller äfven för tekniska skolan för kvinliga lärjungar med sina 300 elever, om ej i fullt så hög grad.

Som förut berörts, gifver hufvudstadens alltjämt växande folkmängd äfvensom det förhållandet, att skolan är af stor betydelse och besökes af ett mycket stort antal lärjungar från landets alla delar, vid handen, det tiden säkerligen nu vore inne att söka i Stockholm

få upprätta flera tekniska aftonskolor, i likhet med hvad som redan finnes i utlandets mera industriidkande städer, och hvad som är förhållandet i vårt grannland Norge. där Kristiania (med cirka 225,000 innevånare) har trenne tekniska aftonskolor och i vårt land Malmö (med cirka 55,000 innevånare), där det redan finnes tvenne dylika aftonskolor.

Till en början måste man säkerligen tänka sig minst *trenne nya* dylika tekniska aftonskolor, däraf en på Norrmalm, en på Kungsholmen och en på Södermalm.

Dessa aftonskolor böra visserligen vara så organiserade, att de kunna tjäna arbetarne som teknisk grundval för yrket, men på samma gång vara förskola till den äldre tekniska skolan, hvilken bör vara en *centralskola* för landets alla tekniska aftonskolor med något högre kurser och med vissa lindriga inträdesfordringar.

De nya skolorna skulle visserligen stå under närmaste ledning af egen styrelse, i hvilken styrelse dock centralskolans styrelse borde äga rätt insätta en medlem för ernående af enhet i undervisningsmetoden inom de nya och den äldre centralskolan.

Då vi tänka oss, att i den äldre *centralskolan* skulle mottagas ett begränsadt antal lärjungar hvilket för aftonskolorna i och för kostnadsberäkningen begränsats till 800 af de nu inskrifna 1,419, och då af många talande skäl det vore önskligt, att centralskolan med sina något högre kurser icke mottogos flere elever inom hvarje läroämne, än som kunde ordentligt skötas, komma härigenom att afskiljas cirka 600 af de lärjungar, som nu besöka Tekniska afton- och söndagsskolan.

De trenne nya tekniska aftonskolorna skulle sålunda få mottaga minst 200 lärjungar hvardera, en siffra, som icke alls bör vara öfverraskande stor, då Malmö på sina 55,000 innevånare har 1,000 lärjungar i sina tvenne aftonskolor.

Gifvetvis måste det förutsättas att endast *tekniskt bildade* lärare anställas i de nya tekniska aftonskolorna, om icke denna undervisning skall förryckas och förfelas, och bör detta slag af undervisning icke samblandas med t. ex. borgarskolans undervisning.

I likhet med landets öfriga tekniska yrkesskolor bör undervisningen i de nya skolorna hufvudsakligen omfatta de för de tekniska yrkena viktigaste grundläggande läroämnena och därjämte kanske utsträckas fackmässigt inom vissa läroämnen. Särskildt inredda lokaler böra kunna beredas tillsvidare inom folkskolorna, hvilkas undervisning inom en ej alltför aflägsen framtid bör reformeras, då detta läroämne för folkskolan själf måste vara af största betydelse, helst en större del af folkskolans lärjungar ju direkt öfvergå till de industriella yrkena.

* * *

Centralskolans program upptager väsentligen samma läroämnen, som i nuvarande aftonskolan, ehuru väl dessa kurser ställts något högre samt afskurits nedåt, så att de bilda liksom fortsättningskurser till de öfriga lägre tekniska yrkesskolorna.

Den viktigaste ändringen inom centralskolans kurser är, att den konstindustriella och öfriga fackteckningsämnena erhålla flera facklärare, så att denna undervisning mera tillfredsställande tillgodoses för olika yrken.

Som en jämförelse bör här framhållas, att i Berlins första handtverksskola fackundervisningen meddelas för 20 olika fack, ledd af lika många yrkesfacklärare jämte flera biträdande lärare, då vi för närvarande i Tekniska skolan endast ha några få yrkesfacklärare. Naturligtvis är det inte tänkbart, att alla möjliga yrken kunna få sina fack representerade. I nu föreliggande förslag till omorganisation har styrelsen måst inskränka sig till att föreslå facklärare för de yrken, hvilka ha att uppvisa största antalet lärjungar; sedermera kunna ju antalet fackämnen och yrkeslärare så småningom ökas. Man kan ju ock tänka sig det de olika mästareföreningarna genom direkta årliga bidrag finge för sina respektive yrken anställda yrkesfacklärare, i likhet med hvad som är fallet t. ex. i Berlin och Wien, där dessa föreningar lämna ganska betydande årliga bidrag. För vissa läroämnen äro flera undervisningstimmar föreslagna.

För yrkes-, skylt- och dekorationsmålning föreslås en ordnad yrkesskola med tillägg af öfriga för detta yrkes rätta bedrifvande

tillhöriga läroämnen. Denna målareyrkesskola skulle få tvååriga kurser; för dem, som vilja fortsätta studierna i dessa läroämnen, lämnas i den högre konstindustriella skolan tillfälle till en högre utbildning.

Vidare äro inom centralskolan ordnade förberedande kurser för de lärjungar, hvilka önska en utvidgad undervisning inom den högre konstindustriella skolans olika fackafdelningar eller inom byggnads- och maskinyrkesskolorna. Extra undervisningen bibehålles, helst denna visat sig vara en synnerlig god anordning, hvars nytta och behöflighet erfarenheten i alla afseenden till fullo ådagalagt Derigenom har det varit möjligt att vid skolan pröfva lämpligheten och behofvet af undervisning rörande nya eller utom skolans faststälda program stående tekniska grenar, ja hela afdelningar hafva öfverförts till den ordinarie undervisningen, efter att förut hafva försöksvis anordnats med för extraundervisningen afsedda medel.

Beträffande skolans öfriga afdelningar, dagskolorna, har i förslaget upptagits, att de samtliga borde få börja sin undervisning den 8 september hvarje år och att sålunda arbetsåret för dessa skolor betydligt utsträckes.

För tekniska skolan för kvinliga lärjungar är en utsträckt lärotid af så mycket större betydelse, som kvinliga lärjungar, åtminstone till en början, icke skulle få tillträde till de nya tekniska aftonskolorna och sålunda endast äro hänvisade till centralskolan. Vidare skulle undervisningen inom kvinliga skolan än strängare fackmässigt ordnas, en del läroämnen utvidgas, en del, som nu äro extra, skulle öfverflyttas som ordinarie och undervisningen ordnas med strängaste hänsyn till yrkenas behof af kvinliga biträden. Studierna omfatta två-åriga kurser.

* * *

Den högre konstindustriella skolans tvenne hufvudafdelningar skulle bättre ordnas inom de olika fackafdelningarna, flere facklärare anställas och atelierundervisning införas för de konstindustriella fackafdelningarne, hvilka äro:

1. För mönsterritare i olika fack.
2. » ornament- och figurbildhuggare.
3. » dekorationsmålare.
4. » träskulptörer.
5. » gravörer, ciselörer och drifning i metall.

Samtliga omfattande 3-åriga kurser.

Likaså skulle den andra hufvudafdelningen inom denna skola, den för utbildande af lärare i teckning, välskrifning och modellering för rikets allmänna läroverk, tekniska och andra skolor, än fastare organiseras samt omfatta 2- och 3-åriga kurser.

Anmärkas bör att öfvervägande flertalet af de från den högre konstindustriella skolans båda hufvudafdelningar med fulla afgångsbetyg utgångna lärjungar erhållit goda platser.

* * *

I byggnadsyrkesskolan, hvars egentliga och hufvudsakliga ändamål är »att densamma afser meddelandet af de kunskaper, som erfordras för den närmaste ledningen vid byggnaders utförande». Med andra ord: byggnadsyrkesskolan skall i första rummet vara en anstalt för utbildandet af kommande byggnadsledare, byggnadskontrollanter och byggmästare, korteligen hvad vi kunna kalla *byggnadstekniker.* Detta ändamål är så mycket mer att beakta, som genom de nyare bestämmelserna i § 44 af byggnadsstadgan för rikets städer skolan fått en ökad vikt just med hänsyn till byggmästareyrket (jämför äfven § 55 af byggnadsordningen för Stockholms stad).

Af gammal häfd har emellertid byggnadsyrkesskolan äfven fått en annan uppgift, nämligen den att utbilda byggnadsritare.

Också är det en allmänt känd sak, att från byggnadsyrkesskolan afgångna elever just på detta område äro mycket eftersökta. *I samband härmed bör omnämnas, det samtliga från byggnadsyrkesskolan utexaminerade elever vunnit förmånliga anställningar.*

Det har emellertid visat sig, att byggnadsyrkesskolans program visserligen varit för sitt ändamål riktigt uppställdt, men därjämte att

arbetsåret för inlärandet af detta program varit för kort tilltaget, hvarför arbetsåret måste tänkas förlängdt, så, att undervisningen må fullt motsvara sitt ändamål, och fortfarande omfatta 3-åriga kurser.

Utom en hel del för undervisningens rätta ordnande inom denna skolafdelning föreslagna ändringar och tillägg har äfven föreslagits att tillfoga en ny fackafdelning för utbildande af väg- och vattenbyggnadstekniker, helst ett icke ringa antal af de från byggnadsyrkesskolan afgångna elever ägnat sig icke åt husbyggnader i städer, utan åt vattenbyggnadsarbeten, åt enklare brobyggnadsarbeten, åt vägbyggnadsarbeten, åt damm-, sluss-, kvarn- och sågverksanläggningar m. m. dylikt.

Det torde derföre vara af behofvet påkalladt, att en särskild fackafdelning inom byggnadsyrkesskolan anordnas för utbildande af väg- och vattenbyggnadstekniken. Genom inrättande af en dylik fackafdelning skulle också en obestridlig lucka i landets elementära tekniska yrkesundervisningsväsende blifva fylld.

* * *

Inom maskinyrkesskolan föreslås, förutan något högre inträdesfordringar i matematik (denna ökning i inträdesfordringarne gäller äfven för byggnadsyrkesskolan), arbetsårets förlängning af samma skäl, som blifvit anfördt för byggnadsyrkesskolan.

Den snabba utvecklingen och tillämpningen af elektrotekniken på snart sagdt alla områden gör, att denna del af de mekaniskt-tekniska yrkena bör särskildt framträda, hvadan nu skulle mottagas, förutom, som det förut hetat, »äfven de som tillhöra de mekanisk-tekniska yrkena», äfven de som tillhöra de elektrotekniska yrkena. Och skulle sålunda maskinyrkesskolan vara afsedd för inhämtande af kunskaper, erforderliga för den närmaste ledningen af arbeten inom de mekanisk-tekniska yrkena.

Undervisningen skulle komma att omfatta följande fyra fackafdelningar:

1. För verkmästare, ritare, maskinister etc. vid mekaniska verkstäder, skeppsvarf, mekanisk-tekniska fabriker m. m.

2. För byggmästare, maskinister etc. vid kvarn och sågverk m. m.

3. För verkmästare, ritare, maskinister, montörer etc. vid elektrotekniska verkstäder nch anläggningar.

4. För verkmästare vid gjuterier och för gjuteritekniker.

De läroämnen, som inom denna skolafdelning skulle komma att mera tillgodoses, vore i främsta rummet fysik jämte elektroteknik samt allmän mekanik och mekanisk fackritning behörigen tillgodoses.

Samtliga kurser skulle vara 3-åriga.

Anmärkas bör, det samtliga från denna fackskola utgångna elever erhållit förmånliga platser.

* * *

Utom alla dessa förändringar, som närmast beröra själfva undervisningen, har äfven föreslagits, att det vid skolan nu befintliga rikhaltiga och mycket besökta bibliotek, bestående af cirka 12,000 band teknisk literatur, och cirka 36,000 planscher fördelade i kartonger för olika yrkesgrenar, än mera borde tillgodoses, samt framför allt kunna hållas öppet för allmänheten alla dagar i veckan.

För skötande af skolans så vidlyftiga räkenskaper och ekonomi, journalföring etc. skulle anställas en särskild kamrer med nödigt skrifbiträde.

Skolans dyrbara modellsamlingar af alla slag skulle äfven tillgodoses samt helst inrymmas i någon af Geologiska byrån nu begagnad passande lokal.

* * *

Helt naturligt kunna icke dessa reformer genomföras, utan att nya anslagskraf ställas på både stat och kommun, men då det härmed afsedda ändamålet äro så behjärtansvärda och för vårt industriella lif så ytterst viktiga och här endast framställts fordringar hvilka äro oundvikligen nödvändiga, är det väl att hoppas, det både riksdagen och Stockholms stadsfullmäktige skola nu, liksom alltid tillförene, lämna äfven dessa nya anslag.

Modern möbelkonst på Parisutställningen.

Af

E. G. Folcker.

Nationalmusei nämnd har i år för fjärde gången haft att utdela det resestipendium för tjänstemän i museet, hvilket år 1891 stiftades genom testamentariskt förordnande af framlidne ingeniören Gustaf Lamm, och har undertecknad därvid kommit i åtnjutande af detsamma.

Då jag genom gemensamma intressen och arbeten fördes tillsamman med Gustaf Lamm och under de senaste åren af hans lif hade glädjen att vara bland hans närmaste vänner, kände jag tidigt nog genom många våra förtroliga samtal hans förhoppning, att just medelst en stipendiestiftelse af detta slag på verksammaste sätt kunna gagna den svenska konstforskningen, för hvilken han hyste ett så varmt, så verkligt intresse. Men jag vet också, att han, den anspråkslöse mannen, knappast tänkte på den rad af konstforskare, som under tidernas längd skulle draga nytta af hans gåfva utan närmast afsåg att vilja gagna de personliga vänner han egde inom Nationalmuseum, hvilka också enligt mänsklig beräkning först borde få begagna sig af hans frikostighet. I en framtid skall för inne-

hafvaren af detta stipendium Gustaf Lamm endast vara ett namn, för mig är han en personlighet, och det har varit mig ett behof att här yttra ett tacksamhetens ord till hans minne.

* * *

Hvar annorstädes än i Paris skulle någon under detta år 1900 haft bättre tillfälle att studera någon som helst art af mänskligt kunnande. For min del hade jag den ytterligare anledningen att här göra mina studier, då jag såsom juryman på textilafdelningen måste uppehålla mig en längre tid vid världsutställningen. Då mer än halfva denna tid åtgick att vänta på juryarbetets början kunde jag i relativt lugn egna mig åt studier.

Jag behöfver emellertid knappast nämna, att den som något så när grundligt velat på världsutställningen taga kännedom om endast företeelserna på det område, som legat honom närmast, för visso måste draga tillsammans det området så mycket som möjligt varit. Konstindustriens område är icke ringa i våra dagar, och världsutställningen inrymde det i hela dess utsträckning.

Det har ordats mycket om, hvad som varit denna utställnings nyhet *par preference*, dess *clou*.

För den verkligt intresserade utställningsbesökaren har detta ingalunda varit någon af dessa mer eller mindre vidunderliga tillställningar, anlagda på den stora hopens gapande undran och häpnad. Det har bestått i dessa retrospektiva parallelutställningar, hvilka åtfölja nästan alla den franska afdelningens olika grupper och äro afsedda att åskådliggöra den utveckling, som de till gruppen hörande föremålen under det förflutna århundradet genomgått, en anordning lika fyndigt uttänkt, som den är ypperligt genomförd och som länder dess upphofsman, utställningens organisatör M. Picard till särskild berömmelse.

Äfven för den franska konstindustriens alla arter finnas dylika »centenala» parallelutställningar, för att icke nämna den stora historiska utställningen i det s. k. »lilla palatset», hvilken ger en storartad öfverblick

af den franska konstindustrien från äldsta tider ända in i vårt århundrade, och säkerligen är den rikaste och dyrbaraste kollektion af detta slag, som någonsin existerat.

Fig. 1. Från Wiens Kunstgewerbeschules utställning.

Här är sålunda ett sällsynt lyckligt tillfälle att studera gångna tiders konstindustri och material tillräckligt att fördjupa sig i studiet af hvilken som helst af dess olika arter. Hvad Frankrike på dessa

områden åstadkommit, därom behöfver jag här ej yttra mig. Nog af dessa utställningar visa oss de utsöktaste prof af hvad som under gångna århundraden frambringats i detta den gamla konstindustriens förlofvade land.

Men på en världsutställning har detta framvisande af det förflutnas konsthandtverk sitt egentliga berättigande såsom en historisk bakgrund, mot hvilken det närvarandes alstring på samma område med så mycket större relief må kunna framträda; och om det skulle finnas något skäl emot dylika parallelutställningar, så vore det, att jämförelserna ej alltid utfalla till fördel för det nya.

Ty det nya och det nyaste är ju en världsutställnings orsak och ändamål, dess alfa och omega, och att söka taga kännedom om detta måste blifva det förnämsta syftet för hvar och en som i studieändamål beger sig till en af dessa det mänskliga kunnandets täflingsfester.

Inom våra dagars konstindustri göra sig såsom alla veta två skilda riktningar gällande, den ena af dessa visar tillbaka, den andra framåt.

Den ena har sitt mål i återupptagande af förgångna stilars former och dekorering, den söker det gamla, det väl kända och pröfvade, och i dettas efterbildande ju trognare dess bättre ligger dess styrka, det är den breda, banade väg, där man vandrar säkert och lugnt och ej lätt går vilse, och på den vägen gå också tusenden.

Den andra riktningen har sitt mål i uppfinnandet af nya former, den söker det ännu opröfvade, den leder på obanade, ofta villsamma stigar, och de som gå där äro få, ty de måste ha både mod och egen kraft.

Båda dessa riktningar finnas representerade på den stora världsutställningen. Den förra är naturligtvis i en öfverväldigande majoritet, den finnes företrädd hos alla i utställningen deltagande nationer, och den räknar tusental genom utsökt smak och konstskicklighet framstående alster af konstindustriens alla arter. Den moderna riktningen inom konsthandtverket visar sig emellertid här i en så aktningsbjudande minoritet och stadd i en så märkbar utveckling och i en

Fig 2. Skrifbyrå. — Wiens Kunstgewerbeschule.

så allmän spridning bland nästan alla nationer, att den långt ifrån att kunna lämnas ur räkningen snarare tilldrager sig en betydande del af intresset hos hvar och en, som vill taga kännedom om våra dagars konsthandtverk.

Den riktning inom samtidens dekorativa konst, som vi i saknad af ett fullt betecknande namn ännu må nöja oss med att gifva den nog provisoriska benämningen: den nya stilen, har redan, huru ung den än är, i olika länder utvecklat sig på väsentligt olika sätt.

Fransmännen synas i allmänhet icke synnerligen uppskatta denna stil, och den utveckling den tagit, inom den franska möbelkonsten åtminstone, är ej den lyckligaste.

Frankrike har från förgångna århundraden tagit i arf en möbelkonst, som både hvad kompositionens ädelhet och elegans, arbetets gedigenhet och precision beträffar ej haft sin like i något annat land. De stilar, som fått sina namn efter Frankrikes Ludvigar, hafva växt upp och haft sin yppersta blomstring på Frankrikes jord, och dessa stilar är det som ännu i dag där vårdas med en pietet och en kärlek, som måhända innebär lika mycket af patriotism som af skönhetskänsla.

Denna utställning ger endast nya bevis på fransk konservatism i detta fall. Största delen af den så ytterst rika franska afdelningen af hithörande grupp består af efterbildningar, ofta fullkomliga kopior af pjeser från 1700-talets olika stilperioder. Vid vandringen genom dessa gallerier igenkänner man åter och åter en stolstyp, en byrå ett skrifbord eller ett skåp, som man sett i slotten eller museerna eller i de illustrerade verken öfver fransk konstindustri. Och alla dessa praktfulla möbler äro eftergjorda med en underbar trohet, förgyllningarna med en ton så nobel, marketerierna med en teckning och en färgglans så tjusande, bronsmonteringarnas ciselering med en finess så utomordentlig, att de gamla ebenisterna och broncichererna knappast kunde komma längre. I själfva verket är det endast den fraicha glansen, som skilja dessa pjeser från deras originaler; och ha de af tidens eller förfalskarens åverkan fått en ton af ålder, så är det knappast att undra på om en och annan samlare — något som nog torde ha händt — låter sig bedragas och tror sig ega en *Riesener* då han förvärfvat en pjes, som förskrifver sig från i går.

Den franska smaken sådan den uppenbarar sig i dessa 1700-talets möbelstilar, är rik och praktfull, den är kokett och yppig, och

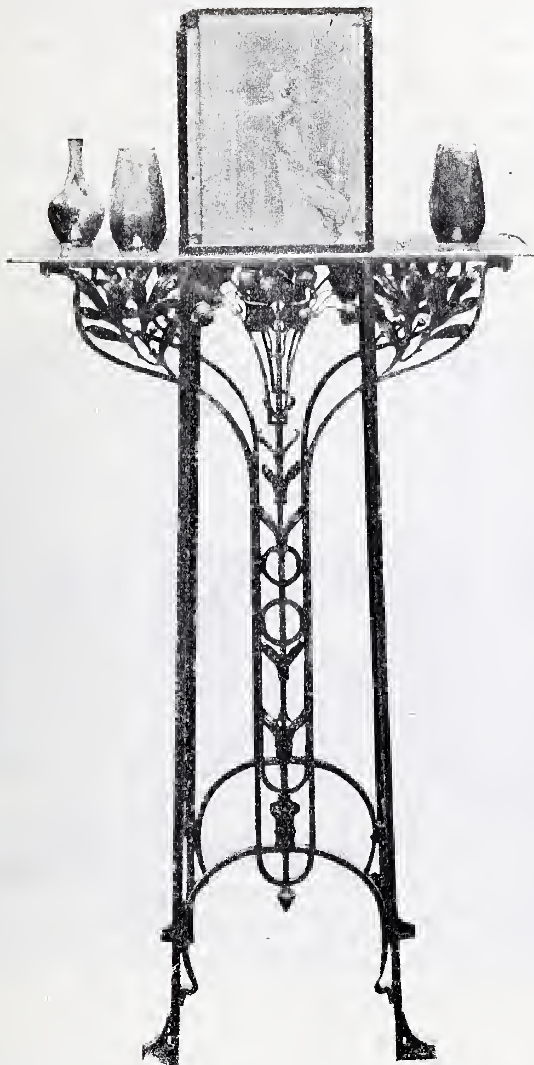

Fig 3. Etagère. — Wiens Kunstgewerbeschule.

det är ej att undra på, om den nya stilriktning, som haft sin uppr-innelse i vårt århundrades slut, ej faller i dess tycke.

Måhända finnas härtill också andra anledningar. Den moderna stilen kommer från England, och detta är kanske tillräckligt att göra den mindre populär på andra sidan kanalen. Detta dess engelska

ursprung accentueras här till den grad, att fransmannen äfven då den uppträder i fransk utveckling kallar den »le modern style» till och med vid ett försök till riktig prononciation.

Den moderna möbelstilen kommer från England och har nu — därom bär just denna världsutställning ett högst upplysande vittnesbörd — spridt sig till snart sagt alla civiliserade länder. Men hvilka olika, hvilka rent motsatta riktningar har den tagit i olika länder. Stilen uppkom såsom en oppositionsyttring mot de gamla stilarna

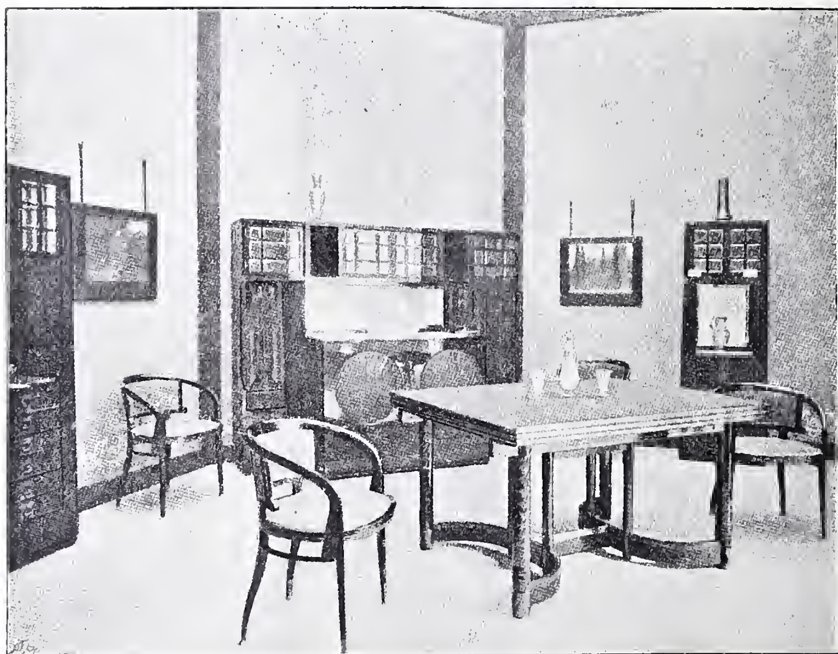

Fig. 4. Salsmöbel. — Anton Poschpischl, Wien.

och deras herravälde; icke blott så att den ville erbjuda något nytt, något annat än det, som under århundraden upprepats och efterhärmats utan så, att den ville protestera mot den dekorationens yppighet, som hos de gamla stilarna så gärna gick till öfverlastning och åtminstone i deras moderna efterhärmning fick tjäna att dölja en ofta svag och okonstnärlig formgifning. Enkelhet och renhet i form och ornamentik var därför själfva grunddraget i denna stil

karakter. Att låta materialet verka i och för sig själf var ett af dessa första bud, och den kännetecknades därför af öfvervägande släta, obrutna ytor och frånvaro af alla invecklade profileringar. Dess ornamentik var sparsamt använd, och endast där dess närvaro var af konstruktionen och den praktiska användbarheten betingad. Denna ornamentik, som i allmänhet går ut på direkta naturformer i en lätt stilisering, fick redan från början en karakter, som fullkomligt skiljer den från den gamla stilarnas dekorativa formgifning, den är kännetecknande icke endast för möbelkonsten utan för den moderna eller nya stilen öfver hufvud, och i dess utveckling åt rätt håll och användning inom behöriga gränser ligger kan man säga ett lifsvilkor för hela stilen.

Denna stil har nämligen redan, så ny den är, dels genomgått en ganska skiftande utveckling i olika länder, dels på vissa håll råkat in på afvägar, hvilka äro högst betänkliga. Det särskildt beklagliga härvid är, att den i sina mest extravaganta förirringar hos många ännu går och gäller såsom »engelsk stil», hvilken benämning sålunda får en innebörd, som är raka motsatsen till hvad den egentligen betecknar.

Några fullt typiska prof af denna engelska möbelkonst i dess ursprungliga form, sådan som till exempel Voysey behandlat den, förekomma ej på Parisutställningen. Den engelska möbelafdelningen är ytterst obetydlig till kvantiteten, endast två utställare uppvisa konstnärligt behandlade möbler, den ena af dessa, den stora London-firman Waring har visserligen anordnat en hel liten våning men i genomgående historiskt engelska stilar, den andra firman Heal & Son däremot exponerar ett sofrum, utmärkt just för den enkelhet i form och dekorering, som tillhör den verkliga engelska moderna stilen. Materialet är mörkbonad ek, formerna raka med starkt framspringande gesimser på skåpen, skifvor på bord och byråar, nedåt afsmalnande fyrsidiga ben, en rikedom på praktiskt anordnade lådor och småskåp. Dekoreringen är i sin enkelhet högst effektfull och består af silhuetterade och starkt stiliserade bladornament i tenn, inlagdt i panneauer af svart, poleradt trä. Alla dessa möbler äro komponerade af Mr

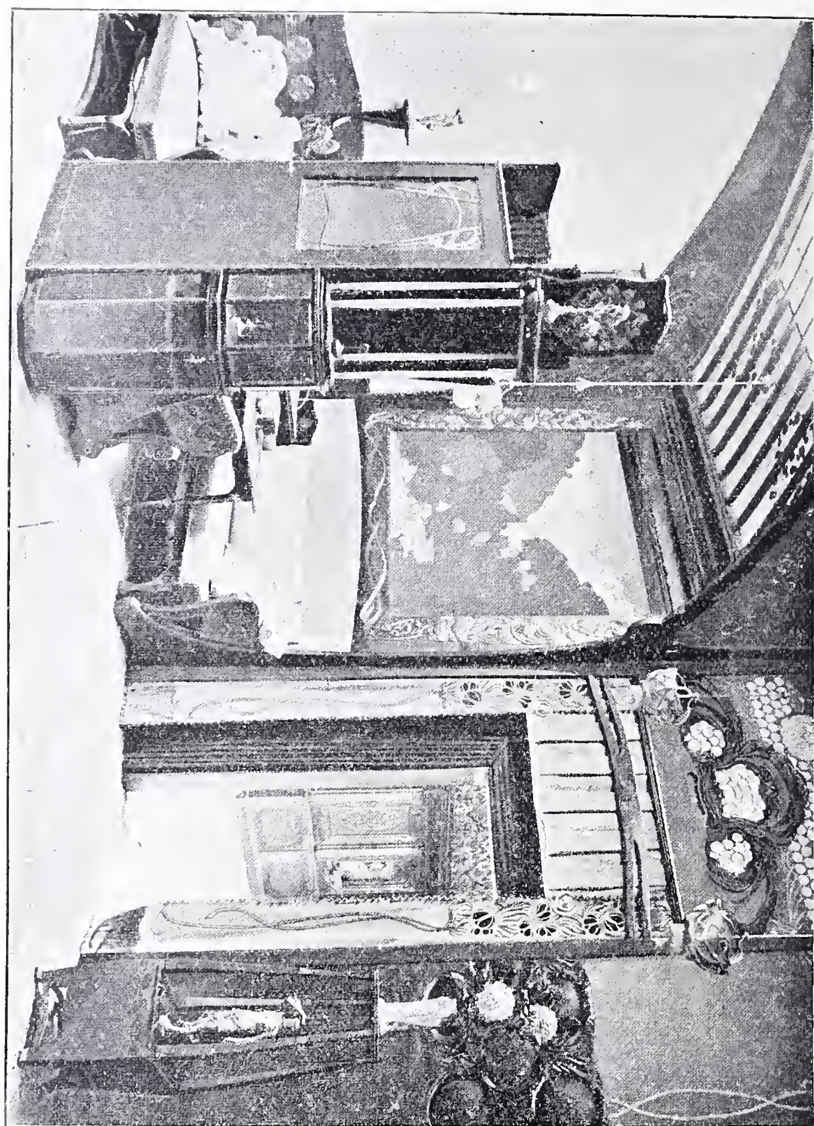

Fig. 5. Salong, komp. af J. Olbrich.

Ambrose Heal, hvilken såsom ledare af denna stora firma i högst väsentlig grad bidragit att i vida kretsar i England sprida smaken för enkelhet och god konstruktion inom möbelkonsten.

Från dessa anspråkslösa och därför skönhetskänslan så mycket mera tilltalande exempel af modern stil till denna stils ytterligheter af ögontröttande besynnerlighet är utvecklingen ganska lång. Världsutställningen visar den i mångfaldiga former och vid en jämförelse mellan de olika ländernas behandling af den moderna möbelstilen, visar det sig lätt, att den germanska rasen är öfverlägsen både i formernas ädelhet och ornamentikens måttfulla skönhet.

Det land, som härvidlag måhända går främst är Österrike, där den moderna stilen redan sedan några år haft flere framgångsrika utöfvare.

Den bästa gradmätaren på ett lands konstindustriela utveckling bör man ju finna i dess konstindustriundervisning, och den storartade utställning, som anordnats af det Kejserliga museets Kunstgewerbeschule ger också en klar föreställning om så väl den höga ståndpunkt Österrikes konstindustri för närvarande intager som den riktning, hvari den går (fig. 1). Det präktiga rummets hela anordning är hållen i rent modern stil, och bland hela den stora samlingen af arbeten inom konstindustriens alla arter, hvilka här exponeras, är det högst få, som inspirerats af någon historisk stil. Det är arkitekten Professor Joseph Hoffman som komponerat interiören och därmed gifvit ett nytt och högst anslående prof på sin originela och framstående begåfning. I öfverensstämmelse med rummets egenskap af utställningslokal är större delen af möbleringen väggfast och har karakteren af montrer: skåp, hyllor, bord o. d. af olika former med här och hvar insatta soffor och mindre hvilplatser. Allt detta är i rödbonadt trä med väggar i blågrått kläde med applikationsbroderi i rödt, en färgeffekt som genom sin mättade, lugna ton är af yppersta verkan.

Alla montrer äro i sågadt trä, rätlinjiga i sina hufvudformer och med en diskret använd dekorering af växtornament i flackrelief. Bland de möbler, som exponeras i detta rum fäster man sig framför allt vid en skrifbyrå i form af skåp af blåfärgadt trä med rik dekorering af stiliserade hortensior i låg relief (fig. 2). Några etagerer eller höga bord i osvärtadt järn och med den starkt framspringande skifvan uppburen af stiliserade lagergrenar äro af en högst elegant och originel verkan (fig. 3).

De tendenser, som göra sig gällande redan i dessa skolarbeten återfinner man hos flere af de förnämsta utställarna inom Österrikes möbelafdelning. Nya, originela former utan öfverdrifter och falskt

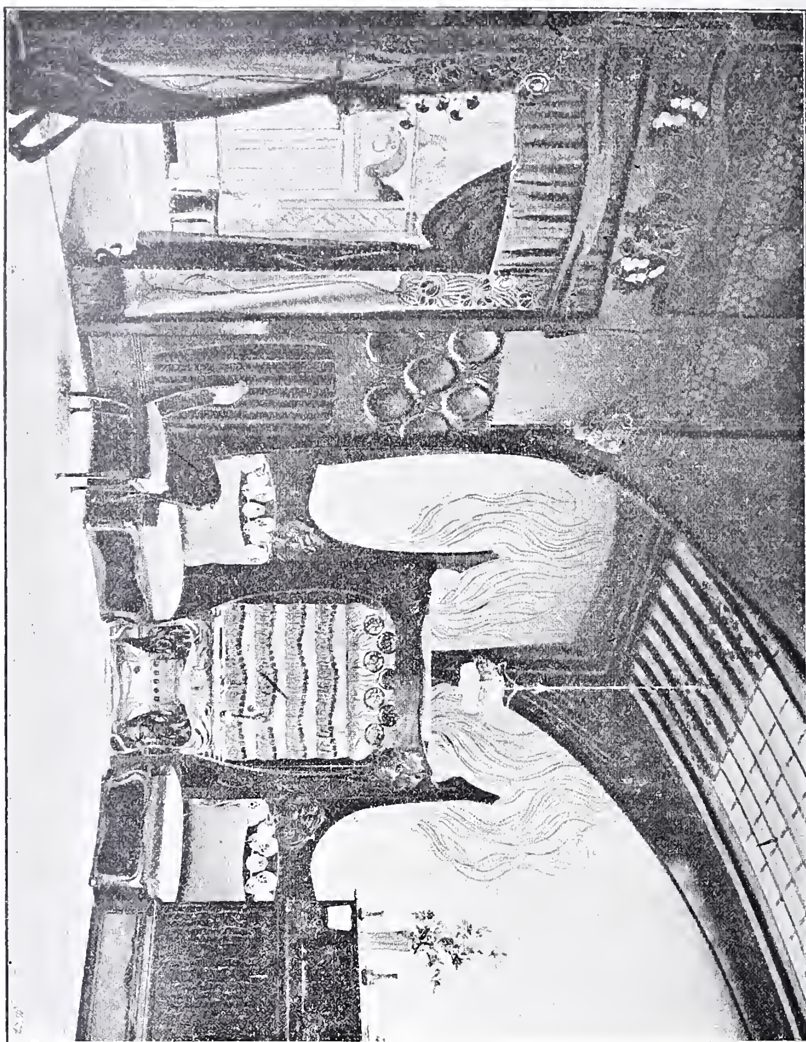

Fig. 6. Salong — se föregående bild.

effektsökeri, lämpande sig efter de praktiska behofven, konstruktivt och estetiskt tillfredsställande och af en viss klassisk värdighet i sin hållning, som fördelaktigt skiljer dem från de många rena besynner-

ligheter man träffar på inom vissa andra länders utställningar. En interiör som genom sin nästan stränga enkelhet framför andra erinrar om den ursprungliga engelska stilen är den af Anton Poschpischl i

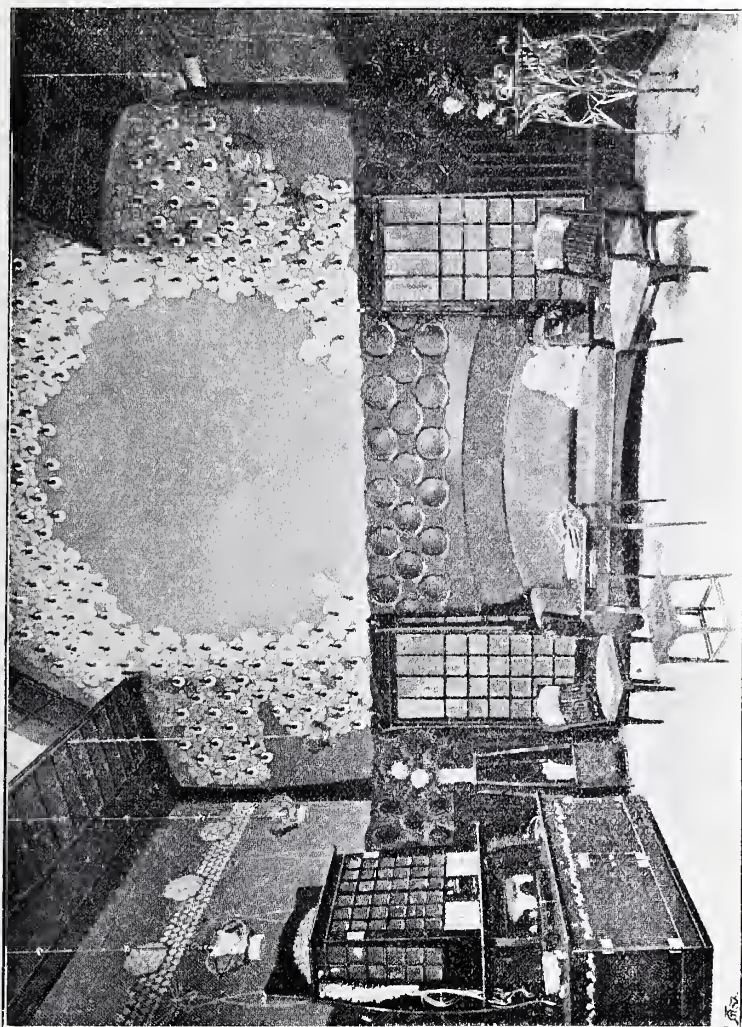

Fig. 7. Salong — se föregående bild.

Wien exponerade matsalen. Möbeln i mörk, polerad mahogny mot gråviolett vägg med friser i hvitt och rödt är fullkomlig rätvinklig i sina hufvudformer, buffet och skåp utan några gesimser, af breda

låga demensioner med glasdörrar i kvadratiska rutor och med sparsamt använda inläggningar i liniemotiv (fig. 4). I denna möbel har konstnären med försmående af nästan all ornamentik endast med anlitande af enkla rena former och materialets egna resurser lyckats frambringa en effekt af lugn och anspråkslös värdighet, som är högst tilltalande. En mycket mera komplicerad verkan har den högst egendomliga

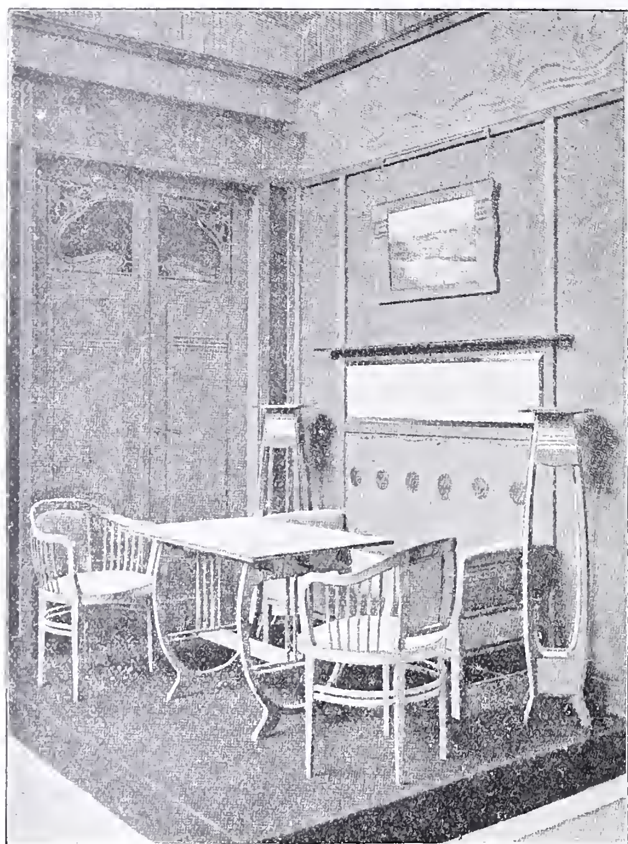

Fig. 8. Damrum. — M. Niedermoser, Wien.

interiör, som utställes af en association af Wienska konstslöjdidkare och som är komponerad af Österrikes originelaste modernist på konstslöjdens område Joseph Olbrich (fig. 5, 6, 7).

Vi befinna oss i ett något aflångt, fyrsidigt rum af betydlig höjd och med en takananordning påminnande om våra gamla ryggås-

stugor, med stora ljusöppningar. Genom en flack segmentbåge är rummet deladt i två afdelningar, en större och en mindre med karaktär af spiselvrå. En panel af mer än manshöjd i mörk valnöt och med talliriksliknande reliefplattor i rader öfver hvarandra begränsas af väggar i ljust, grågrönt stoff med rika applikationsbroderier af stiliserade blommor i färger mot grönt löfverk; äfven det brutna taket är beklädt med applikationsbroderier i ljusa toner. Möbleringen består af ett stort kabinettskåp, soffor, bokskåp och etagerer, alla väggfasta och inkomponerade i panelverket; den öppna spiseln i ena hörnet af färgrik majolika med montering i blank koppar har ett ramverk af samma mörka valnöt som panelen, och uppåt de båda väggarna öfver den synas väldiga lågor i applikationsbroderi af siden i rödt och gult. De rörliga möblerna utgöras af några bord, gueridoner, länstolar och mindre stolar. Olbrichs formbehandling är originel och fri, dessa möbler äro på samma gång gedigna och spänstiga i sin byggnad, lätt svängda i sina linier och med en sparsam ornering i låg relief af stiliserade växtmotiv antingen skurna i träet eller ciselerade i pålagd, försilfrad brons. Denna interiör med sina snidade möbler, sina drifna kopparornament, broderade väggar och tak o. s. v. är säkerligen den dyrbaraste rumsanordning i modern stil på utställningen och jäfvar den ganska allmänna åsikten, att den moderna stilen ej lämpar sig för rikt folks salonger, emedan den ej ger tillfälle att utveckla någon prakt. Saken är den, att denna stil i sina bättre frambringelser visserligen skyr de godtköpseffekter af förgylld träskulptur, ciselerade bronsbeslag med mera som åt vissa af de äldre stilarna förläna en så rik och festlig prägel; dess verkan är af en allvarligare, gedignare art, och jämför man en salong sådan som denna med det elegantaste praktrum i roccoco, så måste man se, att den rikedom som röjer sig i denna moderna salong är af en noblare, mera distinguerad art och framför allt af ett personligt konstnärligare kynne än roccocosalongens.

Ännu ett par utställare inom Österrikes afdelning visa anmärkningsvärda prof på modern möbelkonst, det är firmorna M. Niedermoser och August Ungethüm båda i Wien. Bådas möbelgrupper äro i

silfvergrått, poleradt trä i enkla och endast sågade former. En cheminé inbygd mellan skåp och hyllor i flere afdelningar är af särskildt behaglig verkan; en bred väggfris med kolossala runda blommor i starka färger, och den ena soffans klädsel i grått sämskskinn med applikationsbroderi af blommor i rödt och grönt ger lif

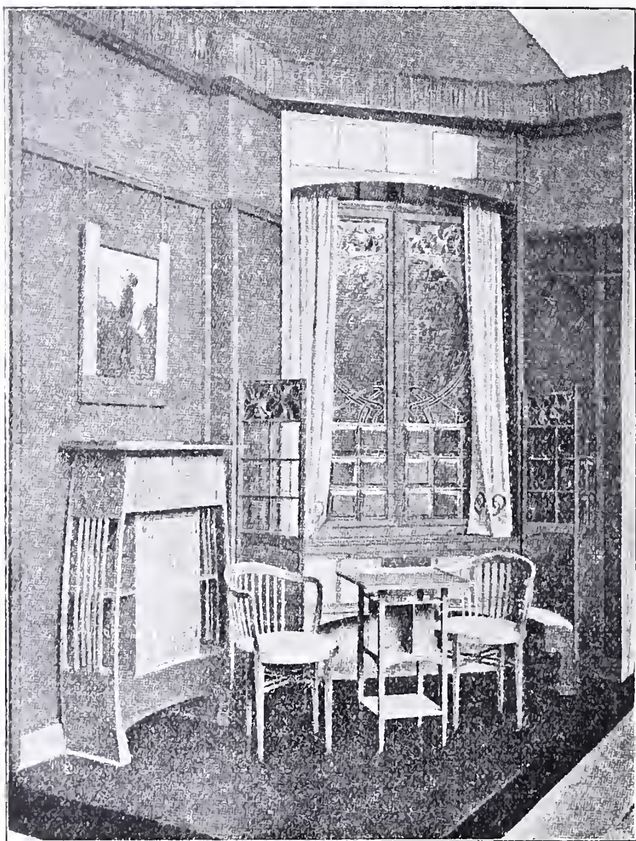

Fig. 9. · Damrum. — Niedermoser, Wien.

åt den eljes nog tonlösa träfärgen. Deras former äro nya och visa båda i totalverkan och detaljer många uppslag för enklare möbelkonst (fig. 8—9).

Samma smakfulla enkelhet möta oss i det af H. Kramer i Buda-Pest exponerade biblioteksrummet med dess behagliga ljusa ton (fig. 10).

Några former, som ej förefalla oss nya, snarare såsom gamla bekanta, men dock verka högst besynnerligt, finna vi på ett annat ställe inom Österrikes område. Det är J. Kohns utställning, två interiörer af sängkammare och salong, som måste räknas såsom tillhörande den moderna stilen om ej för annat så emedan de ej tillhöra någon gammal stil. Hvad vi här igenkänna är de gamla vanliga Wienerstolarnas material och former, ehuru de ha blifvit öfverflyttade till väggdekorering. De runda böjda träribborna i deras karakteristiska

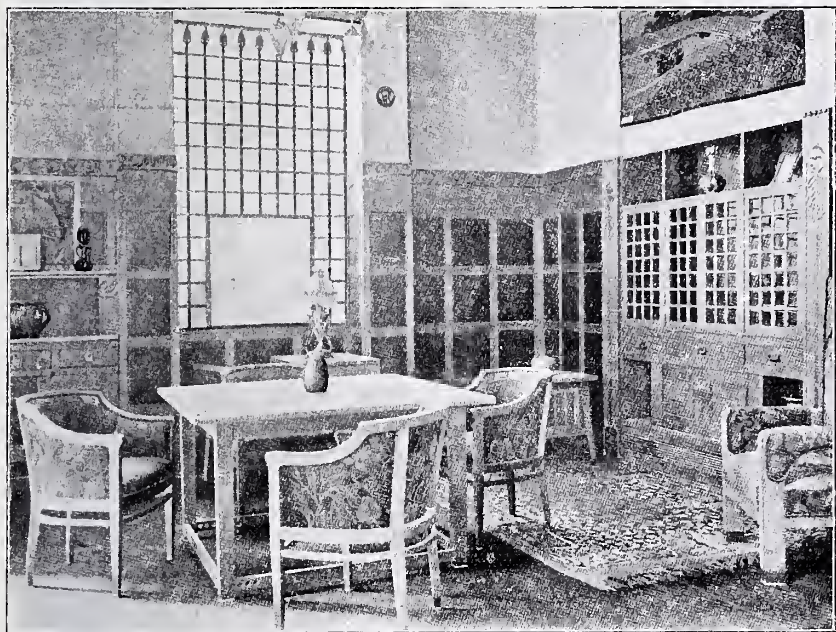

Fig. 10. Biblioteksrum. — H. Kramer, Budapest.

mörkbruna färg, sträcka sig upp öfver väggarna i stora kroklinier, här och hvar bildande cirklar eller ovaler och under taket framspringande i form af ett slags kuriösa konsoler. Det hela har en verkan af att man är omgifven af en mängd spända fjädrar, hvilka tyckas när som helst kunna reculera till stort obehag för de i rummet varande. Detta är ju i och för sig ett ganska otillfredsställande resultat af en dekorativ anordning, men icke mindre otillfredsställande är det meningslösa, okonstnärliga i en dylik dekoration, hvilken då

den vill gå under benämningen modern stil endast bidrager att sätta denna stil i misskredit (fig. 11).

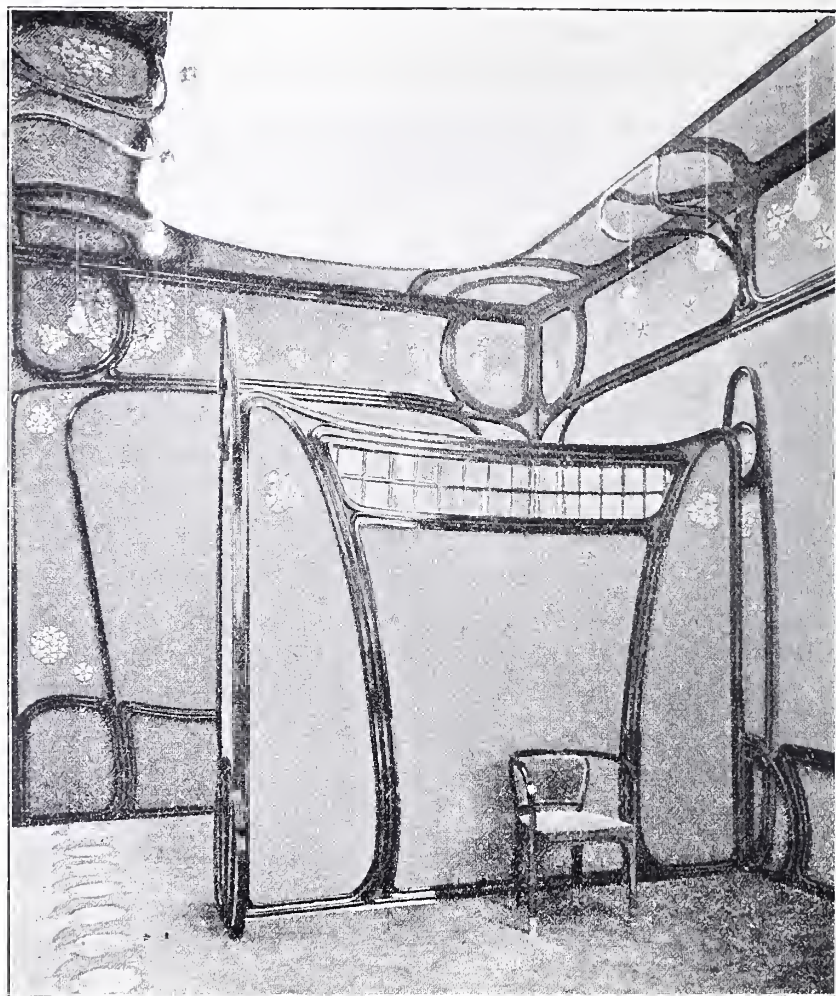

Fig. 11. Vägganordning. — J. Kohn, Wien.

Vid sidan af Österrike intager Tyskland på världsutställningen den mest framstående platsen såsom producent af möbler i modern stil. Stilen har här en besläktad karaktär, den är gedigen, stundom kanske något tung i sina former, den rör sig gerna med breda ytor, mjuka linier och dess ornamentik är byggd på lätt stiliserade växt-

motiv. Det träslag som här synes med förkärlek användt är eken i ljusare eller mörkare naturfärg i svart och i grönt.

Den tyska möbelutställningen är anordnad under form af interiörer, för hvilkas inredning flere olika konstslöjdidkare gruppvis associerat sig under ledning af någon konstnär. Vi möta sålunda här namnen Bernard Pankok, Bruno Paul, Richard Riemerschmied med flere de förnämsta märkesmännen för den moderna riktningen i Tyskland.

Ett så kalladt herr-rum utgörande en kollektivutställning af Münchener möbelfabrikanter, visar i genomgående grad en anordning, som är ganska kännetecknande för den moderna stilen, nämligen den väggfasta möbleringen. Det långsträckt fyrsidiga rummet med sitt stora färgade glasfönster högt uppe på ena långväggen är omgifvet af en två meter hög panel i mörkbonad ek. Sammanhängande med denna panel och hopkomponerad med den äro den stora soffan till vänster, de kring cheminén på motsatta sidan anordnade mindre sittplatserna, bokhyllor och skåp, den höga golfklockan ja till och med skrifbordet under fönstret; endast ett bord, ett par länstolar och mindre stolar äro fristående. En anordning af detta slag verkar välgörande åtminstone såsom en motsats till det ännu alltjämt ganska vanliga sättet att placera möblerna i ett rum härs och tvärs och hvar som helst. I detta fall äro formerna något tunga och ehuru gående i modern riktning ej af särskildt stor originalitet.

Ett liknande anordningssätt visar den af Darmstadts konstnärsskolor exponerade och af I. Olbrich komponerade interiörer (fig. 12, 13).

Den märkvärdigaste interiören på tyska afdelningen är det stora hvälda rum, som i katalogen benämnes »chambre d'un ami des arts», till hvars möblerande teckningar lämnats af Riemerschmied, Herman Obrist, Bernad Pankok och som utförts af Vereinigte Werkstätten für Kust und Handwerk i München. Här ser man den nya stilen i dess mest typiska utveckling med de breda odelade ytorna, de sträfliknande, snedgående stöden, skurna i mjuka konturer; den egendomliga ornamentiken, som utan att äga några bestämda motiv från växt- eller djurvärlden ger ett allmänt intryck af ett slags lefvande

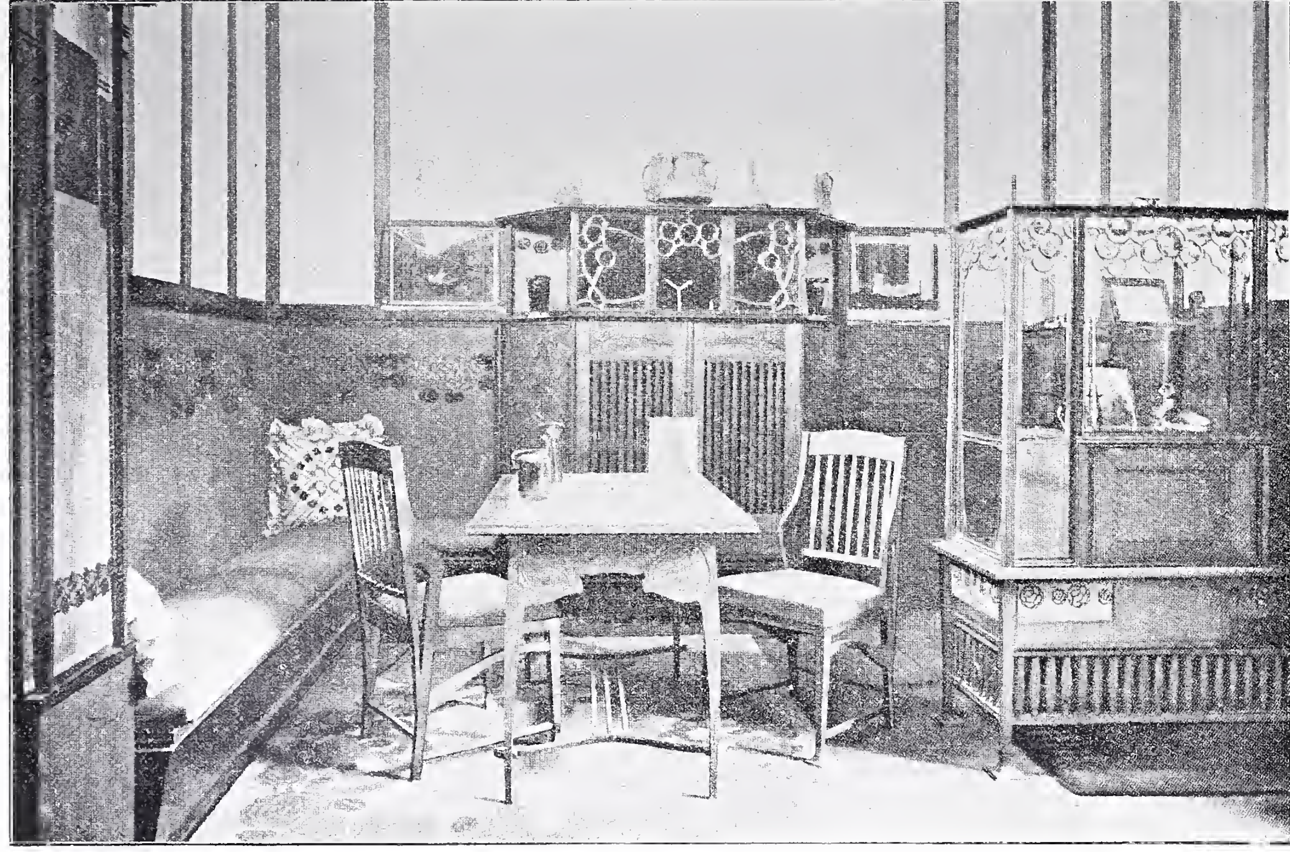

Fig. 12. Interiör. — Komp. af Josef Olbrich. — Exp. af Darmstadts konstnärskoloni.

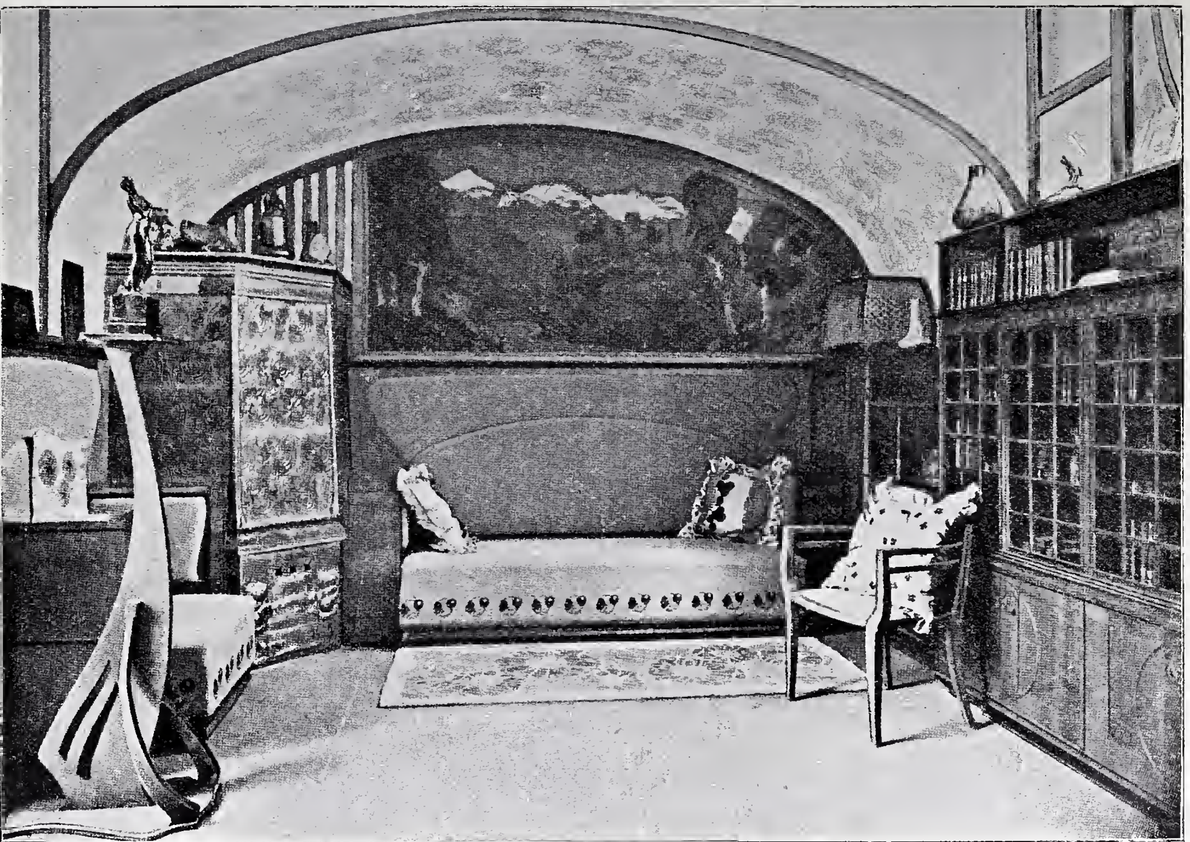

Fig. 13. Interiör. — Komp. af Josef Olbrich, se föreg. bild.

organism. Ett bokskåp af Obrist är ett karaktäristiskt exempel på arten äfven däri, att med skåpet sammanhänger orubbligt förenade ett bord och två stolar dock här på ett hvarken konstruktivt eller estetiskt tillfredsställande sätt (fig. 14). I samma rum ses också flere olika stolstyper af nya och egendomliga former.

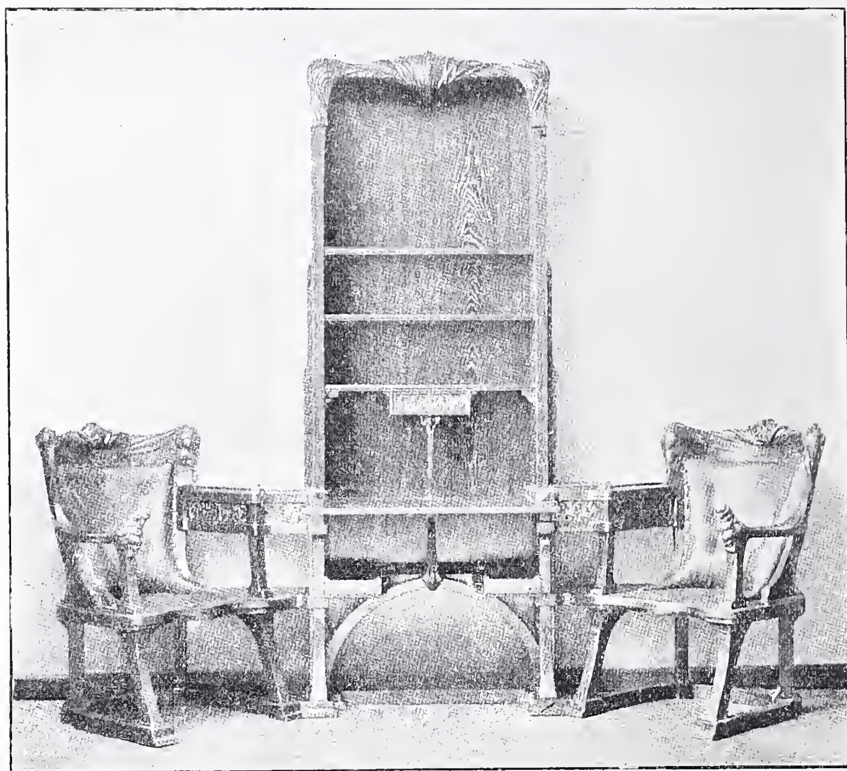

Fig. 14. Bokskåp med stolar. — komp. af Herman Obrist.

Bruno Pauls rum för en jagtpaviljong har också den väggfasta anordningen af soffor och skåp, det är hållet i ljus ek med enkelt och verkningsfullt panelverk och möblernas former utan öfverdrift och besynnerligtheter.

Samma omdöme gäller för det magnifika badrummet i olika marmorarter exponerade af Voltz och Vittmer i Strassburg — en af den tyska utställningens mest beundrade interiörer (fig. 15).

En anordning som på den tyska afdelningen exponeras af en mängd olika utställare är den som i brist på annat namn ännu bibehåller sitt ursprungliga och engelska namn »the cosy corner», som på svenska skulle kunna öfversättas med »det trefliga hörnet». Vi ha ju eljest det gamla svenska namnet spiselvrån eller kakelugnsvrån, hvilket torde vara en fullt motsvarande benämning. Anordningen består som bekant i en mindre, men bred soffa omedelbart kombinerad med eldstaden och afsedd för det förtroliga samspråket vid aftonbrasan. Uppfinningen af en dylik anordning är ju karaktäristikt engelsk men också af en art, som bör kunna få en internationel betydelse åtminstone i våra nordiska klimater. Tvenne dylika af Max Bodenheim äro inbyggda i låga alkovliknande nischer, den ena med spiselns montering liksom soffan i blått trä, båda i fullt modern formbehandling och af ett på sammg gång komfortabelt och vackert intryck med sin rika färgharmoni af varma stoffer, glänsande majolika och drifna kopparorneringar. En annan af Karl Grone i Dresden har en hög spisel i svart marmor monterad i mörk polerad mahogny med soffa, bord och stolar af samma material, allt enkelt och nobelt i formgifning och af en allvarlig och förnäm verkan (fig. 16).

Den tyska utställningen visa också hos firman J. Buyten i Düsseldorf användningen af ett nytt dekorationsmaterial för möbler och panelningar, här användt för den moderna stilens behof det s. k. xyleptypom eller reliefträ. Detta är helt enkelt ett grofådrigt trä kemiskt behandlad så, att den mellan ådrorna liggande lösare veden bortfrätits och ådrorna sålunda framträda i relief. Uppfinningens värde kan vara estetiskt tvifvelaktigt, nog är den betecknande för en tid, då det mekaniska arbetet i så vidsträckt mån trädt i konsthandtverkets ställe.

Det finnes som bekant ett land, där den moderna stilen särskildt inom möbelkonsten nått en myket hög utveckling och denna af en alldes egenartad karaktär, måhända mindre af nationel än af personlig art, betecknande för den konstnär, som är dess förnämste banérförare För den som vill studera den moderna möbelkonsten på årets världsutställning är det därför en ganska stor missräkning, att den Neder-

ländska afdelningen på detta område har så godt som intet att framvisa och att Van de Velde icke deltager i utställningen.

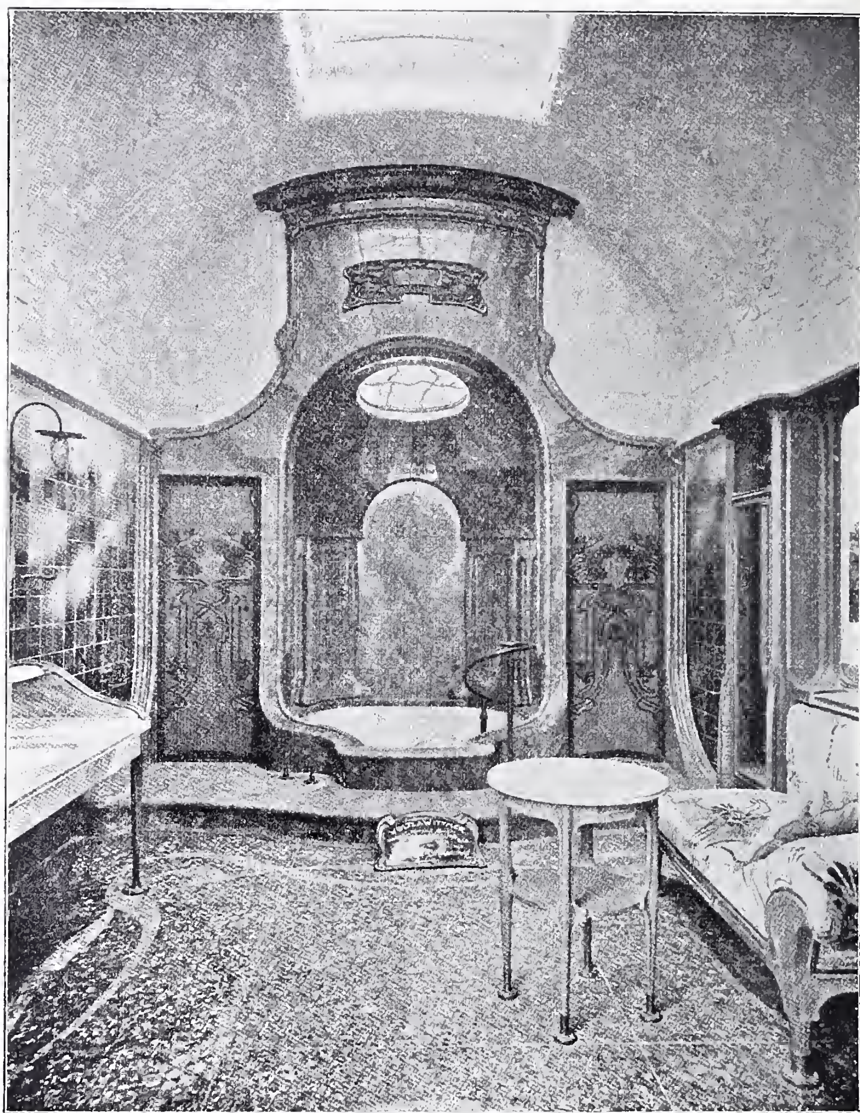

Fig. 15. Bad och toilettrum. — Voltz och Wittmer, Strassburg.

Det är endast i montrer och dekorativa anordningar i allmänhet som holländarna visa moderna former och af dessa kan man knappast draga annat än helt allmänna slutsatser angående deras möbelkonst.

Af de länder, som ligga mera afsides från konstindustriens centra har Danmark som bekant särskildt på senare åren visat en lifaktighet och utvecklat en originalitet, som i verkligt konstnärlig betydenhet ställer detta land på en synnerligen hög ståndpunkt. Enda exempel på modern dansk möbelkonst finna vi i den danska paviljongen, en byggnad som genom sin originela stil och sin utomordent-

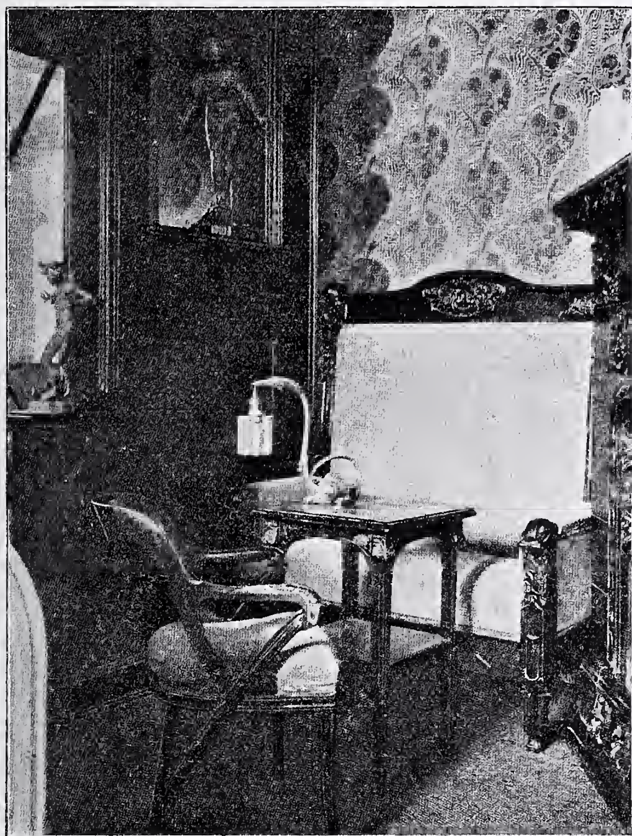

Fig. 16. Kakelugnsvrå. — Karl Grosse, Dresden.

ligt lyckade inredning blifvit en af utställningens vackraste perlor. Den af arkitekten V. Koch komponerade möbeln i ett af dess rum (det behagliga skrif. och läsrummet till venster vid inträdet) är absolut modern till hela sin hållning, och dock fullkomligt fri från imitation. Den är i besittning af enkelhetens stora dygd, rak i sina linier med

afsmalnande och ytterst åter utsvällande stödformar och ståndare, och det mörka ekträet, hvaraf den är snickrad, prydes endast af enkla beslag i koppar. Om man också möjligen här kan spåra en

Fig. 17. Skrifrumsmöbel. — Komp. af V. Koch.

mera direkt påverkan af den engelska moderniteten än i någon af de möbler vi hittills sett på utställningen är den dock omisskänneligt dansk till sitt tycke och har däruti sin största förtjänst (fig. 17).

Ännu mera nationel framträder dock den moderna riktningen i den norska möbel, som ensam kan räknas hit. Det är densamma matsalsmöbel, komponerad af arkitekten H. Bull, hvilken vi sågo här på 1897 års utställning och i hvilken på ett så ypperligt sätt gammal-

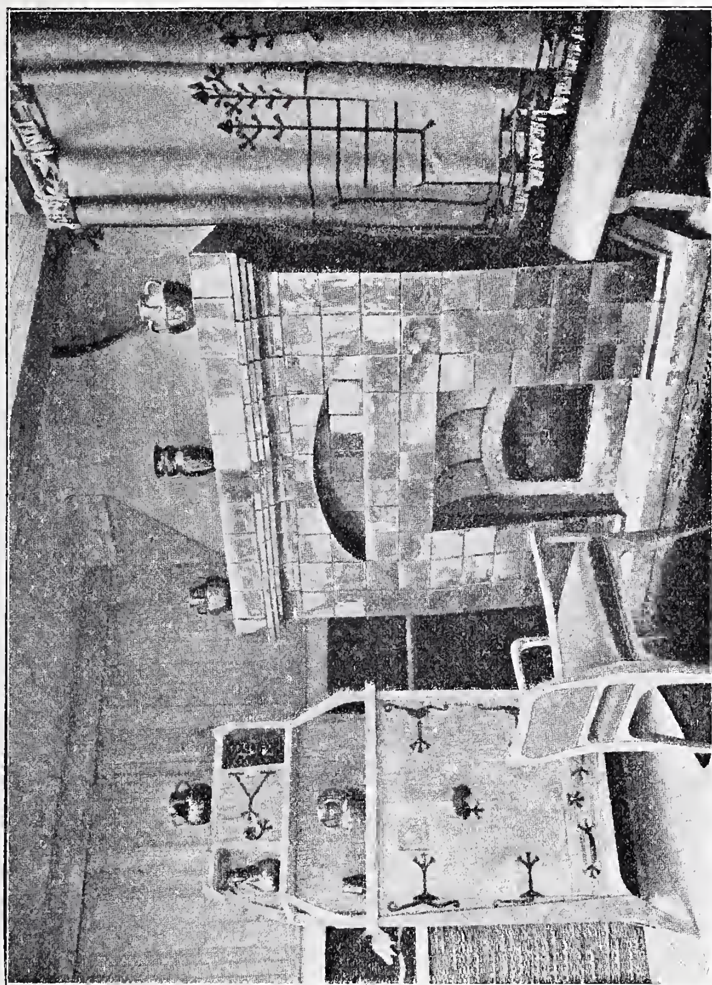

Fig. 18. Interiör. — Komp. af A. Gallen, utförd af Föreningen »Iris», Borgå.

norska ornamentsmotiv blifvit använda och lämpade för en fullt modern formgifning.

Hvad så beträffar vårt eget land är vår möbelkonst representerad ensamt af arkitekten F. Boberg, hvarför det torde falla af sig själf,

att den tillhör området för dessa studier. Möbeln i den svenska paviljongens kungsrum samt det stora skåpet i snidad mahogny äro emellertid för väl kända för att jag här skulle behöfva erinra om deras konstnärliga egenskaper i och för sig. Jag vill endast konstatera, att äfven vid jämförelse med de bästa alstren af utlandes moderna möbelkonst man lär att — måhända ännu högre — skatta dessa möbler för deras stora originalitet, deras nobla och konstnärliga hållning*.

Vi ha sett, att hvarje land, där den moderna stilen trängt igenom, den har utvecklats på ett olika och för landet typiskt sätt; ett af de intressantaste exemplen härpå se vi i Finland, som äfven i sin paviljong visar ett antal möbler i denna stil. Vi igenkänna här vissa af den kontinentala möbelstilens egendomligheter, de snedt uppgående stöden på skåp eller bord, de svagt eller icke alls profilerade krönen o. s. v.; men redan materialet: björk och masur i deras naturliga färg ger ett säreget tycke åt dessa möbler och de mycket tunga formerna; den prägel af allmogestil, som trots moderniteten hvilar öfver dessa väldiga bord, dessa nästan orubbliga stolar återfinna vi icke annorstädes (fig. 18).

I Finlands härskareland det stora ryska riket synes den moderna riktningen ännu icke alls slagit någon rot. Den prägel af barbari, som vidlåder hela dess utställning är för den konstindustrielt intresserade föga tilldragande annat än där den framträder i sin naiva form såsom uttryck för en ursprunglig, folklig handslöjdskicklighet.

Barbarisk må man också kunna kalla Italiens konstindustriutställningar särskildt dess möbelafdelning. Här hvimlar af dessa öfverlastade utsirade träskulpturer, degenererade afläggare af renässansens och barockens för vår tid så gränslöst opraktiska möbelformer. Men af originalitet finnes ej en gnista således ej af modern möbelkonst.

* * *

Efter denna öfversigt af den moderna stilens framträdande inom olika länders möbelkonst återstår att se, till hvilka utvecklingsformer

---

* Det stora af F. Boberg komponerade och af A.-B. Max Sachs utförda skåpet finnes afbildadt i Slöjdföreningens Mönsteralbum, d. å.

den gått inom det franska konsthandtverket. Jag har redan framhållit fransmännens fortfarande och trogna afhängighet af de historiska stilarna, hvilket dock ej får förstås som om Frankrike skulle sakna modern stil.

Tvärtom detta land, som har så gammal vana att vara tongifvande i modets värld, har, om det också icke uppfunnit denna nya stil likväl skyndat sig att tillägna sig den och på samma gång gifvit den en karaktär som är specielt fransk.

Fig. 19. Stol af L. Majorelle, Nancy.

Den modärna möbelstilen har här blifvit modern i detta ords alldagliga bemärkelse och såsom sådan har den fått öfver sig mycket af en modesaks tillfälliga, oberäkneliga karaktär, liksom dess fallenhet att gå till öfverdrifter eller banalitet.

I sammanhang härmed har den moderna stilen i Frankrike en egenskap alldeles motsatt den för stilen från början mest kännetecknande, den vill vara en praktstil och anlitar härför dels invecklade, besynnerliga former, dels en rik dekoration.

Under sådana förhållanden får den moderna franska möbelkonsten en ofta bestickande elegans och smidighet i sina former, en utsökt finess i materialets behandling och kvickhet i kompositionen; men äfven hos dess bästa alster finna vi ofta nog konstruktivt otillfredsställande former och en dekoration, som har det gemensamt med all naturalism, att den alltför snart förvanskas.

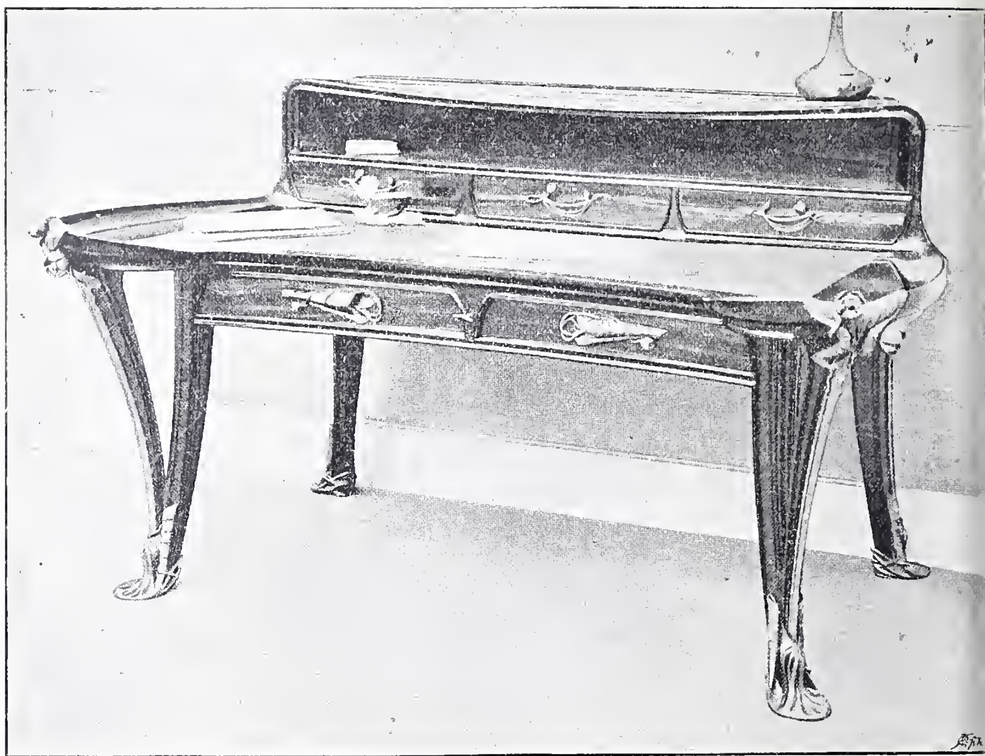

Fig. 20. Skrifbord af L. Majorelle, Nancy.

Naturalismen är i själfva verket den franska modernitetens förnämsta kännetecken. Den framträder här icke blott i ornamentiken utan i själfva formgifningen lånande konstruktiva former från skog och mark; man skulle kunna säga att dessa möbler icke ha träets utan det växande trädets karaktär; och det fordras en stor konstnärlig begåfning för att lösa så kvistiga problem.

Mr Leon Majorelle i Nancy är för fransmännen själfva den förnämsta exponenten af »le style moderne», och vi finna också i hans originella kompositioner denna stil utvecklad i sin högsta fulländning men också behäftad med dess farligaste fel, ehuru de under denna intelligente konstnärs händer icke framträda så i ögonen fallande som hos hans efterhärmare. Han lånar den formgifning direkt från naturen, hans stolar t. ex. tyckas sammanböjda af trädens grenar, mjuka och spänstiga i sina former, och deras dekoration

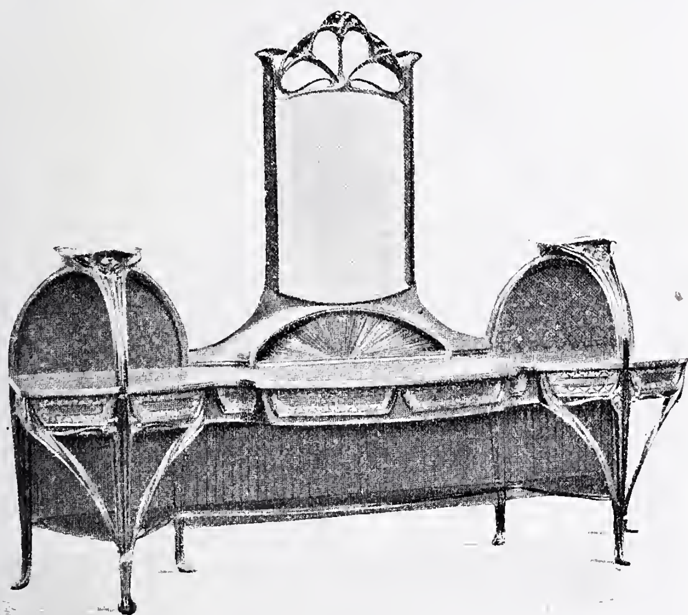

Fig. 21. Toilettbord af L. Majorelle, Nancy.

kommer liksom framväxande ur själfva konstruktionen såsom blad och blommor i trogen naturhärmning (fig. 19). Han älskar icke raka ytor och ett märkligt exempel härpå är det i hans mycket rika utställning förekommande magnifika skrifbordet, där icke ens bordets yta är rak utan rundt om böjer sig i ett slags skålform, som gör det omöjligt att där finna fotfäste för något föremål. Detta bord prydes af elegant modellerade bronsbeslag i form af neckrosor följande med sina långa stjälkar de lätt böjda benen och omfattande skifvans hörn

såsom buketter af blad och blommor eller bildande lådornas handtag under form af till hälften hoprullade blad och slingrande stjälkar (fig. 20).

En större sängkammarmöbel går ännu längre i naturalistisk arkitektur och särskildt det tillhörande toilettbordet är ett konstruktivt oting, men ett oting, som ändå tjusar genom sina formers elegans sin präktiga materialbehandling (fig. 21).

Fig. 22. Skåp med marketeri. — L. Majorelle, Nancy.

Ty det är i träets behandling — under de gifna naturalistiska förutsättningarna — som Majorelles styrka ligger, han älskar de mörka fulltoniga träslagen jakaranda, mahogny, palisander, och

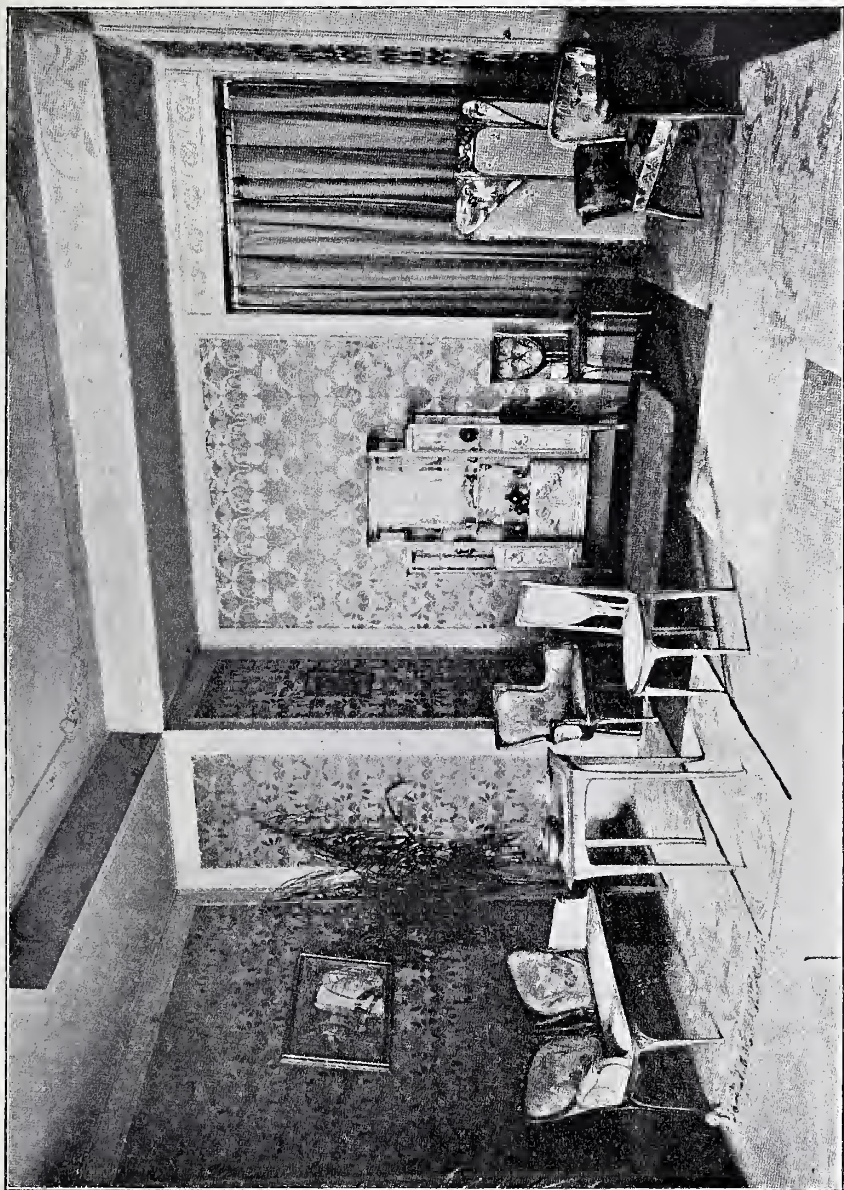

Fig. 23. Damrum komp. af G. de Feure, exp. af »L'art nouveau» (Bing).

bäst verkar hans originela talang i några enklare föga sönderdelade skåp, som med sina mjuka linier, sin matta mörka glans och mera diskreta skulptur ganska mycket erinrande om japanskt ebenisteri.

Vid sidan af Majorelle står den andre store Nancymästaren Gallet täflande om sina landsmäns ynnest.

Gallet går naturen ännu närmare in på lifvet, hans formgifning är spänsligare och hans naturalism blir stundom en högst égendomlig hybridisering med gotik stundom med roccoco. I Gallets stora salong på utställningen är hela fondväggen med sin anordning af fönster och trymåer bildad likt en skogsdunge, där stammarna utgöra ramar och fönsterposter, mellan hvilka utvecklar sig ett grenverk med blad

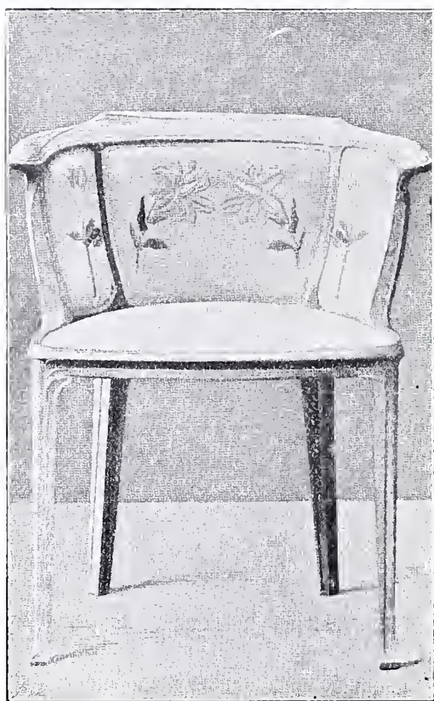

Fig. 24. Stol af G. de Feure.

och blommor allt i rikt snidad relief. Men han går längre, och hans stora buffet i samma afdelning består till sin öfre del af en pergola där de korsvis lagda takspjälorna omslingras af vinrankans klängen, medan foglarna hvila mellan dess blad och klasar. Naturalismen kan ju komma längre, ty allt detta är dock ännu i träets naturliga färg — men den som lefver får se.

Mera legitima anspråk på vår beundran har Gallet genom sina vackra intarsiaarbeten, vid hvilka han på ett högst fyndigt sätt begagnar sig af de olika träslagens ådringar för att framkalla pittoreska effekter: såsom det stora matbordet, hvars hela skifva är ett enda landskap med svallande haf och tornande berg utfördt i stora fanérstycken.

Om dessa båda mästares verk tilltala genom sin originalitet och sin konstnärliga frihet, men deras verkan är mera betänklig genom det farliga föredöme de gifva åt talanglösheten och imitationen, så finnas på ett annat ställe inom den stora franska möbelafdelningen några utställare, hvilka mera odeladt väcka vår sympati såsom uppfinnare af möbelformer, i hvilka den praktiska brukbarheten ej fått så alldeles vika för den konstnärliga fantasien.

Så exponerar Messieurs Plumet och Selmersheim en hall med trappa, möblerad som matsal med bord, buffet och stolar i modernt fria men sobra former och utan annan ornamentik än den rent konstruktiva. Hela detta rum, där de större möbelpjäserna äro sammankomponerade med väggarnas indelning, är hållet i vacker gulaktig träfärg med bonader och mattor i grönt.

Samma lyckliga utveckling af den moderna stilen finna vi i G. de Feures möbler exponerade i den paviljong som anordnats af »L'art nouveau» (Bing) (fig. 22—23).

En annan framstående representant för den moderna riktningen i Frankrike, arkitekten Hector Guimard visar möbler och detaljer från sitt eget hotell, det i Paris konstnärligt intresserade kretsar mycket bekanta Castel Beranger, som i arkitektur, inredning och möblering, är i fullständigt genomförd modern stil af ett högst personligt tycke.

Hvad som ger en charme åt alla dessa den franska möbelkonstens modernister är nog det rent personliga hos hvar och en af dem, hvilket framträder under former, som hafva en viss allmän likhet med hvarandra.

Faran för denna konstriktnings vidare utveckling, är att då en obetydlig eller ingen personlighet lyser igenom i dess alster den

skall förfalla till en schablonkonst, där öfverdriften och smaklösheten blir det enda originela.

Den franska möbelafdelningen visar redan nu en hel rad af dylika produkter; en godtköpskonst som för ombytes skull iklädt sin de moderna formerna, men bär upp dem lika illa och sämre än när den svänger sig i de gamla stilarnas präktiga, men utnötta skrud.

Det är beklagligt, att den moderna stilen både i Frankrike och andra länder ofta dömes efter dessa vrångbilder. Stilen eger dock en ungdomens och ursprunglighetens intensitet, som borde tillförsäkra den en sund och kraftig utveckling, så att konstindustriens vänner kunna ha rätt att hoppas, att då den stora världsutställningen visat så många samlade mönsterverk af en afslutad stilutveckling, den äfven i dessa hvarandra så olika, konstnärliga skapelser har visat de första begynnelserna af en kommande ny stil.

Från världsutställningen i Paris 1900.

Verktyg och apparater för handtverk och den mindre industrien.

Af

Gustaf Sellergren.

Såsom man kunnat vänta, afsågo utställningarna inom metall- och träbearbetningen egentligen storindustrien. Undantag erbjödo dock en del franska utställningar, hvilka äfven visade några såväl äldre som nyare konstruktioner af hjälpmaskiner för idkare af industri i mindre skala. Frankrike synes vara ett af de få länder, inom hvilka man ännu gerna sörjer för handtverkarens och slöjdarens kraf. Den s. k. storindustrien har därstädes ännu ej lyckats sluka all smärre industri, utan tvärtom visar denna senare, stödd på gamla traditioner inom detta land, delvis gynnad af lämpliga förordningar samt omhuldad af uppfinnare och smärre kapitalister, fortfarande stor lifskraft. Amerika är visserligen öfverlägset inom verktygsmaskinernas område. Intet land i Europa kunde framvisa så produktiva, så sinnrikt anordnade eller så bekväma och lättskötta maskiner som Förenta staterna, särskildt i Vincennes, hvarest man hade den stora fördelen att se dessa maskiner i arbete. Och samma omdöme torde man kunna gifva amerikanerna i fråga om den utmärkta beskaffenheten af det i dessa maskiner utförda arbetet. Men om handtverkarens bästa bekymrar sig knappast någon i detta land. Nästan allt arbete, som ej är af rent konstnärlig beskaffenhet, utföres maskinmässigt, hvarvid

gäller som regel, att ju större produktion, desto billigare arbete och desto större afsättning. Följden häraf har naturligtvis blifvit den, att fabriker och verkstäder därstädes alltmera tilltaga i omfång, uppslukande allt hvad handtverk och mindre industri heter. Mycket kunde vara att säga om denna kamp emellan det stora och lilla kapitalet, om den all individualitet förintande storindustrien, dess fördelar och olägenheter gent emot handtverket och den mindre industrien, om de mindre industriidkande ländernas kamp mot öfversvämningar från storindustriens länder m. m. Men allt detta ligger utanför området för denna uppsats. Den åsikten torde dock kunna få anses hållbar, att intet land någonsin blir i stånd att helt och hållet undvara handtverkare,* och under sådan förutsättning är det följdriktigt, att man på alla sätt förbättrar de vilkor, under hvilka han arbetar. Detta gäller kanske i främsta rummet de verktyg eller medel i allmänhet, hvaraf han i sitt arbete betjänar sig.

---

1. Verktyg för smidning.

För vanligt handsmide är i allmänhet svårt att använda maskiner. Arbetet är af så olika art, att blott de allra enklaste verktyg, hammare och städ, lämpligen kunna användas, möjligen i vissa fall ett eller annat sänke för noggrannare form hos arbetsstycket. Emellertid hafva på senare tider vissa maskiner funnit sin väg äfven till smedjan. De mekaniska verkstäder, i hvilka finnes tillgång på ånga, tryckvatten, komprimerad luft eller axeltransmission, hafva börjat införa smidesmaskiner och funnit dem i hög grad arbetsbesparande och praktiska inom vissa fabrikationer. De omfatta dock flere ganska vidt skilda typer, i det att man till dessa maskiner hänför ej blott egentliga smidesmaskiner, vid hvilka en verklig bearbetning medelst hammare eger rum och i sådant fall vanligen i flere, successivt på hvarandra följande sänken, utan äfven bocknings- eller

* Detta ord då taget såsom en motsats till fabriksarbetaren, hvilka tvenne kategorier af arbetare dock kunna sägas komplettera hvarandra.

böjningsmaskiner, försedda med backar för böjning af arbetsstycken till olika former.

Det är just dessa senare maskiner, som i en förenklad, för handkraft applicerad form, börja vinna insteg i vårt mera handtverksmessiga smide. Och då ej kan bestridas, att böjningsarbeten af ganska olikartad beskaffenhet kunna i dessa jämförelsevis mycket enkla apparater utföras betydligt bekvämare och med bättre resultat än på vanligt sätt d. v. s. på fri hand, så torde en kort beskrifning af några sådana maskiner, tillverkade och utstälda af franska verkstäder, möjligen blifva till nytta.

En framstående utställare af maskiner och verktyg, särskildt afsedda för *vagnmakareyrket,* var *L. Dard* i Paris, som bland mycket annat äfven utstälde *böjningsmaskiner* för smide, afsedda antingen för maskin- eller handkraft. Fig. 1—5 visa apparatens anordning och användningssätt. På stativets öfre del befinner sig tvenne backar, af hvilka den ena är fast, den andra vridbar kring ett centrum med tillhjälp af handhjulet. Arbetsstycket fasthålles under arbetet af de båda med handtag försedda, excentriskt formade kramporna, hvilka på inre sidan hafva griptänder liksom backarna. För införande af olika storlekar å arbetsstyckena äro flera hål anordnade för insättande af kramporna.

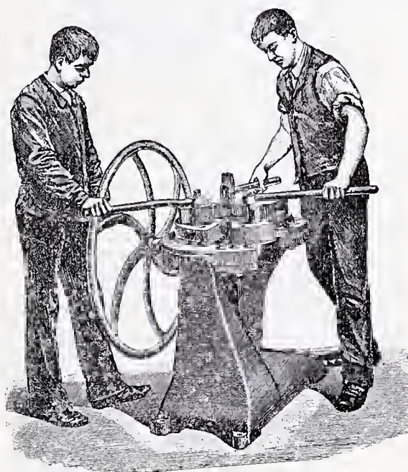
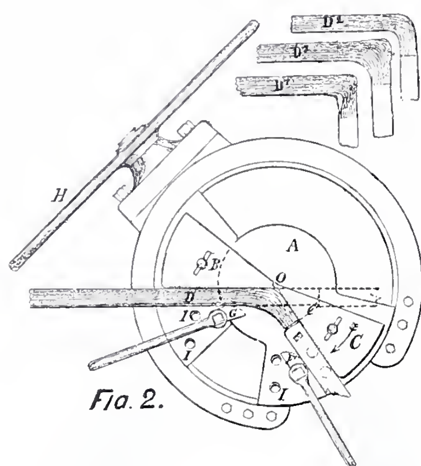
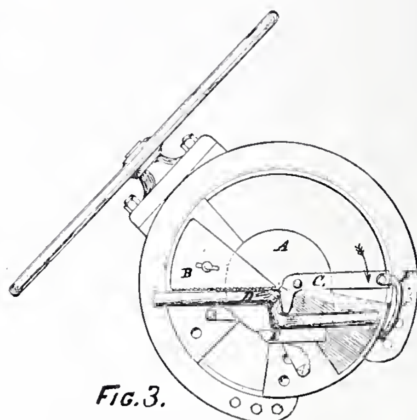

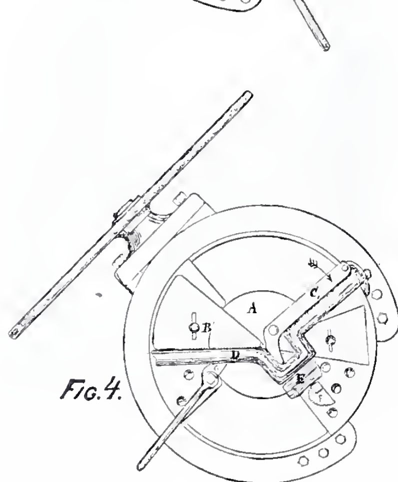
Fig. 1.

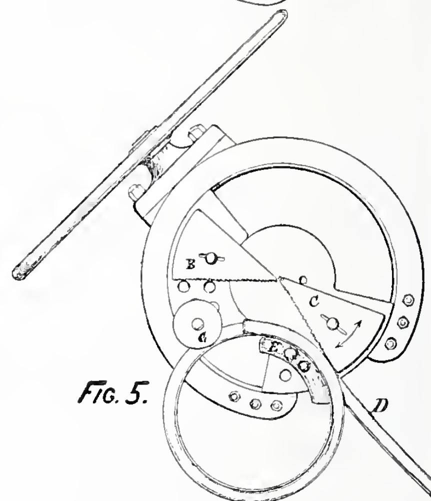
Fig. 2 visar, huru en enkel böjning utföres, hvarvid stödet E användes, om arbetsstycket ej kan fattas af krampan F. Före böjningen ligga de båda backarne B och C med sina gripytor i samma plan. D^2, D^3 och D^4 visa det vid böjningen inträdande stuknings- och sträckningsfenomenet samt huru man går till väga för erhållande af lämplig form hos arbetsstycket å böjningsstället. Man bör nämligen under böjningen låta arbetsstycket något glida emot krampan F samt

med hammaren (se fig. 1) tillforma böjningsstället, så att de genom stukningen bildade utsvällningarna på kanterna utjämnas, hvarvid formen D^3 erhålles. De utsvälda partierna drifvas med hammaren inåt vinkeln, då böjningsstället härigenom får större materialmängd och blir starkare, än om böjningen sker på vanligt sätt. D^4 visar

arbetsresultatet, om man den första delen af böjningen (45^0) icke håller krampan F stadigt emot arbetsstycket eller E men under återstoden (till rät vinkel) fasthåller detsamma stadigt, så att någon glidning ej äger rum. Den uppsvälda delen invändigt utbredes med hammaren. Efter arbetet lösgöras kramporna G och F med ett par hammarslag.

Tydligt är, att apparaten kan användas för många, hvarandra ganska olika böjningsoperationer, såsom exempelvis synes af fig. 3, 4 och 5. Fig. 3 och 4 visa, huru man för åstadkommande af en dubbelböjning har borttagit den rörliga backen C och i stället infört krampan C^1, som vrides kring bordets centrum samtidigt med den lösa skifvan och är fastgjord vid denna senare genom den krökta bulten F. Uti fig. 5 synes, huru rund- eller fyrkantjärn kan böjas till en cirkelbåge eller annan kurva. Härvid användes den rörliga backen C, hvilken genom en fram- och återgående vridningsrörelse småningom böjer arbetsstycket D till önskad form emot den kurvans form motsvarande mallen E. Rullen G underlättar arbetets utförande.

Af stor vigt för smeden är att hafva tillgång på praktiska och ändamålsenliga upphettningsapparater, isynnerhet *ässjor.* Man synes vid nyare anordningar af dessa, visserligen mycket gammalmodiga men likvisst nödvändiga slag af värmeapparater hufvudsakligen syfta på att göra dem så, att de lätt kunna uppsättas, i det att de helt och hållet bestå af gjutjärnsdelar med blott härden murad, äfven söker man göra den så bränslebesparande som möjligt och förser dem vanligen med underbläster samt med anordning för bränslets förvärmning. Då så är möjligt, användas gerna slutna ässjor. Enär smidesarbete ofta förekommer på sådana ställen, som äro mer eller mindre aflägsna från smedjan, bör man hafva tillgång på bekväma, *flyttbara* ässjor, af hvilka åtskilliga här funnos utstälda. Sålunda visade den inom detta område framstående firman *Enfer et ses fils* åtskilliga goda typer.

Fig. 6 visar en sådan mindre ässja för handkraft eller trampa. Den runda härden är vridbar, blästern är kontinuerlig, hvilket är af stor betydelse för en jämn upphettning, och anordning finnes för ändring af luftstrålens *riktning* förutom naturligtvis dess styrka. Ässjan lämpar sig väl för lödning, hvarvid äfven gas kan användas såsom bränsle.

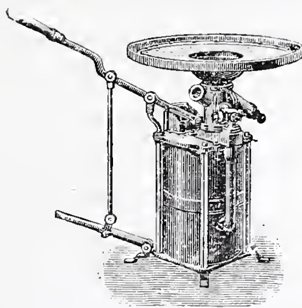

Fig. 6.

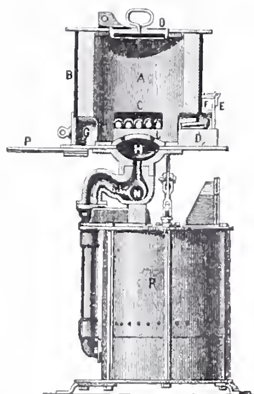

Fig. 7.

En flyttbar *nitässja*, visad i fig. 7, torde ej vara fullt okänd i vårt land. Såsom af skärningen synes, är A en cylindrisk (kan äfven vara fyrkantig) ugn, invändigt murad med eldfast material samt upptill försedd med vridbar lucka O för bränslets införande. Ugnen har nedtill tre arbetsöppningar C för nitarnas inläggning, hvar och en med eldfast sten D och F upp- och nedtill samt med vridbar lucka E. G är en arbetsöppning för eldens skötande. Från blåscylindern R inkommer blästern till forman H, som är täckt med en perforerad, bugtig skifva. Genom N uttagas glödspån och slagg m. fl. föroreningar.

Hebert utstälde bland annat en flyttbar ässja, visad uti fig. 8.

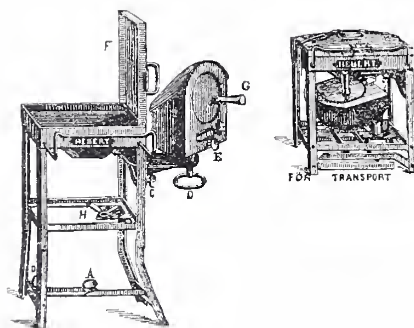

Fig. 8.

Den kan rekommenderas, då man för arbetets förrättande utomhus eller vid reparationer på längre afstånd från smedjan behöfver en synnerligen lätt ässja, hvartill kommer, att densamma är hopfällbar, såsom visas uti fig. 8, och i hoplagdt tillstånd tager mycket litet utrymme och lätt kan bäras i handen. Härden är under transporten tätt tillsluten med det ledbara sidostycket F, hvarigenom bränslet skyddas, så att ässjan alltid är färdig att användas. Blästerapparaten, som kan drifvas antingen med vefven G eller särskild, upp- och nedgående häfstång (medelst kedjeutväxling för det inuti liggande vinghjulet) fästes vid användandet på ett stöd omedelbart bakom forman samt inriktas på sin plats genom tappen D. Under transporten hvilar den på plattan H, hvarjämte de 4 benens nedre delar infällas. Härden är 360 mm i fyrkant och ässjan har under arbete en höjd af 700 mm, i hopfäldt tillstånd

460 mm. Den har en totalvigt af 26 kg och kan användas för utsmidning af järn, 50 mm i fyrkant.

En jämförelsevis ny *lödapparat* (»rapid-braseur») för petroleum var utstäld af firman *Barbier & Vivez* i Paris *(système Nault-Barbier)*. Fig. 9 åskådliggör densamma. Dess fördelar lära bestå dels i dess fullkomliga frihet från all explosionsfara dels i dess förmåga att väl tillgodogöra bränslet, d. v. s. oljan. Då man har tillgång på vanlig lysgas, torde vara bekvämare att för lödningsändamål använda sådan. Men på många ställen saknas densamma, hvartill kommer att man numera i städer och å fabriker för belysningsändamål ofta använder elektricitet eller acetylen. Under sådana förhållanden äro lödapparater för användning af brännbara oljor, petroleum m. m. att rekommendera.

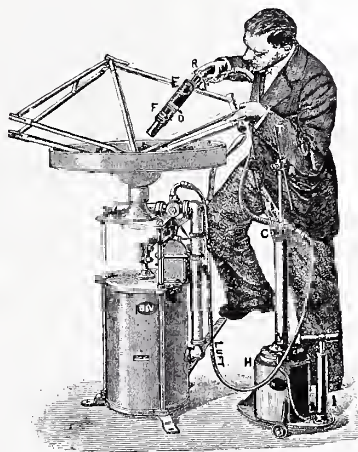

Fig. 9.

H är en reservoir för petroleum, I en luftpump, C en kran för reglering af petroleumoljan, R en ventil för lågans reglering, E och F öppningar för antändning och D en hylsa att fästa lödröret vid stången T, som är inställbar i olika riktningar genom skrufhylsan A. Vid apparatens användning (å fig. 9 visas lödning af ett stativ till velociped) har man inhällt 3 liter vanlig, i handeln förekommande petroleum uti reservoiren H, hvarefter man med luftpumpen I, sedan kranen V öppnats och C slutits, inpressat luft till så starkt tryck man kunnat åstadkomma, hvarpå kranen V tillslutits. Genom en vid lödröret anordnad kopp införes en obetydlig mängd sprit vid F, hvilken antändes och förbrinner under cirka 5 minuter. Innan all spriten är uppbränd, öppnas kranen C samt stänges åter, så snart en hvit gas framträder, hvilken antändes vid rörets mynning. Om gasstrålen är alltför stark, kommer lågan att kvarblifva vid mynningen utan att intränga till rörets inre. I detta fall tillskrufvas ventilen R,

till dess lågan ingår. Därefter öppnas kranen C helt och hållet, och lågan regleras blott med ventilen R, under det att blästern (genom trampan) småningom ökas på samma gång som lågan, tills rörets inre börjar glöda, då apparaten är i full verksamhet. Om lågan minskas under arbetet, har man blott att pumpa några slag med luftpumpen. Såsom synes, blir apparaten fullt så bekväm att använda som ett vanligt lödrör för lysgas. Önskar arbetaren hafva båda händerna fria, fäster han röret på stången T och inriktar detsamma.

Bland öfriga här förekommande upphettningsapparater må anföras de *slutna* ässjorna, hvilka alltid hafva fördelen framför de öppna att vara mera bränslebesparande och mindre utsätta arbetsstycket för luftens inverkan, hvaraf mindre afbränning. Dock lämpa de sig ej för alla förhållanden, utan hafva mer eller mindre karaktären af specialässjor, exempelvis den nyssnämnda nitässjan.

De *elektriska* upphettningsapparaterna hafva ännu icke kommit till någon synnerlig praktisk användning inom metallbearbetningen, utan inskränka sig hufvudsakligen till anordningar för svetsning och lödning i mindre skala.

---

2. Verktyg för bleck- och plåtslageri.

Om man undantager specialmaskinerna, voro de egentliga nyheterna inom detta område snart räknade. *Brüder Scherb* i Wien utstälde *universal-vulstmaskiner* (fig. 10 och 11) af ny anordning. De

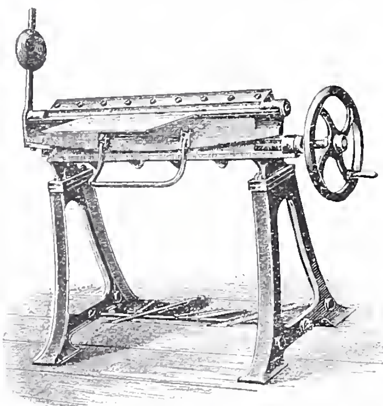

Fig. 10.

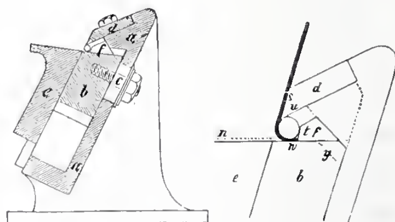

Fig. 11.

nuvarande maskinerna af vanlig konstruktion arbeta med en roterande stålstång, försedd med en skåra för plåtens insättning. Vid stångens rotation böjes plåten sålunda, att den lägger sig tätt an mot stångens yta, medföljande den senares rotation. Ofvannämnda maskin arbetar enligt helt annan princip.

Uti fig. 11 är a en del af gjutjärnsstativet, i hvars öfre del är fäst en stålskena d, under det att nedtill en skifva b är genom skrufbultar c så fäst vid stativet, att den kan med parallelrörelse förskjutas upp och ned med tillhjälp af kil, skruf och handhjul vid maskinens sida. Med underdelen b är framstycket e förenadt genom gångjärn. Emellan delarne b och d ligger helt löst en spetsvinklig ståltunga f, hvilken vid underdelens b uppåtskjutning drifves framåt, så att en framför tungan liggande rundstaf af godtycklig diameter fastklämmes emellan skifvan d och underdelen b.

Skall en vulst böjas, så lägges blecket under rundstafven emot tungan t och fastklämmes i detta läge genom handhjulet. Främre delen af blecket böjes sedan uppåt genom vridning af framstycket e, hvarvid en tredjedel af vulsten bildas. Sedan blecket efter frigörandet ånyo blifvit bragt i ställningen n, förnyas föregående operationer tvenne gånger, hvarefter vulsten är färdig. Man kan i maskinen bilda vulster af mycket liten diameter genom att inlägga en ståltråd i stället för rundstafven. Ur teknisk synpunkt betraktad, är onekligen denna maskin öfverlägsen den vanliga, ty här sker blott en *böjning* utan den vid användning af vanliga apparater uppkomna glidningsfriktionen (friktionsarbetet) emellan blecket och de inre ytorna af den fördjupning, i hvilken stålstången hvilar; hvartill kommer, att införandet af blecket i en skåra uti stången blir öfverflödigt äfvensom att nämnda stång här ej blir utsatt för någon *vridning*, hvilket den ej häller skulle kunna uthärda vid små diametrar. En ytterligare fördel består däruti, att samma maskin mycket väl kan användas för de inom bleckslageriyrket så ofta förekommande arbetssätten falsning eller vikning af blecket under skarpa vinklar. Man har då blott att borttaga tungan t och fastklämma blecket mot skifvans d främre, skarpa kant.

Maskinerna tillverkas i tvenne modeller, den mindre med en arbetslängd hos bordet af 630, 686 och 1000 mm, med en vulstdiameter af resp. 1—18, 1—18 och 2—20 mm, den större med bord af 2250 mm, vulstdiameter 3—35 mm. Maskinen kan äfven användas för uppstyfning af raka bleck genom inläggning af järntråd, för sammanböjning af rör och ihåliga stänger ur bleckremsor, för böjning af hylsor (»knorror») till gångjärn m. m. Den gör sålunda skäl för benämningen »universal».

En maskin, som väckte ganska mycken uppmärksamhet, var den, som af *Compagnie francaise du Mètal dèployè* (Paris) utstäldes och äfven visades i arbete, afsedd för tillverkning af gallerverk eller nät ur plåt eller bleck. Plåten frammatas under en sax, som utefter hela bredden gör inskärningar med små mellanrum (a fig. 12). Vid klippstålens nedåtgående rörelse ned- och uppböjas de lösklippta delarne, så att plåten får det utseende, som visas uti b, fig. 12. Dessa nät äga stor styfhet och hafva fått stor användning inom byggnadsfacket till väggar, golf, tak m. m. genom inbäddning uti beton.

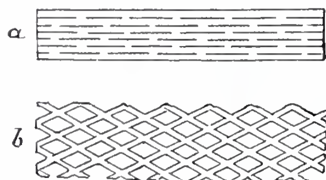

Fig. 12.

---

3. Verktyg för skärning af metaller, m. m.

Mycket fanns utstäldt inom denna afdelning, dock jämförelsevis föga nytt, så framt man ej vill anse verktygsmaskinernas applicering för elektrisk drifkraft såsom en nyhet.

En egendomlig handborrapparat (spärrsock, »snarka») af en ny konstruktion var utstäld af *The Waterbury tool Co.* Det egendomliga hos denna i fig. 13 och 14 visade anordning ligger däruti, att äfven en upp- och nedgående rörelse hos handtaget, d. v. s. i borrens längdriktning åstadkommer en kringvridning af densamma. Dock har apparaten hvarken konisk vexel ej heller kulrörelse, utan erhålles detta resultat därigenom, att de tvänne tappar, kring hvilka handtaget röres, äro

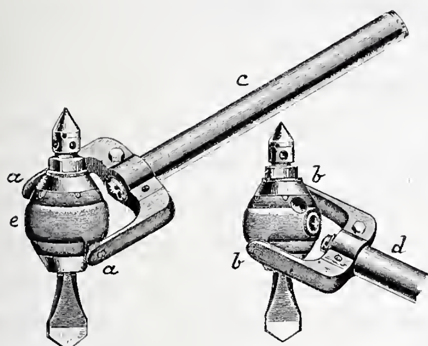

Fig. 13.

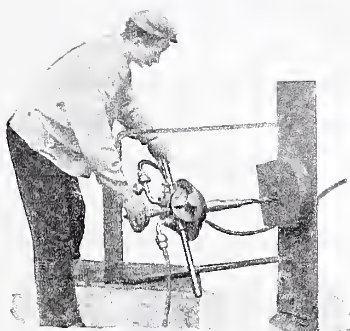

Fig. 14.

fästa under en spetsig vinkel med borrens axel. Följden af denna enkla ändring af den vanliga anordningen blir den, att, om handtaget vrides i vertikalplanet från läget c till d, tapparna a vridas till lägena b, hvarunder borren samtidigt vrides en motsvarande vinkel i horisontalplanet. Inuti hylsan e finnes ett spärrhjul samt 5 spärrtänder, så anordnade att blott en i sänder ingriper i spärrhjulet, hvaraf alltså ingen nämnvärd »dödgång» äger rum. Apparaten har naturligtvis sin hufvudsakliga betydelse i sådana fall, då man har att borra eller upprymma hål på mycket svåråtkomliga ställen.

En *flyttbar* borrapparat att drifvas med *ånga* eller komprimerad luft var utstäld af *United States metallie packing Co* (Bradford, England). Fig. 14 och 15 visa dess yttre anordning jämte användning. Ångan in- och utgår genom rören A och B. Inuti motorhuset I finnes en roterande kolf, som sätter borren i rotation genom den koniska växeln JK. Nedmatning åstadkommes genom hjulet C och apparaten hålles under arbetet med handtagen E. F och G visa borr och upprymmare. Maskinen, som synes särdeles användbar i ångpanneverkstäder, för brobyggnader och skeppsbyggerier, blir af stor nytta å alla sådana ställen där tillgång finnes på ånga eller tryckluft.

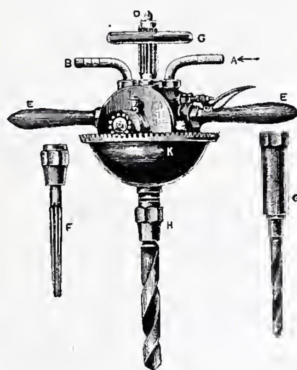

Fig. 15.

Dess vikt uppgår till c:a 25 kg, och erforderligt ångtryck till 3 à 5

atm. Hvarfantalet kan regleras genom ångtilloppet och växlar från c:a 12 (för 50 mm:s hål i stål) till 150 à 300 hvarf pr minut. Apparaten är väl afvägd och lätt att hålla under arbetet. Den borde blifva af stor nytta för ångbåtar under längre resor, då reparationer hastigt och bekvämt kunna utföras med ånga såsom drifkraft.

John Leiseuring manuf. Co. i Filadelfia utstälde en särdeles bekväm handapparat för skärning af ***kilspår*** i axlar. Denna apparat, som visas i fig. 16, kan fästas å en axel utan att denna behöfver att på något sätt rubbas eller bortskaffas. Den arbetar med en frästrissa, som kan frammatas antingen för hand eller automatiskt och har en visare som angifver skärets djup. Spåret kan skäras till en längd af 150 mm utan omflyttning af apparaten. På detta sätt kan ett kilspår, 300×15×8 mm, skäras på en timme

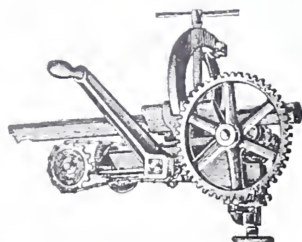

Fig. 16.

S. Lambert, Grenchen, Schweiz, visade ett stort antal smärre maskiner för ***urmakare,*** hufvudsakligen af amerikanska typer, de flesta fullkomligt automatiska.

De å utställningen förekommande egentliga ***verktygen*** eller stålen för bearbetning af metaller hade i allmänhet de vanliga, välbekanta formerna, och högst sällan fann man någonting afvikande. Sålunda användes nästan uteslutande spetsstål och knifstål (sidstål, stickstål), stundom rundstål, såväl solida som lösa, d. v. s. med stål och hållare i skilda stycken. Ett par från de vanliga afvikande former förtjäna dock omtalas, nämligen de uti fig. 17, A och B visade svarf- och hyfvelstålen. Det förra, A, är dock, strängt taget, ej annat än ett vanligt knifstål eller slätstål med verktygets egg liggande i arbetsytan samt något snedt mot

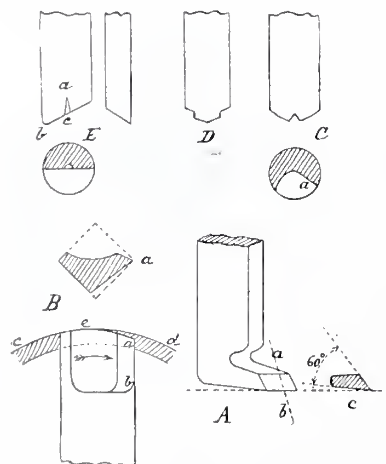

Fig. 17.

rörelseriktningen, hvarigenom en något mindre såväl egg- som skärvinkel erhålles, än om denskärande eggen ligger vinkelrätt mot rörelsen — ett för öfrigt för hvarje arbetare af erfarenheten kändt förhållande. Skärningen c, som är tagen genom det vinkelrätt mot eggen lagda planet ab, visar en eggvinkel af 60°. Det andra, till formen ovanligare stålet B förekom hos *P. Hurè* (Paris). Såsom af fig. synes, kan man betrakta äfven detta såsom ett knifstål med hufvudeggen ab vinkelrät mot arbetsytan cd, här representerad af en invändig yta. Verktyget torde hufvudsakligen komma till användning för invändig svarfning (utborrning i svarf) i stället för s. k. hakstål, framför hvilka detsamma äger vissa företräden Den plana delen af arbetsytan skäres af eggen ab, samtidigt med att den invändiga, cylindriska ytan framställes genom eggen ae, som är skärpt för detta ändamål. Stålet är lätt att tillverka ur en stålstång med kvadratisk tvärsektion, hvilken slipas på sätt, som antydes i tvärskärningen. Tydligt är, att stålet lämpar sig äfven för utvändig svarfning likasom ett vanligt sidstål. I hvilketdera fallet som helst uppstår den fördelen, att den cylindriska arbetsytan blir jämförelsevis slät och vacker, ett resultat, som ej vinnes genom det vanliga knifstålet, hvilket *afskjufvar* spånen utan skärning i arbetsytan.

De för borrning af djupa hål, t. ex. för gevärspipor etc. använda *cylinderborrarna* hafva under årens lopp undergått ett slags metamorfos — vi hoppas till det bättre. Fig. 17, C, D och E åskådliggör densamma. Till en början gjordes dessa borrar af en halfcylindrisk stång E, nedtill snedt skuren och skärpt till en viss eggvinkel. En dylik borr, som med sin skärande egg bc bildar en med spetsen uppåt riktad kon i borrhålets botten, har dock den stora olägenheten att vara enkelverkande, d. v. s. med blott *en* skäregg. Den häraf uppkommande, sämre styrningen under arbetet sökte man, dock till ringa nytta, motverka genom anbringandet af en liten urtagning a, hvilken under arbetet qvarlämnar ett litet »centrum» eller en uppskjutande spets i bottnen. Man öfvergick därpå till typen D, formad i eggen som en vanlig spetsborr. Enär man ej kan göra dessa borrar dubbelverkande, d. v. s. med tvenne, diametralt motsatta

samtidigt skärande eggar, på annat sätt än genom att i borrstången göra två urtagningar likasom vid vanliga skruf- eller spiralborrar, och enär detta skulle medföra såväl sämre styrning som minskning af styrkan, så öfvergick man först till typen D och sedan till C, båda visserligen enkelverkande men med symmetriskt formade eggar, den ena stödande mot borrhålets botten under den andras arbete. Under det att typen D har den fördelen, att tvenne spånor af samma dimensioner samtidigt bildas, hvarigenom arbetet sker lättare, är åter typen C så formad, att borrhålets botten kommer att bestå af en dubbelkon, hvaraf uppstå fördelarne af god styrning, och bildandet af tvenne spånor, hvartill kommer stor anläggningsyta (c:a $^3/_4$ af cylindern) jämte ökad styrka.

Inom afdelningen för *passiva* verktyg, för uppmätning och förritning m. m., utmärkte sig isynnerhet Fransmän och Amerikanare. Bland de förra må nämnas *F. Briault*, *E. Laurent* och framför andra *Bariquand & Marre* (Paris), bland de senare glänste som vanligt *Brown & Sharpe*, *Pratt & Whitney* samt *The L. S. Starrett Co.* Den sistnämnda firman visade bland mycket annat 3 i praktiken nyligen införda verktyg, åskådliggjorda uti fig. 18, 19 och 20.

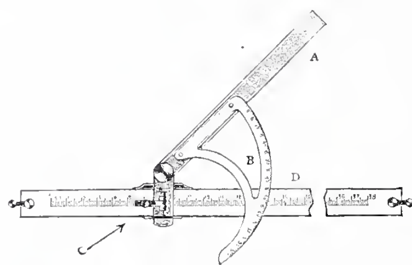

Fig. 18.

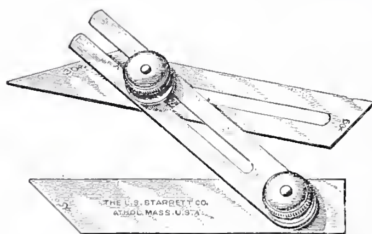

Fig. 19.

Fig. 18 visar en »protraktor» af enkel och praktisk anordning. Vinkelbenet A, som kan inställas i olika lutningar genom kvadranten B, kan förflyttas på stållinialen D, hvilken för detta ändamål har en skala. På protraktorns slid sitter ett spärr, som ingriper i skalans delningar. Sålunda anordnadt, blir instrumentet särskildt lämpligt för streckning af skurna delar å ritningar m. m.

Fig. 19 visar en »kombinationsvinkel». Till den vanliga vinkeln har blifvit lagdt ännu ett ben med lång urtagning för skrufven.

I denna form blir verktyget användbarare för förritningar till olika vinklar, för justering af arbetsstycken samt för kontroll af vinklar, då flere lika arbetsstycken skola framställas.

Fig. 20 visar en mycket praktisk och användbar, universal ritskubb. Stativet har triangelformiga urtagningar på botten och ena sidan för inställningar på cylindriska ytor. Den vridbara armen är fäst vid en i en urtagning flyttbar hållare. Den mångsidiga användningen af detta verktyg torde inses utan vidare förklaring.

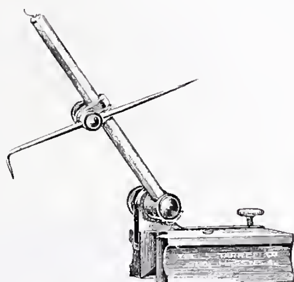
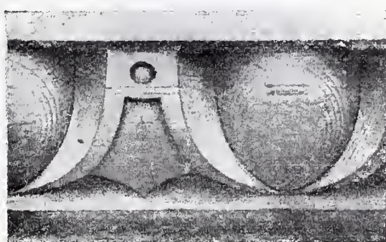

Fig. 20.

---

4. Verktyg för träbearbetning.

En ganska intressant nyhet inom detta område var den af *Ransome & Co.* i London utstälda maskinen för skulptering i trä, »*Marbut*» *rapid carver.* Fig. 21 åskådliggör några i denna maskin skurna lister, hvilka alla hafva karaktären af handskuret arbete, därigenom fördelaktigt skiljande sig från de vanligen förekommande maskinskulpterade träarbetena. I stället för de hittills i dessa maskiner använda, roterande fräsarne, hvilka svårligen kunna åstadkomma skarpa konturer, eller de äfven för detta ändamål använda pressvalsarne (pyrotypi), använder denna maskin knifstål eller mejslar, anordnade gruppvis, så att 2 eller 4 arbeta tillsammans. Somliga stål hafva rätlinig rörelse, andra

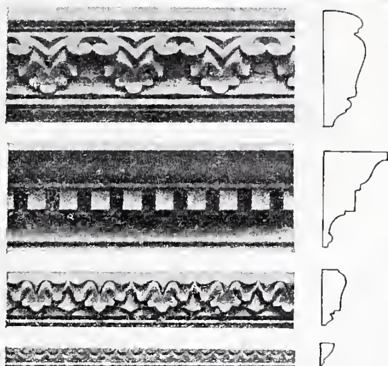
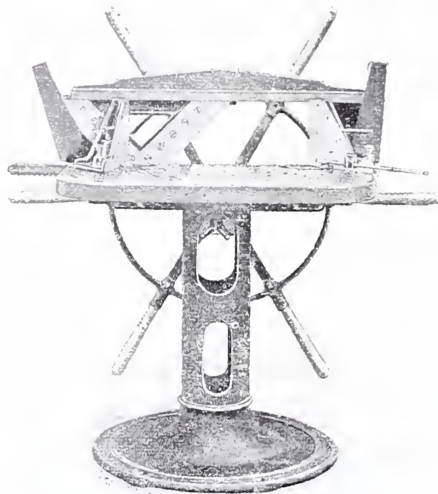

Fig. 21.

cirkelformig, exempelvis för de konvexa och konkava ytorna å den i fig. 21 visade, öfversta modellen. Hela arbetet går mycket raskt, i det att de profilhyflade listerna genom ett med taggar försedt stålband frammatas med en hastighet af 6—12 meter pr minut. Genom ombyte af mejslar och omställning af sliderna för verktygens banor kunna växlande typer skäras. Någon efterarbetning för hand erfordras ej, utan ornamenten blifva fullt färdiga i maskinen.

Fig. 22.

Uti fig. 22 visas en amerikansk konstruktion af giringsapparat med knifvar, utstäld af *Amer. machinery Co.* samt benämnd *Oliver wood trimmer.* Den har två i rät vinkel mot hvarandra stälda knifvar, rörliga genom kuggstång och dref medelst ratthjul. De båda anslagen kunna hastigt inställas till olika vinklar och det ena har regleringsanordning för skärning af arbetsstycken till bestämd längd.

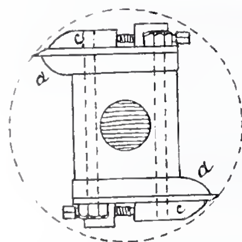

Fig. 23.

Inom valshyflarnes område förekom bland annat det i fig. 23 schematiskt visade sättet att fästa kuttrarne vid valsen. De af tunna stålblad gjorda kuttrarne fästas vid de såsom spånbrytare fungerande skifvorna a förmedelst skrufbultar, och för att ge vederbörlig stadga åt stålens eggar äro längs dessa lagda skifvorna c, hvilka kunna justeras genom särskilda ställskrufvar.

De förnämsta utställarna af *maskiner* inom detta område voro *Fay & Egan* i Amerika, *Kirchner* i Tyskland, *Robinson & Co.* och *Ransome & Co.* i England samt *Bolinders mek. verkstad* i Stockholm. Af dessa fabrikanter erhöllo blott Fay & Egan samt Bolinders verkstad högsta priset *(grand prix)*, en utmärkelse, så mycket större för

den senare som denna verkstad ej deltog i utställningen i Paris 1889, hvarest den förra erhöll nämnda pris. Då man härtill lägger, att den Bolinderska utställningen till arealen var betydligt mindre än någon af de ofvannämnda och urvalet af maskiner alltså långt ifrån så rikhaltigt som det med en större areal kunnat vara, så inses lätt, att de Bolinderska maskinerna måste hafva öfverträffat sina medtäflare i fråga om kvalitet. Också väckte särskildt denna verkstads *exporthyflar* ofantligt uppseende bland fackmän, i det de tvifvesutan erbjödo det nyaste som fanns inom denna bransch. Och att vederbörande jury förstod att uppskatta icke blott maskinerna utan äfven deras skicklige konstruktör (Ingeniören *B. Westman),* därpå gaf den bevis genom att tilldela honom högsta utmärkelsen såsom medarbetare.

SMÄRRE MEDDELANDEN.

Meddelanden rörande Tekniska skolan i Stockholm och dess deltagande i Världsutställningen i Paris år 1900.

Sedan skolan mottagit inbjudan från Svenska komitén att deltaga i utställningen i Paris år 1900, beslöt Styrelsen ingå till Regeringen med anhållan om ett extra anslag för att sätta skolan i tillfälle att kunna deltaga då skolan af egna medel icke kunde bekosta alla de med en dylik utställning förenade utgifter.

Efter att ha erhållit det begärda anslaget, sattes arbetet med ordnandet af alla de härtill hörande förarbetena i gång. Skolan blef på så sätt representerad vid utställningen uti alla 5 hufvudafdelningarna, nämligen Tekniska afton- och söndagsskolan, Tekniska skolan för kvinliga lärjungar, den högre konstindustriella skolan, Byggnads- och Maskinyrkesskolorna och dessutom Målardagskolan. Hvar för sig ordnades hithörande ritningar i de olika läroämnenas kurser strängt genomförda dels för att fästas i väggfält dels för att framläggas i portföljer, och följdes den princip att en kurs uppsattes och det öfriga inbands i portföljer. Dock uppsattes företrädesvis de mera för allmänheten intresseväckande arbetena, såsom kursen i frihandsfigurer och mönsterritning, studier efter naturen och den fullständiga kursen från Byggnads- och Maskinyrkesskolorna. — Jämte alla dessa ritningar och målningar uppgående till något öfver 2,000 st. hade en ganska omfattande utställning anordnats dels i fyra större väggrupper och dels i fyra st. glasmontrer för alla de färdiggjorda arbetena i modelleringar, träskulptur, läderplastik, porslinsmålning, drifna arbeten i silfver och koppar, gravering, antik konstsömnadsarbete och en del dekorativa figurskulpturer samt dekorationsmålningar som fonddekoration för det hela. Då i och för skolans utställning upplåtits en större fristående plats om 16 meter i längd och 6 meter i bredd kunde det hela göras både rikt och tilltalande. Alla de förekommande dekoreringarna voro uteslutande åstadkomna af skolans egna elever.

För att belysa skolans verksamhet har genom skolans föreståndare utgifvits en på franska språket affattad broschyr upptagande dels en historisk framställning af skolans utveckling och dels en redogörelse för de olika hufvudafdelningarnas organisation.

Just då detta skrifves har prislistan för de med pris belönade svenskar blifvit bekantgjord; af denna prislista framgår att skolans utställning blifvit hedrad med grand prix, ett pris så mycket hedersammare som från gruppjuryn meddelats, att den vid sitt slutsammanträde under ej mindre än tre hela timmar med största intresse tagit del af skolans utställning samt enhälligt uttalat sig om densamma, att den bland alla de inom gruppen fallande skolorna, till ett antal af flere hundra, sattes som n:o 1. Denna sakkunniga jury bestod af 20 personer.

Tekniska skolan i Stockholm har sålunda, för sin del, med största heder häfdat svenska namnet vid den stora världsutställningen i Paris år 1900.

BOKANMÄLNINGAR.

Wrangel, F. U. Bilder från sjuttonhundratalets Stockholm efter originalen i Stockholms rådhus utgifna och beskrifna. Sthm, Gen.-stab. lit. anstalts förlag 1899. (Texten tr. hos P. A. Norstedt & Söner). Fol. 20 sid. o. 17 plr. (Uppl. tr. i 200 numrerade exemplar). Pris 15 kr.

Det under den senare tiden lifligt uppvaknade intresset för det gamla Stockholm fick för några år sedan ett vackert uttryck i den utställning, som då anordnades, och hvilken innefattade allt hvad man kunnat anskaffa af vyer och bilder från äldre tider. Stammen, så att säga, af dessa afbildningar utgöres af den samling af sjutton taflor med utsikter från olika delar af hufvudstaden, som finnas i Stockholms rådhus och af hvilka femton st. målades af kgl. hof-perspectivemålaren Joh. Sewenbom, en såsom skänk af målaren till magistraten, de öfriga utförda på dennas beställning. Något konstnärligt värde kan icke gerna tillerkännas dessa taflor, men ur kulturhistorisk synpunkt äro de naturligtvis af oskattbart värde, och man får vara grefve Wrangel tacksam för, att de här blifvit utgifna såsom ett helt. Enskilda bland dem voro visserligen förut reproducerade i Stadsfullmäktiges år 1897 utgifna bok om Stockholm samt, om vi ej för mycket misstaga oss, uti Ny Illustr. Tidning och möjligen i andra illustrerade tidskrifter, äfvensom i det af grefve W. förut utgifna verket »Blasieholmen och dess innebyggare». Planscherna äro åtföljda af kortare beskrifningar, hvari utgifvaren redogör för hvad man känner om de afbildade trakterna af hufvudstaden. Med detta verks utgifvande har han fogat ännu ett blad till de många, hvari han samlat resultaten af sina studier öfver det nu förgångna Stockholm, om hvars utseende det blir alltmera svårt för de nu lefvande att göra sig en föreställning, då så många förändringar på de sista decennierna ägt rum. Uti en inledning till dessa »Bilder» är utgifvaren mycket sträng mot det utplånande och den omgestaltning af våra äldre byggnader, som skett för att tillfredsställa »de moderna krafven». Häri måste man gifva honom rätt, i synnerhet som han ej är ensidig utan medgifver, att bortrensandet af en massa kåkar (särskildt borttagandet af det gamla hofstallet och Helgeandsholmens ordnande) var af största behof påkalladt. Ja han

ställer sig, oväntadt nog, ganska medgörlig, beträffande de nu under uppförande stående riksbyggnaderna på holmen, och håller före, att flere af motståndarne härtill skola bli afväpnade, när den storartade, fria platsen framför det nya riksdagshuset blir öppnad. »Qui vivra verra», men nog förefaller det oss, att det är bäst att därvid icke invagga sig i några illusioner. Hela trakten omkring Norrström kommer ju att antaga ett helt olika utseende mot förr, då nu huset på Strömsborg stänger utsikten åt Mälaren och det monumentala Bondeska palatset blifvit nedrifvet och ersatt med ett modernt bankhus, som — det må som enskild byggnad vara aldrig så utmärkt — icke erbjuder den hållpunkt för ögat, som den förra platsinnehafvaren gjorde. Med grefve W. torde man dock få hoppas, att den tänkta totala omgestaltningen af staden inom broarne icke skall företagas. Likaledes må det väl icke vara förmätet att antaga, att den allra senaste framtidstanken, nämligen Skeppsholmens och Kastellholmens planering, den mellan dem belägna vikens igenfyllande och hela den så tillskapade platsens bebyggande med höga våningshus skall stöta på tillräckligt motstånd från sådana håll, där man ännu har någon pietet och något hjärta för en stad, som man — trots god vilja — icke lyckats alldeles fördärfva, att åtminstone vi nu lefvande icke skola behöfva se en dylik vandalisk plan förverkligad. Det finnes ju ändå så mycket utrymme kvar att bebygga utan att man nödvändigtvis skall behöfva fylla alla våra vattendrag och förstöra vår hufvudstads allra mest måleriska partier. För öfrigt skapas ju, genom anläggandet af villa- och förstäder, ständigt nya boningsplatser för såväl stadens arbetarebefolkning som för dem, hvilka vilja och kunna bo i egna hus och därigenom undgå inlogerandet i byrålådorna i våra stora kasernhus. Utgifvaren anser, att »den snart nog utplånade villastaden» var ett steg i rätta riktningen. »Hade då den uppgjorda planen med några strängare bestämmelser blifvit följd och äfven i andra delar af staden under ett tjugutal år tillämpats, skulle måhända alla de lyckligare lottade Stockholmare, som för sina bostäder nu betala den jämförelsevis låga summan af omkring 12 à 1500 kronor icke blott velat utan äfven kunnat bo i egna hemtrefliga hus. Inga skulle velat bo i 'kaserner'.»

Ja måhända. Säkert är det nog icke. Spekulationslustan hade kanske dock, äfven då, tagit dessa hus omhand, hvilka — såsom det ju redan gått med den nuvarande villastaden — snart åter nedrifvits för att lämna rum för mera rentabla uthyrningshus. Sådan har ju hela utvecklingen under det nu tilländagångna seklet varit. De bekanta »malmgårdarne» äro för länge sedan endast ett minne, och af de små, med trädgårdar omgifna familjehusen, särskildt på Söder, där familjen kunde samlas vid frukostbordet under trädens skugga, och hvilka voro så vanliga vid 19:de seklets början, återstå säkerligen ej många. Det kan vara sorgligt nog, men det synes vara omöjligt att ändra. Lyckligt då åtminstone att en god del af hufvudstadens befolkning, genom i hög grad lättade kommunikationer, dock kunna få egna hus i dess omgifningar!

Väl sträng har grefve W. varit mot de senare årtiondenas byggnadsverksamhet inom hufvudstaden. Att den under 1870- och början af 1880-talet lämnat åtskilligt öfrigt att önska, därom är det ökända »Ladu-

gårdslandsstilen» ett tillräckligt vittnesbörd. Men han hiträknar äfven 1890-talet, och under detta hafva dock uppstått en mängd byggnader, hvilka i hög grad bidragit till hufvudstadens förskönande. Vi behöfva ju endast erinra om det ännu ej fullbordade, Nordiska museet, Elektricitetsverket, flere hus vid Strandvägen, Birger Jarlsgatan m. fl. Den arkitektgeneration, som på sista tiden uppväxt, som i omkring halftannat årtionde verkat i hufvudstaden, har tydligen tagit sitt kall på fullt allvar och äfven lyckats skapa själfständiga och karaktäristiska byggnadsverk.

J. A. Bdt.

Haeckel, Ernst. Kunst-Formen der Natur. L. 1—4. Leipzig und Wien, Bibliographisches Institut 1899—1900. Fol. Pris för häfte 3 Mk.

I en tid då konsthandtverket upptager nya former i stället för gamla »förbrukade» bör ett verk som ofvanstående kunna vara till mycken nytta. Den senare tidens biologiska forskning har i ljuset framdragit en mängd nya arter inom djur- och växtvärlden, hvaraf ett flertal utmärka sig genom stor skönhet i afseende på både form och färg. Detta gäller äfven för föremål, hvilka endast vid utomordentlig förstoring blifva synbara för oss. Dessa bildningar inom den högsta organiska naturen hafva hittills själffallet förblifvit obeaktade för lekmannen, då de ligga förborgade i en mängd olika dyrbara och för honom ofta oåtkomliga specialverk. För att bota på detta förhållande har den berömde naturforskaren, som särskildt just på detta område gjort så stora upptäckter, företagit sig att uti ett enda verk samla alla dessa spridda arter. Han gör detta äfven med tanke på konsten och konstslöjden. Emellertid afbildar han föremålen efter naturen och öfverlåter åt de konstnärer, som vilja begagna sig häraf, att själfva verkställa stiliseringen. Många af de här afbildade formerna tyckas oss dock utan vidare kunna användas utan någon öfversättning, i det att den geometriska regelbundenheten ofta gör sig gällande just på detta lägsta stadium. Som exempel härpå kunna nämnas åtskilliga diatomaceer. För öfrigt förekomma här bildningar, hvilka synas jäfva den gamla satsen, att intet är nytt under solen. Den till urväxterna (protofyterna) hörande Ceratocorys horrida, som är afbildad pl. 14, fig, 3, liknar närmast en stormhatt, från hvilken utgå 6 st. hornformiga bihang. Andra föremål uppträda i form af med lock betäckta askar, ja den öfre delen af kalksvampen Sycarium elegans liknar närmast en kaffekopp med tillhörande fat. Utmärkta genom sin sköna färg äro en mängd medusor och både genom färg och form koraller af mångahanda slag.

Arbetet skall utkomma i fem häften, hvarje innehållande 10 kolorerade planscher, men det är utgifvarens afsikt att, om företaget vinner anslutning, därtill ytterligare publicera ännu fem, så att verket skulle komma att tillsammans innehålla 100 planscher. Priset är ju synnerligt moderat, hvarföre det är att hoppas, att boken äfven i vårt land skall vinna utbredning.

J. A. Bdt.

Utdrag ur till Kungl. Kommerskollegium inlemnade reseberättelser.

(Forts. från 1900 års Meddelanden I.)

Studier inom orgelharmoniumbranschen.

43) Slöjdläraren **C. B. Thorins** reseberättelse.

Inom orgelharmoniumindustrien började jag göra iakttagelser i Köpenhamn, med spända sinnen forskande efter nyheter. Gynnad af omständigheterna, hade jag där förmånen att taga i betraktande en amerikansk orgel af alldeles ny konstruktion. Tonen hos denna var af en särdeles vacker, fyllig och stark klang, ej »skrällig», som annars ju är vanligt om ett harmonium skall vara starkt. Visserligen fick jag ej då studera dess konstruktion, men som jag från Tyskland hoppades få återvända samma väg, beräknade jag, att under tiden finna på något sätt att förvärfva mig nog ynnest för detta ändamål. Detta lyckades, hvilket i samband med andra iakttagelser längre fram skall visas.

Först i Leipzig kom jag i tillfälle att närmare lära känna tysk-orgelindustrien, och jag vågar säga bättre än om jag stått såsom arbetare uti ett hörn af fabriken, då föga tillfälle i egentlig mening finnes att studera de många olika detaljerna. Jag har i främsta rummet att tacka fabrikanterna sjelfva för de upplysningar, som kommit mig till del. Att taga mig, en främling, under armen och ledsaga mig in uti fabriken, påvisa smått och stort, omtala huru man tänker göra i det ena eller andra fallet samt att diskutera de goda eller dåliga anordningarna såsom med en vän. Jag bekänner, det hade jag icke väntat! Detta hände mig emellertid både i Leipzig och Borna.

Såsom svensk slöjdlärare misstänktes jag emellertid icke att vara fackman och att jag icke onödigtvis förrådde mig, så länge nämligen som jag ansåg mig hafva fördel af att bevara mitt inkognito, må vara förlåtligt. Emellertid blef jag slutligen upptäckt. Nu blef jag erbjuden plats med normal aflöning, men som jag hade mycket att göra på annat håll och ej kunde stanna qvar, måste jag afstå.

De uppgifter, jag erhållit från fabrikanterna samt de iakttagelser, jag gjort, sökte jag till yttermera visso kontrollera genom samtal med svenska arbetare, anställda vid de resp. fabrikerna och till hvilka jag hade helsningar från vänner och fränder.

I Leipzig besökte jag Hofbergs och Mannborgs fabriker. Dessa båda harmoniumfabriker tillhöra de bäst renommerade i Tyskland, och deras instrument äro spridda nästan öfverallt i Europa: Finland, Ryssland, Polen, äfven Frankrike och Österrike äro goda afsättningsorter. De flesta stanna dock inom Tyskland, förnämligast Sachsen. Königsberg i nordöstra Tyskland tyckes, af hvad jag uppfattat, vara en stor afsättningsort.

De ofvannämnda fabrikernas orglar betinga ej särdeles höga priser, oaktadt det solida arbetet, den goda tonen och de väl markerade nyanser, som finnas i de olika stämmorna. Mig synes, som de lade an på svaga stämmor. Då jag anmärkte detta, svarades, att musici ville hafva sina orglar så svagt intonerade, emedan det ansågs bättre för samspel med piano. I Bornas orgelharmoniumfabriks arbeten tycktes mig tonen dertill vara blödig och känslofull.

Att beskrifva sättet för åstadkommande af dessa nyanser, för så vidt det ej gäller eller betingas af orgelns konstruktion är icke möjligt. Detta beror nämligen på hvarje stämmares förvärfvade rutin i att uppfatta tonen och dertill hörande tungas större eller mindre böjning, så att luften kan verka sakta eller hastigt på den anslagna tonen eller tungan. Känslighet i uppfattning, vana, säker hand och säkert öga äro ovedersägligen de förnämsta betingelserna. Men dessutom erfor jag i Tyskland, att man använder olika formade tungor. En bred tunga i en lika formad back ger en starkare, fylligare ton, fast, skarpt markerad, än en motsvarande lång och smal. Jag har observerat tre olika sorters tungor, betecknade med samma fot-tal, nämligen först *breda* (finnes ej för 4') *medelsort* (lika dem vi använda i Sverige) och en *smal*. Men dessutom finnes en af engelskt ursprung, der tungan och backen äro af samma stycke (således äfven tunnare), men som ej användes, enär tyskarne anse den af mindre värde. Om man med sådana resurser i en trestämmig orgel med t. ex. en 16 fot bred stämma, en 8 fot medelsort och en 4 fot smal stämma kan åstadkomma skarpa nyanser, bör sålunda ej vara ofattligt.

I öfrigt användes beteckningar å registren såsom hos oss.

Æolus är ett nytt register. Stämmorna, som betecknades så, voro 2 stycken 4' stämmor, smala, hvilka anbringades stående bredvid hvarandra mellan den vanliga subbasen och de öfriga stämmorna samt voro betäckta liksom denna. Den fans endast i basen och de kanaler som löpte till de båda samljudande æolus-stämmorna, voro betäckta af samma ventiler som de öfriga stämmorna i orgeln. Mutsarne, vid hvars dragning æolus blef ljudande, lågo såsom vanligt ofvanpå kanalöppningarne och betäckte båda stämmorna. »Æolus» verkade utomordentligt skönt och smekande, och som solostämma kan den liknas vid ett barns svaga sång i jemförelse med en äldres, men det fans detta oaktadt en viss fyllighet och afrundning i tonen som gjorde den särdeles tilldragande. Tillsammans med de öfriga stämmorna gjorde den sig föga gällande. Stämningen i æolus-stämmorna divergerade något.

Æolusharpa kallas två liggande stämmor af de ofvan omtalade 8' stämmorna. Dessa voro genomgående svagt intonerade, och mycket väl öfverbyggda stämmor. De voro försedda med två mutsar; vid andragning

af båda betecknades registret med æolusharpa, vid andragning af endast en muts betecknades registret med kornettino.

Beträffande *Pedaltonlådor* var jag i tillfälle se en sådan, som ej alls var så konstruerad, som vi äro vana vid här i Sverige. Först och främst var den nämligen förlagd nedanför bälgarna och således nästan uti orgelns sockel. Dessutom var tonkilens kanceller så fördelade att hvarje kancell inträffade midt för motsvarande pedaltangent. Man undgick således hvarje förmedlande abstraktur, ty pedalklavens tangenter hvilade direkt på tryckarepinnen, som hvilade på underliggande till motsvarande ton hörande ventil. Af det sagda inses tydligt, att pedallådan närmast kan jämföras i byggnadssätt med en vanlig melodistämtonlåda. Jag hade till en början svårt att tro denna konstruktion vara god, men sedan jag i Berlin haft tillfälle att tillsammans med andra pröfva densamma, har jag funnit detta sätt att anordna pedalens stämmor hafva en viss fördel. Pedalen blir starkt klingande, ej så dämpad och surrande som eljes tyckes vara fallet. Orsaken tillskrifver jag den större resonans, som blir möjlig för denna ensam för sig liggande tonlåda. Lufttillgången fås genom kanaler från reservbälgen. Att ventilerna lågo under pedaltungan tyckes ej göra hinder för tonens angifvande. Den gaf an fullt ut lika väl som de vanliga pedaltonerna.

Då jag här talar om *Pedalharmonium* vill jag äfven nämna, huru jag med förvåning såg dylika med 12 à 14 stämmor, men hvilka icke togo större utrymme i anspråk än en vanlig 6-stämmig orgel. Hvad har då blifvit af bälgarne? frågas. Jo de voro så konstruerade att de upptogo så litet rum att likväl plats fans öfver för dem. I stället för kilformiga voro de hängande parallelbälgar, så ordnade att de blefvo dubbelverkande. De suga nämligen sin luft både vid upp- och nedgående med häfstången. Tillfölje af den jemna matningen från de sålunda anordnade fångbälgarne kan reserven äfven blifva jemförelsevis mindre. För trampning äro extra anordnade två små fångbälgar, hvilka användas när man utan hjelp vill spela med endast ett fåtal stämmor. Den som skall pumpa till dessa orglar måste dock vara ganska påpasslig samt får på inga vilkor upphöra en eller annan minut. Under alla omständigheter vinner man med omskrifna anordning fördelar, som böra kunna göra pedalorglar mera användbara i hemmen, der man önskar orgel med flere resurser än vanligt utan att nödgas upptaga ett stort utrymme med en tråkig, skrymmande stomme. Tyska musici äro de som isynnerhet använda sådana orglar; merendels uppge de sjelfva disposition och hafva dessa alltid så stämda att samspel med piano kan ega rum. De lägga då ej särdeles an på att erhålla stor totalstyrka utan mest på variation i stämmor och registrering.

Dessa orglar blifva ganska dyra, men fabrikanterna säga sig alltid ha varit belåtna med köparena. Mycket torde härtill bidraga, att sådana orglar merendels så att säga blifvit gjorda under köparnes medverkan.

Disposition till en större pedalorgel från M. Hofberg i Leipzig (2 manualer):

Hufvudmanualen.

Bourdon 16′ (genomgående)
Trumpet 8′ »

Seraphin 8′ (genomgående).
Principal 4′ »
Piccola 2′ »

Öfre manualen.

Flute d'amour 8′ (genomgående).
Salicional 8′ »
Flute 4′ »
Oboe 8′ »
Æolus Harfe 2′ (dubbelstämma i basen).
Vox-celest 8′ 32 ton. (egentligt voxhumana),

Pedalstämmor.

Pedal Bourdon 16′ 27 toner
» Subbas 16′ » »
» Violoncello 8′ » »

Koppel (kollektivpedaler).

Manualkoppel från 1 till 2 manualer. Pedalkoppel till 1 manual.
Oktavkoppel till 1 manual. » » 2 »
Grand Jeu. Svällverk (luft). 2 Knäsvällare.
Dessutom finna xtra bälgar för spelning utan hjälp af annan person.

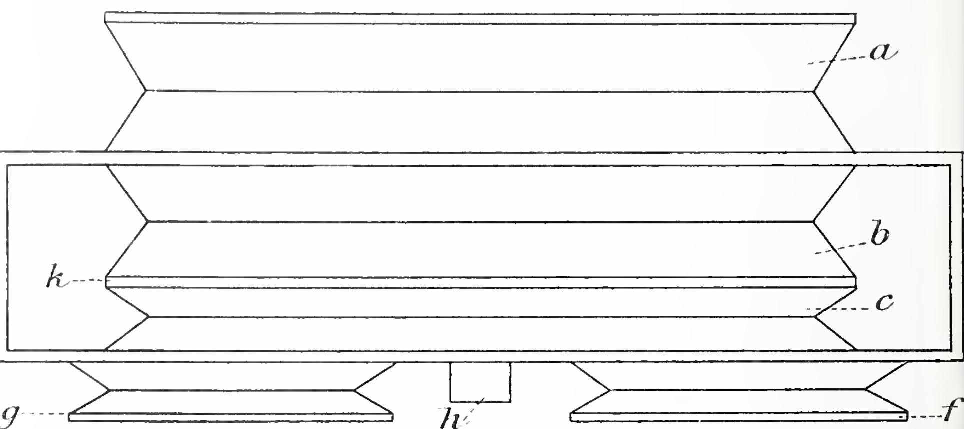

Fig. 1.

Bälgar för en större Pedalsalongsorgel. (Fig. 1.)

Af ofvanstående kan man göra sig en föreställning om, huru bälgar till en större salongsorgel med litet utrymme dock blef tillräcklig för att »hålla luft».

Bottnen *k* fördes af häfarmar upp och ned. Konstruktionen i öfrigt förstår hvarje fackman.

Med afseende på *klaviaturen* användes till beklädnad alltid elfenben för större orglar, mindre deremot celluloid såsom hos oss. Klavramens främre och bakre del bestod af fyra särskilda trästycken hoplimmade till ett stycke sålunda att den plats, hvarest klavstiften skulle indrifvas. alltid var af något hårdare träslag.

Alla klavstift voro af messing och hade en oval genomskärning efter den längd som löpte inuti tangenten, den del som drefs in i ramen var deremot rund. Tyskarne föredraga messing till klavstift, »ty», sades det »de kunna icke gå trögt i tangenter». Att de oxidera mindre och således äro förmånligare, då det gäller att åstadkomma ett fullgodt arbete måste ju medgifvas.

De klaver, jag såg på orgelharmonier, voro ej så hvita som våra. De voro ej heller så vackert rundade, skarpa kanter framstodo till och med på somliga ställen.

För *Regering* hade hvarje firma sin särskild »skyddade» registermekanik. Att hvar och en tyckte bäst om sin skall ingen förtänka dem. Här nedan vill jag för fackmannen göra dem förstådda.

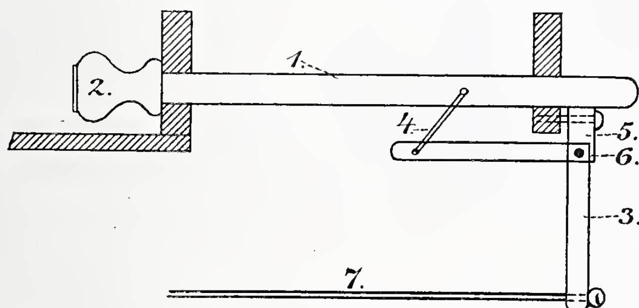

Fig 2.

Mannborg i Leipzig. (Fig. 2.)

1 registerpinne.
2 registerknapp.
3 » -trävinkel.
4 » -jerntråd.
5 » -klots med skruf och klyka för.
6 » -led med stift.
7 » -abstrakttråd till mutsen.

För mindre orglar användes vid samma fabrik nedanstående ytterst enkla mekanik. (Fig. 3.)

a registerpinne.
b andragsknapp.
c våg af trä.
d träklots, hvarpå våg är rörligt fastskrufvad.
e en bred stålfjeder, cirka 12 mm.
f skruf att fasthålla fjedern.
g en försänkning eller hak för fjedern att nedfalla uti vid andragningen

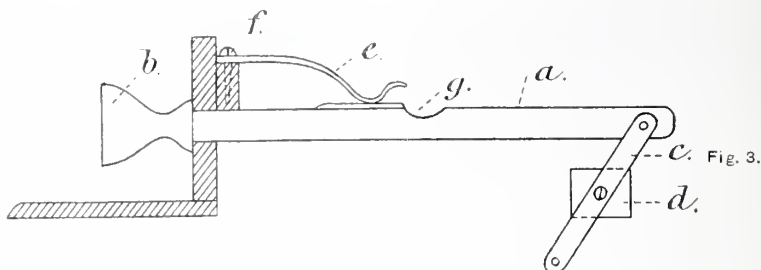

Fig. 3.

Registermekanik för orgelharmoniumfabriken i Borna. (Fig. 4.)

a registerpinne med klacken.
b inställbar genom skrufven.
c
d en vinkel af messingsplåt, hårddragen — valsad.
e abstrakttråden, medels hvilken mutsarna öppnas.

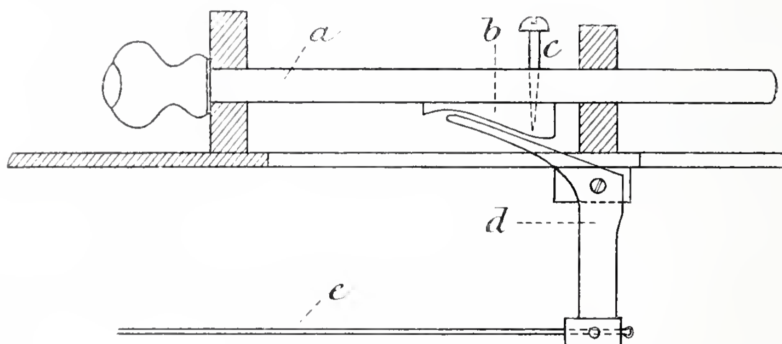

Fig. 4.

Registermekanik från Hofbergs fabrik, afsedd för större orglar och Grand Jeu. (Fig. 5.)

a registerknapp.
b registerpinne.
c klots, skrufvad vid pinnen och inställbar genom skrufven *d*.
e jerntrådsvinkel för dragning af abtraktern.
f jerntråd för styrning af andraget *b*.

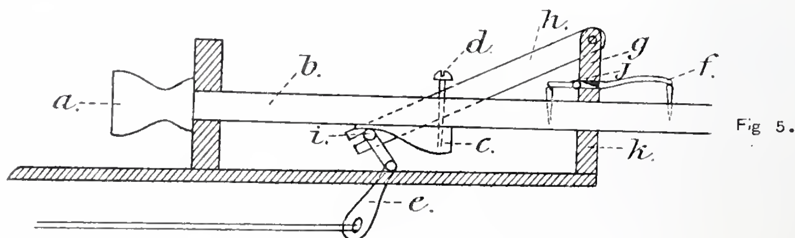

Fig 5.

g en lång list, i hvilken äro rörligt insatta
h träabstrakternas ena ände, den andra änden är försedd med en gaffel som griper om vinkelbenet *e* vid *i*.
i gångjern, medelst hvilket ofvannämnda list är fäst vid registerstativet *k*. Genom att föra denna list framåt dragas alla registervinklarne *e* samt alla abstrakttrådarne i sådan riktning att alla mutsarne lyftas. Denna rörelse åstadkommes med knäsvällaren eller också med pneumatik.

Svårigheten att få en mjuk och behaglig touch uti en orgel med flere stämmor och således större tonlåda, större kanaler och ventilöppningar med dertill motsvarande ventiler att för ringa tryck hålla luft, har man sökt öfvervinna genom att till sådana tonlådor använda ventilfjedrar af stålband liknande s. k. klockfjedrar. Dessa äro då alltid fastsatta på ett sådant sätt att fjedern verkar hårdast när ventilen är sluten men när ventilen lyftes det ringaste blir den lättare. Det synes underligt, men af nedanstående torde man lätt nog inse detta. (Fig. 6.)

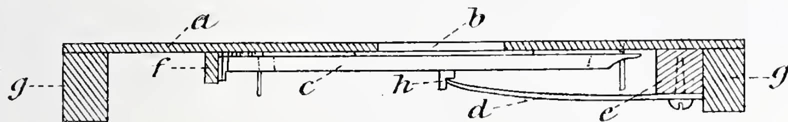

Fig. 6.

a tonlådsbotten.
b ventilöppning.
c ventil.
d ventilfjeder.
e fäste för ventilfjedern.
f ett stöd för ventilens bakre ända.
g tonlådssargen.
h en klack på ventilen, hvilken tjenar som stöd för ventilfjedern vid dess spänning mot ventilen i pilens *i-j*-riktning. Uti den ställning ventilen i figuren innehar eller då den är sluten verkar fjedern att tillika med den vanliga tryckta fjedern mot tonlådsbordet, förs ventilen i pilens *i-j*-riktning, men tillfölje deraf att ventilstödet *f* hindrar denna rörelse blir detta tryck ett plus i fjederns tryck mot tonlådan och ventilöppningen säkrare sluten. Men om ventilen föres nedåt med tryckpinnen *k*, upphäfves den lilla förskjutande rörelsen och ventilens belastning blir endast den mot botten direkt tryckande fjederns. Att denna anordning måste noga injusteras inses tydligt.

Touchen blir genom denna anordning mycket lättare och man kan godt äfven i en ganska stor tonlåda på detta sätt få en behaglig touche. Detta är annars, som bekant, mycket svårt för så vidt man ej vill använda pneumatik, hvilket senare dock fördyrar orgeln ganska väsentligt. Orglar med ofvan omtalade fjederanordning känner man lätt igen, ty om man trycker ned en tangent på en sådan är första fjerdedelen af tangentens tryck ganska hård men sedan mycket lätt och kan utan ansträngning hållas nere hur länge som helst.

I Tyskland har man under de senare åren i sugbälgorglar börjat anordna *expression*. Musici ha nämligen gjort sådana anspråk, hvarför man ånyo upptagit denna anordning. Den blir ungefär som den vanliga för blåsbälgen.

Man har äfven försökt kombinera *trycklufts- och sugbälgsorgelharmonium*. Att detta lyckats mycket bra kommer Mannborgs firma i Leipzig att visa på verldsutställningen i Paris i år. Den orgel, han har utfört, är nämligen en sammanställning af icke allenast harmonium af amerikanskt (sugbälg) och franskt (blåsbälg) system, utan har han äfven till båda dessa system i samma instrument tillagt vanliga ljudande pipor. Att fullt beskrifva denna orgel är ej möjligt emedan, då jag såg den, endast några delar voro färdiga. Men af dessa såg jag, att det skulle blifva särskild bälg för hvarje system att reglering utföres med tillhjälp af pneumatik, och att den får tre manualer.

Att man med tillhjelp af båda systemen kan till hvad jag förut sagt, uppnå en stor fulländning i afseende på *variation af stämmor* och nyanser i spelet inses af hvar och en, som känner de olika typerna för orgelharmonium. Att detta är något att göra utaf är min fulla öfvertygelse och hoppas jag snart själf bli i tillfälle att visa dess sanna värde.

Utan att tala om alla de experiment, mer eller mindre lyckade, som det blef mig förunnadt att taga kännedom om, och detta direkt af dem som utfördt dem, nämligen fabrikanterna sjelfva, såväl i Bornas som i Leipzigs orgelverkstäder och hvad nytta man däraf kan göra, vill jag nu nämna något om hvad jag sett af sådana i Musikhistoriska Museet i Leipzig. På detta ställe fans en särskild afdelning för musikaliska instrument, hvilka togo min tid i anspråk ganska länge. Der fans nämligen orglar, harmonium, flyglar, pianon — ja, musikinstrument af alla upptänkliga slag från de allra äldsta till de nyaste uppfinningar inom detta område. Det var lärorikt och intressant. Jag fann mycket, som jag hemma i Sverige tänkt på redan vara utfördt och pröfvadt och mycket, som gaf upphof till nya idéer och tankar. Bland särskildt bemärkta saker vill jag nämna:

Flygel med två manualer med en 16′ en 8′ en 4′ genomgående ton. Genom manualkoppel och register kunde man variera spelet som vid en orgel. Klangverkan vid alla stämmornas användande var utomordentlig och de olika stämmornas olika nyanser öfverraskande.

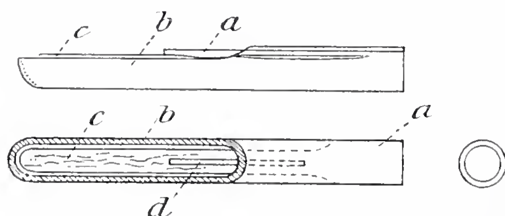

Fig. 7.

a rör af messing.
b uttagning.
c tungan.
d stämspets.

Orgelharmonium med en stämma, en sorts rörtungor. Fig. 7 visar genomskärning ungefärliga utseendet af en sådan ton.

Tonen i denna orgel var mycket skarp, men då jag försökte lägga händerna öfver tonen, för att modulera ljudet, lät den mycket fyllig och afrundad. Den var från en gammal firma i Ulm.

Kombinerad Flygel och Harmonium. Detta instrument hade endast en manual. Vid kraftigt, hastigt tryck på tangenterna ljuda såväl flygelns strängar som en liten harmoniumstämma. Om man endast ville använda harmoniumstonen vid spelet anslogs tangenterna sakta och djupt, ville man använda endast flygelns ton, anslog man tangenten hastigt men ej djupt Det var ett ganska intressant instrument, men tycktes mig dock ytterst svårt att beherska. Otvifvelaktigt fordras härtill mer än vanlig färdighet.

Harppiano var ett nytt instrument, som under de senaste åren framträdt i Tyskland. Ljudet liknade en harpas. Det var byggt i harp-fason men hade mekanik som ett piano, klaviatur och pedaler likaså, men var ej inbyggt i en större stomme.

Detta instrument torde nog vara vida svårare att rätt handtera än pianinot. Anslaget var ojemnt och man hade svårt att åstadkomma jemn, öfver hela instrumentet lika fördelad ton. Det var mycket känsligt föı pedalerna och likaledes för styrkan af anslaget. Vid pianissimo tycktes man knappast förnimma en rätt klingande ton utan allenast ett knackande af obestämd tonhöjd.

Glasharmonika af Fıanklin var intressant. Den bestod af en roterande jernaxel, hvarpå voro uppsatta glasskålar, som genom denna bringades att också rotera. Medelst fingrarne gled man direkt på skålarnas kanter, då en vacker behagligt genomskärande ton klingade. Med saltsyra hölls fingrarna fria från fett. Der fans äfven sådana med klaviatur. Axeln bringades att rotera medelst fötterna.

Ofantligt mycket mer var att se, men mestadels kända saker, hvarför jag inskränker mig till att nämna följande: ett *Stråkinstrument,* konstrueradt med ändamål att afgifva trumpetton. Det var till formen likt ett psalmodikon, men bredare nedtill än uppåt (eller halsen). Endast en sträng fans, hvilken hvilade på ett staller, som då strängen försattes i rörelse också vibrerade och då anslog öfre bottnen af instrumentet.

a strängen.
b botten (öfre).
c stallaret.

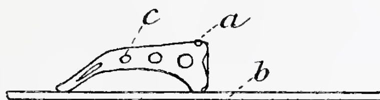

Fig. 8.

Genom strängens rörelse kom stallaret ur jemnvigt samt bringades åter i jemnvigt. Härigenom uppkom det trumpetliknande ljudet.

Enär min tid var alltför knapp att lemna mig tillfälle att studera alla de mekaniska spelapparater jag såg, nödgas jag lemna en hel del åsido Att här orda om hvad jag genom ett hastigt påseende kunnat uppfatta anser jag icke lämpligt.

Ehuru mycket ännu vore att omtala inom denna gren af mina studier t. ex. pneumatiska anordningar och försök till uppnående af ett fulländadt instrument i afseende på regering och att få harmonium att

ersätta piporglar i mindre kyrkor m. m. lemnar jag nu likväl detta i förhoppning att kanske tillfälle gifves en annan gång att bättre kunna redogöra för framsteg, gjorda i denna riktning.

Jag vill nu endast härtill foga något om arbetets gång, lokaler o. s. v. att utförligare behandla detta ämne skulle fordras tre gånger till så mycken tid som jag nu har kvar för detta ändamål. Jag lemnar derför endast nödiga underrättelser för att en och hvar må kunna göra sig en föreställning härom.

Arbetet synes bedrifvas med mera beräkning att få det mesta möjliga arbete för mindre kostnad än jag inom orgelbranchen hittills iakttagit. Leipzigerfirmorna ha i afseende på fördelning af arbetet gått en medelväg mellan det s. k. *Tyska systemet,* der hvar och en arbetare endast utför en viss enskild detalj, och *amerikanska systemet* der flere enskildheter kunna göras af samma person men som i regel arbetar åt »bas» eller förman, som i sin ordning har ackord eller rättare kontrakt med fabrikanten. Denna bas lemnar delar, en eller flere, åt någon annan, hvilken samarbetar med honom och åt hvilken han betalar dag-, vecko- eller månadspenning eller ock pr styck, allt efter öfverenskommelse. Basen ansvarar för och deltar sjelf i arbetet.

Allt som kunde göras i maskinerna och icke utgjorde egentligt handarbete utfördes under garanti af maskinförmannen, och de arbetare som voro under hans ledning aflönades dels pr vecka dels pr styck. Här utfördes allt egentligt snickeriarbete såväl stommar som detaljer till mekanik, register, ämnen till ventiler, bälgar, sargar till tonlådor, trampor m. m. En person hade till uppgift att göra bälgar, en annan att göra tonlådor, en tredje att göra register o. s. v. Ämnen till dessa detaljer togs från maskinverkstaden. Derefter *lagrades* och ordnades hvarje sak sålunda att allt som borde vara till ett visst orgelnummer (inre delar) var för hvarje orgel särskildt afdeladt och sammanplockadt i ett fackrum i lagerrummet för ofärdiga arbeten och orgeldelar. Sålunda kunde bestämdt uppgifvas, att så eller så många orglar af det eller det numret funnes, trots det att ingen fanns i utställningsrummet. Härvid vanns den stora förmånen att sammansättningen kunde verkställas under hand allt efter som marknaden fordrade och efter köparens smak i afseende på val af stommar utan att behöfva ofantligt stora lagerlokaler för en oerhörd variation af olika orglar. Endast en af hvarje nummer i priskuranten var tillräckligt och när den blef såld kunde den genast ersättas med ny o s. v. utan tidsutdräkt. Sammansättarne hade endast att utur facket i lagerrummet t. ex. för en tvåstämmig orgel taga ett tvåstämmigt verk, detaljer till en tvåstämmig orgel; stomsammansättarne delarne till en sådan stomme och bälgklädaren sina motsvarande delar o. s. v. Hvad som förut icke aktats nödigt att göra färdigt afslutas nu och sammansättaren mottager det hela samt gör instrumentet färdigt, för att derpå inskjutas till stämmaren. Der granskas och stämmes det och är så klart till afsändning. På detta sätt är en orgel klar till afsändning dagen efter den blifvit beståld till och med om ingen fanns att tillgå vid reqvisitionen. Om man skulle hafva ett stående lager motsvarande en afsättning af ungefär 5 pr dag, d. v. s. att man skulle

hafva 5 orglar af hvarje nummer i katalogen uppgående endast till 20 nummer skulle ju detta taga rum för cirka 100 orglar stående. Detta anses icke ekonomiskt, hvilket ju kan anses berättigadt. *Orgeldelarna upplagda i hyllor* och fack taga jemförelsevis ytterst liten plats och kan man bättre betjena allmänheten på detta senare sätt.

I afseende på sättet att sammansätta stämmorna voro de tyska fabrikanterna mera noggranna med att få vackra prydliga beslag till sina orglar än dem vi i allmänhet äro vana att se. Långa scharnier och beslag till klaffarna i ornamenterad messing voro ej sällsynta. Ljusstakar och armar likaså. Stora prydliga handtag ej att förglömma.

Deras maskiner voro de vanliga vid orgelharmoniumtillverkningen. En maskin blef jag dock i tillfälle att studera, som ej alls användes här hos oss nämligen *Putsmaskin* för sandpapppersputsning. Den var af amerikanskt ursprung och bestod af valsar, kring hvilka sandpapperet fastsättes för att när dessa gå rundt, papperets sandade yta må bearbeta träet. I öfrigt kan den nästan hafva utseende af en planhyfvelmaskin. På samma gång dessa valsar beskrifva en roterande rörelse löpa de äfven något, ungefär 2 tum, fram och åter i sin längdriktning. Egaren af denna putsmaskin var mycket belåten med dess arbete och han sade, att de alltid fernissade och polerade direkt på den yta den lemnade efter sig. (Efter min hemkomst har jag sport, att en sådan maskin finnes i Sverige, nämligen vid Åtvidabergs fabrik för tillverkning af kontorsmöbler). Den tog dock ganska mycken kraft i anspråk. Genom denna sandpappersmaskin uppnåddes många fördelar: sidorna för stommar, fyllningar m. m. kunde gå direkt från planhyfveln till sandpappersmaskinen för att der bearbetas, och all handputsning gjordes öfverflödig. Ofantlig fördel då man tager i betraktande, huru dyrt allt handarbete ställer sig. Någon närmare beskrifning af denna maskin kan jag icke inlåta mig på, ty den blir i så fall mycket vidlyftig och måste förses med ritningar för att göras fullt förstådd. Ännu ett litet verktyg vill jag nämna, som tyckes mig godt och torde vara obekant. För gravering i trä användes oftast s. k. *getfot*. Det verktyg som jag här vill omtala ersätter denna och har jag i Tyskland sett träsniderimästare använda den för första gången. Den bestod egentligen af två plattjern, hvars eggar med en hållare med skrufvar, voro så instälda att de bildade en vinkel såsom en vanlig getfot. Man uppnådde genom denna anordning den fördelen att slipningen af verktyget i fråga blir lätt, hvilket, såsom bekant, annars är så svårt och som derför gör den vanliga getfoten mindre användbar än eljest vore fallet.

Hofberg i Leipzig har sin nya fabrik utmärkt anordnad. Maskiner göra allt gröfre arbete och äro placerade på nedre bottnen eller i jordvåningen. Den egentliga snickeriverkstaden likaså. Upplag för virket ligger så nära jernvägens spår att aflastningen sker direkt från jernvägsvagnarna, likaså pålastning af färdiga orglar. Torkrummet ligger straxt intill träupplaget och de större maskinerna för träarbete straxt bredvid torkrummet. Det utmärkta i denna anordning framgår af sig sjelf. Alla verkstäder äro stora, ljusa och rymliga. I maskinrummet kommer ljuset från taket, hviket består af flere snedstående fönster. Ljuset blir här mycket väl fördeladt till

alla maskiner och mörka ställen finnas ej. Naturligtvis byggas ej de öfriga verkstadsafdelningarna öfver maskinrummet utan bredvid, vägg i vägg med detta. Hiss förmedlar trafiken mellan de olika afdelningarna. I det större trevåningskomplexet äro sammansättningslokaler (2 våningen), kontorslokal snickeri- & utställningslokal m. m. (1 våningen). 2:dra våningen upptages helt och hållt af sammansättare och stämmare (för de sistnämnda 4 små rum, hvilkas väggar äro beklädda, så att de dämpa ljudet). 3:dje våningen upptages af montörer, af tonlådor och bälgar och vinden användes till lagerrum för orgeldelar m. m. Jordvåningen eller bottenvåningen är apterad till vaktmästarebostad, frukostrum, afklädningsrum, toilettrum och upplag för bränsle o. d.

Värmeledning finnes öfverallt och för limning m. m. som behöfver starkare värme har inrättats särskilda apparater som alltid bibehålla jemn värme.

En sak i denna byggnad fäste min uppmärksamhet särskildt, nämligen alla trappor, hvilka voro gjutna af cement och alla mellanväggar gjutna af någon kalkblandning. Dessutom voro alla jernpelare som understödde taken bemantlade med en dylik komposition.

Oaktadt den ganska stora fabriksrörelse Herr Hofberg bedref utgjordes kontorspersonalen af summa *en* person utom fabrikanten sjelf. När jag tänkte på detta sakförhållande och hvilken arbetsförmåga dessa båda måste besitta, kunde jag icke underlåta att tänka: det är alldeles sjelfklart att den fabriken måste bära sig. Om nu alla hans arbetare äfven äro så qvalificerade bör det ej öfverraska, om fabriken åter utvidgas en vacker dag och om fabrikanten slutar som millionär! Att en energisk och driftig ledare äfven i viss grad rent af smittar sina arbetare är visst. Jag tror på suggesition äfven i detta stycke och har funnit det bekräftadt på flere ställen i Tysklands industriverld. Innan jag slutar min berättelse om iakttagelser vill jag ännu nämna några nyheter på musikinstrumentens område. I Berlin blef jag uppmärksammad på en egendomlig klang hos ett piano. Jag försökte så godt sig göra lät att utforska orsaken och kom till följande resultat. En hammarefabrikant i Dresden, Syhre, har funnit på ett sätt att göra pianon o. d. mera klingande. Han har drifvit en metallplatta så att den blifvit hård och något skålig, upphängt denna öfver anslagsstället för hammaren lätt och ledigt. Denna platta bildar sålunda liksom en andra resonansbotten och förändrar klangfärgen hos pianot eller flygeln samt gör den mera jemn öfver hela klaviaturen.

Tyskarna vänta sig mycket af denna uppfinning. Genom att använda olika metaller tänka de att på något sätt genom en pedal eller dylikt få än den ena plattan än den andra att tjenstgöra, att åstadkomma variationer af flygelns eller pianots ton. Ännu hafva de likväl icke kommit så långt. Många försöka dock. Ett sådant försök var det jag råkade på.

Den i början af min berättelse nämnda orgeln från Amerika var också en nyhet. Det lyckades mig ej under min resa i Tyskland att få se någon sådan orgel, hvarför jag på återresan genom Köpenhamn åter gick till samma ställe, der jag på bortresan sett den. Orgelfabrikanten blef mig gunstig derigenom att jag omtalade, beskref och anskaffade honom fernissor

för s. k. amerikansk polering. Jag fick tillåtelse att skrufva sönder orgeln och bese dess innanrede. Det första jag iakttog var då, att det var en tryckluftorgel men tonerna voro icke som annars i en dylik och ej heller voro de förlagda såsom vanligt.

Tungorna voro hvar och en särskildt, lika som på sugbälgsorglar och insatta som dessa senare uti en längre s. k. tonkil. Tonkilen var betydligt längre än vanligt, ty tonerna voro mer än en half gång bredare än de vanliga, alla stodo på kant och tungorna således i lodrätt läge. Ventilerna lågo inuti tonlådan. Ehuru backarna till hvarje ton voro mycket breda, var ej tungan i samma förhållande bred utan tungorna voro närmast i bredd de förut omtalade breda tungorna, som användas i Tysklands orgelfabriker. Emedan tonerna voro så breda, var ej möjligt att rymma dessa i bredd utan att de längre tonkilarna fingo ganska väsentligt öfverstiga motsvarande klaviatur. Således inträffar ej en ton midt för motsvarande tangent. Denna olägenhet vore afhjelpt med att använda abstraktorer, som lågo under klaviaturen och under tonlådan. Dessa abstraktorer utgjordes af en dubbelarmad häfstång, hvars bortre ända stod i förbindelse med ventilen inuti tonlådan medelst en jerntråd, hvarpå voro lädermuttrar och gängor för dessa. På den främre ändan hvilade en tryckarepinne och på denna tangenten. Klaven justerades således genom de nämnda muttrarnas vridning. Ventilerna voro, såsom lätt kan tänkas, anordnade som en dubbelarmad häfstång i en eller flere rader. Klaven kom till följd deraf att ligga fram längre än vanligt och var anordnad liksom en extra utbyggnad för detta ändamål. Tonkilarna uti orgeln voro anbragta två och två mot hvarandra liksom Æolusstämmor. De voro betäckta likasom dessa och vid forteregistrens andragning öppnades denna betäckning. Öfre och bakre sidan af orgeln voro försedda med spjälluckor, hvilka kunde bringas att öppna eller sluta sig medelst ena knäsvällaren.

Denna fabrikant hade äfven ett instrument, som han kallade *Orchestral piano.* Detta instrument bestod egentligen af två. Det ena ett piano det andra ett litet orgelharmonium. Båda voro byggda på sådant sätt att de kunde ställas tillsammans och kopplas in med hvarandra och spelas ömsesidigt eller båda på en gång (medelst manualkoppel). Orgeln ställdes nämligen inunder framklaviaturen och passade in på denna plats så väl att orgelns klaviaiur kom att ligga såsom hufvudmanualen uti en orgel med två manualer. Genom manualkoppel var det möjligt att spela båda på en gång. En tysk musikdirektör, som hade spelat på detta instument hade blifvit så förtjust öfver detsamma att han gick der och spelade i flere dagar bara för sitt eget nöjes skull. Att instrumentet kunde isärtagas och ställas hvar för sig i skilda rum om man så önskar ansåg fabrikanten vara en särskild förmån.

44) Ciselören **Frans Malmbergs** reseberättelse.

Undertecknad, som af Kongl. Majestät nådigast tilldelats resestipendium för att besöka världsutställningen i Paris, får härmed afgifva följande *berättese.*

För att studera äldre och nyare guldsmeds- och bronsarbeten, har jag, förutom världsutställningen i Paris, därstädes besökt de flesta muséer, såsom Louvre, Cluny, Galiera, Carnavalet, Guimet och Versailles, äfvensom Gewerbemuseet i Hamburg.

De franska guldsmedsarbetena utmärka sig, som vanligt, för en lugn och sansad komposition, företrädesvis i deras älsklingsstilar, Louis XV och XVI, det mest utsökta detaljarbete, den stilenligaste och korrekta modellering, en rikhaltig, omväxlande ytbehandling med ciselörpunsen, samt åtskilliga nya prof, såsom hos firman Christofle, på omväxlande patinering.

De mest framstående firmorna voro: Aucot fils, Boin Taburet, Cardeilhac, Christofle, Coulon, Froment Meurice, Keller fréres, Odiot, Boucheron, Falize frères och Lalique.

Falize hade utfört ett par större arbeten efter modellering af den ryske skulptören Antokolsky, hvaraf det ena var en subskribtionspresent till ryske czaren i och för hans arbete för världsfreden. Boucheron hade, utom en hel del förträffliga silfverarbeten och vackra, dyrbara juvelarbeten, ett större kyrkligt prydnadsföremål, benämndt »Christus Vincit». Pjesen är arbetad af guld, silfver, agat, rubiner, safirer, och brillanter, kolossalt dyrbar. Antagligen 2 à 300 tusen francs. S. k. ny stil såg man ganska litet tillämpade i silfverarbeten, men däremot excellerade juvelerarefirmorna Falize, Lalique och Vever däruti med de mest excentriska och kuriösa broscher, armband, diadem och hängen, bländande och gnistrande af rubiner, smaragder, brillanter m. m. Där funnos ödlor, ormar och fantastiska drakar i starka emaljfärger med juveler samt egendomliga perlformationer, hvaribland den märkvärdigaste var en, hvars ytterkonturer och relief bildade en tämligen snarlik profil af Drottning Viktoria. Den var infattad i en modern ciselerad guldram, som brosch och enligt en bredvid stående uppgift, skulle den ej vara rörd, utan direkt sådan den kommit ur snäckan. Hos Cardeilhac fick jag se en del bägare, vaser och prydnadsföremål i elfenben, släta men med inlagda orneringar i förgylldt silfver, ytterst eleganta och smakfulla arbeten. En hel mängd muséer, såväl inom som utom Frankrike hade för sina samlingar köpt af dessa dyrbara och egendomliga arbeten.

De ryska juvelerarefirmorna intogo ett framstående rum på utställningen, och synnerligast utmärkte sig, framför de öfriga, firman Fabergé genom de utmärktaste arbeten i agat, sibirisk nefrit, kristall och jaspis, monterade i guld, silfver och äkta stenar, till mestadels diamanter. De ryska utställarnes förnämsta arbeten voro annars emaljarbeten, cloisone, kyrkliga attribut och käril, helgontaflor o. d. Beutler i Petersburg hade bland andra kuriösa arbeten en tallrik, på hvilken var uppställd en samling guldsmedsverktyg i miniatyr. Ett konstarbete i sitt slag, men utan ändamål.

De förnämsta arbetena å tyska afdelningen voro äldre arbeten, såsom tvenne ebenholtzskrin, hederspresenter till storhertigen af Baden samt en würtenbergisk prins. Dessa arbeten voro beslagna med dels gjutna figurer, dels reliefer i silfver af den berömda ciselören, Professor Rudolph Maier i Stuttgart. En storartad borduppsats af silfver, brons och skulpteradt trä, en väldig ek, förmodligen Hohenzollernas stamträd, behängd med vapensköldar uppbärande en vas. Bruckman et fils i Heilbronn hade en salsfontän omkring 3 meter hög, af silfver, brons och marmor, ett slags allegorisering och förhärligande af den tyska musiken. Den var ritad af Professor Rietz i Berlin och modellerad af skulptören Ambey, Charlottenburg. Pjäsen stod åsatt ett pris af 180,000 francs. Hermeling, Köln, en större borduppsats, ett af figurer uppburet kristallskepp, med å plåtar drifna, eller möjligen på galvanisk väg åstadkomna reliefer af Rhenborgar och kyrkor samt det hela uppburet af å en platta hvilande figurer, representerande olika kulturella uppgifter. Hofjuvelerare Verner, Berlin utställde en mängd större och mindre arbeten i modern eller s. k. ny stil. Rohloff, Berlin en vinkanna med faun och bockhufvuden. Två kandelabrar Louis XVI, vackert arbete. Goetz, Karlsruhe, en större borduppsats med allegoriska figurer af handel, sjöfart, jordbruk och jagt.

I Österrikes utställning utmärkte sig Waschman, Wien, och ännu mer Mayer fils, för utmärkta ciselerarbeten.

De spanska och italienska arbetena voro tämligen betydelselösa. Italienarne hade några fina filigranarbeten, väl gjorda men dåliga i formen. En spansk utställare, Placido Zuloaga, hade en bordsklocka af trä med beslag och fyllningar i metall, dels drifna, dels inkrusterade och emaljerade; i detalj öfverlägsen, men som helhet medelmåttig. Portugals utställning var ganska underhaltig. Där fanns bland annat en stor bordsprydnad, dåligt utförd, såväl hvad silfverarbetet som ciseleringen beträffar.

Ungerns utställning var däremot mycket god och kan godt mäta sig med Österrikes. Dessutom hade Ungern, i sin stilfullt och förträffligt anordnade paviljong, ett helt museum af gamla utmärkta silfverarbeten, mest kyrksilfver från den Romanska och Götiska perioden, men äfven renaissancearbeten, synnerligast dryckeskärl, drifna och förträffligt ciselerade. Bland annat fanns en kolossal byst af den heliga Stefan, drifvet arbete i silfver.

Englands förnämsta firma, Elkinton i Birmingham och London, lyste visserligen i katalogen med sin närvaro, men jag sökte förgäfves upptäcka den, såväl i paviljongen, där den var anmäld, som i Englands utställning i hallen, den stod ingenstädes att finna. Detta var för mig en stor missräkning, ty jag hade hoppats att få se orginalarbeten af den kanske mest framstående och produktivaste ciselör, som funnits under det gångna århundradet, nämligen Morell Ladeuille. De engelska firmor, som voro representerade, voro af mindre betydelse. Guld- och silfversmedskomp. London hade den största utställningen, allvarliga, duktiga silfverarbeten i äldre engelsk anda, men af mindre konstnärligt värde.

De två stora amerikanska firmorna Gorham i Providence och Newyork samt Tiffany, Newyork, hade mycket stora utställningar och hvar för sig utmärkta arbeten, dock i en smakriktning, som förefaller oss bizarr. Gorham

hade bland annat ett toilettbord med spegel och uppsättning, allt af silfver ganska bra ciseleradt. Hos Tiffany ådrog sig största uppmärksamheten en dryckeskanna, skulpterad i elfenben med silfvermontering. Såväl kanna som beslag voro ornerade med exotiska växter och djur. De amerikanska arbetena hafva mycket af japanskt uti sig, jämte något inhemskt rått och braskande, något visserligen dyrbart och storslaget, men deras smak skulle jag vilja kalla uppkomlingssmak..

Från Belgien upptäckte jag endast Hosemans, Bruxelles, med duktiga arbeten i drifvet silfver, men påträffade vid hemresan, i Antwerpen, firman Anthoni et Wolfers frères, som ej fanns på utställningen, men i sina butikfönster visade en massa storartade och bra utförda arbeten.

Af Holländare voro Haas, ciselör och Kemper, goda utställare.

De skandinaviska länderna voro väl representerade af firmorna Michelsen i Köpenhamn, David Andersen och Tostrup, Kristiania, Hammer, Bergen, Hallberg, Möllenborg, K. Andersson och L. Axelsson, Stockholm. Michelsen hade samlat ihop de Kongl. guld- och silfverbröllopspresenterna. Därutöfver fanns intet nytt, utom några högst moderna, underliga vaser och bägare i silfver efter ritningar af arkitekten Bindes-Böll och målaren Slott-Möller, och, som det tycktes afsiktligt, litet primitivt behandlade. David Andersen hade högst förträffliga saker och Tostrup de vackraste emaljarbeten cloisoné transparent. De svenska guldsmederna synes mig böra intaga sina respektiva hedersrum i den ordning jag förut upprepat dem. Hos de skandinaviska guldsmederna synes mig tekniken stå högst hos David Anderssen.

Af utom europeiska stater, var det egentligen endast Japan, som hade något af högre värde att visa. D. v. s. deras silfverarbeten voro ej af någon större betydelse, men där fanns en stor samling af utomordentligt väl utförda bronsarbeten, vaser och andra kärl, i deras kända stil och dekorationssätt, äfvensom utmärkta prof på deras högt stående emaljeringskonst.

I de särskisda retrospektiva guldsmedsutställningarna, isynnerhet den franska centennarutställningen, kunde man med glädje iakttaga guldsmedskonstens gradvisa uppstigande ur det djupa förfall, i hvilken den på 1840 och 1850 talen befann sig. Bland dessa arbeten märktes en gigantisk bordsprydnad med 2 kandelabrar, utförd hos Christoffle för Napoleon III. Pjäserna hade funnits i den del af Tuillerierna som brändes af kommunarderna och sedermera uppgräfts ur askan. Man får nu se dem i samma skick, som de då befunno sig, nedsvärtade och med delvis bortsmälta partier.

Jag skall nu öfvergå till den afdelning af utställningsföremål, som jag jämte modeartiklar, sätter främst af allt hvad jag sett, nämligen bronsarbetet. Det kan då nästan endast bli tal om den franska afdelningen, ty visserligen fanns ett och annat mycket vackert arbete från andra länder, men de franska arbetena lågo så kolossalt öfver, icke endast kvantitativt, utan lika mycket kvalitativt. Man skulle aldrig kunna tröttna att se på dessa öfverlägset modellerade och lika öfverlägset gjutna och ciselerade arbeten. Bland massan af utställare, hvar och en med förträffliga arbeten, vill jag nämna några af dem jag anser mäst berömvärda, nämligen Blot, Colin, Siot

Decauville, Drouart, Bagesès, alla från Paris, och med de utsöktaste figurala och ornamentala arbeten, modellerade af Paris förnämsta modellörer. Grupper och figurer, kronor, kandelabrar och elektr. ljushållare, statyetter, pendyler och de finaste objets d'art för etageren och toiletten, allt med den vackra, omväxlande patinering, som är de franska bronsfabrikanternas allra starkaste sida och hvilken konsthemlighet afundsjuka utländska konkurenter hafva så svårt att lyckas frånstjäla dem. En fabrikant, Linke, Paris, hade ett kolossalt skåp, ett dito skrifbord, samt ett ur i högt väggfoder med bronsappliseringar. Stora figurer, nästan naturlig storlek, samt orneringar i rococo och Louis XVI, något klumpiga i denna väldiga utstyrsel, men i detalj öfverlägsna, för öfrigt kopior efter äldre arbeten. Flere möbelfabrikanter hade de utsöktaste beslag af brons i sina roccoco och Louis XVI möbler.

Möbelfirmorna Jansen, Perol frères och Millet hade gjort försök med bronsapplikation å möbler i ny stil, hvaruti den förstnämnde syntes mig hafva lyckats bäst. Sarah Bernardt hade några af sina modelleringsarbeten utställda i brons, bland annat en porträttbyst af Victorien Sardou samt några fisk- och algmotiver från Bretagne.

Etablissements metallurgiques, Durenne exponerade större arbeten, grupper och statyer i järn och brons. Den nya Alexandersbron kan ju äfven af dem räknas som utställningsföremål, då dekorationer, figurer och i synnerhet de kolossala helt förgyllda grupperna å entrépylonerna vid bron äro gjutna hos firman Société Val-d'Osne. Dessutom uppträdde en firma Monduit fils med kolossala figurer, icke endast i gjutgods utan äfven drifna i koppar och bly. Union central des arts décoratifs utställde i egen paviljong en samling de utsöktaste arbeten i guld, silfver, tenn, trä m. m. En guldbägare med drifning och emaljerade figurer af Cheret samt arbeten af Rotty Botté, Brateau, Thibault frères och Peureux. Jag fann här ett namn, som jag förgäfves sökt förut, den under 1860 och 1870 talen berömda ciselörfirman Fanière frères. Det var ett litet utsökt fint arbetadt saltkar, en riktig perla i sitt slag. Francis Peureux och Paul Richard, ett par mycket framstående ciselörer, hade utmärkta arbeten, den senare vaser och drifna urboetter, öfverlägset utförda.

I Versailles fanns endast 3 à 4 rum med möbler och konstföremål i metall, från slutet af 1700 och början af 1800-talet.

I Cluny silfver och bronsarbeten från medeltiden och renaissancen.

I Louvremuséet funnos fina silfver- och bronsarbeten, hufvudsakligast från Louis XIV, XV och XVI, bland annat ett fint arbete i drifvet silfver, juvelskrin, som tillhört drottning Anna af Österrike.

I musée Carnavalet, en och annan silfver- och bronspjäs från Napoleons tid samt i musée Guimet äldre och nyare japanska bronser.

Och så till sist Petit Palais, där man har, dels från statens samlingar, men mest ur enskilda samlares collectioner sammanfört de öfverdådigaste arbeten från äldre tider, guld, silfver, brons, emaljer, fajanser, porsliner och möbler. Där finns, bland annat, en pedyl af Gouthière, Louis XVI stil, i s. k. guldbrons, med dufvor till öfverstycke, ett verkligen makalöst arbete, utfördt med en alldeles häpnadsväckande finess. Likaså ett par lampetter Louis XVI, äfven af Gouthière samt kandelabrar af Lorta, Louis XVI.

Äfven ett skåp, som tillhört Marie Antonette, med bronsbeslag, något öfverlastadt grannt, men utmärkt arbete.

Vid jämförelse mellan de olika landen kom jag till det resultatet att, inom det dekorativa metallarbetet, Frankrike fortfarande står främst genom sina arbetens utsökta elegans och smak, genom korrekt och om samvetsgranna studier vittnande modellering, genom den högst uppdrifna tekniska finess de ge åt sina arbeten, hvilket allt är beroende dels af detta lands utmärkta traditioner, dess rikedomar, som kan göra det möjligt att få afsättning för sådana dyrbara, utsökta alster, samt framför allt på folkets goda, medfödda och utvecklade smak.

---

45) Mönsterriterskan **Clara Hahrs** reseberättelse.

Min första erfarenhet vid försöket att studera den så enormt stort tilltagna världsutställningen i Paris, var svårigheten att välja ut just det rätta och det för mig själf nyttigaste. Allt tilldrager sig uppmärksamheten, och man tycker det är ens skyldighet att, om äfven ytligt, söka se så mycket som möjligt däraf, för att sedan vara bättre i stånd att välja ut och göra ett närmare studium af det utvalda. Men veckorna glida bort på ett oroväckande sätt och det verkliga studiet, det lilla, som man har tagit ut af den stora massan, måste sedan kramas ihop i den minsta möjliga tiden. Under det angenäma, men tröttande arbetet att se på all världens härlighet, blir man troligen litet mera allmänbildad, men det tar lång tid, innan man där tillägnar sig någon specialkunskap. Faran af dessa världsutställningar tyckes därför ligga i självfva deras storlek, ty man förlorar sig så lätt i dem och tröttar alldeles ut sig i sin sökan efter att ej förlora något, som man kan ha någon verklig nytta af att se.

Det, för hvilket jag sökt och erhållit resestipendium till världsutställningen i Paris, var studerandet af papperstapeter samt väfda och tryckta stoffer, med ett ord ytmönster. I den stora rikedomen af alla upptänkliga industrier, som voro representerade där, kan man ej påstå, att det var någon särskild rikedom på papperstapeter. Detta i trots af den höga ståndpunkt just denna industrigren har vunnit under slutet af vårt gångna århundrade i de stora kulturländerna. I det franska industripalatset på Esplanade des Invalides äro de största samlingarna häraf exponerade, beroende troligen helt enkelt på, att Frankrike alltid själf behållit de största och bästa utrymmen åt sig. De intressantaste af dessa samlingar finnas på öfre galleriet i ett mindre rum. Där har man nämligen tillfälle att beundra dessinatören R. Ruepps vackra orginalteckningar till tapeter och friser. Det ligger något särskildt franskt öfver dessa mönster, franskt i den bästa bemärkelsen, fastän man på samma gång tydligt skönjer det engelska inflytandet. Färgerna äro glada och älskvärda, man ser i dem mycket hvitt, gult och violett.

Innehållet är stiliserade blommor, men ofta så starkt stiliserade, att de upphöra att hafva karaktär af blommor. Men den starka stiliseringen gör dem blott dubbelt intressanta, ty teckningen är i trots däraf mycket elegant och ledig. Af de utställda mönstren minnes jag särskildt en fris, som i motsats till de öfriga hade en mera naturalistisk hållning. Den verkade likväl mycket dekorativ. Frisen bestod af Iris, en massa iris, som växa på stranden af hafvet, vinden far sakta fram genom blommorna, så att de buga sig helt svagt för att strax därpå åter resa upp sina hufvuden. I förgrunden växa ett annat slags blommor, som bilda en afslutande bård. Det låg verkligen en obeskriflig naturpoesi öfver denna fris, som konstnären fått fram i trots af den mycket enkla färgbehandlingen eller kanske var det just därigenom. En tapet afsedd för en ung flickas rum tilltalade mig äfven mycket genom sin fina enkelhet. Endast hvita liljor, hållna i hvitt och ljusgrönt. Ett oerhördt arbete var nedlagdt på dessa mönster tydligen i ock för utställningen. Hvarje mönster var så många gånger upprepadt, att det bildade en helväggsdekoration, därtill voro de insatta i eleganta ramar, hvilket nog mycket bidrog till den uppmärksamhet de väckte. Alla mönsten voro målade i limfärg. M. R. Ruepp hade äfven en stor samling redan trycka tapeter, hvaraf flere voro särdeles lyckade. Tvenne större samlingar af tryckta cretonner hade man äfven tillfälle att se, men högst få af dem voro något särskildt anmärkningsvärdt, detta sorgliga facktum dock troligen mera beroende på fabriksidkarnes märkvärdiga smak än på M. Ruepps förmåga.

Af de franska tapetfirmorna, som hade utställt på stora galleriet i samma byggnad märkte man särskildt Gillon et fils samt Isidor Leroy. Utom tapeter och friser visade de äfven tryckta väggdekorationer, i hvilka ej någon upprepning af mönstret förekom. Kompositionen bestod då vanligen af ett något stiliseradt landskap med staffage af människor eller djur.

I närheten häraf hade den kända tekniska skolan »Ecole Goerin» sina elevers arbeten utställda. Bland dem såg man flere präktiga exempel på ytmönster, hvilket särskildt tycktes vara skolans specialitet. Några unga damer, tydligen forna elever från denna skola, hade med framgång egnat sig åt tapetindustrien. Särskildt märkte jag mademoiselle Herveighs och Chevrotons namn, några af deras mönster voro både intressanta och vackra.

Af den moderna franska konstindustrien såg man de bästa och vackraste exemplen i de två små rum, där medlemmar af »Union Centrale des Arts decoratifs» hade sina konstskatter utställda. Väggarna i dessa rum voro icke minst vackra. I det ena rummet voro de målade i en skiftande mellanblå färg. Ett utmärkt vackert ytmönster var sedan chabloneradt därpå, som jag vill minnas det, i en gulaktig färgton. Ett annat rum var tapetseradt med enfärgade tapeter, där mönstret framstod mycket svagt. Väggarne voro här afdelade i fält, och hvarje fält hade en smal bård målad rundtomkring samt en bredare fris upptill. Det hela gjorde ett ovanligt och vackert intryck.

Till sist fanns äfven en fransk utställning af Lincrusta Walton. Ursprungligen en engelsk firma har patentet och namnet sedan blifvit sålda till både Frankrike och Tyskland. Trots sin dybarhet kunna dessa tapeter näppe-

ligen kallas riktigt vackra, hufvudsakligen därför, att de nästan alltid grunda sig på imitation. Enligt deras annonser kan man sålunda få imitation af olika skulpterade träslag till salar och hallar, gammalt gyllenläder till salonger, skulpterade arabeskornament till rökrum, fajansplattor till badrum m. m. Materialet är mycket tjock papp, och ornamenten, antingen det är någon slags imitation eller ej, ligga alltid i hög relief på den vanligen med ett lätt ytmönster betäckta botten. Fördelaktigast ter sig detta slag af tapeter, när mönstret är geometriskt. De användas mest i hus af en mera publik karaktär såsom hotell m. m., troligen mera sällan för privata hem. Ännu en annan samling tapeter vill jag påpeka, där botten stod helt anspråkslös och försökte ej vara mera än den verkligen var nämligen papper, men ornamenten stodo såsom sammet.

I det stora industripalatset midt emot, upplåtet för hela den öfriga världens olika industrier, sökte och fann jag äfven tapeter. Väntande att få se mitt lystmäte på vackra tapeter styrde jag först mina steg till den engelska afdelningen, men jag blef bedragen i mina förväntningar, ej därför att det ej fanns ganska vackra sådana, utan därför att jag förut haft tillfälle att se dem i England. Det är två af Londons förnämsta firmor, som här utställa prof på sina tapeter, nämligen Essex & C. och Jeffrey & C. Till Essex ritar den på senare åren mycket populärt vordne arkitekten Paul Voysey och till Jeffrey såsom bekant ofta Walter Crane. Men dessa tapeter äro knappast för någon några nyheter längre, därför att de utom den spridning de vunnit äfven blifvit så kända genom tidskrifter.

Tyskland, hvilket i allt var väl representeradt på utställningen, visade äfven flere intressanta prof på tapetindustrien. I många af de små trefliga interiörerna voro väggarna tapetserade med tapeter, komponerade af professor Eckmann samt utförda hos firman Engelhard i Mannheim. Att professor Eckmann är en af de ledande konstnärerna i Tyskland var ej svårt att se på utställningen. Man kan t. o. m. påstå, att han är den dominerande på hela den tyska afdelningen liksom Mücha är på den österrikiska. Öfverallt såg man arbeten utförda efter hans kompositioner, och om de ej voro hans, hade många likväl samma prägel. Om huru mycket han är en af smakens ledande män vittnar det påståendet: »att han, professor Eckmann är den, som hittat på hela den nya stilen, och sedan har England och hela den öfriga världen endast imiterat honom och hans stil», en åsigt som jag har hört en tysk uttala på fullt allvar. Rättvisan kräfver dock att säga, att det ej var en af de mera bildade, som uttalade denna åsigt. De flesta af hans tapeter äro handtryckta, vanligen på det bästa af alla papper nämligen stoffpapperet, hvilket i hög grad ökar djupheten och mjukheten äfven i färgerna. På resan hem från Paris hade jag nöjet på konstindustriella museet i Hamburg se alla professor Otto Eckmanns tapetmönster. De utmärka sig ej så ofta såsom de bästa engelska genom någon mycket sinnrik komposition, tvärtom många gånger äro idéerna tämligen lösligt nedkastade på papperet, men de göra likväl alltid ett vackert och harmoniskt intryck, beroende på den enkla, osökta kompositionen samt äfven på de särdeles lyckade färgtrycken.

Schweitz och Finland voro sedan de enda länder, som hade några tapeter utställda, men de gingo ej i konstnärligt afseende upp mot de förut nämnda. Finland hade Sandudds tapetaktiebolag, Helsingfors, hvars monter man plötsligt hittade på det ryska utställningsområdet. Den schweitziska firmans specialitet är sanitära tapeter, hvilka kallas Salubra och påstås vara spridda öfver hela världen.

De tryckta cretonner, som jag kunde upptäcka på utställningen voro i vanligaste fall hvarken vackra eller modärna, utan hållna i denna egendomliga cretounestil, som till hälften är rococo och till hälften empire, eller också bestod mönstret endast af löst utkastade blommer. Visserligen funnos några undantag från denna regel. Denna brist förvånade mig så mycket mer, som var och en vet, hvilka verkligt vackra cretonner det ibland finnes att tillgå i handeln, efter mönster många gånger komponerade af framstående konstnärer.

Sidenfabrikationen är otvifvelaktigt en af Frankrikes förnämsta industrier, en industri som fransmännen själfva äfven äro särdeles stolta öfver. I Palais de Commerce på Champ de Mars hade man rikligt tillfälle att studera den i det s. k. »la Centennale de la soierie». Staden Lyon, som nyligen grundlagt ett helt museum uteslutande för sidenfabrikationen från dess egna fabriker, hade sändt dit en synnerligt stor och intressant samling. Museet ståtar med det långa namnet »Musée historique des tissus de la Chambre de Commerce de Lyon», ett namn som åtminstone för utländingar måste vara svårt att komma ihåg. Man hade där tillfälle att se lyonsiden sedan långt tillbaka i tiden, men bäst voro alla skiftande stilar och smakriktningar under det nu gångna århundradet representerade. De ståtligaste och rikaste profven voro vanligen från Napoleons tid.

Inga modärna siden funnos där, utan för att få se dem, fick man åter gå tillbaka till Esplanade des Invalides, som egentligen med ett par undantag var hufvudpunkten för alla konstindustriella studier. Bland nuvarande dessinatörer. som sökt att gifva sidenfabrikationen en konstnärlig prägel, står först och främst M. Felix Aubert. Men han tecknar icke uteslutande för siden och brokader utan äfven för mattor, tapeter m. m. M. Auberts kompositioner har ett starkt engelskt tycke, fastän de äro så personliga för honom. Om man såge dem lösryckta ur sin omgifning, skulle man gifvet taga dem för engelska. Det fins intet franskt i hans konst, med hvilket jag menar något lätt och elegant, lekande såväl i färg som form, de äro tvärtom nästan kärfva i all sin enkelhet och i sin stränga, ornamentala karaktär.

Bland öfriga mera framstående franska dessinatörer må man till sist nämna M. Eugen Monrad och M. Ant. Jovrand. Af M. Monrads hand hade man glädjen att se ett verkligt vackert mönster, utfördt i gobelin, hvilket väckte desto större uppmärksamhet hos mig, som det var ett af de få smakfulla gobelinmönster, jag kunde upptäcka på den franska afdelningen. Det tjänade såsom öfverdrag på soffa och stolar. Motivet var vallmo, och teckningen deraf var synnerligen rik och ståtlig samt hållet i ljusa, eleganta färger.

M. Jovrand hade utom till diverse väfda tyger äfven komponerat

några större flossamattor, hvilka voro ganska vackra och stodo synnerligen bra i färg. Motivet till en af mattorna var hämtadt rakt utifrån naturen, det var nämligen en bit ängsmark med vårblommor och ormbunkar. Trots den skenbara villervallan var mönstret så lagbundet sammankomponeradt, att det hela gaf ett mycket harmoniskt intryck.

Men de vackraste mattorna funnos likväl på österrikiska afdelningen, där Mücha hade komponerat ett par härligt vackra sådana i den för honom så utmärkande och egendomliga stilen. De voro väfda af Gintzkey & Co. Mücha har en förmåga att vända upp och ned på alla föregående föreställningar om harmoni i arrangerandet af ett mönster. Utan den ringaste svårighet kan han placera t. ex. en cirkel eller annan geometrisk figur på sådant ställe, där ingen före honom kunnat drömt om att placera dem, såsom fallet var med en af dessa mattor. I dessa mönster kan man knappast utfundera, hvilket motiv han har följt, men det kan just vara detsamma, ty resultatet är i alla fall bländande. Därtill äro de väfda i i helt enkelt förtjusande färger, blekblått och gult samt en hel del andra färger, som dock ej göra det ringaste väsen af sig utan gå in i samma tonskala och bilda en härlig färgharmoni.

På tyska afdelningen hafva vi professor Eckmann igen med några verkligt vackra mattor, väfda i tyngre och allvarsammare färger än de österrikiska men likväl mycket eleganta på samma gång som de äro hemtrefliga. Det egendomliga med några af dessa mönster är, att de sakna såväl bård som egentligen några härskande linier, men att de likväl göra ett lugnt och ett ganska afmätt intryck. Liksom i Müchas mattor har man äfven här svårt att se det ursprungliga motivet. Dessa båda konstnärers mönsterkompositioner äro ovilkorligen mycket olika hvarandra, men likväl fins där flere likheter. De söka båda slå in på nya, obanade vägar att uttrycka sin konst, och öfvervinna verkligen äfven svårigheterna med en förvånande lätthet. Men det kan likväl vara farliga vägar för andra, mindre genialiskt begåfvade än de, att slå in på, ty skenbart samma vägar föra ej alltid fram till samma resultat. Och ännu har ej den dagen kommit, då en större förmåga med själfständig blick, ej får en hel rad efterföljare och bildar så att säga en hel liten skola för sig.

Dessa oansenliga rader äro blott skildringen af en bråkdel af allt, som fanns af intresse för en mönsterritare att studera på världsutställningen, och det är därtill en ganska ytlig sådan, men eftersom dessa reseberättelser ej kunna vara meningen att vara mycket mer än ett summariskt uppräknande af det förnämsta inom ens närmaste arbetsområde af hvad man iakttagit och sett, slutar jag därför dessa rader med en ödmjuk tacksamhetskänsla till dem, som hafva beredt oss och mig tillfälle att se och uppleva en epok i världshistorien, nämligen världsutställningen i Paris anno 1900.

ANNONSER.

Redovisningsgaranti.

Försäkringsaktiebolaget TRE KRONOR

Hufvudkontor: **10 Vasagatan 10, Stockholm.**

Rikstelefon 5085. Allm. telefon 964.

Lemnar

Redovisningsgaranti

för statens uppbördsmän, kommunens och enskildes kassaförvaltare och andra redovisningsskyldiga mot en premie af $1/2$--3 proc. Tjänstsökande få *löfte* om garanti att bifogas ansökan.

Fördelarne af »Tre Kronors« garanti framför borgen af privatpersoner äro: ***Den anstälde*** stannar ej i tryckande förbindelse till någon och blir ej skyldig till gentjänst af samma slag.

Principalen försäkrar sig om frukterna af sitt arbete och ställer intet däraf på spel genom det förtroende, han visar sin medhjälpare, utan att därför åsidosätta kontrollen.

Den private borgesmannen befrias från risken och anspråken och kan, utan att lämna sin vän eller skyddsling i sticket, hänvisa till »Tre Kronor».

Obs. Bolagets garantibref få, på grund af Kungl. resolution, antagas som fullgod säkerhet för statstjänstemännens uppbörd och ansvar.

De kategorier, som hittills anlitat bolaget om försäkring, äro: landssekreterare, kronofogdar, fängelsedirektörer, försäljare af stämpelpapper, stadsfogdar, länsmän, auktionskommissarier, förvaltare af pensionskassor, banktjänstemän, postmästare, lasarettssysslomän, järnvägs- och telegrafstationsföreståndare, rektorer, kyrkokamrerare, orgelnister, förmyndare, bokhandlare, kassörer, inkasserare, agenter, skeppare, fraktstyrmän, kommissionärer, entreprenörer, vicevärdar, skattmästare i själfhjälpsföreningar och ordnar m. m. d. (G. 92472)

Reform af 1900

är **Allmänna Lifförsäkringsbolagets**

nya inlägg på lifförsäkringsområdet.

Lägre premier, men likväl högre lifförsäkringsbelopp.

Rationellare, mestadels fördelaktigare återköps-, belånings- och fribrefs-värden.

Derhos **lifförsäkras efter** de bästa **äldre metoder.**

I denna äldre afdelning lemnas efter 5 kalenderår goda årliga vinster.

Barnförsäkringar. **Alfa-lifräntor.**

Genast börjande lifräntor.

Allmänna Lifförsäkringsbolaget

i Stockholm, Vasagatan 10. (G 101 472.)

C. A. Lindgren & C:is V.-A.-B.

Stockholm

Rekommenderar ett välsorteradt lager af direkt importerade

väl lagrade **VINER** af de bästa årgångar.

Röda & Hvita Bordeaux-, Bourgogne-, Rhenska, Ungerska, Maderia, Hvita & Röda Oportoviner, Pale & Golden Scherry, Marsala, Champagneviner af de förnämsta märken.

Mousserande Rhenska viner, Cap Constantia, Gammal Malaga, Sherry Moscatel, Malvoizir-Maderia, Muskat Rives Altes & Frontignan, Hvita och Röda Italienska viner.

Italiensk och Fransk Vermouth flera märken, äfvensom Cognac, Arrac, Jamaika-Rumm, Gin, Geneve, Danskt Korn-brännvin, Lysholms Norska Aqvavit N:o 1, John Robertson & Son och John Dewar & Sons utmärkta Whiskies samt de flesta i handeln förekommande

Whiskysorter Franska, Italienska, Holländska,

och

Martinique-Likörer

m. m., m. m.

OBS.! Vår speciella Arrakspunsch

"Medaille d'Or" "Extra dry"

tillverkad af gammal, fin arrak och bästa ingredienser, rekommenderas herrar konsumenter för dess rena, angenäma smak.

Prisbelönt med 25 guldmedaljer och högsta pris.

C. A. Lindgren & C:is V.-A.-B.

Hamngatan 15, Stockholm.

(G. 103 154.)

1:a priset, Guldmedalj vid Malmö utställning 1896.
d:o d:o d:o » Stockholms d:o 1897.
d:o d:o d:o » Paris d:o 1900.

Kosta Glasbruk

(Anlagdt 1742. Ombygdt och utvidgadt 1890—92)

H. M. Konungens Hofleverantör.

Rekommenderar sina prisbelönta tillverkningar af

Kristallserviser, Hushållsglas, Prydnadsglas, Lampglas

i parti och minut

Monogram eller Vapen anbringas.

Utställnings- och Försäljningsmagasin

Allm. Tel. 58 38. **19 Birger Jarlsgatan 19** vid Stureplanen. Rikstel. 10 11.

74 93. Filial: Gustaf Adolfs Torg N:o 10. 27 87.

Obs.! Enda försäljningsmagasin i **Stockholm** för Kosta i parti och minut.

(G. 101 560.)

Olaus Olssons Kolimportaktiebolag

ETABLERAD 1880. Telegrafadress: Kolbolaget. STOCKHOLM

Import och Lager af alla sorters

Stenkol och Cokes.

För uppdrifvande af vår redan stora omsättning på landsorten rekommenderas särskildt våra utmärkta

Vällugnskol,

Best South Yorkshire

Hårda Ångkol

Newkastle Lösa Ångkol
samt våra öfverallt välkända
Maskinkrossade Anthracitkol
i alla efterfrågade krossningar
och
Gasverkscokes
äfvensom dubbelharpade små smideskol.
Westfalisk gjutericokes
m. m., m. m.
Allt till ytterst låga prisnoteringar
f. o. b. eller c. i. f.

Hufvudkontor: **Norra Blasieholmshamnen 5 A.**

Upplag och Ångkrossningsverk: **Värtahamnen.**

Rikstelefon. Allmänna Telefoner.

(G. 103 143.)

MAX SIEVERTS

Fabriks Aktiebolag

Kontor i Stockholm: Brunkebergstorg 2. Fabrik i Sundbyberg.

Tillverkar:

Telefon- & Ringledningstråd

Tråd & Kablar
för Elektriskt ljus

Dubbelledare
för Elektriskt ljus

Dynamotråd

Telefonsnören

Mikrofonsnören

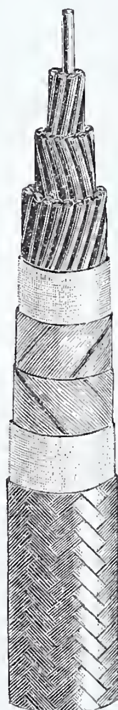
Päronkontaktsnören

m. m.

Åskledarlinor

Telefon- & Ringledningstråd.

Telefon- & Ringledningstråd (dubbel).

Ledningskabel för Elektriskt ljus.

Dubbelledare för Elektriskt ljus.

Telefonsnöre med patenterad ändkontakter.

(G. 101 571.)

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1901.

I.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
WILHELMSSONS BOKTR. A.-B.
1901.

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

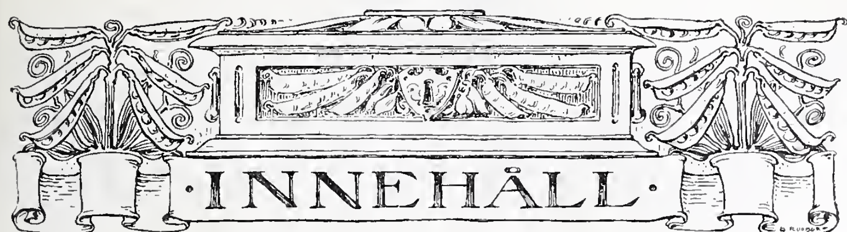
ÅR 1901.

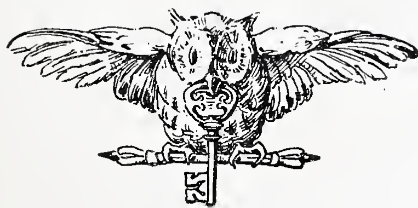
I.

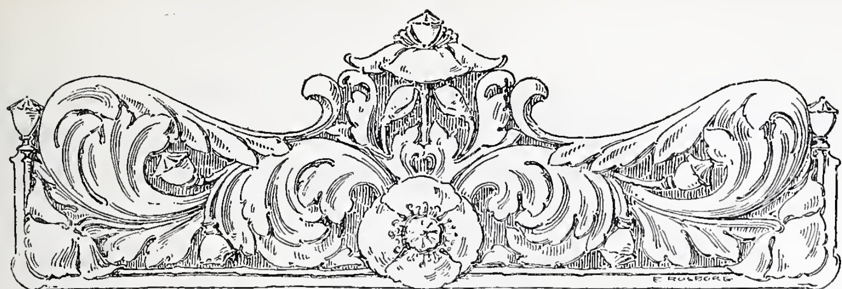
REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
WILHELMSSONS BOKTRYCKERI A.-B.
1901.

·INNEHÅLL·

Om dekorativt metallarbete på Parisutställningen.

Af **Frans Malmberg.**

Om man, vid besök å det gångna årets verldsutställning i Paris, hoppats eller tänkt sig få se och studera några resultat af nyare mekaniska och elektrotekniska metoders användning i guldsmedsyrket, blef man i hög grad besviken. Nyheter af denna art stodo ej att upptäcka, liksom öfver hufvud taget den stora industrien inom facket, d. v. s. sådana produkter som gå ut i massa, nästan alls icke var till finnandes. Den stora franska firman Christofle hade visserligen bakom den franska guldsmedsutställningen, en atelier, der man fick se igång ett par pressar för tillverkning af kuvert eller s. k. »matsilfver», en guillocheringsmaskin af föråldrad konstruktion, som fungerade högst dåligt, och der man konstsvarfvade utställningsminnesbägare och servetringar i nysilfver. Äfvenså hade några estampörer utställt pressade delar och färdiga arbeten i guld och s. k. doublé. Detta var allt af fabrikation, som jag upptäckte och det var ingalunda några nyheter. Med kännedom om isynnerhet de franska fabrikanternas ytterliga försigtighet och hemlighetsfullhet, då det gäller nya metoder och uppfinningar kunde man naturligtvis ej vänta att få se och göra sig tillgodo några extra nya förfaringssätt, men jag hade dock tänkt mig något mera än fallet var. Som exempel på en ytterst långt drifven försigtighet i detta fall vill jag omnämna, att den verldsberömda firman »Renard», som arbetar i tillverkning af gravörsticklar

och reffeljern, (reffeljern äro ett slags små för olika ändamål böjda filar, som användas af stålgravörer och ciselörer) endast bestod af far och son som försågo all verldens gravörer och ciselörer med sina eftersökta, utmärkta verktyg. Och man kunde först på beställning och efter lång tids väntan erhålla hvad man önskade. Det är ju gifvet, att firman kunnat få mångdubbel afsättning, om den ej hemlighållit sina metoder, utan skaffat sig medhjelpare. Ett reffeljern från Renard uppväger i värde 7 tyska, och ännu mera, blir nästan bättre ju längre det användes, allt beroende på ett förträffligt stål, en öfverlägset fin, jemn huggning samt en synnerligen utmärkt härdning. Detta var förhållandet redan år 1889, då jag besökte firman.

»Christus Vincit», större kyrkligt prydnadsföremål från Boucheron.

Om man således inom utställningen icke visade så mycket af hvad som mest göres (hvilket inom parentes sagdt egentligen är det vigtigaste för oss att få se, för att ju kraftigare dess bättre motarbeta en mycket dålig tysk och delvis engelsk fabrikskonkurrens) fick man dess mera se hvad som kan göras, resultat af öfverlägsen teknisk färdighet i verkligt handarbete. Dervid är det ju ciselörernas arbete som i allmänhet spelar största rollen, och de franska ciselörerna visade sig fortfarande stå i främsta ledet. Härtill bidrager deras allvarliga, grundliga utbildning, deras konstnärliga begåfning, deras ytterligt utsträckta arbetsfördelning, som anvisar en 10 à 12 olika specialiteter inom facket och således gör det möjligt för en begåfvad ciselör att inom sin specialitet uppnå den största möjliga skicklighet. Successionsprincipen, som i Frankrike kanske mera än annorstädes hålles i ära, är härvid äfven en faktor. Dessutom, då en fransk »patron» eller mästare, utlemnar en ny modell till ciselering, säger han icke: »Så och så lång tid får ni använda på denna modell, så

och så mycket får den kosta», utan han säger: »Ni får arbeta hur länge ni vill på den, den får kosta hur mycket som helst, endast den blir bra, det bästa ni kan åstadkomma!

Denna praxis är ju i hög grad egnad att uppdrifva den tekniska färdigheten och denna är också uppdrifven till en häpnadsväckande virtuositet, mot hvilken en del yngre, modernt anlagda konstnärer på senare åren starkt reagerat, menande, att anden, innebörden af ett arbete, ett konstverk förlorar på ett för mycket fördjupande i detaljen. Bisaken, om än aldrig så vigtig, blir för mycket hufvudsak. Man fick likväl litet hvarstädes inom utställningen såväl som annorstädes se, hur denna reagens kan slå öfver i ett motsatt fel eller ett för mycket negligerande och vårdslösande af detaljen.

Ciselerad vas med violettfärgad patina, från Christofle.

Under ett sådant sakernas läge har dilettantismen ett stort och vidt fält att frossa på. Vi få nu mera ofta se arbeten utan både ande och smak och dessutom visande att exekutören totalt saknar någon som helst teknisk utbildning, och skulle denna moderna uppfattning bli allmän, komma vi antagligen derhän att tekniken sjunker ned till det primitiva.

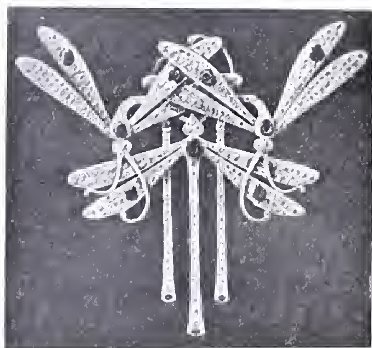
Denna impressionism i skulpturen, i synnerhet då det gäller guldsmedskonst, borde således vara berättigad endast hos den borne konstnären, som har förmåga att, oaktadt ett skisseradt utförande, ingjuta i sitt verk djup, smak och hvad som mest synes åsyftas, stämning.

De franska stilarterna, Roccoco, Louis XVI, ja till och med Kejsarstilen äro högst tacksamma och lämpa sig förträffligt för guldsmedsarbeten. De två förstnämnda äro också fransmännens älsklingsstilar, hvari ingen mäter sig med dem. Man har förebrått dem för konservatism, emedan de icke mera, än fallet är, acceptera den s. k. nya stilen, men då man som de eger dessa egna

stilar, som behärskat världen såsom knappast någon annan, kan man ju ej undra på, att de ej obetingadt öfvergå i det nya.

Den nya stilen har väl uppstått dels genom en sträfvan att frigöra sig från de historiska stilarna, dels genom sökandet efter det originella, men framför allt det nationella. Icke desto mindre synes mig stilen vara i hög grad internationell, ja den har till och med, tror jag, sina djupaste rötter i det östligaste Asien.

Inom franska silfverafdelningen voro arbetena öfvervägande utförda i roccoco och Louis XVI:s stil. Man såg ej många extra praktpjeser, enkom gjorda för utställningen, utan syntes utställningarna mera vara tagna direkt ur butiken och utgörande filialer till affärslokalen, i motsats till en del andra nationers, isynnerhet Tysklands utställning, som intog en nästan enbart representativ karaktär. De franska arbetenas formgifning i tekniskt afseende, eller som vi uttrycka oss, det egentliga silfverarbetet var i de flesta fall det bästa möjliga. Man kan ej i detta afseende komma längre. De utmärka sig i öfrigt för det mest utsökta detaljarbete, den stilenligaste och korrektaste modellering, en ytterst noggrann, uppfinningsrik och omvexlande ytbehandling med ciselörpunsen samt åtskilliga nya prof, företrädesvis hos firman Christofle, på vackra, olikfärgade patineringar. Den gamla firman Odiot, Paris äldsta, den enda som öfverlefvat franska revolutionen, häfdade sitt gamla anseende. Den hade denna gång inga storartade praktpjeser, men då man kom den in på lifvet, — ja, man måste i en del fall använda förstoringsglas, — fick man se de mest öfverdådiga figurala och ornamentala drifningar å små fat, tallrikar, serviser m. m. För öfrigt voro de mest framstående guldsmedsfirmorna: Aucoc-fils, Christofle, Coulon, Falize-frères, Froment Meirice, Boin-Taburet, Boucheron, Cardeilhac, Keller-frère, Lalique och

Smycke i briljanter och safirer, från Vever.

Vever. Falize, en fortsättning af den gamla firman Babst, som bildades i början af 1700-talet, hade utfört ett par större arbeten efter modellering af den ryske skulptören Antokolsky, en högst produktiv konstnär, som hade en stor sal i Konstpalatset för sin egen utställning. Det ena af dessa arbeten var en subskriberad hederspresent till ryske czaren för hans arbete för världsfreden. Boucheron hade, förutom en mängd förträffliga silfverarbeten och vackra, dyrbara juvelarbeten, ett större, monstransartadt kyrkligt prydnadsföremål, benämndt »Christus Vincit». Pjesen är arbetad hufvudsakligen i guld med användning af agat, rubiner, safirer och brilljanter m. m. Den är kanske mera kuriös och dyrbar än egentligen vacker, en beskrifning af densamma torde dock kunna intressera. Det allseende ögat, som synes högst upp är en stor safir, de från ögat utgående strålarnarna äro brilljanter infattade i silfver, under safiren är en banderol af guld med inskrift formad af rosenstenar, derunder är Christus af guld på korset af något finare träslag med Maria vid foten af korset och Johannes och Maria Magdalena på sidorna. Dessa figurer äro alla af guld. Scenen eller figurgruppen hvilar på ett moln af grågrön nefrit, ett slags flinta; uti molnet äro instuckna englahufvud af guld med vingar i brilljanter. Globen är af agat, latituder och longituder äro rosenstenar fattade i silfver. De 12 apostlarne, som bilda en ring rundt globen i höjd med eqvatorn äro af guld, hvar och en omgifven af palmer i brillianter. De af apostlarne som lidit martyrdöden hafva rubiner infattade i midtdelen af sina palmer.

Kam i förgyldt silfver, emaljerade hortensior, från Vever.

Smycke, grön emalj och äkta perlor, från Lalique.

Under apostlarnas fötter löper ett band i guld med inskription i relief, gloriorna kring apostlarnes hufvud äro i brilljanter, den apostel, som synes midt under framsidan af korset är Petrus. Ett moln af nefrit hvarpå globen hvilar bildar öfvergången till det undre partiet. Den centrala gruppen representerar det godas seger öfver det onda eller striden mellan erkeengeln Michael och djefvulen. Båda dessa figurer äro af guld, vingarne äro å den öfre figuren af brilljanter kantade med safirer, å den undre figuren äro äfvenledes vingarna af brilljanter af en brunaktig ton. Klippan, på hvilken figurerna äro placerade, är af något slags mörk stenart. Den bildar en krypta, i hvilken ligger en bok öfver hvilken sväfvar en dufva i brilljanter. På de tre utskjutande hörnen af klippan äro placerade figurer i guld, representerande de tre kristna hufvuddygderna tro, hopp och kärlek. Af dessa håller den, som framställer kärleken å motstående sida ett hjerta i handen, formadt af en rubin med en flamma af brilljanter. Uti insvängningarna i den undre platån, som äfvenledes är af guld, äro drifna de finaste figurframställningar, scener ur Jesu lif. Midtfigurerna äro något slappt modellerade, men utförandet för öfrigt i hög grad förtjenstfullt. Jag vet ej priset å pjesen, men efter det lägsta öfverslag måste den stanna på minst 300,000 frcs.

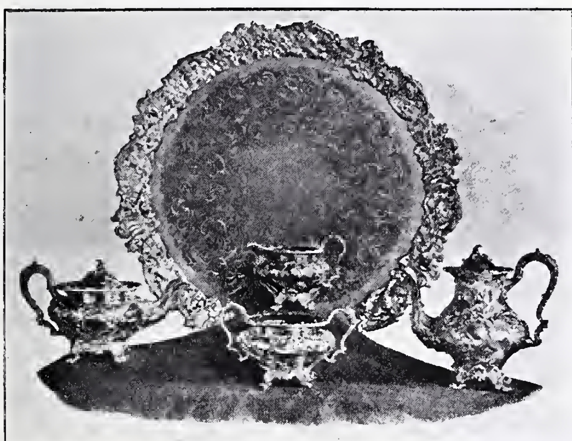

Bordsprydnad, Ludvig XIV stil, från Mayer et Söhne, Österrike.

Cardeilhac hade bland massor af utställda föremål en hel del bägare, vaser och andra prydnadskärl i vackra former i elfenben helt släta, men med inlagda orneringar i förgyldt silfver. En hel del museer såväl inom som utom Frankrike hade köpt af dessa arbeten. Jag såg äfven namnet Bögh för museet i Bergen.

Christofle hade en mycket stor utställning. Kaffe- och téserviser, kandelabrar, vaser och kuvertsilfver. Mycken uppmärksamhet

gjorde en stor téservis, helt förgylld, Ludvig XIV:s stil, och, som jag förut nämnt, excellerade denna firma i vackra patineringar. Juvelerarfirmorna Falize, Lalique och Vever voro de som mest tillämpat ny stil i sina arbeten, de mest excentriska och kuriösa broscher, armband, diadem och hängen, gnistrande af rubiner, smaragder och brilljanter. Der funnos ödlor, ormar och fantastiska drakar i starka emaljfärger med juveler, nästan naturalistiska växt- och algmotiv. — Bland en del egendomliga perlformationer märktes en, hvars ytterkontur och relief bildade en tämligen snarlik profil af drottning

Kaffe- och teservis, från Guld- och silfversmedskompaniet, London.

Victoria, den var infattad i en guldram som brosch. Enligt en bredvid stående uppgift skulle den ej vara på något sätt upphjelpt eller förbättrad, utan vara i samma tillstånd som den förefunnits i musslan.

Som jag förut nämnt, intog Tyskland en mera representativ ståndpunkt och syntes ej hafva anlagt sin utställning på affär. Hufvudsakligen hade sammanförts äldre arbeten, en hel del praktpjeser, bland hvilka märktes tvenne ebenholz-skrin, hvaraf det ena var en hederspresent till nuvarande storhertigen af Baden. De voro beslagna med dels gjutna, dels drifna reliefer i silfver, äfven porträtt, ciselerade af den framstående ciselören professor Rudolp Maier i Stuttgart, numera i Karlsruhe. Firman Bruckman & fils i Heilbronn utställde en stor

salsfontän öfver 2 meter hög af silfver, brons och marmor, ett slags allegorisering och förherrligande af den tyska musiken. Richard Wagners porträtt i relief hade äfven fått en plats å densamma. Ritad af prof. Rietz i Berlin, modellerad af skulptör Amberg, Charlottenburg. Pjesen stod åsatt ett pris af 180,000 frcs.

Hermeling i Köln hade en större borduppsats, ett af figurer uppburet kristallskepp, med drifna eller möjligen på galvanisk väg åstadkomna reliefer af Rhenborgar och kyrkor kring foten, det hela uppburet af å en platå hvilande figurer, representerande olika kulturella uppgifter.

Spegelbord och toilettuppsats af silfver, hufvudform rococco, detaljerna moderna.

Hofjuvelerar Werner, Berlin, utställde en del större och mindre arbeten i ny stil. Hofjuvelerar Friedländer, som vid utställningen i Berlin 1896 utställde en större servis bestående af bordsprydnad, kandelabrar, skålar, fat m. m. (jag tror modellerade af Begas) utförda för Ferdinands af Bulgarien räkning, visade här en jardinière, ej vidare märkvärdig. — Rohloff, Berlin hade en mycket vacker vinkanna samt 2 kandelabrar, Ludvig XIV:s stil, bra gjorda. Goetz, Karlsruhe en större bordsprydnad med allegoriska figurer framställande handel, sjöfart, jordbruk och jagt.

Af Münchenerarbeten minnes jag särskildt en »Välkomma», en kollosal bägare i götisk stil i hufvudform och byggnad liknande den bekanta Engsöbägaren. Ett vackert arbete, men likväl saknande den medeltidsstämning, som jag anser borde förefinnas. Den var utförd för tyska riksdagshusets räkning af Fritz von Miller. — Hos firman Steinicken & Lohr äfvenledes i München, som utställde en del arbeten i starkt prononcerad ny stil, märktes företrädesvis en stor förgylld téservis med bricka i silfver, ebenholz och glas, högst modern.

I Österrikes utställning utmärkte sig Wachman, Wien, men

annu mera Mayer & Söhne för goda ciselörarbeten. — Den ungerska utställningen var mycket god och kunde godt mäta sig med Österrikes. Dessutom hade Ungern i sin villa ett helt museum af gamla utmärkta silfverarbeten, mest kyrksilfver från den romanska och götiska perioden, men äfven renaissancearbeten, synnerligast dryckeskärl, drifna och förträffligt ciselerade. Bland annat fanns en kollossal byst af den helige Stephan, drifvet och ciseleradt arbete.

2 skålar och en vas, efter ritningar af ark. Bindesböll, från Michelsen, Köpenhamn.

Englands förnämsta firma, Elkinton i Birmingham och London hade endast ett bord i paviljongen, kopieradt efter dylika från Knole och Windsor i drottning Annas stil. Jag hade hoppats få se originalarbeten af den hos firman anställde, kanske mest framstående och produktivaste ciselör som funnits under det gångna århundradet, nämligen den från Frankrike utgångne Morell Ladeville. Vid utställningen i Stockholm 1897 fick man se förträffligt utförda reproduktioner efter en hel del sköldar, fat och andra väggprydnader, drifna af Morell Ladeville, dessa reproduktioner voro gjorda af ingeniör von Segebaden, Getinge och Mostorp.

Af de engelska firmor, som voro representerade, hade guld- och silfversmedskompaniet i London den största utställningen, till stor del i äldre engelsk anda och omplanterade franska stilarter. Det var tunga arbeten, saknande den franska gracen och af mindre konstnärligt värde, för öfrigt ganska lifligt påminnande om det före nysilfret gängse pläterarbetet och britanniametallen. Englands guldsmedskonst syntes, att döma af utställningen, ej fått samma moderna utveckling som dess möbelkonst. För öfrigt voro arbetena visserligen gediget och bra utförda.

De två amerikanska firmorna, Gorham i Providence och Newyork samt Tiffany, Newyork, hade båda mycket stora utställningar och hvar för sig utmärkta arbeten, dock i en smakriktning, som förefaller mig minst sagdt bisarr, orolig och öfverlastad. Från Gorham är jag i tillfälle att kunna visa en större toiletteuppsats med spegelbord och hel uppsättning af silfver, mycket bra arbetad, synnerligast ciseleringen, som är flott och kraftigt utförd. Hos Tiffany ådrog sig största uppmärksamheten en större dryckeskanna, väl en half meter hög, skulpterad i elfenben med silfvermontering. Såväl kanna som

Milieu de table, uppgräfd ur ruinerna efter Tuilleriernas brand, från Christofle.

beslag voro ornerade med exotiska djur och växter, helt naturalistiska. Äfven förekom en större spegel, en s. k. Psyche i någon märkvärdig amerikansk bearbetning af kejsarstilen. — De amerikanska arbetena hade mycket af japanskt uti sig. Något, visserligen dyrbart och storslaget, men tillika inhemskt rått och braskande, jag skulle vilja kalla det uppkomlingssmak.

I ryska afdelningen utmärkte sig framför alla öfriga utställare, den från Stockholmsutställningen kända hofjuvelerarfirman Fabergé från Petersburg genom de utmärktaste arbeten, företrädesvis objets d'art och kuriosa, högst kuriösa, i agat, siberisk nephrit, kristall, jaspis, med äkta fransk finess monterade i guld, silfver och äkta stenar, till mesta delen diamanter. De ryska utställarnas förnämsta arbeten voro annars emaljarbeten (email cloisonné) mest kyrkliga attribut och käril, helgontaflor o. d. Öfver alla dessa arbeten låg en

egendomlig slavisk, att icke säga barbarisk anda, som verkar nedslående. Här, liksom i den franska afdelningen hade man tagit sig för att en miniature kopiera byggnadsverk. Härstädes en bysantinsk kyrka, i den franska afdelningen Börsen i Paris. Den franska firman »Maison» hade dock slösat betydligt mera arbete, omsorg och finess å börspalatset, som var högst 25 cm högt.

Italienarne utställde några fina filigranarbeten, väl gjorda men dåliga i form. En utställare, Amodio i Neapel hade några mycket vackra kopior af äldre arbeten från italienska museer.

Dryckeskanna från Tiffany.

En spansk utställare, Placido Zulsaga hade ett konsolur i trä med beslag och fyllningar i metall, dels drifna, dels inkrusterade och emaljerade; i detalj öfverlägset arbete, men som helhet ganska klent. Den spanska guldsmedsutställningen var för öfrigt medelmåttig, men ännu mer den portugisiska, som var rent underhaltig. Der fanns bland alla andra sämre arbeten en mycket stor bordsprydnad, i hög grad pretentiös, men i högsta grad dåligt utförd, såväl hvad silfverarbete som ciselering beträffar.

Af belgare såg jag endast Hooseman, Bruxelles, med duktiga arbeten i drifvet silfver, men påträffade under hemresan i Antwerpen firman Antoni et Wolfers frères, som ej fanns på utställningen, men i sina butikfönster visade en massa storartade, utmärkta arbeten.

Af holländare utställde Beegeer, Utrecht, en vacker, etsad och ciselerad kaffeservis. För öfrigt hade Kemper och ciselören Haas goda utställningar.

De skandinaviska länderna voro mycket väl representerade. Sverige af firmorna Hallberg, i svenska paviljongen, hufvudsakligast med de kgl. jubileumspresenterna; Möllenborg med en del saker från utställningen 1897, jemte ett par vackra kandelabrar, Ludvig XVI:s

stil, en dyrbart monterad nautilussnäcka med figurer modellerade af Otto Strandman; K. Andersson, äfvenledes några arbeten från 1897 års utställning samt dessutom ett urfoder, ganska vackert, med figurer modellerade af skulptören Carl Anderson. Den yngsta firman, L. Axelsson var ju, ehuru med ganska goda saker, gifvetvis den svagaste.

Norges utställare voro David Andersen och Tostrup, Kristiania, Olsen och Hammar, Bergen. Om David Andersens utställning kan sägas, liksom om flertalet franska utställare, att här syntes intet vara gjordt specielt för utställning. De flesta arbeten voro egna, originella modeller med gedigen teknik och med ett äkta franskt fini. Tostrup hade de utsöktaste små kärl, vaser, dosor m. m. i email cloisonné translucide. Hans arbeten af detta slag öfverträffade t. o. m. D. Andersens, och en tysk konstkritiker, Walter Gensell, anser att de kunna ställas i jembredd med den berömde franske artisten och emaljören Thesmars arbeten i samma genre. Olsen och Hammer i Bergen hade goda utställningar, hufvudsakligen hvad som sågs i Stockholm 1897.

»Middag på fältet», jardinère modellerad af Laroux, utförd hos bronsfabr. Houdebine.

Michelsen i Köpenhamn hade samlat ihop de kongl. guld- och silfverbröllopspresenterna och förutom några högst moderna vaser och bägare i silfver efter ritningar af arkitekten Bindesböll och målaren Slott-Möller, fanns intet nytt. Dessa senare arbeten tycktes afsigtligt vara något primitivt behandlade.

Jag har vid åtskilliga tillfällen hört sägas, att Sverige, i motsats till våra grannar i Norge och Danmark skulle sakna nationell stil, och det är ju sannt. Men hvad norrmännen vidkommer hafva de, kanske med någon inhemsk tillsats, införlifvat en keltisk, irisk, romansk stil. Det är det enda nationella jag hos dem upptäckt, och i hvad

som angår guldsmedsarbeten ha de t. o. m. fått en betydlig tillsats af tyskt manér, antagligen genom tyska ciselörer. Stilen har dock århundradens häfd. — Hos danskarna har jag lika litet kunnat upptäcka något nationellt. De ha mycket lyckligt och kanske på ett för dem säreget sätt tillämpat japanskt dekorationssätt i sin keramik, som återigen går igen i deras guldsmedskonst, hvilken till stor del representeras af firman Michelsen, beroende kanske, därpå att Michelsens verkmästare och ritare, bildhuggaren Henriksen förut varit modellör vid kgl. porslinsfabriken.

Servis i stil »regence».

De skandinaviska ländernas utställningar intogo för öfrigt en hedrande ställning, t. o. m. framför en del större staters.

I den franska centralutställningen af guldsmedsarbeten märktes en stor gigantisk milieu de table föreställande en genie som bekransar det fredliga arbetet och krigarbragden, jemte en del allegoriska figurer. Denna pjes blef efter Tuilleriernas brand under kommunen, uppgräfd ur ruinerna och stod der nu som ett slags historiskt monument i sin svarta färg och sina delvis smälta figurpartier. Den är ritad och modellerad af Gilbert och ger mig därför anledning att antaga, att den var hufvudpjesen uti den beryktade servis, som för Napoleon III:s räkning utfördes hos firman Christofle. Nämnde Gilbert hade nämligen som ledare tillsamman med en hel mängd unga, framstående skulptörer och ciselörer, däribland bröderna Fanière och Diomed, ritat och modellerat modeller till denna servis,

uppgående till bortåt 200 pjeser. Den kostade öfver 1,300,000 frcs, fastän den endast var utförd i försilfrad messing. Man hade räknat ut, att den säkrare skulle kunna bevaras för efterverlden och att den ej, vid en möjligen blifvande omhvälfning, skulle fresta någon till att smälta ned densamma, om den utfördes i denna simpla, billiga metall. Jag antar att denna, den största pjesen, bättre kunnat motstå elden än de öfriga mindre pjeserna. Antingen nu servisen smält ner vid branden eller icke, vet man ej, faktiskt är, att hvarje spår af den försvunnit. Den har antagligen icke undgått det öde, för hvilket man ville skydda densamma. Den utgör rent af en illustration till andra kejsardömet, yttre prakt och ståt, men utan inre värde och en ände med förskräckelse. — Man kunde inom centenalutställningen för öfrigt med glädje konstatera guldsmedskonstens kraftiga uppblomstring ur dess förfall under och efter restaurationen.

Chokoladkanna i stil »regence».

L'Union central des arts decoratifs, en förening af artister på det skulpturala området, utställde i egen paviljong en samling af de utsöktaste arbeten i guld, silfver, brons tenn, elfenben, trä m. m. En guldbägare med drifna figurer och emaljering, ytterst fint, smakfullt och väl utförd af Cheret; arbeten af Roty, medaljgravören, som briljerade med sin öfverlägsna talang uti så alldagliga saker som skedar och gafflar; namn sådana som Botté, Brateau, Thiebault frères, Francis Peureux m. fl. bidrogo att göra denna utställning till en af de intressantaste. Jag fann här ett namn, som jag förut sökt förgäfves, den under 60-, 70- och 80-talen berömda ciselörfirman Fanières frères, som utställt ett helt litet, öfverdådigt fint arbetadt saltkar, en perla i sitt slag. Ciselören Francis Peureux syntes vid denna utställning intaga första hedersrummet bland ciselörer. Paul Richard hade äfven, å annan plats, utmärkta arbeten. Vaser, drifna guldurboetter med de finaste figurframställningar i roccoco och Louis XVI-tidens anda.

Det franska fonderie och bronsarbetet syntes fortfarande intaga den förnämsta platsen på detta område. Visst fanns ett och annat vackert arbete äfven från andra länder, af hvilka Japan intog en framstående ställning genom utmärkta arbeten i dess kända stil, men den franska afdelningen var kollossalt öfverlägsen såväl qvanti- som som qvalitativt. Man skulle aldrig kunna tröttna att se på dessa öfverlägset modellerade och lika öfverlägset gjutna och ciselerade arbeten. Bland massan af utställare vill jag i främsta rummet nämna Barbedienne, Blot, Baguis, Colin, Drouart och Siot-Decauville, alla från Paris och uppträdande med de utsöktaste figurala och ornamentala arbeten, modellerade till stor del af Paris' förnämsta modellörer, bland hvilka Falguière, Cheret och Rodin. Grupper och figurer, kronor, kandelabrar och elektriska ljushållare, statyetter, pendyler och de finaste objets d'art för étagèren och toiletten, allt med den vackra omvexlande patinering, som är de franska bronsfabrikanternas allra starkaste sida. Den slanka, nakna såväl som klädda, qvinnofiguren, som Wallgren infört i skulpturen, och som synes vara inspirerad af Sarah Bernardt, tycktes vara mycket en vogue, isynnerhet som elektrisk ljushållare. Bland utställare af bronsarbeten var äfven skådespelerskan Sarah Bernardt. Hon hade en monter med bronsafgjut ningar efter en del af sina modelleringar. En byst af Victorien Sardou, han som genom sina pjeser och de roller han skrifvit enkom för henne, bidragit till hennes verldsrykte; dessutom några underliga högst moderna föremål efter fisk- och algmotiv från Bretagne. Emellertid synes Sarah vara en ganska styf modellör. Hon fick redan på salongen 1875 Mention honorable, och är elev af Mathieu Meusnier. — Uti franska möbelutställningen förekom å en hel mängd möbler de finaste beslag, synnerligast i Ludvig XVI:s stil. Bland andra hade en fabrikant Linke ett kollossalt skrifbord med bronsbeslag, ornament och figurer. Priset å bordet var en oerhörd summa, 175,000 francs.

»De tre gracerna», pendyl af Falconet.

Etablissement metallurgique Durennes utställde en mängd större arbeten, grupper och statyer i jern och brons. Alexanderbron var för dem ett stort utställningsföremål, då dekorationer och grupper å densamma voro gjutna hos firman samt tvenne af de stora helt förgyllda bronsgrupperna å entrépylonerna till bron. De två öfriga pylongrupperna voro från firman Val d'Osne. — Dessutom uppträdde en firma Monduit fils med kollossala figurer, icke endast i gjutgods utan äfven drifna i koppar och bly.

Af arbeten i tenn voro Charpentiers och Brateaus utställningar de bästa. Den senare med ytterst fint och känsligt modellerade växtmotiv å sina bägare, vaser och fat, som till mestadels äro utförda med en teknik, som möjliggör en vidsträckt reproduktion. Arbetena äro nemligen till största delen gjutna i s. k. coquillform, en negativ form i messing eller brons. Ju bättre modellen är i uppfinning och modellering, ju bättre formen är gjuten och ciselerad, dess bättre blir den positiva afgjutningen, som ej undergår någon annan retouche än möjligen en öfverhjelpning vid gjutskarfvarna der sådana finnas, samt svarfning af släta partier. Sist tillkommer patinering. Jag vill på det varmaste rekommendera tekniken åt hrr tenngjutare. Den är naturligtvis både känd och använd, men man tänker nog ej på att förskaffa sig sådana formar af mera konstnärligt värde. Vi sakna ju ej numera vare sig ritare, modellörer eller ciselörer blott man ej spar på utgifterna. Sådana formar bli dyra, men de skola snart betala sig.

I den retrospektiva utställningen i Petit Palais hade man dels från statens samlingar, dels från kyrkor, museer och enskilda samlares kollektioner utsökt och sammanfört det bästa som står till att finna af äldre franska konstarbeten, såsom gobeliner, arbeten i guld, silfver, brons, emaljer, fajanser, porsliner, möbler m. m. Profana, äldre franska silfver- och guldarbeten kunna ju gifvetvis ej vara så talrika, då till och med den praktälskande Ludvig den 14 i penningnöd 1689 lät konfiskera och nedsmälta till myntning massor af guld och silfverarbeten. Kyrkans silfver vågade han sig dock ej på. Ett århundrade senare drog franska revolutionen försorg om att för-

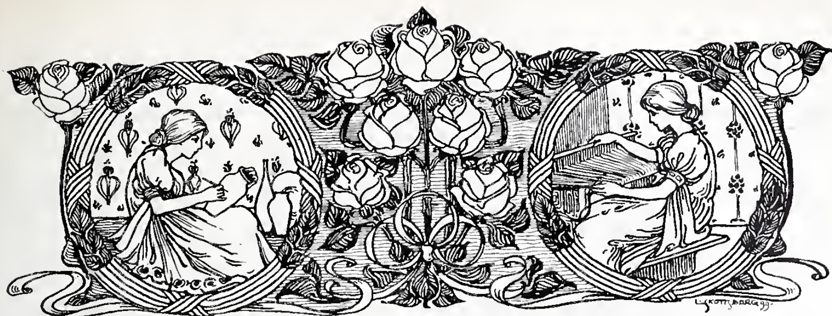
störa en stor del af det, som tillkommit under mellantiden. — Dock fanns ju ett och annat arbete från 1600- och 1700-talen. Deremot fanns en utsökt samling bronsarbeten från Ludvig den 15:s och Ludvig den 16:s tid, hvaribland må nämnas en pendule, s. k. guldbrons af Gouthière, ett öfverdådigt ciselörarbete, utfördt med en enastående finess; likaledes lampetter i samma stil af densamme. Skada att jag lika litet förmår förevisa dem som beskrifva dem. En pendule, som i sommar låtit mycket tala om sig: »De tre gracerna» af Falconet torde hafva sitt intresse ehuru bronsen uti densamma spelar en obetydlig roll, den är hufvudsakligen af marmor. Den köptes på en konstauktion 1881 af en enskild person för 101,000 frcs och skänktes till Louvremuseet. I somras lär en engelsman bjudit 1 million för densamma; enligt en fransk tidskrifts utsago skulle priset genom tvenne öfverbjudande konkurrenter sprungit upp till 8 mill., tidskriften vill dock ej ansvara för sanningen af detta rykte.

Till sist några ord om de med silfver öfverdragna messings- och nickelarbeten, som gå under namn af nysilfver. — Christofle i Paris och Krupp eller Berndorferfabriken i Wien äro tvifvelsutan de största tillverkarna af bästa slag utaf nysilfverarbeten. Berndorferfabriken hade en mycket stor utställning af såväl silfver som nysilfver, deremot kunde jag ej upptäcka något nysilfver i Christofles utställning. Den senare firmans fabrikat äro dock helt säkert de bästa, som förekomma i marknaden, såväl hvad modellernas smakfullhet och elegans beträffar, som på grund af arbetets och försilfringens soliditet. Det är dock mycket dyrt, från 50 ja i vissa fall ända till ett par hundra procent dyrare än hos oss. — Af de nysilfverarbeten af många slag, som jag såg inom som utom utställningen, fann jag inga sådana rysligheter som de en del, synnerligast tyska fabrikanter kunna föra ut i marknaden, och som vi här i Sverige i vissa fall, för konkurrensens skull, nödgas efterapa och om möjligt förbättra. Soliditen kan man ju föreställa sig då arbeten kunna förekomma der *en* del är af messing, en *del* af tenn och till och med zinkpartier kunna förekomma å samma pjes med tennlöd-

ningar och tunn, dålig försilfring. Sådana arbeten utbjudas och säljas för nysilfver.

Jag slutar med en förhoppning, att vi mer och mer måtte lyckas utestänga denna dåliga, smakfördärfvande konkurrens, och icke endast på detta område utan öfverallt der epitetet »Billig und schlecht» kan tillämpas. För att detta skall kunna lyckas, fordras i främsta rummet en höjning af den allmänna smaknivån, som gunås är mycket låg, men det kraftiga arbete till ett bättre, som numera litet hvarstädes inom landet och på alla möjliga områden pågår, borgar för en stigande bättre smakuppfattning hos vårt folk.

Intryck af modern Engelsk inredningskonst.

Af

L. I. Wahlman.

Ingenting nytt under solen är ju en sanning, som blir allt sannare ju mer man uppfinner och upptäcker. Den sanningen är således relativ. Lyckligtvis för nyhetsmakare i allmänhet lyckligtvis för dem, som älska att ega i sitt hem något »noch nie Dagewesenes,» d. v. s. något af sig *sjelfva* eller af den i hvilkens hand de lemna sin hemtrefnad. Således hvad nytt? Hvad nytt i hemmen på hemmens ö, det hafomflutna England. Länge ha vi hört och sett, att där fins s. k. comfort, att där dessutom bland annan konst fins ny, frisk, applicerad konst. *Ny,* därför att konsten ej på länge synts till, om den ock charlatanmässigt utbasunats, där den i grunden icke fans. *Frisk,* därför att den hade sin rot i ärliga människors verkliga skönhetslängtan, icke utgick ur skolade estetikers sollösa hjärnceller. Detta förhållande har varit länge. Åtrå efter comfort har alltid funnits hos engelsmännen, förresten hos de folk hos hvilka ordet *hem* och känslan *hemkärlek* ej äro döda. Ja, låt oss säga, den har nog ock funnits kvar äfven hos oss svenskar, om ej i staden, så på bygden, om ej i allmänhet så hos verkliga »gammaldags» menniskor. Detta konstnärliga »nya» från England, det är oftast baseradt på det gamla, engelsmännens hemkärlek har pietetsfullt kvarhållit mycket af det goda från flydda

tider, medan vi bemödade oss att icke se dess värde, ehuru vi älska det. Nyss vaknade vi ur vår lilla blund. Raskt inttränga de »nya» ideerna, lika raskt som våra granna liljor, sol- och stockrosor komma till heders igen, innan de vissnat framför bondens stuga. Så raskt t. o. m. att man nu med en viss nyfiken scepticism kan fråga den konstnärlige renselmannen: Hvad nytt från England? Ja *en* sak är ännu ny för oss. I en sak famla vi ännu och veta ej åter eller fram. Hemmet i städerna. Hvad skola vi göra med det?

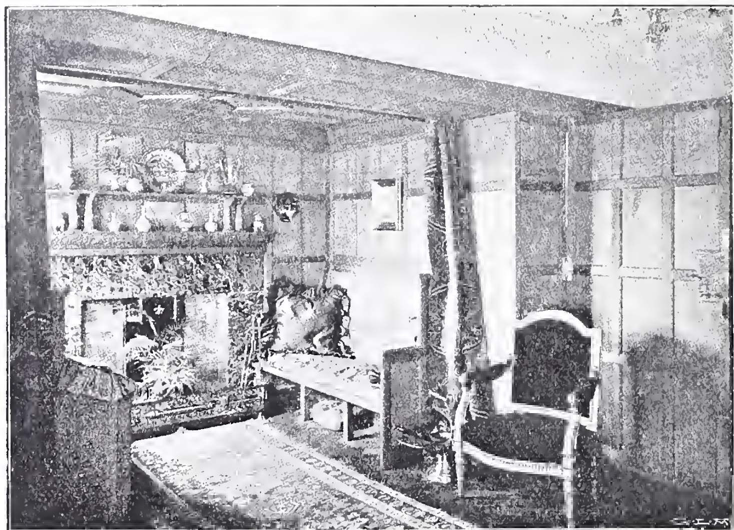

Fig. 1. En engelsk spisvrå.

Kring det rökiga, London finnas hem. Ja i den stora svarta staden finnas många tusen verkliga hem. Där fins t. o. m. hem för ungkarlar, exempelvis det underliga Grays Inn, förr i verlden advokaternas litet hemska hålor, nu till stor del konstnärernas relativt fridlysta område, dit de flyttat Cambridge- och Oxfordsminnena samlade i de vida mörkgrå quadranglerna med de lysande blommorna utanför fönsterna. Ditin kommer man endast genom svårupptäckta porthvalf och bakvägar från Citys mest bullrande gator. Ja det är hemligheten med London-stadens hem. De draga sig tillbaka resolut — och lyckas göra det. (Fig. 1.) Isquare anläggningen, denna gatornas utvidgning till oaser, tillbakadragningen från affärsgatorna, hygienen,

eganderätten och den därmed följande konstnärligheten ligger kort sagdt hela skilnaden, den stora vigtiga, mellan ett svenskt och ett engelskt stads-hem. Ja nog ha våra stockholmshem länge laborerat med engelsk stil i möbler, i mattor, tapeter och gardiner, men någon engelsk *stil* blir det inte af, den ligger i principen, i smaken för *verklig* comfort. Engelsk stil blir ett tomt ord, där engelsk afskildhet icke fins. Ytterligare ökad vantrefnad medföra de främmande formerna, därför att de äro omplanterade utan föregående skolning i en jordmån som ej passar dem. Nej må vi *se* hvad som är olikheter och taga fasta därpå, att vi icke i vårt kära hemland införa ännu en ny utländsk *stil* på hvilken våra allmogekonstnärer män och kvinnor — få arbeta sig trötta, att incorporera med svenskt kynne, medan smakråden gå vidare, pekande finger åt det »gamla», »fula», etc., som *dessa* med ärligt arbete omsider kunna kalla sitt. Det nya i detaljer jag nu går att framdraga ur minnet och fickboken är — jag betonar det — icke vår egendom på hvilken vi utan vidare kunna lägga vantarna — det är engelsmännens och bör respekteras, som »andras egendom».

Jag hade att studera ett väldigt fält: konsten i hemmet och fann snart, att jag för att medhinna *något* måste begränsa mitt sätt att se. Jag bestämde mig därför för hvad som närmast låg för mig: Arkitekten-dekoratörens, icke leverantörens område — och gör därför icke anspråk på annat än att ha *sett resultat* och kunna ge anvisning på deras källa.

För att uppsöka det »modernaste» i hela dess fraicheur vände jag mig först till de sins emellan konkurrerande stora möblerings-firmorna i London. Jag gjorde därvid den iakttagelsen, att de alla hafva sina specialiteter, sin egen smakriktning, att de måste vara ovanligt personligt och äfven konstnärligt ledda. *Morris & Comp.* lefde ett stilla pietetsfullt lif på den afdöde store konstnärens principer, ja t. o. m. mönster; de påstodo sig åtminstone endast *reproducera honom.* Och jag undrar ej på, om de ännu länge skola ha en stor kundkrets. För många blir han väl ännu länge en bekantskap att göra, många lefva till döddagar inom hans trollkrets; den verkligt

konstnärlige, om modern, om gammaldags, skall i alla tider skatta sig lycklig att ega verk af hans hand. Dessa *tapeter*, som äfven vi fått lära känna, och som gifvit mången en ny syn på detta enkla och billiga behandlande af de neutrala ytorna i ett rum, dessa *vägg-bonader* och *mattor* som blifva minnesmärken, dessa tyger, dessa möbler med deras vackra lasyrer och inläggningar, dessa böcker som brutit med de okonstnärliga traditionerna, och som kunna bli *öfverglänsta,* men aldrig bättre gjorda. De komma alltid att *eftersträfvas* så länge denna af honom grundade smakæra varar, de komma att *samlas* sedan. Därför nämner jag först detta Morris firmanamn som inledning till de följande, som i grunden lefva på hans principer, för att återkomma till Morris i sammanhang med några nedan nämda arbeten af honom.

Fig. 2. Väfd tapet af Morris efter kortong af Burne Jones.

Innan jag går vidare ber jag få betona det värde, som ligger i det gamla i lyxens tid för lyx ansedda bruket af vackra bonader; till väggbetäckning i bostaden och palatset, till ryggstycken i högbänkar, till skärmar framför våra mer eller mindre afskräckande eldhärdar, framför våra värmeelement m. m. m. m. Dyrbart är materialet och arbetet och anspråksfull kompositionen, men ett ovanligt vinstgifvande slöseri är användandet. De bli genom sin varaktighet familjeklenoder. (Fig. 2.)

Till *Heal & Son* är ett hopp från Morris, men det kan nämnas med ordet ***ekonomisering***. Deras *arbete* utmärker sig för enkelhet i teckning och konstruktion Tagande som exempel deras lilla fina exposition i Paris i år vill jag framhålla, att hvarje möbel var gjord af ek i tunna dimensioner, verkande enkelhet utan snålhet, finhet utan bräcklighet. Det var ett sofrum — deras specialitet —. Möblernas skönhet var helt och hållet åstadkommen af proportionen, träets uppskärning, urval och vackra förarbetande, milda yta och svagt rökta ton; vidare af de sparsamt förekommande öfverallt rätliniga inläggningarna af svart och hvitt trä, det hvita nästan endast i form af ränder t. ex. i fogarna mellan fanérbitarne i fyllningen och begränsande de svarta inläggningarna. Träet var förarbetadt endast i sin längdriktning, svarfningar och skärningar förekommo ej. Vidare förefunnus ej böjda större ytor. Mjukhet i konturer åstadkoms af sammansättningar i trubbiga vinklar och af fasning. Endast *en* s. k. kelning fans, krönet på skåpet, »Byrån» var ersatt af en hög trubbkantig möbel full af de lustigaste, ofta dolda lådor. En lång klädkista utmärkte sig för det fina sätt, på hvilket laxningen i hörnen användts till dekoration genom utskjutning och afrundning af gaflarnes tappar. Sängarnas bakstycke var högt och endast af ramverk upptill, där ett groft hvitt linnetyg med i grupper samlad application i rödt och grönt hängde som fyllning i mjuka längdveck. Sängöfverkasten (jemför våra virkningar och de moderna genombrutna blifvande trasorna) voro också af hvitt linne utan bårder likadant behandlade med applikation. Jag nämner omständligt denna sängutstyrsel, därför att denna tygbehandling är lätt

åstadkommen och kan användas och användes både i England och annorstädes äfven till att *beklåda väggarna* i rum, vare sig spända mellan ramverk af trä eller, ännu bättre, löst hängande från taklisten. Dekorationen är då vanligen samlad till en fris upptill.

För oss stadsbor, som flytta, och ibland icke kunna öfvertala våra hyresvärdar att afstå från grådask eller upprörande mönster på väggarna, kunde ju sådan flyttbar tygtapet i färg med möbeln vara bra att ha. Den är lättare att tillpassa än en vanlig matta.

Det Healska sofrummet utmärkte sig vidare för frånvaron af taklist, (vanligt i England) för sina höga, hvitmålade, enkelt kelade paneler, som endast lemnade en hvit, upp emot taket svagt relief-dekorerad fris öfrig af rummets höjd. Taket var ett vanligt hvitt putsadt tak, i hvilket dock här och hvar voro infällda små pannåer i reliefornering, så att de verkade *instämplade* i taket, ett arbetssätt som äfven i gamla tider användes i England. Skurna träplattor intrycktes i den mjuka takputsen. På flera ställen i England varseblef jag detta billiga och vackra sätt att afbryta enformigheten i de dygderika hvita gipstaken. Kransar, som gjorde rummen rundade, trots att deras relief högst sällan understeg takytan, *bårder* kring rummen, som fullkomligt onödiggjorde taklist till och med i de präcktigaste ståtrum, *rutor* och *ränder* i ornering, såg man både på Engelsmännens Parisutställningar och i deras hem. De kunna modelleras af konstnärlig hand, gjutas i gelatinform, på canvas, ofta af ett långsamt hårdnande ämne som kan eftermodelleras, och uppsättas före putsningen.*

Spiseln visade ett enkelt och förtjusande prof på den speciellt engelska konsten att förena glaceradt lergods med *trä*, som yttersta omfattning och *metaller* som inredning. Kolelden brinner omgifven af ljusa eldfasta stenplattor i en vacker genombruten gjutjärnshärd med fond-häll dekorerad med låg relief. Blänkande metallskyfflar,

---

* Selenitic Cement är namnet på ett plastiskt ämne som kan härtill användas. Många rikt ornerade renässanstak i England äro skurna för hand i putsen, som några timmar förut uppslagits i taket. Arbetet måste gå fort och kräfver två à tre sam-arbetande tecknare och skärare.

tång etc. ligga framför på eldstadsplanen lutade mot de s. k. eldhundarne, (som i den skogiga forntiden tjänade till vedklabbarnas uppläggning.) Eldstadsplanerna och väggarna på sidan om eldhärden äro klädda med mörka kakel, satta på högkant med breda hvita plattstrukna fogar (en vacker »nyhet»). Öfver härden hvälfver sig en drifven kopparrökhuf, slät och dekorativ med en enkel perlstafslist och med hammarslagen upplifvande de stora släta ytorna. I vårt kakelugnsland kunde dessa vackra saker synas oanvändbara, men så är icke fallet. Att ersätta stenplanerna framför kakelugnarna med en bred plan af glacerade plattor lagda i vackert mönster, omgifva dem med en smidd eller drifven kant att hålla fötterna på och att stöda eldtång (pust) och eldgaffel på (Obs. hur ofta en eldgaffel illa uppstäld eller väl gömd stör den husliga friden). Att mura kakelugnsfoten, kakelugnsöppningen, kanske hela ugnen i kakel efter sitt tycke med nischer och hyllor, att för ögat förstora eldstadsöppningen och omge den med drifvet bredt beslag, med en liten kupa att fälla ned medan den sura veden kolar och ryker. Jag vill endast påpeka att kakelugnar också kunna reformeras . . . hvilket för resten är påbegynt *här* försigtigt — och kraftigt i Tyskland.*

Detta Heals utställningsrum är ett typiskt modernt engelskt sofrum. Jag har därför genomgått det så noga. Det visar dels, hvilken vigt engelsmännen fästa vid renheten och lugnet i dagens sista och första intryck, hvilken omsorg de nedlägga på *hemtrefnaden* i sina sofrum, vidare hvilken finhet som ernås, då arkitekt och möbeltecknare ta' allting grundligt och med kärleksfull omtanke. Då kommer originaliteten in af sig själf som en naturlig följd af intresset, *icke som en oroande drifkraft.* Denna lugna konst hos de bättre engelska inredningsartisterna har säkert sin rot i yrkesskickligheten, den nybörjade ej förr än med Morris — och han *började* med yrkesskickligheten i allt sitt verk. En väl hamrad slät kopparbuckla,

---

* Tiles af bästa färger och teckningar visa Pilkingtons utställningslokaler. Stora figurala plattor komponerade af W. Crane m. fl. . . . . En särskildt vacker produkt var en sort tiles där *mörka* upphöjda konturer hindrade de olika glasyrfärgerna att sammanflyta.

en vackert uppskuren fyllning, en väl betsad slät panel af vackert trä, en vacker hvitlackering, ett mildt färgadt kakel, de behöfva så föga mer än proportioneras, att ordnas till en inbjudande helhet af arkitekten, att väl belysas, för att gifva ett intryck öfver den vanliga nivån, ett intryck af *smak och ordning*, för att gifva ett rum, där den minsta fina sak, en kudde, en blomvas, tar sig väl ut. Jämför ett sådant rum med våra »mästares» verk, som behöfva öfverlastas

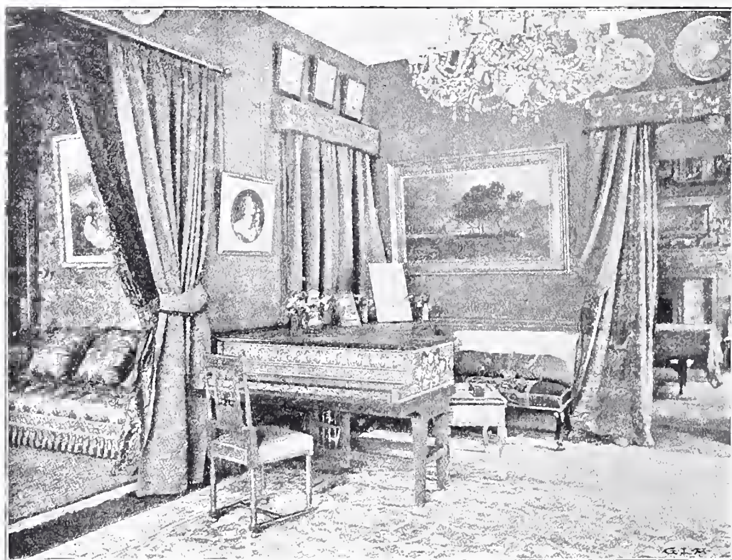

Fig. 3 Mindre Salongen, Holland Park N:o 1.

för att dölja den ohyggliga stommen. Men som med allt enkelt här i verlden — de få ej förete ett fel, en gapande sammansättning, en blänkande fernissa, en skärande färg.

För att gå vidare med de engelska 1900-tals rummen ber jag få beröra *Bromsgrove Guilds* Paris-rum, en behaglig färglagd serie, omnämnande vissa detaljer, då den ej var så enhetlig, ett sammelverk som den var. Sofrummet inbjuder med sin dekoration af konstnärliga *målningar* på möblernas, exempelvis sängarnas fyllningar. Dessa möbler visa för öfrigt träets färg och yta och en konstruktion så enkel, att den utan målningen ej vore något annat än »rama nyttan». Åter en glömd konst som har rika möjligheter, denna *målningskonst*,

rikare än inläggningskonsten, emedan den kan bli alla samhällsklassers egendom, som den en gång varit. Men den har farliga fiender som hota att döda den i sin linda. De flesta försök jag här i Sverige sett att upplifva dekorationen af färg på trä hafva gått ut på att efterbilda inläggning, antingen med målade konturer, eller brända konturer, eller tecknade konturer. Jag har t. o. m. sett en berömd konstnär på allvar framkomma med en billig modellserie af möbler med chablonerade blommor, de ohyggligaste klickar, som skulle föraktats af en målarmas från början af förra århundradet, han som *modelerade* sin färg till ett slags pâte sur pâte, fint skulle det vara. — Ja vår dekorationsmålning — den har knappast ännu vaknat, åtminstone sofva våra vänner i pappersmössan där de hänga på sina ställningar. Det är en härlig konst, som gör en glad, vare sig att som i Bromsgrove Guilds utställning en rikt stilliserad komposition från sagomotiv målar riktiga drömmar af färg och linier, eller att, som å våra gamla dalskåp, underliga, ofta lika sagopräktiga, blommor växa fram, eller att en liten lustig »gubbe» eller blomma helt oförmodat lyser oss till mötes från en stolsrygg eller skåpkant, eller bordsskifva. Det kan hvem som helst bestå sig med den lyxen, bara det funnes de som kunde göra't — de äro döda, utskrattade af turistglopar, och herskapsfolk, förhånade af dödlärda yrkesbröder.

Men Bromsgrove Guild of Handicraft kan den konsten. Den kan äfven den något mera tvifvelaktiga, att infatta broderade pannåer som fyllningar i skåp, som ha metallbeslag. Men den hänger också upp fritt, för att visa oss bonader å ljust brunt tyg med applikation och broderi, rikligt vackra figur- och landskapsstycken där botten spelar hufvudrollen för enkelhetens skull. De voro afsedda att inramas i en panel.

Möblerna voro i allmänhet beslagna så enkelt att det verkade hvasst och billigt, en fara som hotar i synnerhet tunna och kantiga metallbeslag. En lustig »nyhet» var plattan på tvättställningen, som var klädd med blankpolerad hamrad koppar. Samma metall skyddade och prydde bakväggen å denna möbel. (Äfven servisen var af metall). Möjligheten af ett dylikt material på tvättställ

sammanhänger nog med engelsmännens vana att dagligen skura all metall i huset. Bromsgrove Guild hade bland sina specialiteter dessa ofvannämnda modelleringar i stuck-tak utförda i olika rikedom, än som intryckta stämplar, än som pålagda breda band, än med

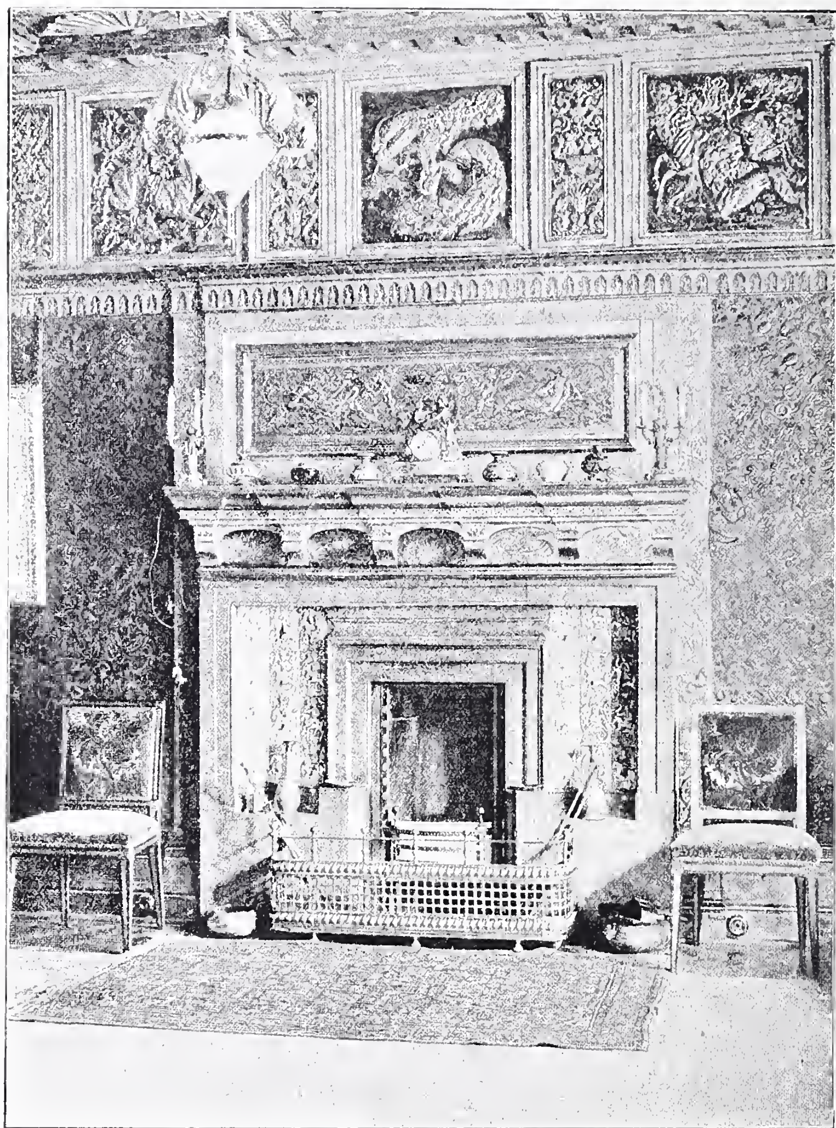

Fig. 4. Från Matsalen i Holland Park N:o 1.

endast reliefen understigande takytan på en eller två sidor begränsad af stafvar, än nedgående i frisen.

Waring & Gillow visade i sina hvitmålade panelverk hur en fin effekt kan med enkla medel åstadkommas. I ena rummet, en barnkammare, utgjordes ramstyckenas kelning af två på hvarandra följande låga aftrappningar som sprången på en architrav, i ett andra rum voro två svarfvade perlstafvar insatta, den ena hel i språnget mellan ramstycke och fyllning, den andra 3 cm. därifrån half och försänkt i fyllningen. Vid höga ljusmålade paneler är en sådan enkelhet i kelningen af en lugnande verkan. Den genomgår för resten hela den moderna arkitekturen i England. Sällan tynges en dörr eller en panel med dessa öfverspringande skarpt skuggtecknade kelningar, som vi ännu få dragas med, oftast i våra *mest anspråkslösa* hem. En enkelt kelad panel är icke en beundransvärd storhet för sig, den är ett stycke vägg, på hvilken man kan sätta en och annan liten tafla, väggbonad e. d. hvarmed en husmoder kan vilja ge sitt hem individualitet. Sådant motsätta sig de starkt kelade panelverken.

Ofvannämnda barnkammare visade vidare den sjöfarande nationens smak att inreda sina sofrum som kajutor med små vinklar och vrår, dolda väggskåp, inbygda lavoarer, med bänkar arrangerade spisvrår m. m. I detta fall är det åstadkommet genom det höga panelverkets läge relativt frisen. Än springer panelen framför frisen och bildar en hylla för diverse prydnader och har klädskåp under, än skjuter frisen fram, och panelen är under hyllan tillbakadragen för att bilda en alkov, en spisvrå, än åter följa de båda väggen. Härigenom åstadkommes af en rektangulär stomme ett för sofrum i synnerhet passande bekvämt och hemtrefligt intryck. A propos skåp, finnes till hvarje sofrum ett eller flere fria eller inbyggda klädskåp. Engelsmännen älska ej att ha sina kläder i garderober, dessa oftast mörka och osnygga prång.

Härnäst vill jag nämna några ord om *Libertys* i London arbeten. Deras lasyrer (stains) och poleringar äro anmärkningsvärdt fina, i synnerhet var deras behandling af amerikanska barrträdslag i mörka teinter någonting extra. Det grofådriga träet hade laserats med en

likvid färgblandning. De hårda, hvitglänsande ådringarna hade slipats fram så att träets vackra teckning kom till sin fulla rätt och utgjorde en dekoration som onödiggjorde såväl kälningar som skulptur. Behandlingen var naturligtvis en yrkeshemlighet, men en iakttagelse som kanske har sitt värde var, att de *hårda* ådringarna lågo något *under* de mjuka partierna mellan dem.

Af de mångfaldiga produkterna af denna firma, som excellerar i koketta nyheter, voro deras hamrade metallsaker af verkligt värde. Jern, koppar messing och silfver visade sig sällan blankpolerade. Oxideringar af alla tänkbara grader, något *litet* afpolerade för att åstadkomma en *glimrande* icke glänsande effekt voro deras specialitet. Här iakttog jag äfven användandet af glasplattor i fin matt grain att ersätta målade kakel till fyllningar å lavoarryggar o. d. Effekten var densamma, ehuru något djupare i ton.

Som afslutning på dessa besök i londonfirmornas utställningar vill jag anföra några iakttagelser hopsamlade här och där i England.

Först den allmänt utbredda användningen af sten-, cement- eller kakelmosaik. De förra lämpliga till *golf* i affärslokaler, badrum, ingångar och vindfång till följd af sin egenskap att genom efterslipning erhålla en slät yta. I allmänhet undvekos ***mönster i färg***, som oftast om de ej äro synnerligen väl komponerade störa helverkan. De små sten- eller cementbitarne, cirka $1^1/_2$ à 2 cm. i fyrkant voro lagda i mjuka mönster: ringformiga, fjällformiga o. d. för att undvika rätlinigheter i ytan, aldrig huller om buller, men ofta utan egentlig *teckning*. Fogarna voro 3 à 4 m. m. för att undvika för mycken huggning af bitarna. Sådana golf i grönt, i grått, i mildt rödt verkade *yta* ovanligt mjukt och äro vida skilda från våra vanliga ohyggliga »mosaiker» i geometriska mönster och starka färger. Ofta voro de omgifna af friser eller endast linier i enkel harmonisk färgbrytning. Linierna voro sällan fullkomligt räta, lika litet som bitarne, ehuru jämnstora och fyrkantiga, voro rätvinkliga. Ofta voro i den enfärgade ytan bitarna af olika färgstyrka.

Glaserade kakelmosaiker användes till väggfriser, och hela väggar utan och innan. Ett hotell i West End ståtade med en meterbred

gnistrande mosaik i enbart förgyldt lergods utvändigt i första våningens höjd. Dyrbara kakelmosaiker fås af s. k. grès, synnerligen hårdbränd skiftande glasyr. Denna användes dock oftast i små plattor af alla former och storlekar, emedan själfva ytan erbjuder en fin omväxling. Härmed åter inne på frågan om användandet af glaserade lergodsplattor ber jag få påpeka, hvilken rikedom de erbjuda i behandlingen af portgångar, tvätt- och diskrum, källare, kök, trappor m. fl. s. k. sämre rum där renlighet är af nöden. I ett nytt

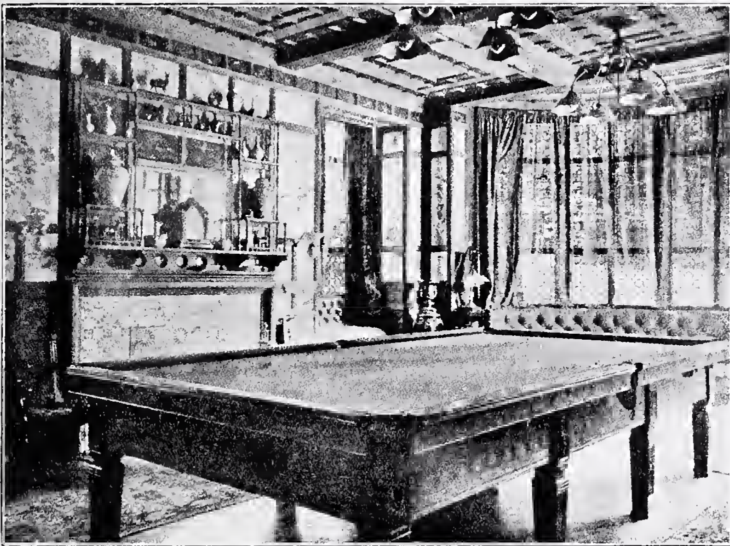

Fig. 5. Biljardrum, Hollandpark N:o 1.

hotell i Chester var stora trappans vägg till öfver ledstångshöjd klädd med grågrönt glaseradt tegel. Vidare öfverallt där elds eller vattens åverkan kan ifrågakomma, kring eldstäder och i badrum och till toaletten hörande rum, som dekoration i terassbyggnader o. d.

I det snygga England är det glaserade lergodsets användning så vanlig att man där betraktar den icke som en lyx, utan som en nödvändighetsartikel.

Som kuriositet i träväg måste jag nämna en behandling af utvaldt furuträ, till paneler och möbler. Den mjuka veden bortskrapas, den härvid erhålla skarpådriga ytan målas i en tonfärg,

som delvis supes in af träet, denna färg afslipas från de högre liggande hårda partierna och en färg (lackering) pålägges på dem.

En variant är, att genom påläggning af skyddsplåtar vid nedskrapningen af den mjuka veden utspara vissa partier till målning o. d. — Att detta arbete icke kan utföras utan föregående experimenterande och icke häller på hvad trä som helst är naturligt.

En ersättning för träinläggning är infällning af glaseradt, färgadt lergods i svag relief i träytor. En än finare effekt åstadkommes af att inlägga olikfärgadt poleradt trä skulpteradt i låg *relief*.

Metallbeslag på finare möbler kunna göras mindre stötande hårda i utseendet genom ett underlägg af färgadt skinn, som sparsamt framlyser i genombrytningar i metallen. Härtill hör med nödvändighet drifning och en verkligt fin behandling.

Metalls användning till »dörrplatta» öfver och under dörrvreden för att skydda mot smuts är i England mycket utbredd och börjar äfven i Sverige vinna insteg ju mer hvitmålning kommer till heders igen. Jag vill här endast påpeka engelsmännens sätt att skura dem blanka utan att nedsmutsa målningen. En särskildt tillformad bit af fast tunn papp sättes dikt mot plåtens kant och tillåter en ogenerad gnidning.

De utanpålagda låsen utttränga de infällda, där större gedigenhet erfordras. De fästas ofta utanpå dörrplattorna.

Till väggbonadernas fält hör *chablonering i tunna transparenta färger* på *tyg* (linne, sammet, siden, säckväf) ett förfaringssätt af god verkan. Friser, spridda färgfläckar, ofta endast skugglikt framträdande, hela väggmönster, lätta eller rika, kunna på detta sätt erhållas. Denna chablonering bör helst göras med färgtonernas förstärkning och förtunning i chattering, samt med iakttagande af rummets belysning (färgstyrka i de mörka vråarna) och är beroende af konstnärlighet. Väl utförda sådana arbeten, äro bland de vackraste väggbeklädnader man kan få se, öfverträffande allt utom gobelinen i mjukhet. *Francis Heron* och *Arthur Silver* äro de, som efter japanska förebilder utvecklat denna konstart i England. Den är vidt skild från det i Frankrike gängse sättet att i väggtyget chablonera en fris

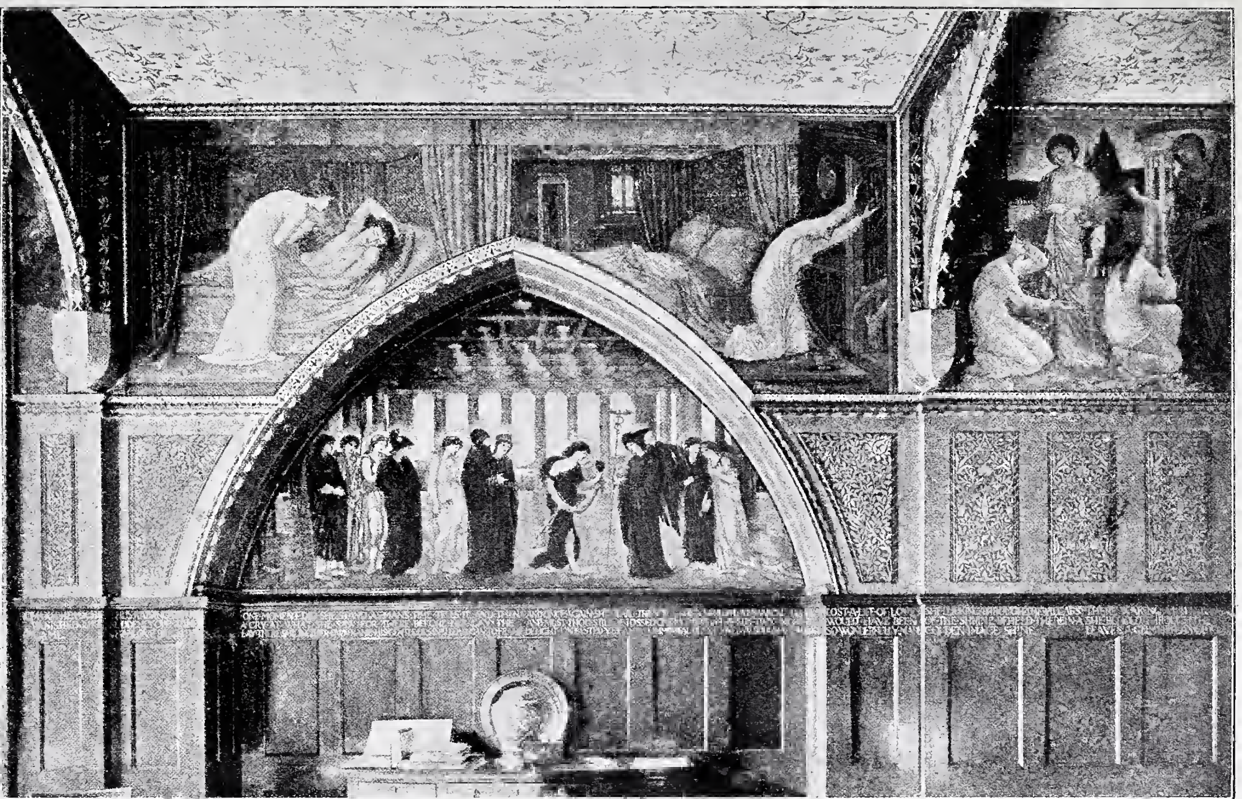

Fig. 6, Öfre del af Matsalsvägg i Palare Grenn N:o 1.

i färger och sy konturerna i grof sömnad eller med ganser, en billig imitation af application af tyg.

En stor användning i stället för tapeter ha vidare de mångfaldiga i mönster väfda och tryckta mönstertygerna, crétonnerna o. d. Till boudoirväggar användas ibland hvitt orneradt tyll o. d. draperadt i enkla paralella veck å mörk moirébotten. . . . Men härvid kommer jag in på alkovområdet och ber få draga mig tillbaka.

Till slut ett par exempel från de bästa på senare tider utförda inredningsarbeten.

Holland Park N:o 1 invändigt är en historisk byggnad, ett epokgörande hus på sin tid, ett hus som alltid skall tillhöra den mest utvalda kretsen af konstnärligt genomförda hem, ett verk af Willian Morris, Philip Webb och Walter Crane.

Hallen har ett fint mosaikgolf med enkelt olivgrönt bladverk, inneslutande röda A och svarta I egarens initialer satta här och där på den hvita ytan, en komposition af så lugn och anspråkslös effekt. Takytan är liksom de flesta taken i detta hus målad af Morris, hvilket ger hela huset en inre sammanhållning, en helkaraktär af lugn glädje, färgerna äro här gult på hvitt. Mattan är grågrön med kanelbrunt, stämmande med väggarnas silfvertoner.

Salongens väggar och tak äro guldskimrande och dock ger rummet, så fint är det behandlandt, en stilla, rik effekt. Tapeten i reliefornering (chrysanthemum) är försilfrad och belagd med lysande klara lacker. Taklisten är lika behandlad och taket måladt i guld och silfver på benhvit grund. Väfnader äro i blått och grönt, liksom väggarna i den angränsande *mindre salongen.* Fig. 3. Denna, hvars tak är slätt, ljust, i färger måladt af Morris, har draperier i gammalt broderi och ett stort piano i förgyldt och försilfradt gessoarbete öfversållande bottnen af grönlaseradt trä. Gesson, ett material af olika sammansättning, (till salu under namn af Denoline) som pålägges med pensel eller, vid större arbeten, med sked, och eftermodelleras, ger en rik effekt och är af stor varaktighet och användbar på snart sagdt hvarje yta. I de illuminerade bokverken från medeltiden bildar detta ämne reliefstommen.

Matsalens Fig. 4. väggar äro täckta med gyllenläder, upp till den af korta pilastrar och metoper delade höga frisen. Denna liksom taket, dörrarna, foderna, skänken m. m. är ett arbete af Mr Crane, ett jättearbete af modelleringskonst ***helt förgyldt, försilfradt och lackeradt i färger däröfver*** — och dock af en härlig enhetlig, sakta glimrande effekt, som icke svär mot Morris' lugna färger och fina, enkla möbler. Ett sådant rum måste ses för att icke missförstås.

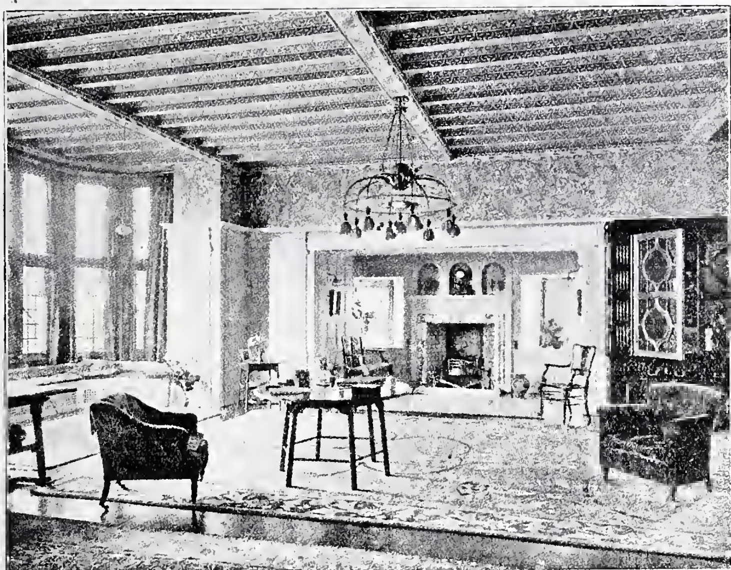

Fig. 7. Salongen å Bullers Wrod.

Biljardrummet Fig. 5. är klädt med japanesiska broderier på silke eller kakemonos, inramade i ljust valnötträ. Taket af träramverk har fyllningar af röda lackarbeten.

Marmorhallen är ett litet grottlikt rum med belysning från ett rundt högtsittande fönster. Dess tak är af träparkett i tre färger och enkelt rutmönster, allt öfrigt af marmor utom de väggfasta sofforna som, ben och allt, äro klädda med sammet i dunkel färg. De stora lugna ytor och fina färgväxlingar i marmor denna lilla hall erbjuder äro någonting sällsynt, grekiskt skönt, som borde studeras af dem som ej vilja misshandla detta ädla material, men lära hemligheten därmed. En anmärkningsvärd detalj var pilasterhörnen som

voro dubbla med fog emellan dem för att undvika kantighet och spara material.

Till sist vill jag omnämna ett tak i ett mindre rum, gjordt af *mahognybräder* kant vid kant, endast skilda af en liten fas. Vidare användningen af *röd mosaik*, på insidan af en terrassmur.

Palace Green N:o 1, Earlen af Carlisle's hem i London hyser bland sina härliga, enkelt hållna rum ett af särskildt intresse, matsalen. (Fig. 6.) Det är antagligen världens ädlaste, vackraste privatrum, ett verk af (Earlens personliga vänner) Burne Jones, Morris (assisterad af Crane) och T. H. Webb. Dess helhetsverkan är oförliknelig. Det är ett under af målningskonst, af förmåga att måla för ett visst rum. Den berömda Amor och Psyche frisen har sitt hemvisst här upptagande öfversta tredjedelen af vägghöjden. Under densamma är en mjuk påfogelsblå oljemålad panel af enklaste indelning i ramstycken och fyllningar, öfver hela dess öfre del är måladt fina lekande ornament i guld och silfver, något öfver midten af panelen löper rundt rummet i en treradig inskription af smala guldbokstäfver det poem af Morris, som är frisens »libretto». Taket är indeladt i stora fält af hvarandra korsande med blommor målade bjälkar, som nedlöpa med stora enkla bågkonsoler och dela frisen. Mellan dessa är den hvita ytan öfverväxt med dessa rika milda blomster af Morris konst, som gifva allt hvad han rört vid med pensel intrycket af ett härligt gammalt silkesbroderi.

I hela detta hus äro för öfrigt de dunkelt blå eller grågröna oljemålade *odekorerade* panelerna genomgående. Öfver dem sitta tapeter af Morris, sådana tapeter på hvilka man aldrig tröttnar, därför att de äro så oefterhärmligt enkla. Ett utmärkt exempel på hur en oljefärg, en enkel tapet, kan uppbära den härligaste konst, utan att synas tarflig, ty Earlen af Carlisle, själf målare, är samlare af det finaste »Praerafaëliterna» hafva gifvit.

Från dessa Londonhem till ett hem i Kent, ***Bullers Wood***, ett arbete af Ernest Newton. Äfven här har Morris dekorerat salongen. Fig. 7. Taket är hvitt bjälktak, öfversålladt med målade blommor i ljus färgrikedom. Frisen, $^1/_4$ af rumshöjden, är målad med en af

dessa storbladiga slingor i neutral ton, mellan hvilkens bukter insmyga sig smärre blommor i distinktare färger. Mattor och möbler äro Morris' arbete och särskildt märkes här en flygel i härlig intarsia-konst. (Fig. 8.)

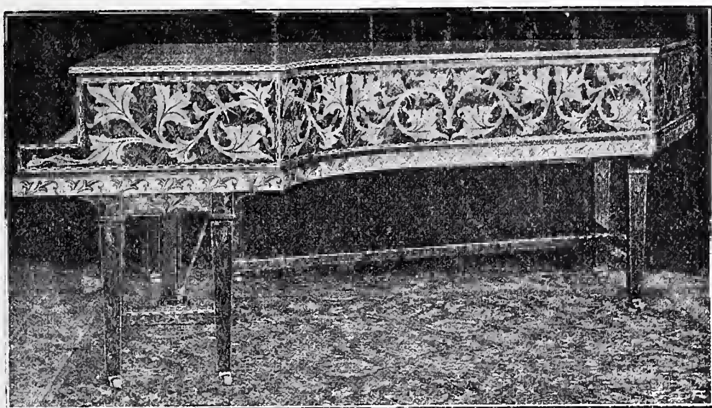

Fig. 8. Piano, dekor. af W. Morris.

Från detta landthus antecknar jag särskildt den af hvitglaserade tegel klädda *källaren*, ett *badrum* med grönt »opaline»-glas (med matt porslinsartad yta) på väggarne, samt den enkla mörkgröna olje-målningen på *puts* under midtelbandslisten, ersättande panel i ett af *sofrummen,* liksom man kan få se på gamla svenska herregårdar.

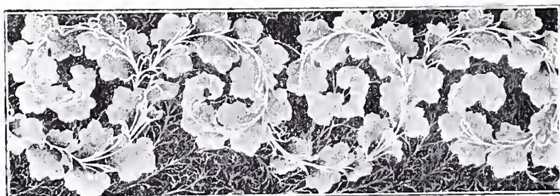
Från Paddockhurst, nära Brighton, antecknar jag användandet af badkar i herrarnas toiletterum, ja t. o. m. sofrum. Med detta arrangement sammanhänger nödvändigt en god ventilation och karens fullkomliga *konstruktion* och prydliga *utseende* (de voro af *lergods.* mahogny och med nickelbeslag) samt deras delvisa omgifvande af *skärmar* af slipadt glas, som allt här förefanns. Dressing- och bad-rummen hade dessutom handduksställ af messingsrör, genom hvilka gick varmvatten för torkningen. Alla gästrum hade höga paneler med hvita ramstycken och pärlhvita fyllningar. Ladyns boudoir hade väggar af hvitt siden, broderadt med grönt i empire, så fri dock, att den använde sig af det gothiska draperimotivet.

Hela köksafdelningen, korridorer och allt, var klädd med kakelplattor med blå teckning till manshöjd, en oförlikneligt snygg och redig effekt.

Från *Hartpury House* i Gloucestershire medför jag minnet af ett det vackraste badrum i hvitt och måladt holländskt kakel, nedtill som panel i färgrikt, kraftigt mönster, gult, grönt och blått, upptill i lättare teckning och inramande stora hvita kakelfält liksom med pilastrar och fris. Taket helhvitt. Skärmarna kring badkaren af hvitmåladt trä med små glasrutor.

I hallen å *Itton Court* i samma grefskap fanns ett svartbetsadt *bjälktak* dekoreradt med röda hjärtblad. Ett *gästrum* med hvälfdt gipstak med anfang 5 à 6 fot öfver golf, arrangeradt antagligen för att dölja takstolarne, gjorde en synnerligen treflig effekt. De små utbyggda fönsterna öfversköto betydligt anfanget. I ett annat gäst-rum voro fönsterkornischerna utbygda undertill i ett plan med fönster-panelen så att det fördjupade intryck af smygen. I deras underkant fanns spår af messing i hvilka gardinringarne rörde sig på små knappar.

Med dessa exempel, samlade från olika delar af England, har jag velat visa, i huru hög grad det beundransvärda nydaningsverket i det engelska hemmets utstyrsel varit beroende på store genombrottsmäns och ledares arbete, huru dessa visat, att harmonisk och enhetlig verkan kan ernås med såväl de enklaste medel som de mest öfverflödande. Gammal tanke och ny, rikt material och billigt, allt är (lika) användbart, allt kan ge uppslag till konstverk. Men så ha och dessa föregångare genom sin aktning för *materialet* dragit med sig hela skaran af yrkesmän som de intresserat och så småningom ett helt lands konst — till blomstring — tills stilen blifvit stel i lederna och behöfver tillbringa sina återstående dagar på landet. Men det är långt dit skall vi hoppas, åtminstone för vårt lands, som väl ännu är i slyngel-åren. Men som dock har det goda laget att han vill bli svensk.

Något om läderplastik, gyllenläder o. d., på Paris-utställningen.

Af

Gustava Meukow.

Den gamla inom olika världsdelar redan sedan lång tid tillbaka kända konsten att medels punsning och modellering ornera läderarbeten, såsom sadlar, skaft å ridstöflar, skor m. m. har under närvarande tid blifvit mycket använd och nått en ganska hög konstnärlig ståndpunkt. Man hade på världsutställningen tillfälle att jämföra denna konst inom de olika länderna.

Den mexikanska konsten har sin speciella karaktär, med skarpt skurna ornament i lågrelief på punsad botten, knappast någon modellering, men så mycket större användning af punsar, hvaraf dessa handarbeten inom det området hafva ett oändligt stort antal. Det tyska uttrycket »Lederpunzarbeit» är därför här just på sin rätta plats. Hvar och en som utför läderarbetet tillverkar äfven själf sina verktyg och utvecklar däri en rik mångfald. Punsar sammanställas till bårdmönster såsom trianglar, korgflätsimitation, mönster, solar, stjärnor m. m. Modelleringen åstadkommes genom det egendomliga sätt hvarpå knifven föres. Teckningen utföres på fri hand direkt på lädret utan något på förhand komponeradt mönster. Det ursprungliga användandet af läderplastiken i Mexiko var i ridkonstens tjänst, till prydnad af sadlar, band å ridhattar o. d. Sedermera

öfvergick man till ornering af diverse mindre föremål, såsom portföljer, ramar, skinn m. m.

Fig. 1 framställer en sadel; fig. 2 bälg såsom exempel på Mexikanskt läderarbete.

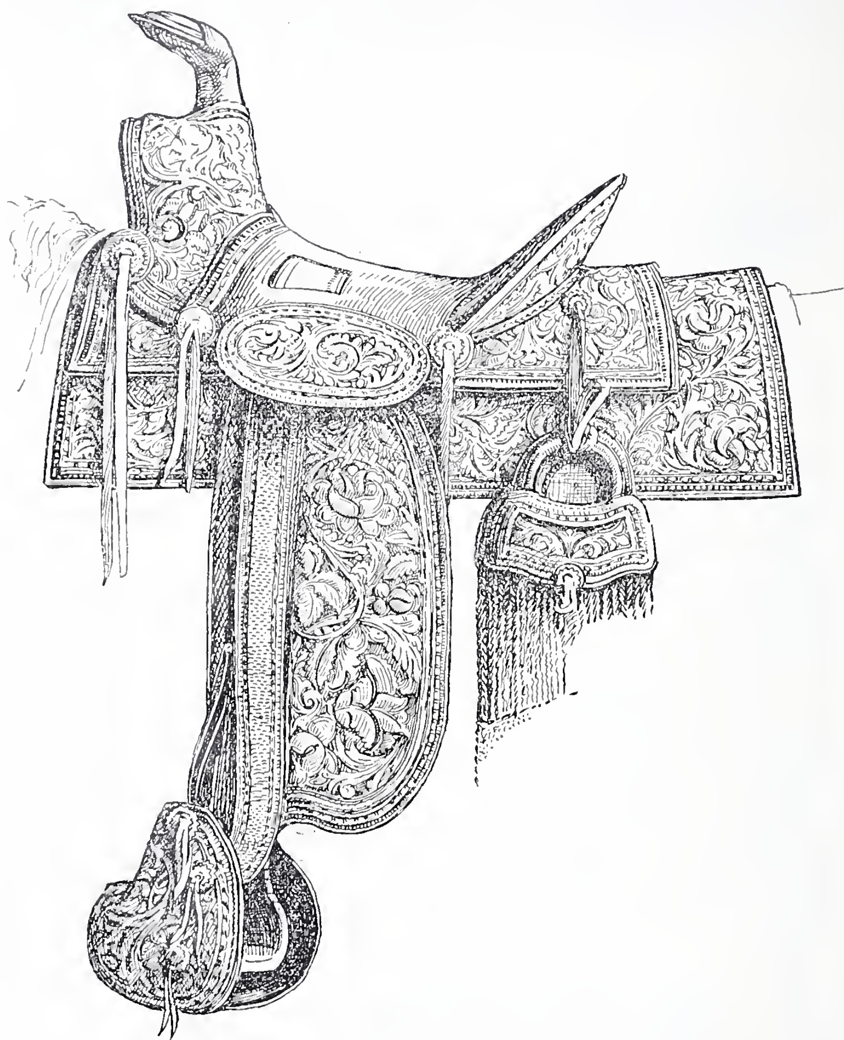

Fig. 1.

Förenta Staterna hade på utställningen en liten monter innehållande en samling mindre föremål af denna karaktäristiska mexikanska konst, med en hel profsamling af olika punsar.

Italien visade mest gyllenläder i de gamla traditionella formerna med ornament framställda endast medels punsning utan relief eller i låg relief med prunkande färger och guld. Ofta synas de lägga an på att få sina arbeten att se gamla ut såsom t. ex. de kolossala skärmar som Mora Frêres från Bergamo visade, ornerade med renässansens tapetmönster och betingande ett pris af 600 till 1,000 francs. Liknande mönster voro använda till diverse föremål såsom dynor, beklädnad till stolar m. m., exponerade från städerna Milano, Neapel m. fl. Från Florens dessutom stolar och skärmar som gjorde ett afskräckande intryck, till största delen förgyllda med putti, målade i olja; det hela gifvande intryck af, på guldpapper uppklistrade glanstaflor.

Petrachi i Turin gick i en helt annan riktning. Han hämtar sina motiv från naturen, t. ex. vinbär. Man såg här ett par små, fina stolar med plastik i grönt och rödt läder.

Portugal arbetar mest efter renässansens och barockens mönster, med sin låga relief, med skarpa och djärft tecknade konturer mot punsad botten; mest i brunsvart läder, användt till större kistor, stolar m. m. Fig. 3 framställer ryggstycke af en stol i Musée de Cluny i Paris i denna stil.

Tyskland hämtar sina motiv från naturen, och utför dem mer eller mindre stiliseradt. Hulbes och Collins arbeten voro verkliga konstverk. Man måste beundra den fina teckningen, väl utförd i minsta detalj, de väl mot hvarandra afpassade färgerna. Hulbe hade företrädesvis arbeten, utförda i relief i förening med olika toner i brunt, äfven hade han börjat med framställning af landskap i toner utan relief, med endast ritsade konturer. Här fick man beundra en hel samling större och mindre skärmar, t. ex. en, framställande jakthundar ute i skogmark; en annan, fig. 4, med sjöfoglar i relief, flygande öfver ett upprördt haf, hvilket är framställdt i toner af brunt, det glittrande skummet i silfver; en med en skogsinteriör som motiv, ännu en med sjönymf och näckrosor, där äfven rödt och gredelint förekomma. Hulbe exponerade äfven flere små stolar konstnärligt behandlade. Man såg här mycket vallmo i relief t. ex. å ett skrifbordsgarnityr med stol. Till smärre föremål var grönt läder

Fig. 2.

användt af en fin, mjuk färg. Collin i Berlin visade en ny teknik. Mönstret framträder i brokiga färger, som dock passa väl samman, med sirade mörka konturer mot marmorerad botten. Mest tillämpad å mindre föremål, t. ex. skrifportfölj, plånbok, bokomslag, bordsskifvor m. m. efter kompositioner af professor Christiansen i Darmstadt, är denna teknik dock af mycket god dekorativ verkan. Såsom motiv äro näckrosen och sjönymfen mycket använda, äfven stiliserade blommor. Fig. 5 framställer en portfölj i denna riktning. Stor fördel vore det för Hulbes och Collins arbeten om man ej finge se dem i sådan öfversvämning inom den moderna konsten med samma mönster upprepade dussintals gånger.

E. Schultz i Dessau exponerade från Anhalter Tapetenfabrik många vackra lädertapeter, t. ex. en med lönn och hängen såsom motiv.

Belgien hade ej så mycket att uppvisa; egentligen endast några bokband med figurscener, som dock ej tillhörde någon högre konstnärlig ståndpunkt.

Fig. 3.

Österrike och Ungarn hade vackra läderarbeten att visa, dock mest i konturteckning med olika färger. Bland dem, som komponeradt mönstren, voro professor Edmund Taraco i Budapest och Eugen Fischhof, som bland annat på ett skärp framställde en hel skördescen med hästar och vagn, samt fruktträd placerade på lika afstånd

från hvarandra, hvars kronor bilda en bård upptill mot den mörka luften. Figurerna voro hållna i brunt och marken i grönt. En annan utställning visade en rumsinteriör, hvars väggar ofvan den höga panelen voro klädda med gyllenläder, som med sina bjärta färger i guld, rödt och grönt på silfverbotten påminde om den italienska renässansen; här fanns ingen relief, ornamentet med sina ymnighetshorn, var endast framställdt i färger med svarta konturer, och olika sorters punsning.

Fig. 4.

Från Wien såg man en större, ganska vacker kista, klädd med mörkt brungrönt läder, ornerad med Iris i lågrelief.

Äfven *Serbien* hade något läderplastik att uppvisa, men stående på en ganska låg ståndpunkt. Man hade dock varit oförskräckt nog att använda roccocons fina former.

Franska läderarbetena såg man mest använda i den större konstindustriens tjänst, i möbelaffärerna, exponerade vid Esplanade des

Invalides, bland hvilka Perrault och Dhionnet intogo ett framstående rum, i grupp III vid Champs-de-Mars å bokband. Här sågo vi t. ex. en liten brun stol klädd med ljust läder, orneradt med alger i plastik, målade i ljusgrönt. Lädret var fastsatt å stolen medels tätt sittande gröna stift; läderarbetet och snickeriarbetet utgjorde ett helgjutet litet konstverk. Stolens framben afslutades upptill med blad som smögo sig upp emot sitsen, i ungefär samma gröna färg som å läderarbetet.

Inom den mycket tilltalande utställningen »Art Noveau Bing» var matsalsmöbelns beklädnad försedd med läderplastik. Mönstret anslutande sig till stolens form är glest mot opunsad botten.

E. A. Ségny visade lädermosaik, utförd på ett helt annat sätt än hvad jag sett förr. Sammansatt af läder, olika såväl till färg som kvalité, från slätt, blankt till det mest grofkorniga, är denna teknik af mycket dekorativ verkan och användbar till stora fyllningar. Motiver äro frukter och blommor, omgifna af skinnremmar som konturer, och ganska naturalistiskt behandlade. Bland bokpärmar såg man en kombination af läderplastik och mosaik, som verkade mycket godt. Taffin-Lefort och David exponerade sådana arbeten, samt äfven plastik i olika färger. Symboliska och allegoriska framställningar voro mycket använda. Bland dessa var en mörkbrun plastik, framställande en figur i stäfven af en båt på ett upprördt haf i åskväder, blixten slår just ned i hafvet, och den personifierade döden står gulgrön framför mannen i båten. Regnet, blixten och vägskummet var framställdt i guld. Rundt om plastiken löper en fin inläggning i matt gredelint med guldkant. Det hela var mycket verkningsfullt såväl till innehåll som till form och färgstämning. En annan pärm var med guldskimrande botten och rödbrun omramning. Gruel hade mycket fint, dock nästan ängsligt in i minsta detalj utförda bokpärmar med motiv af lager, tistel, emblem m. m., mest mot mattpunsad botten; han hade äfven plastik i förening med mosaik.

Societé d'art moderne i Bordeaux exponerade några fina smärre arbeten i ljust läder med lätta färger i rödaktigt och grönt, med låg relief där inga konturer voro skurna, t. ex. en madonna, mjukt modellerad mot fonden.

Frépier i Paris hade en monter med smärre arbeten i läderplastik i hvitt läder, ganska dilettantmässigt utförda, detta kanske delvis till följd af, att det hvita lädret ej så lätt låter arbeta sig.

I samma monter såg man några goda arbeten i brunt läder mot marmorerad botten liknande de tyska.

Från Nancy ser man ett skåp, hvars sidor äro ornerade med läderplastik och mosaik framställande landskap med stora tallar. Fonden i blågrått knottrigt läder var mörkare uppåt.

De Norska arbetena voro mindre väl utförda och allt för höga i reliefen, med undantag af Fru Thaulows vackra, i låg relief samt

Fig. 5.

i mörka, matta färger hållna arbeten, använda till stolar och portföljer, af hvilka ett par voro exponerade i Norska afdelningen vid Esplanade des Invalides och andra i Art Noveau, Bing.

Danmarks läderplastik var bättre utförd, men visade ingen sjelfständig karaktär, utan synes vara en kopia af Hulbes arbeten.

I Finska paviljongen fick man se ganska väl utförda plastikarbeten i ljust läder, och Fru Wallgrens konstnärliga arbeten, som återfinnas i Beaux-arts äro här sedan Stockholms-utställningen redan väl

kända genom sina mjuka färger och den med fin känsla utförda modelleringen.

Sverige var representeradt genom Tekniska skolan i Stockholm, samt genom Beck & Sons mycket omtyckta bokpärmar.

Önskligt vore, att denna vackra och gedigna konstart, som äfven i det praktiska lifvet är användbar inom så många olika områden, hos oss komme i mer allmänt bruk.

Utdrag ur till Kungl. Kommerskollegium inlemnade reseberättelser.

(Forts. från 1900 års Meddelanden.)

46) Mönsterriterskan **Maria Sjöströms** reseberättelse.

År 1899 tilldelades mig genom Kongl. Kommerskollegium ett stipendium på 500 kr. och med tillhjelp af det Adlersparreska stipendiet, som jag i år erhållit, blef jag satt i tillfälle att denna sommar företaga en studieresa till Italien. Två månaders tjenstledighet beviljades mig godhetsfullt af Styrelsen för Handarbetets Vänner, der jag är anställd såsom mönsterriterska. Då jag nu går att redogöra för mina studier under resan, är det mig ej möjligt att ingå i detaljer, jag får derför nöja mig med att söka beskrifva de starkaste intrycken.

Min utresa gick öfver Berlin, Nürnberg, München, Innsbruck och i alla dessa städers Konstindustri-muséer fann jag intressanta prof på den äldre textilkonsten. Särskildt är Münchens nya, utomordentligt väl ordnade museum rikt på utsökta broderier och väfnader från de århundraden, som vi väl kunna kalla textilkonstens bästa tidehvarf nämligen 14.de och 15:de århundradet; ty när har konstnären, både hvad mönster, komposition och utförande beträffar, så lyckats besjäla sitt arbete som under nämda perioder! Öfver dessa, så pietetsfullt utförda gamla verk, hvila ett lugn och ett helhetsintryck, som vi så sällan lyckas ernå i vår tids moderna kompositioner. Jag tror, att den tidens utöfvare af textilkonsten kommit mycket nära idealet. Man kan derför aldrig tröttna på att fördjupa sig i studier af såväl färger och mönster som af det gedigna och präktiga i tekniken. Museet i München var ännu ej vid min vistelse derstädes öppnadt för allmänheten, men genom Professor Seitz' tillmötesgående bereddes mig tillträde dit. I de »Förenade Verkstäders» exposition för konst och handtverk, fick jag en öfverblick af Bayerns uppblomstrande moderna konstindustri; der exponerades ett par bonader, utförda efter teckning af professor Eckman, — i mitt tycke ej vidare tilltalande. Äfven i Nürnberg fann jag gamla haute-lisse-väfnader af stort intresse. Tyvärr tillät mig tiden ej längre uppehåll på dessa platser, dessutom lockade mig målet för min resa: Italia.

Rikligare tillfällen för det för en mönsterriterska så vigtiga studiet af färgharmoni och linieskönhet, kan väl knappast bjudas än i Italien, der

konsten ju i såväl stort som smått nått en fullkomning som i intet annat land. De vexlande intrycken sökte jag bevara genom att föra anteckningar och utföra skisser. Det blef mig således förunnadt att ej allenast få skåda de stora andarnes härligaste mästerverk, utan äfven att få beträda den mark, der de lefvat och verkat. Att få studera konstnären på den plats, der han en gång inspirerats till sitt skapande, — hvilket intresse ligger ej deri, och huru mycket mera intim känner man sig ej då med alla de stämningar, som möta oss i hans arbeten!

Min första anhaltstation blef Verona, hvars museer och kyrkor genomströfvades; derifrån fortsatte jag resan till Venezia. Utaf allt det underbara der, fann jag S. Marco-kyrkan mest fängslande. En egendomlig stämning smyger sig öfver en, om man under en högmessa träder in under dessa härligt smyckade hvalf; och då man ändtligen kommer sig för att studera detaljer, är det måhända de gamla mosaikerna, som mest draga till sig uppmärksamheten. Särskildt minnes jag hufvudkupolens, hvars arbete förskrifver sig från 12:te århundradet. De få färgerna, hufvudsakligen lent mellanblått, djup-blått tillika med blå-violett, bilda en sällsamt skön färgverkan mot den matt flammande guldgrunden. Skarpt markerande svarta konturer framhäfva ytterligare det enkelt storslagna i såväl färger som teckning. I Palazzo Ducale och Accademia di Belle Arti hade jag tillfälle beundra venezianska skolans färgprakt. Af den venezianska spetstillverkningen såg jag vackra prof i expositionslokalerna vid S. Marco-platsen.

Från Venezia for jag direkt till Roma, der jag vistades omkring fjorton dagar. Den, som en gång besökt den eviga staden, vet mer än väl, att denna tid är allt för knapp för att något så när grundligen lära känna alla dess på konstskatter öfverflödande samlingar; men jag försökte indela min tid så praktiskt som möjligt, och derigenom hann jag med att få se ganska mycket.

I Roma var det antiken, som på mig gjorde det djupaste intrycket. Det nästan ofattligt storslagna och mägtiga i dessa uråldriga minnen verkar först nästan bedöfvande. Vid fördjupandet i de capitolinska antiksamlingarna fann jag särskildt sarkofagerna af stort intresse. Kompositionsanordningarna af de dem omgifvande orneringarna slå en med häpnad; men de ha ju också en gång utgjort den rika lärdomskälla, hvarur ung-renaissancens största mästare öste. Bland Forum Romanums fängslande forntida minnen var det särskildt triumfbågarnas detaljanordningar, som vunno min djupaste beundran. Det är blicken för det monumentala, som i allt, från den största till den minsta detalj, preglat konstutöfvandet under antiken.

Vaticanpalatsets kolossala museisamlingar besökte jag alla dagar. Apartementi Borgia tilldrogo sig min synnerliga förkärlek. Der befinna sig nämligen trenne ganska små salar prydda med Pinturiccio's härliga fresker, inför hvilka man måste försjunka i andakt. En vacker serie haute-lisse-tapeter framställande Kephalos' och Prokris' saga, såsom katalogen anger, äro upphängda i en af salarna, likaså flere små, mycket gamla italienska »Arazzi» af största intresse, och i Galleria degli Arazzi såg jag Rafaels bekanta tapeter. Att här försöka beskrifva alla öfriga museer och gallerier i de olika palats jag besökte är mig ej möjligt och skulle dessutom blifva för vidlyftigt.

Den tid af dagen, då museerna voro stängda, använde jag för att bese alla kyrkor och andra sevärdheter, hvaraf Roma ju eger otaliga.

Från Roma utsträckte jag min resa till Neapel, hvars Nationalmuseum med dess verldsberömda bronser och väggmålningar, funna vid gräfningen i Pompei och Herculanum, oemotståndligt lockade mig. Denna resa ingick icke i min ursprungliga plan, men genom anslag i ett biljettkontor på corson, såg jag, att det anordnats billighetsturer för pilgrimer, och då man der upplyste mig, att jag mycket väl kunde erhålla en dylik biljett, beslöt jag mig att fara. Min ekonomi tillät mig tyvärr endast ett kortare uppehåll: en dag anslogs till museet i Neapel och en för besök af Pompei. Dessa båda minnesrika dagar gåfvo mig emellertid full valuta för den lilla extravagans jag först tyckte mig ha begått.

Min nästa uppehållsort blef Firenze, der jag stannade fjorton dagar. I Bædeker citeras, att denna stad är den rikaste ädelstenen i det diadem, hvarmed Italiens folk har smyckat jorden, och man kan med skäl instämma i lofordandet. — Det är egentligen ungrenaissancen och dess närmaste föregångsperiod, som i denna verld för konsten, på det fullkomligaste sätt representeras. Men det är ju också de största mästarne som här, med sin för den tidens konstnärer ej ovanliga mångsidighet, egnat sig åt såväl arkitekturen, målar- och bildhuggarkonsten, som åt konstindustrin. Det som jag först och främst sökte taga kännedom om var textilkonsten.

I det stora Palazzo della Crocetta befinner sig arkeologiska museet, hvars såväl egyptiska som etruskiska samlingar äro i högsta grad intressefulla, särskildt det förra, med dess rika samling koptiska väfnader, hvilkas färger äro ovanligt väl bibehållna och af största skönhet. I samma palats finnes äfven det rikhaltiga Galleria degli Arazzi, som visar prof på det florentinska tapetväfveriet, hvilket anlades under Cosimos I de Medicis för konst och vetenskap så välsignelserika regering (1400-talet) af tvänne konstnärer från Bryssel. De flesta tapeter förhärliga episoder ur huset Medici's historia, med hvars fall tapetväfvandet upphörde. En tilltalande serie var den s. k. »Spaliera», väfd under 1500-talet, bestående af sju olika tapeter med grottesk-framställningar mot den härligaste gula fond. Samlingen innehöll äfven tapeter af utländskt fabrikat, deribland ett par ovanligt vackra Bruxelles-tapeter, framställande scener ur skapelsen. De öfriga till denna serie hörande tapeter voro upphängda i Galleria Antica et Moderna. Det förra museet innehöll äfven utsökta äldre florentinska broderier, hvaribland en magnifik pretexta först drager uppmärksamheten till sig. Det utsökt väl komponerade mönstret framställer jungfru Marias kröning i midten, omgifven på ömse sidor af sjutton heliga, uppställda i med olika pilastrar indelade fält. Figurerna voro arbetade i konstnärligt utförd schattersöm mot en fond af det finaste guldbroderi. För öfrigt fanns en hel del brocader i guld, siden och sammet med italienska medeltids- och renaissance-mönster, samt en rik exposition af spetsar, hvaribland jag äfven upptäckte ett par prof af våra svenska allmoge-spetsar.

Det vackra Palazzo Bargello inrymmer det s. k. Nationalmuseet för italiensk kultur och konsthistoria från Medeltiden och Renaissancen. Det är särskildt bemärkt för Donatello's, Veroccio's och Ghiberti's härliga brons-

och marmorverk, men det är dessutom äfven af intresse för den textil-intresserade genom flere kostbara väfda tapeter och stoffer. Konstindustri af yppersta slag är äfven på andra områden rikt representerad, såsom med möbler, glas, utsökta smycken och ett par salar med framstående Robbia-arbeten.

Firenzes tre största tafvelsamlingar, Galleria Antica et Moderna, Galleria Uffizi och Pitti, besökte jag ofta. Måhända att det först nämda mest lockade mig med sina Sandro-Botticelli och Fra Filippo-Lippi-salar.

I Palazzo Riccordi njöt jag af Benozzo Gozzoli's fresker, som med sin stiliserande teckning verka i viss mening såsom idealkartonger för haute-lisse-väfnad. Detta intryck fick jag föröfrigt ofta vid studiet af de äldre renaissance-mästarne, såsom i det intressanta klostret S. Marco, der munken Fra Angelico da Fiesole målat sina, i naiv stil hållna, stämningsfulla fresker med religiöst innehåll.

Liksom i Roma använde jag eftermiddagarne för att bese kyrkor och för utflykter till Firenzes omgifvande blåa höjder, såsom till den gamla toscansk-romanska basilikan S. Miniato al Monte, det medeltida fästeliknande klostret Certosa eller till Fiesole, som ännu bär minnen från den gamla etruskiska staden.

Från Firenze for jag öfver Pisa, för att få beundra de för konst-utvecklingen så betydelsefulla minnesmärkena från dess toscansk-romanska glansperiod: den ståtliga Domen, Baptisteriet med marmor-predikstolen, Niccolo Pisanos oöfverträffade konstverk samt Campo Santo med dess under 1300- och 1400-talet af toscanska skolan utförda fresker. Derifrån fortsatte jag öfver Genua till Milano.

Genom en tillfällighet fick jag kännedom om det denna vår öppnade Museo Archeologico e Artistico, det är inrymdt i det nyrestaurerade medel-tida Castello Korzesco. En stor sal var försedd med montrer för italienska stoffer; deribland funnos en del brocader med de symboliserande medeltida mönstren. hvars ornamentik, med sin förnäma hållning, lärorikt bjuder till eftertanke. För öfrigt kan jag ej underlåta att omnämna de sällsynt vackra s. k. Ducale-salarna, som äro upplåtna för museo Artistico. Frisen kring väggarna, som vanligen voro prydda med panel och bänkanordningar, bildade en behaglig öfvergång till de ovanligt vackert ornamentalt behandlade takfreskerna målade i ytterst få färger af den behagligaste färgeffekt. Det sägs, att till och med Leonardo da Vinci lär ha dekorerat ett af dem.

Naturligtvis underlät jag icke att bese Domen och att besöka klostret S. Maria della Grazie's refektorium som förvarar Leonardo da Vinci's berömda »nattvard», ej heller att i Palazzo Brera's innehållsrika Pinacoteca ännu en gång beundra den äldre nord-italienska målarekonsten.

På hemvägen stannade jag ett par timmar i staden Como. Dess gamla Dom var prydd med 12 vackra 1500-talets tapeter, framställande scener ur bibliska historien. De voro parvis upphängda mellan midt- och sido-skeppen, ett arrangement af utomordentlig god dekorativ verkan.

Öfver de Norditalienska sjöarna och efter en uppfriskande fotvandring öfver Simplonfjellen fortsatte jag vidare min resa till Paris, der jag genom enskildt anslag bereddes tillfälle att studera verldsutställningen.

Efter en i djupaste bemärkelse intressant och lärorik resa, hvars intryck jag tyvärr endast i matta drag lyckats skildra, återvände jag, med vidgad blick på krafven för det textila, för att åter, med förnyade intressen deltaga i det friskt pulserande lif, som så kraftigt rör sig inom denna industrigren i vårt land.

---

47) Mönsterriterskan **Frida Lönngrens** reseberättelse.

Utrustad med rekommendationer från Nordiska Museet och Nationalmuseum härstädes, företog jag min resa i syfte att studera textilsamlingarna i de norska och danska muséerna. Först anländ till Trondhjem, fick jag der genom Konsul Klingenbergs godhetsfulla bemedling, tillträde till stadens Konstindustrimuseum, som förfogar öfver rymliga lokaler i Stiftsgården. Genom det mest tänkbara tillmötesgående, som jämväl kom mig till del vid alla de norska och danska museerna, fick jag, oberoende af de ordinarie tiderna, tillträde till samlingarna hela dagen, hvadan den skörd af mönster, som jag hemfört, uppgår till inemot ett hundratal. Dessa bestå hufvudsakligast af mönster i rödlakan, flamsk, hel- och tränsad flossa, rya, finnväfnad, skälblad etc., samt några Sleswigska, Isländska och Orientaliska mönster. Bland broderier är särskildt den danska hvitsömmen representerad.

I Norge har på de sista tio åren mycket gjorts för husflitens främjande och denna rörelse har utgått från och tagits om hand af de konstindustriella museerna, hvilkas styresmän genom Husflitsföreningarna anordna kostnadsfria lärokurser uti väfning äfvensom annan hemslöjd. Mönstren till väfnaderna tagas från muséerna och materialet är delvis hand- och delvis maskinspunnet och växtfärgadt ullgarn. Till varp användes allmännast 9-trådigt fiskegarn n:o 12; skedens groflek är 25—35 rör på 10 cm. Det väfsätt som mest användes är »aaklæde», eller hvad vi kalla »norskt rödlakan», d. v. s. fullkomligt lika på båda sidor. Dertill kan användas både vanlig väfstol, som hos oss brukas, eller uppstående väf, hvilket senare användes i Norge, då i stället för »klofve» begagnas en gaffel att packa ned garnet med. Detta arbetssätt har dock ej alltid brukats i Norge; de äldsta aaklæde-väfnaderna voro väfda så, men derefter kom en mellanperiod af förfall, och de alster som då tillkommo och af hvilka museerna innehålla massor, äro väfda med särskild afvigsida och med uteslutande af den noggrannhet som de senare årens arbeten utvisa. Mönstren äro sammansatta af mycket stora rutor, vanligen öfver 6 à 8 varptrådar, i motsats mot gamla svenska rödlakansväfvar, der de minsta rutorna äro tagna öfver endast 2 trådar och på betydligt finare varp.

Hvad färgerna beträffar, kunna de sedan ett tiotal år upptagna växtfärgerna ej mäta sig med de gamla väfnadernas, hvarken i mångfald eller skönhet; åtminstone verka de i det grofva rödlakanet tröttande, få och enformiga. Härifrån utgöra dock Gerhard Munthes gobelinbonader lysande

undantag; af dessa finnas exemplar i Bergens och Kristiania Konstindustrimuseer samt på Holmenkollen.

Bland gamla flamska och flossaväfnader, som mest äro afsedda till kuddar, kan man påträffa exemplar som äro alldeles förtjusande i färgen, kraftfulla och dock dämpade. Mycket ofta ingår en mörk, svartbrun färg, der i våra allmogeväfnader förekommer mörkblått.

Af hvad vi kalla »finn-» eller »dubbelväfnad» och som i Norge nämnes »flensväf», fanns i museerna åtskilligt, deraf några i flere färger t. ex. en i rödt och svart på gulhvit botten med årtalet »1800» inväfdt; andra med rödt och blått på samma botten och i mycket små mönster. Detta arbetssätt förskrifver sig hufvudsakligen från Gudbrandsdalen och har ej af Husflitsföreningarna återupptagits, emedan det är så långsamt och följaktligen ställer sig väl dyrt.

En annan sorts väfning kallad »krogbragd» (Säberdalsk golftæppeväfning), användes till mattor och liknar mest rosengång, men väfves i 3 à 5 skaft med 6-trådigt fiskegarn n:o 12, och 37 rör på 10 cm., inslaget är af fint otvinnadt ullgarn. Äfven väfves andra, tjockare mattor, der varpen består af tjockt 3-tvinnadt nöthårsgarn i flere färger och inslaget af tjockt, löst 2-tvinnadt, svart jutegarn, det senare anskaffadt af fru Frölich, innehafvarinna af väfskolan vid Lians station utanför Kristiania. Till denna väfnad användes sked på 25 rör på 10 cm., 1 tråd i solf och 2 i rör, 4 skaft och 4 trampor.

Äfven påträffade jag ett slags egendomligt viggmönster, ej i skarpa viggar, som i liknande svenska mönster, utan i sneda afsatser och ganska grofva ränder, men verkande mycket lugnt och harmoniskt. Viggväfnad kallas i Norge »lynill», men benämdes af Direktör Olsen i Folkemuseet i Kjøbenhavn: »skybragd».

I Danmark är ju väfnaden som allmogeslöjd helt och hållet utdöd och de två, i museet förvarade väfnader, som påstodos vara specielt danska, kunde hvad utseendet beträffade, omöjligt skiljas från de s. k. skånska skälbladsväfnaderna. I danska Folkemuseet fanns emellertid en myckenhet skånska väfnader, äfvensom Sleswigska flossa- och rya-väfnader, samt de egendomliga, som sparlakan använda Sleswigska väfnaderna i två färger, rödt och hvitt, blått och hvitt eller grönt och hvitt, med ornament och figurframställningar. I Konstindustri-museet i Kjöbenhavn förvaras några gobelinväfnader af Otto Eckmann, utförda i väfskolan i Skærebaek i Sleswig; »Maagesværme», utförd 1896 och »Svanor» 1897. Denna senare har varit utställd på Svenska Slöjdföreningen härstädes. I samma muséum fanns äfven prof på modern »finnväfnad», en dubbelväfnad i geometriskt mönster i mörkblått och hvitt linne omkring 3 à 4 år gammal och fullkomligt tvättäkta, väfd i Finland.

Härefter vill jag öfvergå till broderierna, hvaribland »hvitsömmen» i Danmark spelar en så stor rol. Först må dock nämnas en Isländsk matta, omkring 200 år gammal, en af Folkemuseets äldsta textilsaker. Den var sydd på grof 2-trådig stramalj med s. k. »dronningstygn» och lika på båda sidor; mönstret bestod af bottenmönster och bård, den senare på ena kortsidan försedd med inskrift. Färgerna voro grönt, rödbrunt

gråhvitt och blågrönt på djup gul botten, både färger och mönster mycket illa åtgångna af tidens tand.

»Hvitsömmen» kan indelas i flere grupper nämligen: Hedebosöm och Amagersöm som större, samt Skovbosöm och Lyøbosöm som mindre. Dertill sluter sig ett slags flätade fransar de s. k. »trenderne». De äldsta ännu bevarade arbetena äro ungefär 150 à 200 år gamla, men troligen har tekniken varit känd ännu tidigare. Ursprungligen var ändamålet att pryda allmogens hem, senare arbetades äfven till försäljning, hvarvid såväl mönster som utförande stå tillbaka för äldre tiders. Hedebosöm, kallad så efter Hedelandet mellan Kjøbenhavn, Roskilde och Køge, användes såväl till stugans prydnad som på innevånarnes drägter. Broderade handkläden upphängdes som dekoration på sängomhängen, skåp o. d.; kragar, handlinningar, kuddar och lakan broderades rikt. I tekniskt hänseende äldst äro några kuddar från Samsö som nu förvaras på Folkemuseet. Trådarna äro härvidlag till ett stort antal utdragna med vissa mellanrum både på längden och på bredden af tyget, hvarefter de kvarstående äro med en enkel trådslinga samlade i grupper, således liknande ett slags gles hålsöm.

»Dragværket» är äldst af de på Heden förekommande arbetssätten; äfven här dragas trådarna ut som på föregående, dock blott ungefär 3 och 3 på längd och bredd, och i det deraf bildade nätet utföres mönstret som består af strängt stiliserade mennisko- och djurbilder omväxlande med växt- och geometriska motiv. Emellan större bårder förekomma småbårder med stoppsöm, sticksöm och hålsöm. Senare öfvergår arbetssättet till plattsöm blandad med kedjesöm och flere slags bottnar i utklippta partier. I början syddes allt med linnegarn, senare med bomullsgarn.

Skovbosöm har sitt namn efter Skoven d. v. s. Nordsjælland. Här användes sömmen mest på handkläden, mindre på drägter; den består mest af »dragværk» omväxlande med korsstygnsbroderi i rödt och blått. Tillsammans med sömmen förekomma här knypplade spetsar, hvilket ej är fallet med Hedebosömmen.

På Amager användes sömmen mest på sängens utsmyckning, och mycket finare material än på Sjælland användes, tvåskaftadt lärft med ända till 30 trådar på 1 cm., t. ex. ett slags sängöfverkast som breddes öfver hufvudgärden och slutade midt på sängen, var ihopsydt af två väfbredder med en knypplad mellanspets i sammanfogningen och broderi på den nedre delen. Till dagligt bruk användes kuddvar och lakan etc. hvita, men vid högtidliga tillfällen blånades de, till en början svagt, senare starkare och starkare, till slut alldeles indigoblå; detta var i midten af förra århundradet. »Platwerk» kallas den rikaste och för Amager mest karaktäristiska art af broderi som består af utskurna partier fyllda med geometriska mönster och af andra partier med stjernor och stiliserade djur i tät söm.

Trendeflätning användes såsom afslutande frans öfverallt der hängkläden förekomma till stugornas prydnad. Dertill användes den sista delen af varpen som ej kunde väfvas upp; på de äldsta arbetena der broderiet är mindre rikt, äro trenderne hufvuddekorationen; ju rikare sömmen utvecklar sig, ju enklare blir fransen. Samma slag af fransarbete har äfven förekommit i Skåne och Småland, i hvilket sednare landskap det brukats längst.

---

48) Mönsterriterskan **Gustava Meukows** reseberättelse.

Vid nedskrifvandet af en reseberättelse öfver en resa, sådan som till en världsutställning, är det så många intryck som tränga sig på en, att det är svårt att veta, hvilket man skall stanna vid.

Den 15 juni afreste jag på Kommerskollegiets stipendium till Paris, där jag med ett par undantag vistades å utställningen hela dagarna, under de 3 veckor jag uppehöll mig där. Särskildt koncentrerade jag min uppmärksamhet omkring grupp I, undervisning, (mest tekniska skolor och konstslöjdskolor) exponerad vid Esplanade des Invalides, där hufvudsakligast gyllenläders- och läderplastiksarbeten voro föremål för mitt studium.

Skolornas utställningar erbjödo ett rikt fält för studium. Man fick här se kurser från de enklaste grunder till det mest utvecklade stadium, som en teknisk skola kan åstadkomma. Dessa utställningar voro hufvudsakligast förlagda till Champs de-Mars. Några fann man dock vid Esplanade des Invalides, såsom t. ex. de ryska. Stroganoffska skolan i Moskwa, visade figurteckningar, laverade ornament, kraftigt och flott utförda stilleben. Ecole centrale de Dessin du Baron Stieglitz i Petersburg hade många och goda blomsterstudier, direkt använda till kompositionsöfningar att utföra i sömnad, till tapeter, till porslinsmålning m. m. I porslinsmålningarna söka de i denna skola bland annat äfven kopiera de gamla italienska fajanserna.

Äfven hade M. Guerin här exponerat en afdelning kompositionsritningar till vaser, fajansplattor i förening med porslinsutställningen, samt en för tapeter och bårder. Inom grupp I vid Champs de-Mars voro de flesta skolors utställningar sammanförda. Här voro de franska städernas med undantag af Paris, som återfunnos i Pavillon de la ville de Paris. Här funnos sådana fackskolor, som tyckas hafva till mål att utföra ritningar, som äro direkt utförbara, just inom det yrke, som i de olika städerna hufvudsakligast bedrifvas; och som också visade efter ritningarna utförda arbeten. Sålunda exponerades från skolorna i Marseille och Lyon ritningar till och prof på utförda sidenväfnader. Från Sévres' école de céramique läckert utförda naturstudier. Deras kompositioner äro fina i färg, och likaså deras utförda porslinsmålningar. Förutom arbeten, direkt tillämpliga inom keramikens område, exponerades från samma skola böcker med konsthistoriska anteckningar och illustrerade skisser, som äro mycket lärorika, och tror jag, att just det sättet vore förmånligt att inom tekniska skolor använda, för att mer tillgodogöra sig de konsthistoriska föreläsningarna. Inom flere skolor voro sådana utförliga anteckningsböcker exponerade. Limoges hade hufvudsakligast kompositioner till porslins- och emaljmålning med blommor och miniatyrer i de finaste färger, och utvisade det mest genomgående studium af naturen, med användning af t. o. m. de minsta detaljer. Man ombildar växtdelar till hela föremål, såsom då t. ex. fröhuset af en vallmo användes till sockerskål med lock, maskrosen, Chrysantemumknoppen, eller helt enkelt ståndaren i en blomma, till en hel vasform.

I de studier, som skolorna från väfverierna Beauvais och les Gobelins visade, förekommo föga naturstudier. De fortgå mest efter de gamla, naturalistiska mönstren.

Man fick här se Ecole normale d'Enseignement du Dessin med dess Cours Grasset hvars grundläggare och styresman är mr Guerin, och hvarifrån det bekanta planschverket »la Plante» har utgått. De kompositioner, som här exponerades, bestodo mest af ytorneringar, såsom till tapeter, bårder, fajansväggar, orneringar till vaser m. m. dylikt.

Från St. Quentin visades kompositioner å rutpapper samt efter dessa utförda trådgardiner.

I den lilla utställningen, som Union Catholique de l'enseignement des dames visade, synes det som om ett af deras mål vore att sprida den tro till hvilken de själfva hafva kommit. Man fick här se textade språk m. m. dyl.

Såsom exempel på ett tidigt stadium inom teckningsundervisningen, intog utställningen af »Chambre Syndicale de la bijouterieimitation, école preparatoire à l'école centrale des arts et manufactures,» ett mycket framstående rum. För mönsterritning exponerades här en systematiskt genomtänkt plan. Man utgår från det enklaste motiv, 1) den räta linien, kommer så till 2) den brutna linien, 3) lutande linier, 4) parallela linier, 5) vinkelräta linier och 6) vinklar. Efter uppritande af dessa enkla motiv sammanställas de till ornament. Det hela visar gången från den enklaste konstruktionsritning, tillämpad inom ornamentiken, till det mest sammansatta ornament af stiliserade blommor. Man genomgår sålunda konsthisteriens olika perioder, från den räta linien med à la grequen, lotusblomman, ända fram till Ludvigarnas stilar. Efter detta komma de naturalistiska studierna af blommor: viol, kaprifolium, blåklint, narciss, lejongap m. fl., studerade in i de minsta detaljer, och stiliserade för att utföras i metall för gravering, ciselering, sågning emaljering m. m. Ritningarna voro ytterst fint och omsorgsfullt utförda.

En annan skola i samma väg är: »École professionelle (du soir) dirigée par la Chambre Syndicale de la bijouterie, joaillerie et orfevrerie et des industries qui s'y attachent». Arbetena äro här utförda i ädla metaller och kurserna fortgå till ett högre stadium. De Holländska skolorna utgå företrädesvis från ett noggrant naturstudium. Teckningarna från musée des arts decoratifs i Haarlem voro i karaktär olika de flesta andra, med stora reella former, noga detaljerade, enkelt belagda med toner. Kompositioner till yt-orneringar, allt i stor skala. Fina arbeten i träskulptur och ciselering, äfven modeller i vax. Amsterdam hade ytorneringar, mest i blågrå ton.

Ett vackert exempel på undervisningen inom Tekniska skolor hade Génève att uppvisa från »Ecole des arts industriels». Den har någon motsvarighet i Högre afdelningen inom Tekniska skolan i Stockholm. Man fick här se så väl förstudierna inom hvarje fack, som prof på de olika facken, sammanförda uti ett rum, en matsal, hvartill skissen utförts af en elev, samt möblerna, väggarna, taket, fönstren, spiseln, dörrarna af eleverna tillsammans. Relief var mycket använd inom olika material.

Classe de céramique et peinture décorative hade en hel samling goda naturstudier, kompositioner och i fajans utförda reliefarbeten. Allt vittnade om en god grund. Här fans t. ex. en vas utförd i fajans med låg relief

och färger, framställande i tre fält luften, hafvet och jorden. På en ritning visades dess perspektivbild, målad i akvarell, en annan väl uppkonstruerad i horizontal- och vertikalprojektion med alla fält utbredda, alla små bårder och medaljonger noga konstruerade i $^1/_2$ skala. En annan ritning visade detaljerna i naturlig storlek med färger. En liten plansch visade perspektivkonstruktion i indirekt metod, åter en annan färgskiss i horizontalprojektion.

Classe de ciselure hade öfverdådigt fina figur- och ornamentframställningar, drifna i koppar, mässing och silfver från miniaturarbeten, såsom madonnan, till större och mer dekorativa ändamål, såsom fat, dörrlås m. m.

Classe de serrurerie visade i en serie järnsmidet från de första grunderna, den räta linien, à la grequen, cirkeln, spiralen, till de mest kombinerade renässans-ornament, ljusarmar, portklappar, frukter och blommor.

Utom dessa klasser finns en för skulptur i sten och trä, en för emaljmålning, en för arkitektur- och ornamentritning, en för ornament- och figurmodellering med komposition. Studierna inom hvarje klass voro systematiskt ordnade och grundligt genomförda.

I Pavillon de la ville de Paris fick man se skolverksamheten inom Paris. Bland andra skolor finns här école Bernhard Palissy, som hade mycket naturstudier tillämpade på keramiken. École Germain Pilon hade kompositioner för hvarjehanda föremål och interieurer,

Många andra skolor hade äfven goda naturstudier, använda till kompositioner och utförda i konstindustriella arbeten, t. ex. konstsöm, modellering, läderplastik m. m. Förutom på skolverksamheten riktade jag min uppmärksamhet på i läder utförda konstindustriella arbeten. Man kom här i tillfälle att jämföra de olika ländernas alster, och detta studium var mycket intressant och lärorikt.

Inom franska afdelningen vid Esplanade des Invalides exponerade A. E. Ségny lädermosaik utförd på ett helt annat sätt, än hvad jag sett förr. Sammansatt af läder, olika så väl till färg som kvalité, från slätt, blankt till det mest grofkorniga, är denna teknik af mycket god dekorativ verkan, och användbar till stora fyllningar. Motiven äro frukter och blommor, ganska naturalistiskt behandlade.

Bland bokpermar såg man en kombination af läderplastik och mosaik, som verkar mycket godt och vore skäl att taga upp här hemma.

W. Collin i Berlin visade en ny behandling af lädret. Mönstret, stiliserade blommor och figurer, står med mörka konturer och ljusa eller färgade ytor mot marmorerad botten. Mr Trepier i Paris hade en monter, hvari några liknande arbeten förekommo. Jag önskade mycket att få lära mig denna vackra teknik och gick därför till fabriken för dessa arbeten, men som priset var för mig allt för högt tilltaget, — 100 francs för en lektion, — så måste jag till min stora ledsnad afstå därifrån. På hemresan fick jag dock i Hamburg se en liten portmonnä, utförd på samma sätt, frågade mig för, och fick då ganska billigt lära mig hela hemligheten. Den bland kollektivutställningarna, som gjorde det bästa intrycket på mig, var »Art Noveau Bing». Den bestod af en hel liten byggnad vid Esplanade des Individes och utgjorde ett afslutadt helt, en våning, inredd med största smak, såväl till färg som form. Möblerna hade behagliga, men dock djärfva linier

och fina detaljer. Färgerna voro mjuka och vackra, t. ex. grågredelint och grågrönt tillsammans. När man hade sett denna utställning längtade man att få se något mer af Art Noveau Bing. Jag uppsökte också deras vanliga utställningslokal vid Rue de Provence.

En bland de många andra vackra kollektivutställningarna var den, som ordnats af Darmstädter-künstlerkolonie. Det räktangulära högpanelade mottagningsrummet, som afslutades på ena kortsidan med en hvalfbåge öfver den väggfasta soffan, hade äfven väggfasta skåp och hyllor prydda med skulptur i fin lågrelief och inläggningar. Bland dem, som ordnat denna utställning, märkas: Olbrich, Glückert, Bosselt, Christiansen. Denna vackra rumsinteriör utmärkte sig genom god totalverkan. Hvarje möbel och föremål var konstnärligt behandladt, så väl de i metall drifna prydnadsföremålen, vägguret, som de i applikation utförda kuddarna och dörrdraperiet, allt samverkade till ett harmoniskt helt.

På hemresan uppehöll jag mig i Hamburg några dagar, och hade jag då tillfälle att få jämföra de många olika fabrikerna för läderplastik, bland hvilka Hulbes onekligen intager främsta rummet, och att på ett par af dem inhämta kännedom om deras olika färger, samt äfven taga lektioner i läderplastik hos Hulbe, för att få se de förändringar de vidtagit, sedan jag 1893 hade tillfälle att äfven då på kommersekollegiets stipendium besöka samma fabrik.

De använda nu modellerstocken högst obetydligt, endast till retouchering. I stället begagna de »Hohlkele», en puns, hvarmed man bultar lädret från rätsidan. Ungefär hälften af arbetet utföres sedan underlägget hårdnat, då man ånyo punsar och afslutar med modellerstocken. De förr använda läderringarna för uppdrifning hafva ersatts af en chablon af plåt, som lägges mot rätsidan af lädret utefter konturerna af de delar, som skola drifvas upp, och är mycket praktisk, då man därmed kan få mycket skarpa konturer, där så önskas,

Hvad som för öfrigt i Hamburg ådrog sig mitt stora intresse var Kunstverein, Neuer Wall 14, och vill jag rekommendera till hvar och en, som reser och har konstindustriella intressen, att ej försumma att besöka denna utställning. Man får här se både målningar och skulpturarbeten, samt i våningen 1 tr. upp de mest förtjusande arbeten i konstindustri af alla slag; ingenting fult, allt utvaldt med den största noggranhet. En bland de lärdomar, som jag under denna resa mycket mer än förr fått blicken öppen för, är af huru stor vikt det måste vara att hämta sina motiv direkt från naturen, och att individuellt utveckla dem, för att undvika att komma in uti ett kopierande och imiterande slafveri af andra konstnärers eller länders arbeten.

UR
SVENSKA SLÖJDFÖRENINGENS
HANDLINGAR

ÅR 1900.

Årsberättelse, afgifven af Svenska Slöjdföreningens Styrelse öfver Föreningens verksamhet år 1900.

I öfverensstämmelse med stadgarnas § 17 får Styrelsen härmed inför Svenska Slöjdföreningen afgifva berättelse öfver Föreningens verksamhet under år 1900.

Då Svenska Slöjdföreningen år 1891 i samverkan med Nationalmuseum anordnade den Gustavianska utställningen — en exposé af den stil i konstindustri och konst som kännetecknade det adertonde århundradets slut — uttalades af Styrelsen en önskan, att denna utställning skulle komma att efterföljas af andra, egnade åt andra perioder af konstindustriens utveckling, sådan den i vårt land framträdt.

Detta önskningsmål har under det gångna året fyllts i så måtto att Föreningen låtit anordna en stor och omfattande utställning af konstslöjd- och konstalster af den stil som tillhör det 19:de århundradets början: kejsaretiden eller, såsom den hos oss med skäl har kunnat kallas, Carl XIV Johans stil.

Planen till denna utställning hade utgått från Föreningens Andra utskott — konstslöjdutskottet — alla förarbeten hade tagit sin början redan år 1899.

För anordnande af utställningen hade tillsatts en större kommitté under ordförandeskap af H. K. H. Prins Eugen och bestående af dels ledamöter af Föreningens andra utskott nemligen Herrar: Professor E. Jacobsson, Intendenten G. Upmark, D:r P. Beijer, Arkitekten Agi Lindgren, D:r L. Looström, Dekoratören H. v. Rijssvijk, Arkitekten Th. Thorén samt Föreningens Sekreterare Aman. E. Folcker, dels af utomstående: Herrar Hofintendenten J. Böttiger, Professorn Frih. G. Cederström, Kammarherren E. v. Ehrenheim, Löjtnant E. Malmberg, Intendenten C. A. Ossbahr, Amanuensen C. Palm, Kommerserådet Frih. H. Rehbinder och Grefve F. U. Wrangel.

Det direkta anordningsarbetet leddes af ett verkställande utskott bestående af Herrar: Professor Jacobsson, Intendenten Upmark, D:r Looström, D:r Beijer, Hofintendenten Böttiger och Sekreteraren.

Intresset för denna utställning visade sig redan från början synnerligen lifligt och antalet af dem som genom utlånade föremål i densamma deltogo steg till öfver 100 personer eller institutioner.

Det väsentligaste tillskottet erhölls dock genom H. M:t Konungens ådagalagda stora välvilja och intresse för saken i det H. M:t i nåder tillät kommitterade att i och för utställningen ur H. M:ts egna samt de kungliga slottens samlingar utvälja lämpliga konst- och konstindustriföremål; och var det i främsta rummet härigenom, utställningen vann den rikedom och den monumentala karakter som för densamma var utmärkande. Utställarne voro i öfrigt den kungliga familjens medlemmar, ett stort antal offentliga institutioner, bland dem Nationalmuseum, K. Lifrustkammaren och Nordiska Muséet, hvars rika samlingar genom D:r A. Hazelii välvilliga tillmötesgående stäldes till disposition, samt slutligen ett högst betydande antal enskilda personer.

Utställningen egde rum i Akademiens för de Fria konsterna byggnad, der tre stora salar voro af densamma upptagna; den var anordnad dels i form af större rumsinteriörer af olika karakter, dels såsom galleri, och den omfattade alla arter af konstindustrien sådan den öfvades under första delen af det 19:de århundradet.

Utställningen öppnades Carl Johans-dagen, den 27 Jan., i närvaro af H. M:t Konungen, D. K. H. Kronprinsen och Kronprinsessan, D. K. H. Kronprinsen och Kronprinsessan af Danmark, Hertigen och Hertiginnan af Vestergötland, Prins Eugen samt ett större antal andra inbjudna.

Utställningen fortgick till den 18 Mars och omfattades med synnerligt intresse så väl af pressen som af allmänheten. För att göra denna utställning mera direkt fruktbärande för utöfvare af svenskt handtverk och konstindustri, anordnades särskilda studietimmar med fritt tillträde, och lemnades sådant åt arbetare anstälda hos Stockholms stads handtverksförenings ledamöter, åt Tekniska skolans och Konstakademiens lärjungar samt åt enskilda konstindustriidkare.

Den stora freqvens hvarmed dessa fritimmar begagnades och det högst betydande antal studier och skisser som särskildt af Tekniska skolans elever dervid utfördes, torde icke minst hafva visat, att ändamålet med denna utställning i högst beaktansvärd grad blifvit vunnet.

Hvad Föreningens verksamhet i öfrigt beträffar har densamma på vanligt sätt varit fördelad mellan dess båda utskott sålunda, att det första arbetat för handtverksskicklighetens tidsenliga utveckling, det andra för konstslöjdens höjande och förädling.

Det första utskottet har fortsatt utgifvandet af serien: »Teckningar för handtverk och slöjd» samt häraf publicerat bladen 49 och 50: Bokhyllor för enklare hem, komponerade af Arkitekten C. Westman och Arkitekten O. Lindberg, samt bladen 51 och 52: Förstuguqvist, komponerad Arkitekten Gust. Lindgren; med denna senare har början gjorts till den serie förebilder för detaljer af svensk träarkitektur, hvilken af utskottet förberedts under samarbete med Svenska Teknologföreningen och på grundvalen af teckningar och skisser utförda af ett antal densamma tillhörande arkitekter. Af bladen 43 och 44 i utskottets serie teckningar för handtverk och slöjd, möbel för enklare bostad, komponerad af E. Josefsson, ha nya upplagor blifvit tryckta, försedda med åtskilliga af arkitekten vidtagna ändringar och tillägg.

Samtliga dessa blad ha kostnadsfritt kringsändts till omkring 2,000 snickare och hemslöjdare i olika delar af landet.

Första utskottet har granskat de från Kongl. Kommerskollegium remitterade reseberättelser af yrkesidkare och hafva de förtjenstfullaste af dessa berättelser blifvit i Föreningens meddelanden till trycket befordrade.

Det andra utskottet har under året verkställt åtskilliga beställningar och inköp af konstslöjdföremål afsedda för den sedvanliga utlottningen.

Denna egde rum den 21 december och deltogo i densamma 517 lottegare. Vinsternas antal var 38 till ett sammanlagdt värde af 5,168 kronor 50 öre.

De högsta vinsterna utgjordes af: Byrå i gustaviansk stil med bronsbeslag och inläggningar af L. O. Löfmark, Bokhylla i mahogni med bronsbeslag, empirestil, komp. af R. Arborelius, Skrifbord i mahogni, modern stil, komp. af A. Wallander, vas i drifvet silfver utförd å C. G. Hallbergs verkstad, samt fem st. Bokband i maroquin, efter beställning komponerade och utförda af G. Hedberg.

Bland öfriga vinster märktes: arbeten i metaller från Gusums bruk, De förenade konstgjuterierna i Stockholm, Tenn- och metallförädlingsbolaget, Fr. Santesson m. fl. Keramik från Gustafsbergs och Rörstrands fabriker, textilarbeten från Svenska Hemslöjdföreningen och A. B. Svensk konstslöjdutställning. samt åtskilliga arbeten inköpta af enskilda konstslöjdidkare.

Ledamot, som erlagt den för deltagande i utlottningen bestämda tilläggsafgiften, har såsom vanligt erhållit ett exemplar af Föreningens album: »Mönster för konstindustri och slöjd», hvilket detta år innehållit tolf planscher tryckta i ljustryck samt framställande i främsta rummet bilder från Föreningens Carl XIV Johans-utställning (8 blad) samt afbildningar af andra konstslöjdalster från äldre och nuvarande tid.

Föreningens »Meddelanden» ha utgått i två häften innehållande konstindustriela och tekniska uppsatser samt rikt illustrerade.

Under året ha inom Föreningen hållits i allt 23 sammanträden, öfver hvilka protokoll blifvit förda; deraf kommo på Styrelsen 8, på första utskottet 2, på andra utskottet 4, på Nämnden 1, på Redaktionskommitten 1 och på sjelfva Föreningen 7.

Vid Föreningens allmänna sammanträden, som alltid varit synnerligen talrikt besökta, ha följande föredrag hållits:

i Januari af Professor Verner Cronqvist: »Nyare belysningsmetoder»;

i Februari af Amanuensen E. G. Folcker: »Carl XIV Johans stil»;

i Mars af Amanuensen A. Hammarskiöld: »Industriens och näringarnas utveckling under 1800-talet»;

i Oktober af Amanuensen E. G. Folcker: »Modern möbelkonst på verldsutställningen i Paris»;

i November af Hofintendenten G. Lindgren: »Svenska befästningsarbeten under medeltiden» (med sciopticonbilder);

i December af Arkitekten L. I. Wahlman: »Engelska interiörer».

Flere af dessa föredrag ha illustrerats af större eller mindre samlingar föremål, teckningar, fotografier m. m. Vid Januari-sammanträdet ha exponerats ett stort antal lampor o. d. af nyare konstruktioner; vid Mars-

sammanträdet en ytterst rikhaltig kollektion af studier och skisser från Carl XIV Johans-utställningen utförda af Tekniska skolans elever.

För de utställningar af hufvudsakligen nyare konstslöjd som varit anordnade vid samtliga allmänna sammanträden ha bidrag lemnats af Hrr Myrstedt & Stern g:m Herr H. v. Rijswijk; A. B. Max Sachs, Herr A. Matson och J. R. Almgren med möbler; Guldsmedsbolaget, C. G. Hallberg och E. Möller med silfverföremål; De förenade konstgjuterierna och Hj. Norström med metallarbeten; Fru Anna Wall, Fr. L. Lindberg och F:r G. Meukow med läderplastik; Handarbetets Vänner, A. B. Svensk Konstslöjdutställning samt Fru Th. Grafström med textilalster, Kåberg & C:o samt Julius Wagner med papperstapeter hvarjämte flere enskilda konstslöjdidkare inlemnat arbeten af olika slag.

Till åtnjutande af understöd ur de under Styrelsens förvaltning stående Wallmarkska och Hamelmannska fonderna hade under året 11 ansökningar inlemnats och blefvo följande stipendier utdelade:

Af Wallmarkska räntemedlen:

Till	Dekorationsmålaren Carl Axel Lindgren	kr.	200: —
»	Ciselören Hugo Lundstedt	»	200: —
»	Möbelsnickaren Sven Jespersson	»	150: —
»	» Carl Aug. Johansson	»	150: —
»	Dekorationsmålaren Gunnar Ell	»	100: —

samtliga för fortsättande af studier vid Tekniska skolan i Stockholm.

Af Hamelmannska räntemedlen:

Till	Ornamentsbildhuggaren Carl Berglind	kr.	250: —
»	Dekorationsmålaren Ragnar Östman	»	250: —

för att i utlandet vidare utbilda sig i sina yrken.

Styrelsen får slutligen erinra om de tvenne betydande förluster Föreningen under året lidit genom Majoren Alf. Björkmans och Intendenten Gustaf Upmarks död. Major Björkman blef föreningens ledamot redan år 1857. Han valdes till vice ordförande år 1863 och beklädde denna förtroendepost i en tid af trettio år. Under hela hans långa verksamhet var Slöjdföreningen föremål för hans varmaste intresse och han egnade hela sin ovanliga energi åt dess tjenst.

Intendenten Upmark, som inskrefs i Föreningen år 1873, blef 1876 dess sekreterare och inträdde 1877 såsom ledamot af den då inrättade specialsektionen för konstslöjd, samt valdes vid dennas omorganisation år 1887 till ledamot af Andra utskottet. År 1897 blef han Föreningens vice ordförande.

De förtjenster Intendenten Upmark inlagt om den Svenska Konstslöjden såsom författare, lärare, och föreståndare för statssamlingen, behöfva här icke påpekas; det arbete och det intresse han egnat Svenska Slöjdföreningen förtjenar att inom densamma bevaras i hedradt minne.

*

Beträffande förvaltningen af Föreningens ekonomiska angelägenheter får Styrelsen hänvisa till Herrar revisorers deröfver afgifna berättelse.

Stockholm den 29 April 1901.

Å Svenska Slöjdföreningens styrelses vägnar:

Pehr Ehrenheim.

E. G. Folcker.

Revisionsberättelse för år 1900.

Utsedde till revisorer för år 1900 få undertecknade, efter genomläsandet af Styrelséns protokoll och granskning af förvaltningsårets räkenskaper, meddela följande angående Föreningens ekonomiska förhållanden:

a) Svenska Slöjdföreningens egen kassa.

Debet.

Behållning från 1899:			
Kontant och deposita		389: 80	
Inventarier och möbler		4,303: 85	
Maskiner och verktyg		294: 18	
Förlag: Handbok för val af maskiner och handverktyg samt om lim och limning		2,179: 16	
Möbelutställningen 1899		226: 89	7,393: 88
Inkomster:			
Statsanslag för år 1900:			
till teknisk-litterär verksamhet	2,000: —		
» yrkesskicklighetens utveckling o. höjande	2,000: —	4,000: —	
Ledamöters årsafgifter 971 st. à 5 kr.		4,855: —	
förutom de till fonderna gående afgifter (8 st. à 50: — =400: —)			
Ledamöters afgifter för delaktighet i utlottning af slöjdalster, 517 st. à 10 kr.		5,170: —	
Allmänna fondens bidrag		1,665: 49	
Förskott, täckes af statsanslagets andra del		1,000: —	
Hyror		2,704: —	
Returporto —: 65, räntemedel 502: 04		502: 69	
Försålda mönsteralbum genom 2:a Utskottet		84: —	
Annonser i »Meddelanden» genom Red.-Kommittén		276: —	
Försålda exemplar af »Meddelanden»		23: 08	
Försålda handböcker		83: 16	20,363: 42
		Summa Kronor	27,757: 30

Kredit.

Utgifter:			
För 1:a Utskottet:			
Fototypi, autotypi, fotolitografi för utgifvande af »Handtverk och Slöjd»		664: 38	
Konstritningar		110: —	
Direktör C. R. Lamms stip.		50: —	
Distribution		295: 26	1,119: 64
För 2:a utskottet:			
Inköp för utlottning af konstslöjdalster		3,233: —	
1900 års Mönsteralbum (1,500 ex., däraf 517 till fördelning)			
Tryckningskostnader	2,068: 25		
Konstritningar	80: —		
Redaktionsarvode	300: —		
Arvoden åt tjänstemän och betjäning	300: —		
Distribution af mönsteralbum	265: 16	3,013: 41	6,246: 41
För Redaktionskommittén:			
För »Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1900 (1500 ex.)			
Tryckningskostnader		1,790: 05	
Författarehonorar		831: 37	
Redaktionsarvode		400: —	
Konstritningar		339: 16	
Distributionskostnader		80: 08	3,440: 66
Omkostnader för allmänna möten:			
Honorar för 4 föredrag		200: —	
Anordning, transporter		103: 63	
Vaktmästarebiträde m. m.		10: 50	314: 13
Öfriga utgifter:			
Kostnader för 1899 års Möbelutställning	944: 52		
d:o » Carl XIV Johans Utställning	522: 90	1,467: 42	
Hyra för lokalen		2,700: —	
Uppvärmning och ventilation, lyshållning m. m.		909: 49	
Löner och arvoden		2,300: —	
Uppbördsprovision		194: 24	
Extra tryck, skrifbiträde och skrifmateriel	146: 45		
d:o d:o » bokbinderi	219: 80	366: 25	
Annonser		241: 54	
Reparationer		86: 24	
Porto, telefonafgifter		352: 74	
Frakt, assuranser och hyra för kassafack m. m.		213: 98	
Rengöring, arbetshjälp och diverse		141: 50	
Kalender och tidning		39: 45	
Transport Kr.		9,012: 85	11,120: 84

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGENS

MATRIKEL

1901.

Direktören A. Ambrosius.
Ingeniören Otto Fahnehjelm. Ledamot af rk.*
Öfveringeniören Nils Rahm.
Fabrikören A. E. Lundberg.
Professorn I. G. Clason.
Grosshandlaren Max Sievert.

Suppleanter:

Arkitekten O. Lindberg.
Professorn G. Sellergren.
Arkitekten R. Enblom.

Andra Utskottet.

Ledamöter:

Professorn Ernst Jacobsson. Ordförande. Led. af rk.*
Professorn Geskel Saloman.
Ornamentbildhuggaren H. Nerpin.
Hofintendenten Gustaf Lindgren.
Intendenten D:r Ludvig Looström. Ledamot af rk.*
Rektorn Victor Adler.
Arkitekten Th. Thorén.
Slottsarkitekten Agi Lindegren.
Dekoratören H. van Rijswijk.

Suppleanter:

Amanuensen D:r P. Beijer.
Ciselören Frans Malmberg.
Herr Knut Andersson.

Föreningens sekreterare:

Amanuensen E. G. Folcker. Red. af Fören:s Meddel:en.

Föreningens kassaförvaltare:

Kamreraren, Öfverläraren C. V. Holter.

---

* Redaktionskommittén.

HANS MAJ:T KONUNGEN

har i nåder förklarat Sig vara

Svenska Slöjdföreningens Beskyddare.

Förste Hedersledamöter.

Hennes Maj:t Drottningen.

Hans Kongl. Höghet Kronprinsen.

Hennes Kongl. Höghet Kronprinsessan.

Hans Kongl. Höghet Hertigen af Vestergötland.

Hennes Kongl. Höghet Hertiginnan af Vestergötland.

Hans Kongl. Höghet Hertigen af Nerike.

Prins Oscar Bernadotte.

Hedersledamöter.

Svenske och Norske.

1894 d. 26 Nov.	H. Exc. *Georg Christian Sibbern,* förutv. Statsminister, förutv. Envoyé Extraord. och Min. Plenip. m. m.
1871 d. 26 April	*Oscar Magnus Björnstjerna,* förutv. Statsminister, förutv. Envoyé Extraord. och Min. Plenip., Generalmajor, Præses för K. V. H. o. A.-akad., Hedersled. af K. L. A., L. K. K. A., m. m.
» d. 4 Okt.	Frih. *Alfred Henrik Eduard Fock,* f. d. Professor, f. d. Kansliråd, Hedersled. af K. L. Akad., L. K. V. A., m. m. Kommissarie vid Allm. Industriutställn. i Stockholm 1866, f. d. ordf. i Tekn. Skolans Styrelse.
1871 d. 4 Okt.	*Carl Fredrik Bergstedt,* Fil. Jubel D:r, Bruksegare, L. K. V. A., m. m., f. d. ordf. i Tekn. Skolans Styrelse.
1873 d. 5 Febr.	*Gustaf Mikael Damberg,* Generalkonsul m. m.
1875 d. 2 Febr.	*Pehr Gustaf Wåhlin,* Direktör m. m., Sveriges kommissarie vid Polytekniska utställningen i Moskwa 1872.

1874. Grosshandlaren Erik Bergstedt.
» Fabriksidkaren D. Julius Elgérus.
1875. Konsul Carl Runer.
» Kontraktsprosten H. T. Wallin.
» Öfverste-Kammarjunkaren Grefve Carl Gust. von Rosen.
» Grosshandlaren Carl Adolf Hagendahl.
» Godsegaren Axel Dickson.
» Majoren Nicolaus Törnqvist.
» Fabriksidkaren Johan Svahn.
» Handlanden Th. Lindegren.
» Grosshandlaren A. F. Forsell.
1876. Grosshandlaren Chr. Carlander.
» Godsägaren Carl Jacob Fogelin.
» Bruksegaren Carl Johan Yngström.
1877. Godsegaren Rob. Seybold.
» Ministern Henric Åkerman.
» Byggmästaren G. O. Engelbrektsson.
1881. Generalkonsuln Simon Sachs.
» Konsuln Carl Joh. Fr. Ljunggren.
» f. d. Kansliradet Otto Sjögreen.
1884. Kammarherren, Grefve Oskar Frölich.
1890. Bankdirektören Knut Wallenberg.
» Jägmästaren Carl Erik Degerman.
» Godsegaren, Grefve Carl Trolle-Bonde.
» Ingeniören Alarik Liedbeck.
» Konditorn Magnus Davidson.
» Tjenstg. Kammarherren, Grefve Fredrik von Rosen.
» Direktören Gustaf Rooth, Nürnberg.
1891. Grosshandlaren P. Petré.
» Kyrkoherden Joh. Gust. Wahlström.
» Fabriksidkaren James Gibson.
1892. Grosshandlaren August Röhss.
» Apotekaren C. O. Strömholm.
1893. Generalkonsul Robert Schumburg.
» Häradshöfdingen Chr. Axel Weinberg.
» Professorn Hjalmar Sjögren.
1895. Bryggaren Melcher Lyckholm.
1896. Grosshandlaren A. F. Cavalli-Holmgren.
» Grosshandlaren Joseph Sachs.
» Värdshusidkaren Ernst Davidsson.
» Grosshandlaren Arthur Thiel.
» Öfverstekammarjunkare Frih. Carl C:n Bonde.
» Grosshandlaren Emil Österlind.
» Stadsläkaren Ernst Westerlund.
» Bruksegaren Edvin Grönvall.
1897. Bankdirektören Marcus Wallenberg.

1897. Källarmästaren Ivar Bäckström.
1898. Kaptenen Axel Abelin.
1899. Disponenten Axel F. Hummel.
» Disponenten C. E. V. Folin.
» Skeppsredaren C. A. Hedqvist.

Ledamöter,

hvilka med 50 kronor erlagt afgift för 15 år.

Adamy, A. A., Konsul, Vestervik (1880—1894).
Andersson, O., Bruksegare, Ramshyttan, Nora (1881—1895).

Bellander, B., Jägmästare, Bollnäs (1882—1896).
Bergman, C. O., Öfverste, Bodträskfors, Luleå (1885—1895).
Bernström, John, Ingeniör, Verkst. Dir., Stockholm (1896—1910).
Bergman, F. A. G., Professor (1898—1912).
Borggren, Erhard, Disponent, Östersund (1900—1914).
Björklund, Olof, Sågverksegare (1898—1912).

Carlsson, Fred., Grosshandlare, Stockholm (1896—1910).
Cornell, J. F., Major, Sundsvall (1889—1903).

Dickson, Robert, Göteborg (1899—1913).

Ehrensvärd, G., Grefve, Godsegare, Marsvinsholm (1899—1913).

Flensburg, Emil, Grosshandlare, Malmö (1896—1910).
Fischer, Emil, Grossh., Göteborg (1900—1914).

Gripenstedt, Johan, Frih., Ryttmästare, Stockholm (1890—1904).
Gyllencreutz, R. H. A., Provinsialläkare, Hvetlanda (1898—1912.)

Hartvig, Herman, Grossh. Göteborg (1895—1909).

Ideström, Carl Aug., Grosshandlare, Oskarshamn (1891—1905).

Klingspor, Carl, Friherre, Godsegare, Råbäck (1900—1914).

Lind af Hageby, Ebba, Enkefru, Stockholm (1890—1904).
Lundberg, J. L., Apotekare, Lysekil (1899—1913).
Lundblad, E. A., Rådman, Eskilstuna (1881—1895).
Lundgren, F. G., Apotekare, Linköping (1887—1901).
Lundström Karl, Grosshandlare, Stockholm (1900—1914).

Malmberg, Carl, Handskfabrikör, Stockholm (1896—1910).
Milding, O., Direktör, Hudiksvall (1899—1913).

Nauman, Theodor, v. Häradshöfding, Stockholm (1896—1910).
Nilsson, Nils, Byggmästare, Stockholm (1897—1911).
Nilsson, Arvid, Fabrikör, Eskilstuna (1897—1911).
Nilsson, C. J., Disponent, Högåsen, Lindfors (1900—1914).
Nordenskjöld, Wilh., Kommendörkapten, Stockholm (1890—1904).
Nordström, f. d. Kanslisekreterare, Stockholm (1900—1914).
Nydqvist, Herm., Fabrikör, Trollhättan (1899—1913).
Näs, Per, Godsegare, Nyhamn, Sundsvall (1890—1904).

Peterson, John, Handlande, Uddevalla (1889—1903).
von Platen, Carl, Bruksegare, Stockholm (1897—1911)
Platin, Otto, Ingeniör, Kristinehamn (1897—1911).

Quennerstedt, Aug., Fil. D:r, Professor, Lund (1888—1902).

Ramstedt, Viktor, J:r, Grosshandlare, Stockholm (1890—1904).
Rudin, Waldemar, f. d. Teol. och Fil. D:r, Professor, Upsala (1888—1902).
Rystedt, C. G., Civillingeniör, Stockholm (1900—1914).

af Sandeberg, Svante, Rådman, Sundsvall (1887—1901).
Sjögren, Per Aug., Fabrikör, Stockholm (1897—1911).
Sjöquist, Joh., Byggmästare, Stockholm (1897—1911).
Strömberg, Carl A., Med. Doktor, Stockholm (1896—1910).
Sundborg Sigrid, Fröken, Stockholm (1900—1914).
Sundström, Pehr, Klädeshandlare, Stockholm (1889—1903).

Taube, Bernh., Frih., f. d. Arkivarie, Stockholm (1890—1904).

Wahlund, Carl, Fil. D:r, Professor, Upsala (1889—1903).
Waller, J. A., Disponent, Göteborg (1889—1903).
Walther, E., Handlande, Helsingborg (1887—1901).
Westman, Leon., Målare, Norrköping (1881—1895).
Widmark, Carl Olof, Förste landtmätare, Falun (1878—1892).
Wollin, Oscar, Apotekare, Kalmar (1892—1906).
Wulff, Fredrik, Fil. D:r, Professor, Lund (1888—1902).
Wäsell, Karl, Förste Stadsfogde, Stockholm (1893—1907).

Svenska Slöjdföreningens Ledamöter.

I Stockholm.

† H. L. utmärker Hedersledamot.
** St. L. » Ständig Ledamot, som erlagt afgift för all framtid.
* » Ledamot, som erlagt afgift för 15 år.

	Invald
Aarflot, A. G., Verkmästare ...	1890
Abelin, G. R., Generallöjtnant ...	90
Abramson, Axel, Grosshandlare...	81
Adelborg, Ottilia, Fröken	98
Adelborg, Maria, Fröken	98
Adler, Victor, Rektor, *ledamot af styrelsen och 2:a utskottet*.........	78
Adlerstråhle, A. T. G., Kassör ...	64
Ahlberg, J. P., Disponent	93
Ahlgren, Ch., Justitieråd	77
Ahlgren, P. E., Kommendör	73
Ahlsell, Ad., Öfveringeniör	77
Ahlström, Otto, Boktryckare......	00
Allstrin, G. A., Ornamentssmed	90
Alströmer, Aug., Frih., Kansliråd	96
Almgren, Fr., Öfverdirektör	74
Almgren, J. R., Snickaremästare	77
Almgren, Oskar, Grosshandlare...	66
Almström, Rob., Fabriksdisponent	68
Althainz, F. G., Grosshandlare...	74
Ambrosius, A. V. J., Direktör, *ledamot af styrelsen o. 1:a utskottet*	52
Ambrosius, Gust., Arkitekt	98
Amundson, Alb., Major	90
Anderberg, A. W., Verkmästare	90
Anderberg, A., J., Arkitekt.........	90
Anderson, K., Juvelerare	97
Anderson, Alfr., Fabrikör	81
Andersson, Aug., Spegelfabrikör	90
Andersson, Axel, N., Byggmästare	77
Andersson, Erik, Ingeniör	90
Andersson, N. B., Bokbindare ...	89
†Andersson, Therese Charlotta, Enkefru, H. L.	98
Andersson J. A., Plåtslagare......	00
Annerstedt, L., Statsråd,...........	91
Arwidsson, J. A., Sjökapten	73
Arosenius, Ludv., Konsul	1864
Aspengren, F. U., Snickaremästare	47
Aurell, C., Läderhandlare	71
Axelson, Ludvig, J:r, Juvelerare	99
Backert, C. H., Verkst. Direktör	73
Ballé, O. S. S., Grosshandlare ...	81
Bang, L. F., Byggmästare.........	90
Beck, J. Viktor, Bokbindare	88
Becker, C. G., Grosshandlare......	73
Becker, Wilh., Grosshandlare......	73
Becker, C. H., Grosshandlare ...	95
Beckius, P. A., Grosshandlare ...	97
Beijer, G. W., Handlande	73
Beijer, Malin, Fru.....................	89
Beijer, Peter, Fil. D:r, Amanuens, *ledamot af styrelsen och suppleant i 2:a utskottet*	89
Beil, Rudolf, Direktör, (tapetfab.)	00
Belmonte, J., Bankir	97
Benckert, C. H., J:r, Snickarem.	71
Bengtson, Carl, Grosshandlare ...	76
Bengtson, Joh. A., Destillator ...	81
Bennich, N. A. G:son, f. d. Generaldirektör	52
Berg, Lars, Generaldirektör	81
Bergh, Edv., Dekorationsmålare...	94
Berg, Nils, Grosshandlare	71
Berggren, Dav., Trädgårdsmästare	77
Berggren, Jos., Trädgårdsmästare	77
Bergholtz, F. M. Husegare	64
Bergholtz, K. G., Klockgjutare...	81
Berglund, Anna, Fröken............	91
Bergman, F. A. G., Professor (1898—1912)	98
Bergqvist, M., Fabrikör	98
Bergstedt, Carl, Fabriksidkare ...	73

Invald
**Bergstedt, Eric, Grossh., St. L. 1873
Bergstedt, J. A., Fil. D:r, Bibliotekarie ... 88
Bergstedt, Hugo, Fil. D:r, Lektor 87
Bergström, A. Wilh., Arkitekt... 81
Bergström, Alb. L., Körsnär...... 89
Bergström, Axel T., Körsnär...... 88
Bergström, Fr., f. d. Kammarråd 64
Bergström, J. Gust., Civilingeniör 77
Berns, H. R., Konditor 71
*Bernström, John, Ingeniör, Verkst. Direktör (1896—1910) 96
Bernström, C. F., Boktryckare... 98
Bétzen, V. L., von, Bruksegare... 73
Billing, W., f. d. Rådman 73
Björklund, Henning, Öfverdirekt. 90
Björck, Eman., Gulddragare 73
Björklund, Gustaf, Expeditionssekreterare ... 81
Björklund, J. A., Redaktör 81
†Björnstjerna, O. M., förutv. Statsråd, Generalmajor, H. L. 71
Björnstjerna, R. M., Generalmajor 71
**Blanch, Theodor, K. Hofkonsthandlare. St. L. 71
Blanck, Carl, Grosshandlare 90
Blixén, C. Oscar, Protokollssekret. 77
Blom, C. E., Kanslisekreterare... 88
Boberg, Gottfr., Ingeniör 91
Bodach, Carl, f. d. Cigarrfabrikör 66
Boévie, Aug., Handlande 77
Bohman, Knut, Grosshandlare, Konsul ... 81
Boije, Carl O., Lärftskramhandl. 71
Bolin, F. C., Kommissarie 74
Bolinder, C. J. V., Ingeniör 95
Bolling, G., Medicinalråd 87
**Bonde, Carl C:n, Friherre, Öfverste Kammarjunkare. St. L. 96
Bonnier, Eva, Fröken, Målarinna 97
Bonnier, Jenny, Fröken 00
Bornstedt, E., von, Major 91
Boström, E. G., f. d. Statsminister 93
Boström, Otto, Teckningslärare... 92
Brahe, Magnus, Grefve, Kammarherre ... 77
Brahe, Nils, Grefve, f. d. Ryttmästare, Kammarherre 73
Brandel, C. H., Kamrer 73
Brandt, Amélie, Fröken, Föreståndarinna ... 90
Branting, Agnes, Fröken, Direktris 91
Braun, F. A., Skorstensfejare ... 80
Brinck, C. W., Grosshandlare ... 46
Broander, N. Frith., Handlande... 77
Broomé, L., Major 81
Brown, Mauritz, Disponent 90

Invald
Broomée G. E., Konsul 1897
Brundin, Axel, Ingeniör 00
Burgman, F., Doktorinna 98
Burmester, C. W., Grosshandlare 81
Bünsow, Wilh. A., Disponent ... 97
Bång, J. A. Bruksegare 73
Bäcklin, W., Löjtnant.............. 89
**Bäckström, Ivar, Källarm. St. L. 97
Bäckström, Joh., Grosshandlare... 47
Bäckström, Joh. A., Grosshandlare 90
Börtzell, A., Hofintendent 90
Böttiger, John, Fil. D:r, Hofintendent ... 81

Carlman, Ryno, Hofjuvelerare ... 89
*Carlson, Fredr., Grosshandlare (1896—1910) ... 96
Carlson, K. G., Justitieråd......... 97
Carlson, Wilhelm, Grosshandlare, Bankdirektör ... 96
Carlsson, Daniel, Mönstertecknare 89
Carlsson, Joseph, Grosshandlare 96
Carlstedt, N. J., Generalkonsul... 73
Carlström, C. R., Fabrikör........ 66
Casparsson, E. F., Civilingeniör 97
Cassel, Edv., Justitieråd 94
**Cavalli-Holmgren, A. F., Grosshandlare. St. L. 96
Cederlund, Edw., Grosshandlare 54
Cederlund, E. H., Målaremästare 74
Cederqvist, Justus, Fototypör ... 90
Cederroth, Ida, Enkefru 98
Cederström, C. G. R., Frih., Kabinettskammarherre ... 92
Cederström, Emanuel, Th., Frih. 77
Cedergren, A. N., Jägmästare ... 95
Celsing, Gust. v., Öfverste, Kammarherre ... 73
Clason, I. G., Professor, *ledamot af 1:a utskottet* ... 60
Clarino, C. C., Skorstensfejare ... 00
Cronquist, A. Werner, Professor 63
Curman, Carl, Med. D:r, Professor 73

Dahl, F. G. A., Professor, Förste Intendent ... 73
Dahlberg, A. E., v. Häradshöfding 96
†Dahlander, G. R., Professor. H. L. 63
Dahlander Maria, Teckn. lärar:na 00
Dahlgren, Wilh., Ingeniör......... 00
Dahlerus, Gotth., Stadskassör ... 90
Dahllöf, Alfr. J:son, Fotograf...... 81
Danelius, B. A., Grosshandlare... 45
Danielsen John, Grosshandlare... 98
†Dardel, F. L., Kabinettskammarherre, Öfverintendent. H. L.... 71

Invald
**Davidson, Ernst, Värdshusidkare, St. L. 1896
**Davidson, Magnus, Konditor, St. L. 90
De Laval, Gust., Fil. D:r. Civilingeniör, ... 81
Dickson, Ch., Med. D:r. 88
Ditzinger, Frans, Fabriksidkare... 70
Ditzinger, Wilh., Fabriksidkare... 64
Douglas, Ludv., Grefve, f. d. Utrikesminister 97
Du Rietz, Arth., Grosshandlare... 97
Dölling, F. s:or, Bryggare 73

Eckert, Fritz, Arkitekt 81
Edberg, K. Th. j:or Snickaremästare, *ledamot af styrelsen och 1:a utskottet* 78
Edblom, J. R., Byggmästare 90
Edling, Anders Th., Grosshandlare 97
Egnell, Emil, Grosshandlare 81
†Ehrenheim, P. J. von, förutvar. Statsråd, f. d. Universitetskansler, Jur. D:r, Föreningens f. d. ordförande. H. L. 73
Ekelund, H. H., Bruksegare 93
Ekgren, Carl E., Kamrerare 90
Eklund, M., Målaremästare 74
Eklund, F. G. T., Direktör 93
Ekstrand, Å. G., Byråingeniör, Fil. D:r. 00
Ekström, A. H., Grosshandlare... 97
Ekström, C., f. d. Landshöfding 73
Ekström, Fr., f. d. Expeditionschef 73
Ekström, John, Teckningslärare 89
Ekströmer, J. W., f. d. Kapten 98
Ellström, L., Snickare 89
Enander, S., Possessionat 74
Engelke, Klæs, Tullförvaltare ... 75
Engström, Axel, Bokbindare 73
Erdmann, Edvard, Stats-Geolog 90
Ericsson, Anders, Ingeniör 90
Ericsson, Hj., Hattfabrikör 77
Ericsson, Georg, Civilingeniör ... 90
Ericsson, L. M., Fabrikör 89
Essen, F. von, Frih., Riksmarskalk 73

Fahlén, A. F., Glasmästare och Förgyllare 73
Fahnehjelm, O., Civilingeniör, *ledamot af 1:a utskottet och rk.* 74
Falk, W., Bruksegare 90
Falkman, Carl, Grosshandlare ... 73
Falkenberg, Fredrik, Arkitekt ... 00
Falkenberg, Sigrid, Fru 00
Ferlin, Oscar, Grosshandlare 81
Feron, Carl, Kongl. Hofjuvelerare 01

Invald
Feychting, Henr., Grossh. 1897
Flodquist, C. A., Arkitekt 90
†Fock, A. H., Frih., f. d. Kansliråd. H. L. 57
Folcker, E. G., Amanuens, *Föreningens sekreterare* 89
Folcker, Ivar, Färgerifabrikör ... 89
Forsgrén, R., Grosshandlare 68
Forsling, A. T. Kassör 00
Frænckel, Louis, Bankir 88
Frænkel, A., Major 98
Francke, J. R., Grosshandlare ... 81
Franke, Bernh., Handlande 73
Fredlund, P. G., Faktor 92
Fredrikson, Gustaf, Premieraktör 73
Fridericia, S., Grosshandlare 63
Friberg, Fr., Bankokommisarie... 73
Friedländer, Herman, Grosshandl. 90
Friefelt, Aug., Dekorationsmålare 77
Friesen, Otto von, Fil. D:r, Konungens Bibliotekarie 72
Fries, G., Bankdirektör 00
From, Per, Fabrikör 89
Fromm, Arth., Sidenkramhandlare 90
Frykholm, N. E., Ingeniör 91
Fränckel, E., Generalkonsul 74
** Frölich, O., Grefve, Kammarherre. St. L. 83
Förberg, Elof, Hoftandläkare 90
Förselius, A. G., Verkst. Direktör 75

Gavelius, G., v. Häradshöfding... 00
Geete, Rob., Fil., D:r, Amanuens 81
Genberg, Anton, Landskapsmålare 97
Georgii, Axel, Konsul 77
Gernandt, Ernst, Hj., Direktör... 97
Gillberg, Otto, portföljfabrikant 88
Gilljam, C. F., Universitetskansler 73
Gisberg, Sofia, Fröken, Teckningslärarinna 89
Giöbel, C. A., Bruksegare 88
Giöbel, Selma, Fröken 74
Grabow, C., Dekorationsmålare ... 77
Grahl, Hj., f. d. Öfverjägmästare 73
Grafström, Thyra, född Boklund, Fru 00
Granholm, A., Fabrikör 45
*Gripenstedt, J., Frih., Ryttmästare (1890—1904) 81
Gullberg, Emil, Fabriksidkare och Grosshandlare 66
Gumælius, Arvid, Verkställande Direktör 73
Gumælius, Sofia, Fröken 88
Gustafsson, Karl Gustaf, Stenh. 98
Gustafsson, Viktor, Fabrikör 98
Gyllensvan, E., Assessor 92

	Invald
Göransson, E. F., Ingeniör	1877
Göransson, J., Kamrerare	00
Göthe, G., Fil. D:r, Aman.	76
Hagander, A. G., Antiqvitetshandl.	90
Hagbergh, C. P., Kanslisekreterare	74
Hagerman, J. L., Ingeniör	92
Haglund, E., Etsare	94
Hahr, E., Arkitekt	97
Hald, D., Ingeniör	89
Hallin, Axel, Konsthandlare	96
Hallström, P. W., Sidenfabrikör	52
Hammarstrand, F. A., Fastighetsägare	96
Hammarlund, Rouland, Affärsföreståndare	00
Hasselqvist, Alexis, Kapten	91
Havermann, K. V., Ingeniör	90
Hebel, G. A., Fabrikör	90
Heckscher, Ed., Bankdirektör	65
Hedberg, Gust., Bokbindare	89
Heilborn, Otto, Konsul	90
Hellbacher, F., Konditor	73
Hellman, C. H., Grosshandlare	80
Hellman, Erl., Grosshandlare	90
Hellstrand, C. A., Ingeniör	00
Hellström, A. N., Vagnmakare	77
Hellström, Victor, Grosshandlare	73
Hellerström, E. A., Arkitekt	96
Hernmarck, C. G., f. d. Justitieråd	73
Herzog, P., Generalkonsul	69
Hessler, Henrik A., Grosshandl.	96
Hildebrand, H., Riksantikvarie	93
Hirsch, Oskar, Ingeniör	77
Hirsch, Isaak, Grosshandlare	96
Hjertén, Sven, Häradshöfding, Advokatfiskal	87
Hoffstedt, W., Lektor	71
Hoffsten, Ernst, Byggnadsingeniör	96
Hofsten, Bengt, Erl:son von, Banktjänsteman	90
Hofsten, C. J., von, Sekreterare i Arméförvaltningen	73
Holck, Helene, Fröken, Konstindustrilärarinna	92
Holck, Ingeborg, Fröken	96
Holm, G. B. A., v. Häradshöfding, Verkställande Direktör	81
Holmgren, H. T., Intendent	81
Holmström, E. A., Apotekare	74
Holts, Aug., Fabrikör	99
Holter, C. V., Kamrerare, Öfverlärare, *föreningens kassaförvaltare*	91
Holter, G. W., Mönsterritare	93
Horn, H. von, Kammarherre	90
Hultberg, Clæs, Förgyllare	91

	Invald
Husberg, K. S., Statsråd	1900
Hübner, E., v. Häradshöfding	88
Hübner, L., f. d. departementschef	73
Hård af Segerstad, Helene Frk.	00
Håkansson, John, Stadsmäklare	73
Häggström, C., Med. D:r	73
Höglund, Fabian, Urfabrikör	73
Höglund, Otto M., Grosshandlare	81
Höglund, F. M., Fabrikör j:r	01
Hökerberg, And., Verkst. Direktör	77
Hörnell, Reinhold, Direktör	98
Höhrnell, C., Major	01
Ingemansson, J. F., Köpman	73
Jacobi, Alvin, Ingeniör	81
Jacobson, E., Pianofabrikant	73
†Jacobsson, E., Slottsintendent, Professor, *ledamot af styrelsen, kassadirektör, ordförande i 2:a utskottet och ledamot af rk.* H. L.	72
Jagdmann, W., Stenhuggeriidkare	91
Jahnson, Jean, Juvelerare	88
Janse, Alb., Kapten	93
Janson, G. W., Kommissarie i Riksbanken	73
Jansson, A., Byggmästare	81
Jehander, C., Ingeniör	77
Johansson, Albin, Snickare	98
Johnson, Axel, Generalkonsul	80
Johnsson, E. G., Med. D:r	88
Jonsson, C. E., Möbelsnickare	89
Josephson, E., Arkitekt	97
Josephson, Wilh., Grosshandlare	73
Josephson, Hj., Grosshandlare	00
Jungstedt, Axel, Genremålare	90
Kardell, Maria, Fröken, Porslinsmålarinna	90
Karlholm, Hedda, Fröken, vid Rikets Kartverk	98
Karsten, W., f. d. Bagare	54
Kastman, J. J., Grosshandlare	74
Key, Axel, f. d. Professor	70
Keyser, Sixten, Konsul	90
Kinander, Emil, v. Häradshöfding	90
Kindberg, Axel, Löjtnant	98
Kinell, C. E. A., Kapten, Intendent	97
Kjellberg, J., Bankdirektör	01
Klason, Peter, Professor	90
Klinckowström, J. H., Frih., Arkivarie	81
Klinckowström, R., Frih., Öfverste	66
Klingström, Ernfr., Teckn.-lärare	90
Klingspor, C., f. d. Kapten, Frih.	00
Klint, C. V., Läderhandlare	66
Klint, F. G., Fabriksidkare	74
Klintberg, Ferd. af, Revisor	74

	Invald
Korsgren, C. G., Bankokommissarie	1874
Krusenstjerna, Edv. von, Statsråd, Generalpostdirektör	89
Kruse, John, D:r, Amanuens i Nationalmuseum	98
Kuylenstjerna, Erik, Civilingeniör	92
Kulle, Thora, Fru, Konstväfverska	98
Lagerberg, Sven, Grefve, General	57
Lagerberg, David, Fabrikör	93
Lagerberg, A., s:r, Fabrikör	96
Lagercrantz, Jaques, Kapten, Regementsintendent	97
Lagergren, A. G., Fabrikör	55
Lagerholm, J. F., Kapten	77
Lagerheim, A., Utrikesminister, Exellens	00
Lagrelius, Axel, Ingeniör	94
Lamm, Carl Robert, Ingeniör, Verkställande Direktör, *ledamot af styrelsen, ordförande i 1:a utskottet*	81
Lamm, Herm., Grosshandlare	79
Lamm, Ida, Fröken	91
Lamm, Oscar, j:r, Verkst. Dir.	81
Lamm, Agnes, Fröken	98
Lancken, E. F., von der, Generalmajor	81
Landelius, J. C., Hofkonditor	73
Landin, Joh., Handelskemist, Öfverlärare	97
Landtblom, Odd, Disponent	90
Langenskiöld, K., Frih., Bankdirektör	97
Laquist, Hj., Grosshandlare	73
Larson, Adler, Grosshandlare	98
Larsson, Carl, Artist	00
Laurén, P. A., Urfabrikör	55
Laurentz, Johan, Arkitekt	97
Laurin, Carl, Kassadirektör	96
Laurin, Theodor, Kronometermak.	76
de Laval, J., Ingeniör	81
Leffler, G. Mittag-, Professor	73
Leopold, C. A., Komminister	72
Lidberg, L. L., Grosshandlare	81
**Liedbeck, Alarik, Ingeniör, St. L.	90
Liljeblad, F. Th , Öfverlärare	73
Liljekvist, Fred., Slottsarkitekt	89
Lilliehöök, E., B:son, Löjtnant	96
*Lind af Hageby, Ebba, Enkefru (1890—1904)	90
Lindh, Birger, Civiling.	01
Lindahl, P. Axel, Kapten	96
Lindau, S., Byggmästare	97
Lindberg, Adolf K., Medaljgravör, Professor	74

	Invald
Lindberg, Lydia, Fröken	1891
Lindberg, O., Arkitekt, Öfverlärare, *suppleant i första utskottet*	85
Lindberg, A. P., Målaremästare	98
Lindblom, Hj., Uppbördskommissarie	89
Lindegren, Agi, Slottsarkit., *medlem af 2:a utskottet*	89
Linder, Ludv., Bibl.-Aman.	00
Lindell, Per, Ingeniör	76
Linderoth, John, Urfabrikör	73
Lindfeldt, W., Bageriidkare	97
Lindgren, A. R., Kongl. Hofjuvelerare	93
Lindgren, C. A., Grosshandlare	81
Lindgren, Gustaf, Hofintend., *ledamot i Styrelsen, ledamot i 1:a utskottet*	93
Lindmansson, J. A. W., Bokbindaremästare	73
Lindmark, Aug., Skomakaremästare	73
Lindqvist, C. A., Mekanikus	66
Lindroth, Carl A., Grosshandlare	73
Lindskog, Fr., Disponent, Arkitekt	77
Lindström, A., Fabriksidkare	89
Lindström, G., Museiassistent	81
Lindström, J. F., Faktor	77
Lindståhl, Emil, Arkitekt	90
Lindvall, C. A., Öfveringeniör	73
Ljungberg, E. A., Apotekare	74
Ljungberg, Knut, Apotekare	77
Ljunglöf, Knut, Grosshandlare	64
Looström, Ludv., Fil. D:r, Intend., Sekreterare i Fria konsternas Akademi, *ledamot af 2:a utskottet och rk.*	74
Lovén, John, Grosshandlare	73
Lovén, J. H., f. d. President	89
Lundbeck, A. M., Handlande	71
Lundberg, A. E., Fabrikör, *ledamot af styrelsen o. 1:a utskottet*	73
Lundberg, Birger, Tepetserare	94
Lundberg, John, Byråassistent	80
Lundberg, K. L., Garnhandlare	77
Lundberg, Olof R., Mariningeniör	90
Lundberg, Th., Bildhuggare	90
Lundgren, P. Hj., Kakelugnsfabrikör	96
Lundin, Alfr., Bokbindare	77
Lundin, Augusta, Fröken	89
Lundin, C. R., Grosshandlare	77
Lundman, Julius, Fil. D:r., Lektor	74
Lundström, C. F., Godsegare	47
Lundström, J., Grosshandlare	88
Lundström, Karl, Grossh. (1901—1914)	1901

Invald
Lundström, C. H., Bergmästare 1899
Lyth, G. W., Instrumentmakare 66
Löfberg, J. P., Pianofabrikör 99
Löfgren, Gustaf Juvelerare 96
Löfman, Aug. Wilh., Sidenfabrikör 95
Löfmark, L. O., Snickare 96
Löfving, Thure, Emaljör 84
Lönnqvist, C. V., Ingeniör 97
Löwstädt, C. R., f. d. Skräddare 64

Malmberg, F., Ciselör, *ledamot af 2:a utskottet* 89
*Malmberg, Carl A., Handskfabrikör (1896—1910) 96
Malmström, A., Professor 72
Martin, F. R., Museiamanuens ... 92
Matson, A. L., Konsthandlare ... 90
Medin, O., Professor 85
Meisner, John, Grosshandlare 90
Mellin, L. O., Bildhuggare 77
Meyer, Otto, Konstgjutare 97
Meyer, Wilh., Xylograf 90
Michaelson, K., Bruksegare 80
Moberg, Wilh., Fil. Kandidat ... 00
Molander, Axel, Direktör 74
Moll, John G., Bankdirektör 73
Moll, Victor, Bankkamrer 97
Montan, E. V., Professor 77
Morssing, Frans, Handlande 90
Mueller, E. W., Ingeniör 00
Myrstedt, I. L., Grosshandlare ... 89

Nachmanson, Abr., Handlande... 98
Nachmanson, Thyra, Fru 98
*Nauman, Th., v. Häradshöfding (1896—1910) 81
Nathanson, Joh., Klädeshandlare 98
Nerpin, H., Ornamentsbildhuggare, *ledamot af 2:a utskottet* ... 50
Neuman, A., Artist 90
*Nilsson, Nils, Byggmästare (1897—1911) 97
Nordlund, John, Reg.-läkare 00
Nordenskiöld, A. E., Frih., Professor 68
*Nordenskiöld, O. W., Kommendörkapten (1890—1904) 90
Nordenström, G., f. d. Professor 88
Nordlind, Axel, Direktör 99
Nordström, C. A., Civilingeniör 90
Nordström, Simon, Fil. D:r, f. d. Kanslisekreterare 75
Nordström, Th., Fil. D:r, Generaldirektör 80
Norgren, Joh., Fabrikör 98
Norman, C. E. Uppbördskommissarie 80

Invald
Norström, Clæs G., Civilingeniör 1890
Norström, F. Aug., Maskindir. ... 97
Nottini, Axel, Bildhuggare 90
Nyström, C. G., Skomakaremäst. 97
Nyström, N. G., Rådman 81

Odelberg, C. Axel, Kapten 89
Odelberg, W., Disponent, Gustafsberg 90
Odhner, C. T., Riksarkivarie 90
Ohlsson, Joh., Teckn. Fabrikör... 63
Ollman, E. A., Civilingeniör 77
Olrog, Th., Grosshandlare 88
Ohlsson, Alexis, Ingeniör 98
Ohlson, J. Fr., Artist 99
Olsson, K. J., Kassör 01
Ossbahr, C. A., Intendent för K. Lifrustkammaren 79
Palm, Carl, Amanuens 91
Peterson, Edv. R., Med. D:r, Regementsläkare 73
Pettersson, Ellen, Fröken, Lärarinna i Handarbeten 96
Pettersson, Robert, Tapetserare & Dekoratör 96
Petrelli, D. T. J., Kapten 96
**Peyron, Ad., Grosshandlare, St. L. 56
Peyron, Ludv., Grosshandlare .. 66
Piehl, Gustaf, Bryggare 81
Pihlgren, J. T., Kommerseråd, *föreningens vice ordförande* 81
*Platen, Carl von, Bruksegare (1897—1911) 97
Platen, Ludvig von, Friherre ... 97
Plomgren, A. Frih., Kammarjunkare 81
Poppius, E. G., Tullfiskal 96
Printzsköld, O., Första hofmarskalk, Chef för H. M. Konungens hofförvaltning 74

Quensel, Lilly, Fröken 83

Rahm, Nils, Öfveringeniör, *suppleant i 1:sta utskottet* 89
Ramstedt, Emil, Rev.-Sekreterare 73
Ramstedt, J. O., Justitieråd 81
*Ramstedt, Viktor, j:r, Grosshandlare (1890—1904) 90
Ramstedt, Aug. G., Handlande... 97
Raphael, Axel, Fil. Doktor 96
Redin, C. A., Kontorsskrifvare i Riksbanken 97
Redtz, J. M. J:son, Byggmästare 73
Rehbinder, H., Frih., Kommerseråd 73
Reinhold, Aug., Direktör 77
Ringholm, K. E., Skrädderifabr. 00

Invald
Retzius, G., Professor 1888
Reuterskiöld, C. L., Kabinettskammarherre 72
Richert, J. G., Civilingeniör 97
Rijswijk, H. van, Direktör, *suppleant i 2:a utskottet och suppleant i styrelsen* 77
Robbert, A., Kamrer 97
Roos, Axel, f. d. Öfverste 97
Roosval, Albin, Redaktör 96
Rossander, Clara, Fröken 99
Rosen, Axel G:son von, Grefve, Generalmajor 63
Rosen, Aug. R. von, Grefve, Öfverstelöjtnant, 1:e Hofmarskalk ... 77
** Rosen, C. G. von, Grefve, Öfverste-Kammarjunkare. St. L. 74
** Rosen, Fredrik von, Grefve, Kammarherre. St. L. 90
Rosenberg, J. O., Professor 77
Rosengren, Anna, Fröken, Teckningslärarinna 90
** Rosengrén, Carl, Grosshandlare ... 90
Rosenlund, Axel, Sågverksegare 96
Rosin, Fredr., Direktör 97
Rubenson, Moritz, Sekreterare ... 73
Rubenson, S. V., Dekorationsmålare 80
Rundbeck, Joh., G. von, Friherre, v. Auditör 99
Rundqvist, A., Fabriksidkare 77
Rystedt, C. G., Civiling., Sthlm, (1900—1914) 00

** **S**achs, Josef, Grosshandl. St. L. 96
Sachs, Max, Grosshandlare 96
** Sachs, Simon, Generalkonsul. St. L. 73
Sager, Edvard, f. d. Hofstallmäst. 96
Sager, Robert, Kammarherre 96
Salin, Kasper, Stadsarkitekt 93
Salin, Maur., Med. D:r, e. o. Prof. 81
Saloman, G., Professor, *ledamot af 2:a utskottet* 71
Saloman, Nathalia, Fröken 98
Salomonson, Ernst, Grosshandlare 97
Samsioe, Reinh., Föreståndare ... 99
Samson, Eug., Verkst. Direktör ... 71
Sandels, L. G., Generallöjtnant ... 73
Santesson, Henrik, Fil. D:r, Kemist 77
Saul, Th., Snickaremästare 73
Schalén, Claës, Protokollssekreterare 98
Schinkel, C. D., von, Bruksegare 74
Schmalensée K. v., Ingen., Disp.... 00
Schmidte, C. J., Fabrikör 84

Invald
Schröder, J. C., Bagare 1869
Schröder, A., f. d. Kronofogde ... 73
Schultz, A., Ångf.-kommissionär 96
Schuldheis, Wilh., Vinskänk 77
Schulzenheim, C. von, Kansliråd 94
** Schumburg, R., Generalkonsul. St. L. 74
Schwartz, Eug., Fil. D:r, Rektor 82
Schönfeldt, H. J. C. O., Handlande 81
Sebart, Wilh., Hofapotekare 68
Sederholm, E., Bruksp. 00
Seijmer, Knut, Fabrikör 97
Seippel, Oscar, Grosshandlare 88
Seippel, August, Grossh. 00
Sellergren, G., Civiling:r, Professor, *suppleant i 1:a utskottet* 89
Selling, C. G., Hofrättsråd 74
Settervall, Nils, Häradshöfding ... 88
**Seybold, Rob., Godsegare, St. L. 77
Sidvall, Rob., Fabrikör 89
Sievert, Max, handlande, *ledamot af 1:sta utskottet, suppleant i styrelsen* 99
Sifvert, A. W., Jernkramhandl. 73
Sjöberg, E., Tandläkare 97
*Sjögren, Per Aug., Fabrikör (1897—1911) 97
**Sjögren, Otto, f. d. Kanslir. St. L. 81
*Sjöquist, Joh., Byggmästare (1897—1911) 97
Skoglund, E., Hofsadelmakare ... 94
Skogman, C. J. A., Frih., Kommendörkapten 68
Smerling, C. F., f. d. Kansliråd 73
Smitt, J. W., Generalkonsul 62
Sohlman, H., Juris Kand., Hufvudredaktör 91
Sondén, M., Med. D:r, Professor 88
Stangenberg, Emil, Med. D:r ... 97
Starck, Alb., Konsul 73
Stenfelt, Pehr Edvin, Bibliotekarie, Lektor 96
Stenhammar, Ernst, Lektor 90
Stierngranat, C. L. F., Öfverste 77
Stockenberg, John, Amanuens, v. Häradshöfding 97
Stockenström, H. A. von, f. d. Öfverste 77
Stockhaus, Otto, Grossh. 00
Storckenfeldt, E. Generaldirektör, *Ledamot af 1:a utskottet o. ordförande i red. komm.* 81
Strandberg, G., Mäklare 00
Strokirk, V., Grossh. 00
Stråle, W., f. d. Landshöfding ... 52

Invald
*Strömberg, Carl A., Med. Doktor (1896—1910) 1896
Stuart, John, Riddarhussekret.... 90
Sundborg, Sigrid, Fröken (1900—1914) 00
Sundström, G. R., Handlande ... 55
*Sundström, Pehr, Klädeshandlare (1889—1903) 77
Sundvall, Carl Aug., Bildhuggare 89
Sunnerdahl, E., Grosshandlare ... 73
Svanbom, Aug., Fabrikör 98
Svanström, Frans, Grosshandlare 66
Svensson, Birger A., Tapetserare 92
Svensson, Carl P., Tapetserare... 68
Swalin, Wilh., f. d. Protokollssekreterare, Registrator 81
Swartz, Betty, Enkefru 87
Swedmark, F. A. 00
Syberg, Fritz, Grosshandlare...... 69
Sydow, Fing. von, Hamnkapten 73
Sällström, A. G., Byggmästare... 74
Söderberg, J. F., Trädgårdsmäst. 73
Söderman, C. R., Snickare......... 01
Söderström, K. S., Portföljmakare 74
Sörensen, N. G., Grosshandlare 68
Sörensen, P. M., Mekanikus 89
Sörman, H., Handlande 00

Tamm, Adolf, Fil. D:r, Kontrolldirektör 74
†Tamm, Gust., Frih., Öfverståthållare, *Föreningens ordf.* H. L. 69
Tamm, Hugo, Bruksegare 76
*Taube, Bernh., Frih., f. d. Arkivarie (1890—1904) 90
Thelander, Thore, Ingeniör......... 90
Theorell, Hugo, Ingeniör 98
**Thiel, Arthur, Grosshandl., St. L.... 96
**Tholander, Henrik, Ingeniör, Fil. Doktor 96
Thorén, Th., Arkitekt, Öfverlärare 94
Thulin, C. G., Konsul, Skeppsklarerare 90
Thunell, J. W., Byggmästare 97
Tidner, Anders, Öfverlärare 90
Tigerschiöld, Hugo, Kanslisekreterare, v. Häradshöfding......... 91
Tillberg, Knut, v. Häradshöfding 92
Tjulander, J. F., Grosshandlare 68
Troilius, Hj., Grosshandlare 96
Tryggelin, E. H., Arkitekt......... 77
Tullberg, Hasse W., Bokförläggare 87
Thyselius, Pehr, Kanslisekreterare 98
Törnebladh, C. O., v. Häradshöfding 77
Törnebladh, I., Landskamrerare... 73

Invald
Törnebohm, A. E., Professor... 1900
Törnqnist, A., Hofrättsråd 73
Törnqvist, Hj., Byggmästare...... 93
**Törnqvist, Nicolaus, Major, St. L. 75

***U**ddenberg, Martin, Kamrer 98

Virgin, C. E., Kontreamiral 88
Virgin, Claes, Direktör 93
Vogel, A. J., Artist 90
Vult von Steyern, F., Redaktör 90

Wachtmeister, H., Grefve, f. d. Landshöfding 73
Wachtmeister, Hans H:son, Grefve, Statsråd 81
Wagner, Jul., Dekorationsmålare 90
Wahlin, C. A., Grosshandlare ... 73
Wahlman, L. J., Arkitekt 97
Wall, Anna, Fru 93
Wallander, Alfr., Artist 96
Walldén, W. L., Godsegare 63
Wallenberg, Anna, f. von Sydow, Fru 78
**Wallenberg, K. A., Bankdir. St. L. 81
**Wallenberg, Marcus, Bankdir. v. Häradshöfding. St. L. 97
Wallin, Karl, Direktör.............. 90
Wallmark, John, Dir., Haga...... 98
Wannberg, Axel, Grosshandlare 63
Watz, Reinhold, Snickare 90
Wavrinsky, Edv., Direktör 00
Wedberg, J. O., f. d. Justitieråd 73
**Weinberg, C. A., v. Häradshöfding, St. L. 73
Welin, Nils, Kontorschef 95
Wengström, C. O., Ingeniör 89
Werner, A., Med. D:r 73
Werner, Feodor, Dockmästare ... 75
Wessberg, Sven, Notarius Publicus 69
Westberg, G. W., f. d. Protokollssekreterare 73
Westbeck, Herm. Handl............ 00
Westerdahl, A. R. Bageriidkare 97
Westerdahl, H. Julius, Bageriidkare, Kungl. Hofleverantör 96
Westin, Th., Hofrättsråd 98
Westin, L. Eug., Klädeshandlare 74
Westman, Fredr., Fabrikör......... 97
Weylandt, H. E., Major 73
Wiberg, F., Handlande 46
Wickmann, Fredrik, Kontorschef 84
Widebeck, Maria, Fröken, Mönsterriterska 89
Widén, C. O. F., Snickaremästare 89
Widmark, J., Med. D:r, e. o. Prof. 89

Invald
Widstrand, W., Bokförläggare 1890
Wikland, Hj. Öfverdirektör 91
Wiklander, O. M., Öfverdirektörs-assistent 77
Wiklund, W., Fabrikör 65
Wilhelmsson, G. W., Boktryckare 93
Wilkens, G. D., Med. D:r 94
Wiman, E. A., Civilingeniör 71
Wimmerstedt, Axel, Professor, f. d. Rättskemist 74
Winborg, Th., Fabrikör 77
Winqvist, Emil, Sekreterare...... 93
Wirén, A. G., Fabrikör 99
Wising, P. J., Med. D:r, f. d. Prof. 73
Wretman, Johan, Rådman 00
Wåhlin, Karl, Sekreterare 89
†Wåhlin, P. G., Direktör, H. L. 72
*Wäsell, Karl, Förste Stadsfogde (1793—1907) . 90
Wästberg, Karin, Fröken, Mönsterriterska 89

Ygberg, Herman, Stadsingeniör 77
Ytterman, John, Handlande 01

Invald
Zacco, K. Yngve, Civilingeniör 1896
Zimmerman, N. E., Tullförvaltare 74
Zickerman, Lilli, Föreståndarinna 98

Åberg, H., Grosshandlare 90
Åkerdahl, M. F., Fabrikör 73
Åkerlund, E. O., Byggmästare... 59
Åkerman, Rich., Generaldirektör 72
**Åkerman, H., Minister i Paris, St. L. 76

Ädelgren, Rudolf, Kansliråd 73

Öberg, Axel, Modellör.............. 80
Öberg, O. F., Generalkonsul 73
Öberg, Joh., j:r, Handlande 99
Öhnell, C. H., Kapten............... 81
Örtenblad, C. O. T., Civilingeniör 98
Östberg, P., Ingeniör 97
Östergren, Aug., Statsråd 74
**Österlund, Emil, Grossh. St. L. 96
Östman, A. F., Revisor 90

I Landsorten.

Invald
**Abelin, Axel, Kapten, Norsholm, St. L. 1898
Adamy, A. A., Konsul, Vestervik (1880—1894) 73
Adlers, F., Hofrättsråd, Vallås, Seffle 78
Adlers, G., Emil, Förvaltare, Yxhult, Kumla 99
Adlers, Ossian, Hyrkusk, Örebro 99
Ahrenberg, Ida, Enkefru, Göteborg 76
Almgren, Viktor, Godseg., Högantorp, Södertelje 98
Amilon, S., Disponent, Hallstahammar 00
Andersson, Axel, G., v. Häradshöfding, Sundsvall 87
Andersson, E., Landskamrer, Kristianstad 81
Andersson, G., Fabrikör, Karlskrona 74
*Andersson, O., Bruksegare, Ramshyttan, Nora (1881—1895) 81
Anderson, Ola, Direktör, Malmö 00

Invald
Andersson, P. E., Stadsfiskal, Örebro 1898
Anderson, E., Maskiningeniör, Kopparberg.......................... 98
Arrhusiander, M., Grosshandlare, Sundsvall.......................... 75
Aulin, Adolf, Disponent, Eskilstuna 99
Ax, Marcus, Fabrikör, Gefle 98

Bagger, G. A., Direktör, Göteborg 76
Barth, J. Chr., Disponent, Svartvik 99
Beck-Friis, Corfitz, Grefve, Börringe................................ 98
Beckman, Claes, Prost, Sunnerby, Skara 75
Beckman, Axel, Möbelfabrikör, Norrköping 00
Behm, V., Kronolänsman, Hackås 87
Benedicks, G., Disponent, Verkst. Dir., Gysinge bruk 98
*Bellander, B., Jägmästare, Bollnäs (1892—1896) 81

Invald

Berg, Isak, Handl., Karlskrona 1891
Bergdahl, N. P., Kyrkoherde, Östra Sallerup ... 87
Bergelin, Th., Major, Karlsborg 90
Bergman, A., Målare, Köping ... 76
*Bergman, C. O., Öfverstelöjtnant, Bodträskfors, Luleå (1881—1895) 81
Bergman, C. V., Bryggare, Norrköping ... 81
*Bergstedt, C. F., Bruksegare, Skrukarp, Motala, H. L. ... 71
Bergsten, A. G., Häradshöfding, Upsala ... 78
Bergstrand, C. H., Kronolänsman 81
Bergstrand, J. O., Fil. D:r, Vesterås 87
Bergström, Karl, Landshöfding, Luleå ... 91
Bergström, L., Dommarfvet ... 99
Bergquist, L. Gust., Rådman, Enköping ... 00
Billqvist, Gustaf, Med. D:r, Göteborg ... 95
Bjelke, Edith, Grefvinna, Sturefors, Linköping ... 87
Björkman, Karl Apotekare, Orsa... 00
Björck, A. J., Kgl. Hofpredikant, Vestra Vram, Tollarp ... 74
Björck, O., Gudö, Vaxbo ... 98
Björkenstam, K. W., Häradshöfding, Strömsnäs, Orresta ... 73
*Björklund, Olof, Sågverksegare, Eriksdal, Sundsvall (1898—1912) 98
Blombergh, Fr., Fabriksidkare, Drag, Norrköping ... 81
Blumenberg, H. G., Kyrkoherde, Östra Ryd, Rydbo ... 87
Bodafors Stol- & Möbelfabrik ... 99
Bohnstedt, Edv., Rinkesta, Ärila 98
Bolin, O. V., Kyrkoherde, Kungsåra, Vesterås ... 87
Bolinder, A. M., f. d. Landssekreterare, Mariestad ... 73
Bolinder, T. W. Th., Ingeniör, Folkhögskoleföreståndare, Önnestad 73
**Bonde, Carl Trolle-, Grefve, Trolleholm, Trollenäs. St. L. ... 73
Borg, F. G., Apotekare, Malmö... 87
Bosæus, R. W., Borgmästare, Arboga ... 73
Bosceus, Nils W., Disponent, Malmberget ... 00
Boström, C. J., Stadsläkare, Sölvesborg ... 87
Borggren, Erhard, Disponent, Östersund (1900—1915) ... 00

Invald

Brandel, H. W., Stadsingeniör, Göteborg ... 1875
Brandfors, Carl, Handlande, Luleå 99
**Brandt, Axel, Grossh., Gefle. St. L. ... 76
Bratt, G., Löjtnant, Disponent, Djursholm ... 75
Bredberg, C. G., Kapten, Bogesund, Rydbo ... 90
Brehmer, Wilh., Öfverste, Södertelje 99
Broander, J. J., Kyrkoherde, Hafdhem ... 74
Brolin, J. G., Grossh., Stugsund 74
Brorson, Anna, Fru, Jordberga... 00
Brun, C. E. Apotekare, Smedjebacken ... 77
Brunskog, Magnus, Ingeniör, Eskilstuna ... 98
Brusewitz, Carl Disp. Limmared... 00
Bråkenhjelm, P. J., Landshöfding, Upsala ... 81
Busck, J. G., Fabrikör, Göteborg ... 74
Böklin, D., Possessionat, Täckhammar, Nyköping ... 82

**Carlander, Chr., Grosshandlare, Göteborg, St. L ... 76
Carlberg, P. M., Bergsingeniör... Kopparberg, Stjernfors ... 81
Carlsson, Albert, Rådman, Venersborg ... 99
Carlsson, E., Bruksegare, Stadra, Gyttorp ... 74
Carlsson, K. Ax., Grosshandlare, Östersund ... 98
Carlström, C. F., Kronolänsman, Elfdalen ... 87
Cederberg, H. F., Kronofogde, Östersund ... 97
Cederström, Anders, Friherre, Beatelund ... 98
Christens, H. T., Arrendator, Bifvaröd, Wallås ... 93
Cleophas, S., Disponent, Hammarby, Jerle ... 99
*Cornell, J. F., Kapten, Sundsvall (1899—1903) ... 81
Cronstedt, Maria, Fru, Grefvinna, Köping ... 98
Cronsioe, L., Rådman, Malmö... 00
Coyet, Gustaf, Kammarherre, Torup pr Bara ... 99
Cronqvist, G., Handlande, Malmö 74
Collin, C. M., Fil. Kandidat, Lund 00
Cullberg, Carl, Bankdirektör, Nyköping ... 00

Invald

Dahlberg, J. P., Bruksegare, Bollsta, Nyland 1881
Dahlberg, N. W., Bollsta bruk, Wäij 00
Dandanell, A. E., Byggmästare, Nyland 81
Danielsson, C., Disponent, Uddeholm 87
Danielsson, C. F., Borgmästare, Filipstad 81
**Degerman, C., Jägmästare, Piteå. St. L. 73
*Dickson, Robert, Göteborg, (1899—1913) 99
Dickson, Robert, Landshöfding, Malmö 81
Dickson, W., Fil. D:r, Seckestad, Moholm 74

Edelfelt, E. G., Gårdarp, Hurfva 99
Ehrenheim, Erik von, Kammarherre, Disponent, Grönsö, Enköping 92
*Ehrensvärd, G., Grefve, Godsegare (1899—1913), Marsvinsholm ... 99
Ehrensvärd, Augustin, Grefve, Liatorp, Helsingborg 99
Ehrnberg, Jonas, Direktör, Cimbrishamn 00
Eneroth, Hugo, Apotekare, Östnora 99
Ekedahl, G. W., Kyrkoherde, Ljunga, Boarp 87
Ekelund, S. G. A., Häradsskrifvare, Hångers, Ljungby 73
Ekenstam, A. G., Orsa 99
Eklundh, Axel, Grosshandlare, Göteborg 95
Ekman, C., Bruksegare, Finspong, 73
**Ekman, J. J., Grosshandlare, Göteborg. St. L. 73
Ekman, Emil, Disponent, Avesta 00
Ekströmer, J. W., Kapten, Fogelfors 98
**Elgérus, D. J., Fabriksidkare, Örebro. St. L. 73
Elowsson, Gullbrand, Lektor, Karlstad 98
**Engelbrechtsson, G. O., Byggmästare, Örebro. St. L. 78
Engström, Herm., Handlande, Jönköping 87
Ewert, W. Th., Grosshandlare, Göteborg 76

Fahlstedt, G. V., Ingeniör, Eskilstuna 88

Invald

Falck, Gustaf, Vågmästare, Skeppsredare, Göteborg 1895
Falck, Carl, Direktör, Göteborg 00
Fernqvist, R., Rektor, Örebro ... 87
Fischer, A. A., Kyrkoh. Hångsdala 87
Fischer, Emil, Grossh., Göteborg (1900—1914) 00
*Flensburg, Emil, Grosshandlare, Malmö, (1896—1910) 78
Fleetwood, C. M., Friherre, Häradshöfding, Wexiö 98
Flinta, Gustaf, Skolföreståndare, Hedemora 87
Flobeck, D. W., Disponent, Eriksberg, Göteborg 99
Florman, M., f. d. Landssekreterare, Gefle 73
Fogelberg, C. H., Bandirektör, Gefle 99
Fogelberg, Ivar, Jordberga 99
**Fogelin, C. J., Godsegare, Hintzegården, Mölltorp, St. L. 76
Fogelmarck, Rob. von, Konsul, Vestervik 98
**Folin, C. E. V., Disponent, Hammarby, Storvik. St. L. 99
Forselles, Alb. af, Löjtnant, Ekensberg, Enhörna 82
Forsberg, S. P., Handlande, Valdemarsvik 74
Forsselius, C. A., Handlande, Kumla 76
**Forssell, A. F., Grosshandlande Sundsvall. St. L. 75
Frænkel, J. C., Handlande, Göteborg 76
Fredriksson, Carl, Disp., Katrineholm 00
Fridman, C. G., Stationsinspektor, Storvik 00
Friman, Ernst, Byggm., Göteborg 95
Frisendahl, V. B., Kyrkoherde, Väsåker 99
Fröberg, C. A., Borgmästare, Gefle 98
Fröberg, John, Fabrikör, Grossh., Finspong 94
Fröberg, Anna, Fru, Finspong... 94
Furuhjelm, Annie, Fröken, Helsingfors 01

Gahn, L. R., Ingeniör, Wikmanshyttan, Nora 74
Genberg, A., Kronolänsman, Bollnäs 87
Genberg, J., Kyrkoherde, Lit ... 87

Invald

**Gibson, James, Fabriksidkare, Göteborg. St. L. 76
Giöbel, Axel, Ingeniör, Hammar 99
Godée, Alb., Apotekare, Skenninge 77
Ganberg, C. G., Rådman, Eskilstuna 87
Grevesmühl, Oscar, Godsegare, Herrestad, Stallarholmen 77
Grundberg, L. Med. D:r, Lasarettsläkare, Venersborg 87
**Grönwall, Edvin, Bruksegare, Hellefors. St. L. 81
Gullbrandsson, E., Tullförvaltare, Östersund 97
Gustafsson, Hans, Disponent, Tidaholm 81
Gyllenstierna, Nils, Friherre, Godsegare, Elfdalen, Klippan 76
*Gyllencreutz, R. H. A., Provinsialläkare (1898—1912) 98

**Hagendahl, C. A., Grosshandlare, Örebro, St. L. 75
Hallborg, O., Kontraktsprost, Torstuna, Torstunaby 87
Halldin, H., Fabrikör, Örebro 74
Hammarlund, H., Disp., Halda 98
Hammarström, John, Med. D:r, Förste Stadsläkare, Kristinehamn 87
Hanson, C. A., Förvaltare, Kilsmo 00
Hansson, J. M., Disponent, Mölneby, Hid. 00
*Hartvig, Herman, Grosshandlare, Göteborg (1898—1909) 95
Hasselblad, C. F., Disponent, Sprängsviken, Frånö 81
Hay, B., Disponent, Jönköping 89
Hederstjerna, Hans, Ingeniör, Karlskrona 73
Hedin, E. A., Stadsarkitekt, Gefle 99
**Hedqvist, C. A., Skeppsredare, Öjebyn, Piteå, St. L. 99
Hellberg, J. A., Häradshöfding, Öredal, Winninge 73
Hellström, Fredr., Fabrikör, Nyköping 98
Hellerström, Alfred, Arkitekt, Helsingborg 90
Hellerström, S., Fil. Kand., Godsegare, Marielund, Nettraby 85
Helling, N. A., f. d. Landssekreterare, Örebro 73
Hessle, Birger, Hofrättsråd, Jönköping 75

Invald

Hjelm, Fr., Kyrkoherde, Kuddby 87
Holm, G., Häradshöfding, Bollnäs 78
Holm, Fredr., Handlande, Göteborg 76
Holmqvist, A. L., Rådman, Arboga 74
Holmstrand, A., Apotekare, Skellefteå 00
Holmström, Leon., Skolföreståndare, Hvilan, Åkarp 99
Hoppe, Felix, Kapten, Bergmästare, Vexiö 98
Hultman, Johan, Fabriksidkare, Malmö 91
**Hummel, Axel, F., Disponent, Kosta. St. L. 69
Hulth, Joh:s, Verkmästare vid skolan i Norrköping 98
Håkansson K., Bankkamrer, Söderhamn 00

*Ideström, Carl Aug., Grosshandl., Oskarshamn (1891—1905) 91
Insulander, G., Doktor, Folkskolinspektör, Gefle 98
Isberg, A., Bandirektör, Göteborg 87

Jacobsson, S. M., Handlande, Sundsvall 75
Jansson, J. E., Bruksegare, Saxån, Persberg 81
Jansson, Axel R., Bruksegare, Upperud 00
Janzon, Gust., Rådman, Nyköping 76
Johansson, C., Snickaremästare, Wexiö 98
Johansson, C. H., Lektor Vesterås 87
Johansson, S. J., Handlande, Jönköping 76
Johnsson, J., Trafikchef, Kopparberg 81
Johansson, Carl, Kapten, Hernösand 00

**Kaijser, A., Apotekare, Enköping St. L. 76
Kamph, Oscar, Trafikchef, Finspong 75
Karlson, Valfr., Arkitekt, Lektor, Borås 99
Kindahl, Emil, Kassör, Norrköping 00
Kjellstedt, A. F., Öfver-Jägmästare, Fjäl 73
Kjellberg, Lennart, Docent, Upsala 99

Invald

Kjellqvist, J. Kontraktsprost, Tidaholm, Gärdagården 1881
Kleberg, C. E., Göteborg............ 99
*Klingspor, Carl, Friherre, Godsegare, Råbäck (1900—1914) ... 00
Kobb, Aug., Handlande, Göteborg 75
Koch, A. M., Bruksegare, Uddevalla 75
Kockum, F. H, Bergingeniör, Malmö 98
Koræn, A. V., Apotekare, Eskilstuna 77
Kristiansson, E. G., Disponent, Jockmock........................... 99
Krook, Rob., Häradshöfd., Örebro 78
Kulle, Thora, Fru, Konstväfv. Lund 98
Königsfeldt, E. W. R. L., Häradshöfding, Smedjebacken 73

Landgraff, August, Förvaltare, Orsa 99
Landström, Gottfried, Ingeniör, Skultuna 95
Larsson, Johan, Sörsjön, Falu Län 98
Larsson, Aug., Grufförvaltare, Striberg 81
Leffler, G. Mittag, Djursholm ... 70
Lewenhaupt, Eug., Grefve, Bibliotekarie, Upsala 74
Lewenhaupt, Ingeborg, Fru, Karlskrona 90
Liberg, Bernh., Fabriksidkare, Rosenfors, Skogstorp................ 78
Liljeqvist, P., Fabriksidkare, Eskilstuna 87
Liljesköld, K. A., Häradshöfding Arvika 74
Lilliehöök, G., Major, Hofors, Robertsholm............................ 74
Lind, Hjalmar, Apotekare, Borås 00
Lind, P. O., Med. D:r, Vesterås... 01
Lindahl, V. N., Fil. D:r, f. d. Auditör, Karlskrona 75
Lindblom, S. A., Kontraktsprost, Rappestad, Bankeberg............ 87
**Lindegren, Th., Handlande, Hudiksvall, St. L. 75
Lindgren, A., Fabrikör, Karlstad 74
Lindgren, Joh., Apotekare, Lund 88
Lindstein, Th., Grosshandlare, Falun 76
Lindström, N. J. O. H., Fil. D:r, Biskop, Hofpred., Vexiö 87
Linné, S. B., Kyrkoherde, Eldsberga.................................... 73
Ljungberg, J., Handlande, Norrköping 78
Ljunggren, G., Byggnadsingeniör, Tobo 94

Invald

**Ljunggren, C. J. F., Konsul, Kristianstad. St. L.................... 81
Ljunggren, Ivar, Tullförvaltare, Vestervik 74
*Lundberg, J. L., Apotekare, Lysekil (1881—1895).................... 99
**Lundblad, E. A., Rådman, Eskilstuna (1881—1895) 81
Lundeberg, Chr., Bruksegare, Forsbacka 98
Lundeberg, Sixten, Syssloman, Upsala 88
*Lundgren, F. G., Apotekare, Linköping (1887—1901) 87
Lundmark, J. A., Bankdirektör, Söderhamn 00
Lundstedt, L. J., Grossh. Sigtuna 96
Lundström, K. A., Agent, Piteå 89
**Lyckholm, Melcher, Bryggare, Göteborg. St. L. 95

Malmberg, Joh., Landskamrer Upsala 00
Markstedt, D. R., Grosshandlare, Skellefteå 75
Matthiesen, S. O., v. Konsul, Sandås, Ottenby 87
Matern, A. F., von, Öfverste, Sköfde 98
Meijer, F., Fil. D:r, Kyrkoherde, Hammarlöf, Fjerdingslöf......... 74
Melin, Olof, Grossh., Skeppsmäklare, M. R. Göteborg 95
Midling, O., Direktör, Hudiksvall (1899—1913) 99
Montgomery-Cederhjelm, R., Kammarherre, Sagersjö, Lennäs ... 90
Mossberg, Frédr., Apotekare, Göteborg 98
Månsson, S., Intendent, Tänger, Enviken 99
Möller, Emil O., Disponent, Malmö 00
Mörner, A. E. K., Grefve, Godsegare, Björksund, Nyköping... 73
Mörner, C. H., Grefve, Apotekare, Norrköping 87

*Nilsson, Arvid, Fabriksegare, Eskilstuna (1897—1911) 87
Nilsson, Nils, Vagnmakare, Wiby, Håslöf 99
Nilsson, W:m, Pianofabrikör, Göteborg 98
*Nilsson, C. J., Disponent, Högåsen, Lindfors (1900—1914) ... 00
Nilsson, H. W., Apotekare, Göteborg 00

Invald

Nordenfelt, Åke, Höganäs 1899
Nordenfelt, Anna, Kristinehamn 90
Nordström, C., Ingeniör, Jönköping 87
Norén, G. L., Disponent, Åsbacka, Söderhamn 75
*Nydqvist, Herm., Fabrikör, Trollhättan (1899—1913 99
Nyström, Gustaf, Major o. Chef i Nerikes Väg- o. Vattenbyggnads-distrikt, Gefle 99
Nyzell, Frans, Fabrikör, Eskilstuna 98
*Näs, Per, Godsegare, Nyhamn, Sundsvall (1890—1904 90

Olsson, S. E., Handlande och Fabrikör, Göteborg 98
Olsson, Emil, Ståletsare, Eskilstuna 98
Olsson, C. A., Landssekreterare, Kristianstad 87
Orstadius, A., Ingeniör, Piteå... 81

Persson, J., Rektor, Arboga 98
Persson, M., Handlande. Fogelsjö, Los 98
**Petré, P., Grosshandlare, Oskarshamn, St. L. 76
af Petersens, Katharina, Fröken, Lindved, Svedala 87
*Peterson, John, Handlande, Uddevalla (1889—1903) 87
Peterson, G., v. Konsul, Karlskrona 90
Pettersson, Sam., Guldsmed, Linköping 89
Petterson, Conrad, Apotekare, Linköping 00
Peyron, G., Friherre, Generallöjtnant, Helsingborg 73
Polheimer, A. F., Rådman, Falun 78
Posse, Knut, Grefve, Kammarherre, Bergqvara, Räppe 76
Pihlstrand, G., Kyrkoherde, Efverlöf pr Veberöd 99
*Platin, Otto, Ingeniör, Kristinehamn (1897—1911) 97

*Quennerstedt, Aug., Fil. D:r, Professor, Lund, (1888—1902) 87

Raab, C., Frih., Kammarherre, Helgerum., Verkebäck 73
Ramstedt, Wilhelm, Tranbygge Kungsängen 98
Rappe, Chr., Friherre, Godsegare, Strömsrum, Pataholm 91

Invald

Radhe, Magnus, v. Konsul, Lysekil 1900
Richter, G., Häradshöfding, Brunnby, Westerås 87
Ringborg, Edward, Grosshandlare, Norrköping 91
Ringborg, Gust., Disponent, Norrköping 81
Ringborg, Joh., Ingeniör, Norrköping 73
Ringius, J. A., Kronofogde, Göteborg 73
Ringström, R. W., Apotekare, Filipstad 76
Rinman, S. E., Göteborg 00
Rogberg, C. G. Bruksförvaltare, Ferna bruk 76
Ros, A., Bruksegare, Långbanshyttan 73
*Rudin, W., Teol. och Fil. Dr., Professor, Upsala (1888—1902) 87
**Runer, Carl, Konsul, Gefle, St. L. 75
Ryman, Victor, Häradshöfding, Karlstad 77
Rålamb, Er. A., Friherre, Godsegare, Granhammar 98
Rålin, A. G., Fabrikör, Åmål...... 98
**Röhss, August, Grosshandlare, Göteborg. St. L.................... 77

Sandberg, C. O. W., Grosshandlare, Norrköping 81
Samuelsson, P. G., Rådman Hedemora 00
Sandbäck, L. Th., Kalmar 98
*Sandeberg, S. K. O. D. af, Rådman, Sundsvall, (1887—1901) ... 87
Sandqvist, S. J., Borgmästare, Hudiksvall 87
Schéele, Götrik von, Kammarherre, Kilanda, Elfängen......... 75
Schenström, Wilh., Öfverste, Östuna, Köping 74
Schwartz, V., Disponent, Billesholms Grufva 98
Schönbeck, W., Postm., Lilla Edet 99
Sederholm, Bertil, v. Konsul, Malmö 99
Sjögréen, C. M., Skogsinspektör, Omberg, Alvastra 75
**Sjögren, Hj., Professor, Nynäs, Ösmö, St. L. 93
Sjöstedt, C., Handlande, Hjo 76
Sjöström, G. A. Fabrikör, Gefle 00
Smedberg, J., Lektor, Malmö...... 88
Smith, J. G., Apotekare, Ystad... 75
Sparre, N. G. A., Grefve, Kammarherre, Mariedal, Lundsbrunn... 73

Invald

Spens, G. H., f. d. Landshöfding, Wexiö 1898
Stael von Holstein, O. W., Frih., President, Jönköping 87
Stolpe, K.W.L., Öfverste-Löjtnant, Umeå 87
Strandh, J., Kontraktsprost, Habo 81
Stridsberg, Ernst, Bruksegare, Trollhättan,.. 74
Strokirk, C. G., Kontrollör, Hernösand 99
Strokirch, J. P. F. O. von, Hofmarskalk, Strömsberg, Jönköping 73
**Strömholm, C. O., Apotekare, Rågunda, St. L. 77
Styrlander, A. W., Stadsfiskal, Sollefteå 98
Stålberg, August, Fabriksidkare, Eskilstuna 87
Sundelin, J. A. L. Kontraktsprost, Jönköping 87
**Swahn, Joh., Fabriksidkare, Vik, Vexiö. St. L. 75
Svanberg, J. W., Handlande, Kristianstad 76
Svanlund, J. F. E., Telegrafkommissarie, Karlskrona 78
Svanström, Olof, Disponent, Diö 00
Swartling, Axel, Konsul, Norrköping 87
Swartz, Carl, Fabrikör, Norrköping 99
Svedelius, A. G., Landshöfding, Örebro 98
Svengren, J., Fabrikör, Eskilstuna 64
Svensson, Martin, Snickare, Örkened 98
Svensson, Leonard, Lilla Frunebo, Gusum 98
Svensson, D., Disponent, Viskaberg, Borås, ... 00
Sydow, C. F. von, Apotekare, Halmstad 96
Söderlund, Fredr., Doktor Upsala 87
Söderman, H., Handlande, Upsala 75
Söderström, C. W., Kyrkoherde, Elfdalen 87
Söllcher, C., Fil. Doktor, Eskilstuna 98

Ternstedt, John, Kyrkoherde, Fägred 87
Tham, V., Disponent, Husqvarna 81
Thornburn, V. F., Konsul, Uddevalla 69
Trapp, Oscar, Ingeniör, Helsingborg 00
Trägårdh, Joh., Handlande, Göteborg 76

Invald

Uddén, Herm. Landssekreterare, Vesterås 1900
Ulander, W:m., Bankdirektör. Upsala 00
Ullström, Erik, Fabrikör, Eskilstuna 01

Vollmer, A., Dispon., Ronneby... 00

Wachtmeister, Axel Trolle-, Grefve Hofmarskalk, Trolle-Ljungby, Gualöf 73
Wachtmeister, Fredrik, Claesson, Grefve, Tistad, Larslund......... 98
*Wahlund, C., Professor, Upsala (1889—1903) 83
**Wahlström, J. G., Kyrkoherde, Barkarö. St. L. 74
Wahren, Rich., Fabriksidkare, Norrköping 81
Wallberg, L., Fabrikör, Halmstad 46
Wallén, O. A., Kontraktsprost, Jerfsö 74
*Waller, J. A., Disponent, Göteborg (1889—1903) 76
**Wallin, H. T., Fil. D:r. Kontraktsprost, Alunda. St. L. 74
Wallin, J., O., Rådman, Södertelje 75
Wallström, C, Ingeniör, Åker, Trollhättan 81
*Walther, E., Handlande Helsingborg (1887—1901) 87
Wannberg, A. A.. Rådman, Söderhamn 74
Warholm, G., Lund 01
Wedberg, C. G., Apotekre, Engelholm 76
Wernstedt, Lage, von, Borgmästare, Strängnäs 73
Wersén, Philip, Verkstadschef, Wimmerby, Södertelje........... 98
Westerberg, J. J., f. d. Provinsialläkare, Upsala 75
Westerberg, Axel, Disponent, Gusum 95
Wennberg, C., Disp., Jönköping 99
Wennerdahl, F., Apotekare, Upsala 77
**Westerlund, Ernst, Stadsläkare, Enköping. St. L. 81
Westholm, G. A., Kontraktsprost, Vester Fernebo 87
*Westman, Leon, Målare Norrköping (1881—1895)............... 81
Westrell, G., Kapten, Ystad......... 87
*Widmark, C. O., Förste Landtmätare, Falun (1878—1892) ... 78
Wijk, Olof, Grosshandlare, Göteborg 73

Invald

Wijkander, Aug., Professor, Göteborg ... 98
Wikström, O., Borgmästare, Söderhamn ... 87
Witthoff, N. A. A., Kronofogde, Araskoga, Vollsjö ... 73
Wittlock, J, A., Medicine D:r, Vexiö ... 87
*Wollin, Oscar, Apotekare, Kalmar, (1892—1906) ... 88
*Wulff, Fredrik, Professor, Lund (1888—1902) ... 88
Wåhlin, Theodor, Arkitekt, Malmö 98
Wångenberg, Th., Förvaltare, Gålön, Stockholm ... 87

**Yngström, C. J., Bruksegare, Villingsberg, Valåsen. St. L. 76

Zetterberg, Harald, Godsegare, Sticklinge, Lidingön. ... 73
Zeinwoldt, Frans, Bruksegare, Kimstad ... 98
Zeinwoldt, John, Verkst.-Direktör, Sandsjö ... 98

Åberg, A. J., Rådman, Örebro... 74
Åqvist, Ph., Kapten, Göteborg... 75
Åsbrink, Helmer, Kyrkoherde, Bro 87

I utlandet.

Invald

†Damberg, G. M., Generalkonsul H. L. St. Petersburg ... 1873

Heilborn, E., Konsul, S:t Petersburg ... 90

†Juhlin-Dannfelt, Carl, Generalkonsul. H. L. London ... 66
Julin, E., Lindsay von, Bruksidkare, Karis, Fiskars Bruk, Finland ... 78

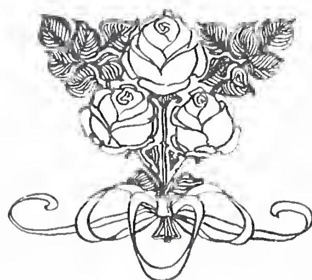
Invald

Konstflitföreningen, Helsingfors 89
Konstindustri-Museet, Kristiania 87

Lindfors, J. af, General, Helsingfors ... 87
Leman, Edvard, Direktör. Paris 73
Lewenhaupt, Carl, Grefve, Envoyé Extra Ord. och Minister Plénipot., London ... 93
**Rooth, Gustaf Direktör, St. L., Nürnberg ... 90

Öfriga utom Sverige bosatta medlemmar återfinnas under Hedersledamöter, Korresponderande och Ständiga ledamöter.

Anhålles vördsamt, att rättelser, ändringar i titulatur och bostad m. m. — i och för en kommande upplaga — benäget insändas under adress: *Svenska Slöjdföreningen, Stockholm.*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

öfver

Svenska Slöjdföreningens Meddelanden (1893—1900)

samt

Mönster för konstindustri och slöjd (1893—1900)

upprättad af

*J. A. Bergstedt**.

I.

Meddelanden.

1. Uppsatser.

Adler, Victor, Några anteckningar från »jubileumsutställningen i Wien 1898». [Föredrag i Sv. Slöjdfören. $^{18}/_{10}$ 1898.] 12 fig. (**98**: 2: s. 40—58.)

______, Om »husslöjden» vid 1897 års allmänna konst- och industriutställning. Föredrag hållet i Sv. Slöjdfören. $^{19}/_{10}$ 1897. (**97**: 2: s. 5—16.)

______, Om japansk lackeringskonst. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. $^{14}/_{1}$ 1896.] (**96**: s. 90—103.)

______, Tekniska skolan i Stockholm och dess framtida utveckling. (**00**: 2: s. 29—44.)

______, Om konstindustriel utbildning och mönsterskydd. Inledningsföredrag vid det af Sv. Slöjdfören. i samband med utställningen af metallarbeten anordnade mötet af idkare utaf metallindustri och slöjd $^{22\text{-}23}/_{3}$ 1895. (**95**: s. 145—157.)

Afbildningar från Sv. Slöjdfören. utställning af moderna möbler komponerade af svenska konstnärer, aug.—sept. 1899. (**99**: 2: s. 95—109.)

Branting, Agnes, Minnen från en studieresa. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. $^{14}/_{3}$ 1899.] 16 fig. (**99**: 1: s. 40—66.)

______, Om kyrklig textil konst. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. $^{21}/_{2}$ 1893.] (**93**: s. 36—47.)

Böttiger, John, Modernt tapetväfveri. 1. (**00**: 1: s. 5—9.)

Folcker, Erik G., Carl XIV Johans stil. En redogörelse med anledning af Sv. Slöjdföreningens utställning 1900. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. $^{20}/_{2}$ 1900.] 15 fig. (**00**: 1: s. 10—29.)

Mönster f. konstindustri o. slöjd, Årg. 27 (1900): Pl. 1—8 lämnas äfven illustrationer till denna uppsats.

---

* Utgör forts. af den i Meddel. 1892, s. 121—140 intagna förteckning.

Folcker, Erik G., Dansk konstslöjd på Malmöutställningen [1896]. 10 fig. (**96**: s. 112—124.)

———, Modern möbelkonst på Parisutställningen. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. $^{16}/_{10}$ 1900.] 24 fig. (**00**: 2: s. 45—80.)

———, Våra porslinsfabriker. En utställningsstudie. (**97**: 2: s. 52—61.)

———, Om skyltar och skyltning. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. $^{11}/_{12}$ 1894.] 1 tafla, 10 fig. (**95**: s. 44—65.)

Hammarskjöld, A., Bilder ur uppfinningarnas och industriens värld. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. $^{20}/_{3}$ 1900. (**00**: 1: s. 40—65; 2: 5—28.)

Holck, I., Intryck och iakttagelser från en studieresa till London 1894 med särskildt afseende på haute-lisseväfnad. 11 fig. (**95**: s. 93—127.)

Hörlin, Hugo, Några ord om förhållandet mellan våra fornminnen och vår nutida konstutöfning. Föredrag hållet vid Sv. Fornminnesfören. årsmöte 1894. (**94**: s. 18—29.)

E. J., Några biografiska anteckningar rörande familjen de La Vallée. (**96**: s. 104—111.)

Jacobsson, E., Kulturhistoriska bilder från äldre tider. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. $^{17}/_{3}$ 1896.] (**96**: s. 35—63.)

———, Om Bollhusen i Stockholm samt teater- och balettanordningar vid svenska hofvet under 1600-talet. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. $^{13}/_{3}$ 1894.] 1 tafla, 4 fig. (**94**: s. 59—96.)

———, Hvilka former och föremål lämpa sig företrädesvis för smidesjärnets behandling i dekorativt afseende? Inledningsföredrag vid det af Sv. Slöjdfören. i samband med utställningen af metallarbeten anordnade mötet af idkare utaf metallindustri och slöjd $^{22-23}/_{3}$ 1895. (**95**: s. 162—168.)

——— Tessins lusthus. Föredrag hållet i [Sv.] Teknologfören. fackafdeln. för byggnadskonst. (**93**: s. 48—60.)

Kjellberg, Lennart, De attiska vasernas teknik, hufvudformer och dekorationssystem. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. $^{15}/_{2}$ 1898.] 14 fig. (**98**: 1: s. 5—27.)

Krogh, A. J., Studier i svensk husflit vid årets utställning. [Från norskan.] (**97**: 2: s. 43—51.)

Kruse, John, Burmeisterska salen i Visby, en interiör från ett borgarehem på 1660-talet. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. $^{21}/_{2}$ 1899.] 7 fig. (**99**: 1: s. 5—26.)

Mönster f. konstindustri o. slöjd, Årg. 26 (1899): Pl. 2 lämnas äfven illustration till ofvanst. uppsats.

———, S:t Knutsgillet i Malmö från medeltiden till början af 1700-talet. Kulturhistorisk studie. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. $^{16}/_{2}$ 1897.] 4 fig. (**97**: 1: s. 5—46.)

Lamm, C. R., Ett inlägg i konstindustrimuseifrågan. Föredrag hållet i Sv. Slöjdfören. $^{22}/_{3}$ 1898. (**98**: 1: s. 28—46.)

Utgör till större delen öfversättning i sammandrag af: **Seger, Hans**, Om inrättandet af konstindustriella museer. Föredrag, hållet $^{5}/_{7}$ 1897 på den 31:a schlesiska »Gewerbetag» i Gnadenfrei.

Lindberg, Oskar, Om inlagdt träarbete på Kalmar slott. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. $^{19}/_{2}$ 1895.] 2 fig., 1 vign. (**95**: s. 5—20.)

Mönster f. konstindustri o. slöjd, Årg 22 (1895): Pl. 1—4 lämnas äfven illustrationer till ofvanst. uppsats.

Upmark, Gustaf, ANTON HUGO HÖRLIN †. 6 fig. (**94**: s. 5—17.)

——, Stockholms slott under Vasatiden. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. 11/2 1896. 1 tafla, 10 fig. (**96**: s. 5—34.)

——, Tidö, ett stormanshem på 1600-talet. 8 fig, 1 vign. (**97**: 1: s. 47—65.)

Upmark, Gustaf, j:r, Moderna franska keramister. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. 22/3 1898.] 1 fig. (**98**: 1: s. 60—67.)

Valentin, Karl, Pianot och dess föregångare. 27 fig. (**99**: 2: s. 40—76.)

Mönster f. konstindustri o. slöjd, Årg. 26 (1899): Pl. 3—4 lämnas äfven illustrationer till ofvanst. uppsats.

Wästberg, Carin, Carl Lars[s]ons väfda tapeter. (**00**: 1: s. 30—39.)

——, Reflektioner om konstnärlig själfständighet i allmänhet och i norsk dekorationskonst i synnerhet. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. 14/12 1897.] (**97**: 2: s. 33—42.)

Zickerman, Lilly, Från en studieresa till Gotland. Med teckningar af elever vid Tekniska skolan. 10 fig. (**98**: 2: s. 59—70.)

Östberg, P., Om konstgjutning. Inledningsföredrag vid det af Sv. Slöjdfören. i samband med utställningen af metallarbeten anordnade mötet af idkare utaf metallindustri och slöjd 22-23/3 1895. (**95**: s. 169—172.)

Östberg, Ragnar, Om arkitektur och skulptural konst. Skisser och anteckningar. [Föredrag i Sv. Slöjdfören. 17/10 1899.] 16 fig. (**99**: 2: s. 5—26.)

2. Bokanmälningar.

Arte Italiana decorativa e industriale, diretto da *C. Boito.* Milano. Fol. (**95**: s. 187—189. Anm. af *J. A. Bdt.)*

L'Arte della stampa nel rinascimento italiano. Venezia. Ed. *F. Ongania.* 1—2. Venezia 1894. 4:o. (**95**: s. 188—189. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Baukunst, Die. Hrsg. von *R. Borrmann & R. Graul.* H. 1—9. Berlin u. Stuttg. 1897—98. Fol. (**98**: 2: s. 84—85. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Bok, Uppfinningarnas. Ny fullst. omarb. uppl. utg. af *A. Berglund.* H. 1—20. Sthm 1896—98. 8:o. (**98**: 2: s. 89—90. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Brinckmann, J., Das Hamburgische Museum für Kunst und Gewerbe. Hamb. 1894. st. 8:o. (**95**: s. 186—187. Anm. af *L. L.)*

Böttiger, J., Konstsamlingarna å de svenska kungliga slotten. Afbildningar af de värdefullare konstföremålen med text af J. B. Sthm 1897—99. Fol. (**98**: 2: s. 82—84. Anm. af *E. G. F.)*

——, Svenska statens samling af väfda tapeter. Historik och beskrifvande förteckning. 1—3. Sthm 1893—90. Fol. (**96**: s. 132—137. Anm. af *L. L.* 1 fig.)

Carlsson, D., Svenska möbelritningar. Sthm 1893. Fol. (**93**: s. 84—85. Anm. af *O. L.)*

Flinta, G., Möbelritningar för snickare, möbelfabrikanter, slöjdskolor och enskilda slöjdare. Ny Följd. 30 planscher. Sthm 1896. 4:o. (**96**: s. 141—142.)

Folcker, E. G., Engelska papperstapeter, en studie. Särtryck. Sthm 1893. st. 4:o. (**93**: s. 86—87.)

Frisak, Kristine, Norsk Farvebog. 100 opskrifter til farvning med plantefarver. Kra 1894. (**94**: s. 131. Anm. af *J. Kulle.)*

Gélis-Didot, P., & Laffillée, H., La peinture décorative en France du 11:e au 16:e siècle. Éd 2. Paris. Fol. (**96**: s. 139—140. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Gerlach, M., Festons und decorative Gruppen nebst einem Zieralphabete aus Pflanzen und Thieren, Jagd-, Touristen- und anderen Geräthen. Wien [1893]. Fol. (**94**: s. 130. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Grasset, E., La plante et ses applications ornementales. Livr. 1—3. Paris [1896]. st. Fol. (**96**: s. 137—139. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Haeckel, E., Kunst-Formen der Natur. L. 1—4. Lpz. u. Wien 1899—1900. Fol. (**00**: 2: s. 102. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Kunst, Dekorative. Zeitschrift für angewandte Kunst. Hrsg. von *H. Bruckmann* u. *J. Meier-Graefe.* Jahrg. 1 (1897/98) — 2 (1898/99): H. 1. München. 4:o. (**98**: 2: s. 87—89. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Kunst und Handwerk. Zeitschrift des Bayer. Kunstgewerbevereins in München. Jahrg. 47 (1897/98): H. 1—10. München. 4:o. (**98**: 2: s. 87—89. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Kunst und Kunsthandwerk. Monatschrift des k. k. Österr. Museums für Kunst und Industrie. Hrsg. von *A. Scala.* Jahrg. 1 (1898): H. 1—8. Wien. 4:o. (**98**: 2: s. 87—89. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Kunstchronik, Kunstgewerbeblatt se **Zeitschrift** für bildende Kunst.

Kunstgewerbe-Zeichner, Deutsche. Ein Adressbuch deutscher Künstler die sich mit Entwerfen künstlicher Gegenstände befassen; nebst beigegebenen Probe-Entwürfen. Hrsg. von *A. Seemann.* Reihe 1—3. Lpz. 1893—95. 8:o. (**95**: s. 189—90. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Königliche Museen zu Berlin. Katalog der Ornamentstich-Sammlung des Kunstgewerbe-Museums. Lpz. 1894. st. 8:o. (**95**: s. 190—191. Anm af *J. A. Bdt.)*

Lamm, G. M., Om förfalskning af konstsaker. En studie. (Efterlemnadt manuskript.) Sthm 1892. 4:o. (**93**: s. 83—84.)

Lebart, G., Décoration florale. Paris. u. å. hög Fol. (**95**: s. 138—139. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Lessing, J., Das Moderne in der Kunst. Berlin 1898. 8:o. (**98**: 2: s. 85—87. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Lindberg, O., Pennteckningsstudier. 16 planscher i fotolitografi till tjenst vid undervisning i pennteckning. Sthm 1895. 4:o. (**96**: s. 140—141. Anm. af *J. A. Bdt.* 1 fig.)

Martin, F. R., Svenska kungliga gåfvor till ryska zaren 1647—1699. Sthm 1899. Fol. (**99**: 2: s. 83—84. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Meyer, F. S., Handbok i ornamentik. Öfvers. o. bearb. af *V. Adler.* H. 1—3. Sthm 1892. 8:o. (**93**: s. 83. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Molinier, E., Histoire générale des arts appliqués à l'industrie du 5:e à la fin du 18:e siècle. T. 1—3. Paris [1896—98]. Fol. (**99**: 2: s. 77—80. Anm. af *L. L.)*

Oldenburg, V., Träsniderimönster i allmogestil hemtade ur Nordiska Museet i Stockholm. 250 motiv. Sthm 1893. Fol. (**93**: s. 85—86. Anm. af *L. L.)*

Portafoglio delle arti decorative in Italia. Ed. *F. Ongania.* Venezia. Fol. (**95**: s. 187—189. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Storck, J. von, Die Pflanze in der Kunst. Heft 1 (Die Rose). Wien [1895]. st. Fol. (**96**: s. 137—139. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Tidsskrift for Kunstindustri, udg. af Industriforeningen i Kjöbenhavn. Red. *C. Nyrop.* Aarg. 9 (1893) — 10 (1894): H. 1—3. Kjöb. 4:o. (**94**: s. 125—128. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Upmark, G., Die Architektur der Renaissance in Schweden (1530—1760). L. 1—4. Dresden 1898—99. Fol. (**99**: 2: s. 82—83. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Zeitschrift für bildende Kunst, hrsg. von *C. v. Lützow.* Nebst **Kunstgewerbe-blatt** hrsg. von *A. Pabst.* Mit dem Beiblatt **Kunstchronik.** Neue Folge. Jahrg. 5 (1893/94). Lpz. 4:o. (**94**: s. 129. Anm. af *J. A. Bdt.)*

Wrangel, F. U., Bilder från sjuttonhundratalets Stockholm efter originalen i Stockholms rådhus utgifna och beskrifna. Sthm 1900. Fol. (**00**: 2: s. 100—102. Anm. af *J. A. Bdt.)*

——, Les maisons souveraines de l'Europe. Dessins de *A. Lindegren.* Éd. autoris. Livr. 1—23. Sthm 1898—99. 4:o. (**99**: 2: s. 81—82. Anm. af *J. A. Bdt.)*

3. Strödda Meddelanden.

Bröderna **Erikssons** skåp. 1 fig. (**93**: s. 79—80. Af *G. W.)*

E. G. F., Ett par moderna svenska tapetmönster. 2 fig. (**95**: s. 181—183.)

Svenska **hjelpmaskiner** för den mindre industrien. (**93**: s. 81—82. Af *G. Flinta.)*

Inbjudning till deltagande i Svenska Slöjdföreningens utställning af metall-arbeten 1895. (**94**: s. 134.)

Kunstindustrimuseet i Kristiania. (**96**: s. 130—131. Af *L. L.*)

Svenska Slöjdföreningens Matrikel. 1894. (**94**: s. 159—186); 1895 (**95**: s. 217—244); 1896 (**96**: s. 1—29, särsk. pag.); 1897 (**97**: 2: s. 1—29, särsk. pag.); 1898 (**98**: 2: s. 1—30, särsk. pag.); 1899 (**99**: 2: s. 1—30, särsk. pag.)

W. Morris väfda tapeter. (**93**: s. 77—78. Af *J. B.)*

Möbel för enkel bostad. Teckningar för handtverk och slöjd, utg. af Sv. Slöjdfören. Blad 44—45. 2 fig. (**97**: 1: 66—69. Af *E. G. F.)*

Nationalmusei konstslöjdafdelning. (**96**: s. 128—129.)

Planschtexter till »Mönster för konstindustri och slöjd» utg. af Sv. Slöjdfören. Årg. 20 (1893). (**93**: s. 88—93.) 21 (1894). (**94**: s. 124—125.) 22 (1895). 1 fig. (**95**: s. 184—186.) 23 (1896). (**96**: s. 154—155.) 24 (1897). (**97**: 2: s. 62—63.)

Den kungl. danska **porslinsfabriken** i Köpenhamn. 1 fig. (**95**: s. 173—176. Af *L. L.)*

Program för Utställning af metall-arbeten, anordnad af Sv. Slöjdfören. fr. o. m. 16/3 1895. (**94**: s. 135—136.)

Reseberättelser, afgifna till K. Kommerskollegium:

- **Abrahamson, H. L. Y.,** Utdrag. (**99**: 2: s. 93—94.)
- **Abrahamson, Th.,** (**93**: s. 107—110.)
- **Blom, L.,** (**93**: s. 94—106.)
- **Brandt, N.,** (**94**: 1. 146.)

II.

Mönster för konstindustri och slöjd.*

1. Möbler och rums-interiörer. Arkitektoniska detaljer m. m.

Bokhylla med skåp i ek. Komponerad af arkitekten *C. Westman.* [Utförd af *G. Flinta.*] Ritningen tillhör Sv. Slöjdföreningens serie: Teckningar för handtverk och slöjd. (**27** (1900): Pl. 12.) [Ljustr.]

Bokskåp, se **Hörnsoffa** med **bokskap.**

Bord, se **Geridon, nattduksbord, taburett, bord** och **sekretär.**

Buffet i ek [utställd i Chicago 1893]; tillhör den af *C. J. Johansson* utförda salsmöbeln. — Detaljer till densamma: krön, genombrutet gafvelfält och dörrfyllning. [Ritningen af *H. Hörlin.* De öfre dörrarne skulpterade med två barnhufvuden i relief, efter modell af *V. Åkerman.* Skulpturen till detaljerna utförd af *L. O. Mellin*, med biträde af L. Lindqvist.] (**20** (1893): Pl. 2: [a, b, c, d, e]). J. C[ederquist]. Foto[-lit.]

Se f. ö. **C. A. O.**, Planschtext 1893. Meddel. 1893: s. 89, 91.

Buffet, se **Matsalsinredning.**

Byra, franskt arbete. 1700-talets senare del. Tillhör dir. C. R. Lamm. (**25** (1898): Pl. 7: [a].) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.

Byra, se **Lavoir** och **byra.**

Byraar från 1700-talet. Från kronans inventarier å Uppsala slott öfverflyttade till Nationalmuseum. [Jämte] Bronsbeslag [å en af byråarne]. *O. L[indberg]* del. (**21** (1894): Pl. 6: [a, b, c, d, e].) Fotolit. Gen. Stab. Lit. Anst.

Se f. ö. Planschtext 1894. Meddel. 1894: s. 125.

Carl XIV Johans-utställningen [1900]. (**27** (1900): Pl. 1—8). [Ljustr.] — Galleriet. (Pl. 1.) — Salong. (Pl. 2.) — Arbetsrum. (Pl. 3.) — Sängkammare. (Pl. 4.) — Matsal. (Pl. 5.) — Hvardagsrum. (Pl. 6.) — Nischanordning, efter original å Rosersbergs slott. (Pl. 7.) — Konsolbord, bronsgarnityr, porträtt af drottning Desideria, Haga slott. (Pl. 8.)

Se f. ö. **Folcker, E. G.**, Carl XIV Johans stil. Medd. 1900: 1: s. 10—29.

Clavicord från 1600-talet. Stegeborgs slott, nu i Historiska museet. (**26** (1899): Pl. 4.) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.

Se f. ö. **Valentin, K.**, Pianot och dess föregångare. Medd. **1899**: 2: s. 49.

Mahogny möbler. Karl Johans tid. Stående **flygel** fr. Kongl. Slottet. [Signerad *Johan Söderberg*, Stockholm 1818.] (**23** (1896): Pl. 1: [b].) [Färglit.] Gen. Stab. Lit. Anst.

Se f. ö. Planschtext 1896. Medd. 1896: s. 154.

Flygelclavcymbal från 1600-talet. Skokloster. (**26** (1899): Pl. 3.) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.

Se f. ö. **Valentin, K.**, Pianot och dess föregångare. Medd. 1899: 2: s. 49.

---

* Där ett föremål omnämnes som en samlings eller enskild persons tillhörighet, afses alltid — där icke motsatsen särskildt angifves — att den *var* det vid tidpunkten för planschens publicerande.

Gardinuppsättningar från Karl Johans tid. Rosersbergs slott. *O. Lindberg* del. (**26** (1899): Pl. 6: [a, b], 7: [a, b], 8: [a, b].) [Fotolit.] Gen. Stab. Lit. Anst.

Geridon och **karmstol** i förgyldt trä. [Utställda i Chicago 1893 af *A. L. Matsson*. [Geridonen, efter original på Drottningholm, utförd af A. Matsson (skulpturen af *M. Rosendahl*.) Karmstolen, efter original i Oskarsrummet på Drottningholm; skulpturarbetet är utfördt af *L. O. Mellin*, förgyllningen af *C. L. Schönow*. Stolen är klädd af en gobelinväfnad, beställd af Nordiska Museet hos *Handarbetets Vänner*, efter original på Gripsholm.] [Planschen ritad af *M. Widebeck* och *C. Wästberg*.] (**20** (1893): Pl. 3: [c, d].) [Fotolit.] Centr.-Tryck.

Se f. ö. **C. A. O.**, Planschtext 1893. Medd. 1893: s. 90, 92.

Geridon, nattduksbord, taburett, bord och **sekretär**. [Samtliga, efter ritning af *A. Lindegren* med biträde af A. Berglund, utförda för Chicagoutställningen 1893 hos] *Axel Beckman*, Norrköping. [Beslagen på beställning utförda hos C. G. Hallberg.] [Planschen ritad af *M. Widebeck* och *C. Wästberg*.] (**20** (1893): Pl. 4: [b, c, d, e, f].) Centr.-Tryck.

Se f. ö. **C. A. O.**, Planschtext 1894. Medd. 1893: s. 90—91, 92.

Hörnsoffa med **bokskåp**; relief å soffryggen. [Med biträde af A. Assarsson och K. Hermansson för Chicagoutställningen 1893 utförda af] *C. P. Svenson* [efter ritning af *H. Hörlin*]. [Reliefen å stolsryggen är skulpterad af *M. Rosendahl*.] [Planschen ritad af *M. Widebeck* och *C. Wästberg*]. (**20** (1893): Pl. 3: [a, b].) [Fotolit.] Centr.-Tryck.

Se f. ö. **C. A. O.**, Planschtext 1893. Medd. 1893: s. 89, 92.

Från **Kalmar slott.** *O. L[indberg]* del. (**22** (1895): Pl 1—4.) [Fotolit.] Gen. Stab. Lit. Anst.

Konung Eriks gemak, inredt på 1560-talet. Plafonden märkt med årtalet 1562. (Pl. 4.) Del af frisen och väggpanelen. [a]. Plan af en del af plafonden. [b]. Väggfyllningar. [c, d]. Fyllning i större skala. [e]. Plan af nordvestra hörntornet med kon. Eriks gemak. [f].

Gyllne salen, inredd år 1576. (Pl. 2.) Del af plafonden, med skulpterade, förgyllda och målade fyllningar. [a]. Plan af plafonden. [b].

Rutsalen inredd år 1571. (Pl. 1.) Del af frisen omkring en dörrfyllning. [a]. Stycke af panelen med inlagda fyllningar. [b].

Målad och förgylld takdekoration i Gyllne salen, uppsatt år 1576. Höjd: 90 cm. (Pl. 3: [a].)

Dörr till konung Eriks gemak, inlagdt arbete från 1560-talet. Innersidan. Yttersidan. (Pl. 3: [b, c].

Se f. ö. Planschtext 1895. Medd. 1895: s. 184 samt **Lindberg, O.**, Om inlagdt träarbete på Kalmar slott. Medd. 1895: s. 10—20.

Karmstol, se **Geridon** och **karmstol.**

Klädskåp i mahogny efter ritning af *Ferd. Boberg*, utfördt af *A. Matsson*. Tillhör H. K. H. hertiginnan af Vestergötland. (**25** (1898): Pl. 3.) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.

Konsolbord, se **Carl XIV Johans-utställningen.**

Lavoir och **byrå** i mahogny efter ritning af *Ferd. Boberg*, utfördt af *A. Matsson*. Tillhör H. K. H. hertiginnan af Vestergötland. (**25** (1898): P. 5.) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.

Skåp i mahogni, komponeradt af arkitekten *Ferd. Boberg*, utfördt å *A.-B Max Sachs' verkstäder*. (27 (1900: Pl. 11.) [Ljustr.]
Skåp af rosenträ och buxbom. Holländskt arbete 1606. Tillhör v. häradshöfding K. J. Bergström. *O. L[indberg]* del. (21 (1894): Pl. 5.) [Fotolit.] Gen. Stab. Lit. Anst.
Mahogny möbler. Karl Johans tid. Från Rosendals slott. [**Soffa** och **stolar.**] (23 (1896): Pl. 2: [a, b, c. d, e].) Fotolit. Gen. Stab. Lit. Anst.
Se f. ö. Planschtext 1896. Medd. 1896: s. 155.
Stolar, se **Salsskänk** och **stolar;** se äfven **Soffa** och **stolar.**
Taburett, se **Geridon, nattduksbord, taburett, bord** och **sekretär.**
Toilettbord i mahogny efter ritning af *Ferd. Boberg*, utfördt af *A. Matsson*. Tillhör H. K. H. hertiginnan af Vestergötland. (25 (1898): Pl. 4.) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Väggmålning från 1600-talet. Burmeisterska huset i Visby, efter skiss af *K. Romin*. (26 (1899): Pl. 2.) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Se f. ö. **Kruse, J.**, Burmeisterska salen i Visby. Medd. 1899: 1: s. 13—15.

2. Arbeten utförda i ädla metaller, perlor, elfenben o. d. eller afsedda att däri utföras.

Ebba Brahes **brudkrona.** Visingö kyrka. *O. L[indberg]* del. (25 (1898): Pl. 2.) [Fotolit.] Gen. Stab. Lit. Anst.
Dopskål, se **Kyrksilfver.**
Fat i drifvet och ciseleradt silfver. Komp. af *V. Andrén*, utfördt å *C. G. Hallbergs atelier* [af *Anna Möcklin*], tillhör H. K. H. hertigen af Vestergötland. [Bröllopsgåfva från Lifgardets till häst officerskår.] (24 (1897): Pl. 1: [b].) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Se f. ö. Planschtext 1897. Medd. 1897: 2: s. 62.
Fat af silfver utfördt af Augsburgerguldsmeden *Albr. Biller*. Gåfva af Karl XI till Rysslands czar. (25 (1898): Pl. 9.) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Kalk, se **Kyrksilfver.**
Kyrksilfver: vinkanna, kalk, patén och dopskål. [Efter ritning af *H. Hörlin*, med anslutning till romanska förebilder i Statens Histor. mus. utfördt för Chicagoutställningen 1893 hos] *G. Möllenborg*. [Planschen ritad af] *M. Widebeek* och *C. Wästberg*. (20 (1893): Pl. 1: [b, c, d, e].) [Fotolit.] Centr.-Tryck.
Se f. ö. **C. A. O.**, Planschtext 1893. Medd. 1893: s. 90, 91.
Ljusstake, parfymflaska och **toalettask** med detalj af locket; förgyldt silfver. Efter original i K. Lifrustkammaren utförda för Chicagoutställningen 1893 hos] *C. G. Hallberg*. [Planschen ritad af *M. Widebeek* och *C. Wästberg*.] (20 (1893): Pl. 5: [e, f, g, h].) [Fotolit] Centr.-Tryck.
Se f. ö. **C. A. O.**, Planschtext 1893. Medd. 1893: s. 91, 93 samt **C. A. O.**, »Drottning Sofia Magdalenas toalett». Medd. 1893: s. 66—67.
Parfymflaska, se **Ljusstake, parfymflaska** och **toalettask.**
Patén, se **Kyrksilfver.**

Silfverbål med bricka och slef. [Från Sv. Slöjdfören. utställning af metallarbeten, belönad med ett fören. hederspris. Ritning af *O. Lindberg;* för den figurala frisen *C. Althin*, corpusarbetet verkställdt af *D. Olsson*, drifningen o. ciseleringen af *F. Malmberg*. Utförd hos] Hof- och ordensjuvelerare *C. F. Carlman*, Stockholm. (**22** (1895): Pl. 6: [a, b].) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Se f. ö. Planschtext 1895. Medd. 1895: s. 186.

Silfverfat utfördt hos *C. G. Hallberg*. [Midtpartiet (efter af H. K. H. kronprinsen gifven idé) komp. af *V. Andrén;* blomsterbården tecknad af *A. Lindegren*. Midtpartiet ciseleradt af *Anna Möcklin*, bården af *G. Jansson*.] Silfverbröllopsgåfva till danska kronprinsparet af DD. KK. HH. svenska kronprinsparet samt prinsarne Carl och Eugen. (**21** (1894): Pl. 4.) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Se f. ö. Planschtext 1894. Medd. 1894: s. 124.

Silfverskrin [efter ritning af *A. Lindegren*] utfördt hos H. K. H. kronprinsens hofjuvelerare *C. G. Hallberg*. [Ciseleringen af *Anna Möcklin*.] Gåfva till H. M. konungen af Svenska arméens och flottans officerare. (**22** (1895): Pl. 5.) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Se f. ö. Planschtext 1895. Medd. 1895: s. 184—186.

S:t Eriks **skrin** i Upsala domkyrka. På Johan III:s och Katarina Jagellonicas bekostnad utfördt af *Hans Rosenfällth* åren 1574—1579. — Skrinets kortsida, listverk och hörnfigur. [Planscherna ritade af *M. Widebeck* och *C. Wästberg*.] (**21** (1894): Pl. 1—2.) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Se f. ö. Planschtext 1894. Medd. 1894: s. 124 samt **Ossbahr, C. A.**, S:t Eriks skrin i Uppsala domkyrka. Medd. 1894: s. 30—58.

Skal af bergkristall med emaljerad guldinfattning. Hof- och ordensjuvelerare *C. F. Carlman*, Stockholm. (**22** (1895): Pl. 6: [d].) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Ant.
Se f. ö. Planschtext 1895. Medd. 1895: s. 186.

Skal i guld, bergkristall och ädla stenar. Komp. och utförd af *R. Carlman*. (**24** (1897): Pl. 1: [a].) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.

Skal af jaspis med emaljerad guldinfattning. Hof- och ordensjuvelerare *C. F. Carlman*, Stockholm. (**22** (1895): Pl. 6: [c].) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Se f. ö. Planschtext 1895. Medd. 1895: s. 186.

Sockerask, tang, detalj af bricka och lock i silfver. [Ritningen. efter motiv från Nationalmuseum, med biträde af Valborg Fogelström, af *A. Lindegren*. Ciseleringen af *Fr. Malmberg*. Utförda för Chicagoutställningen 1893 hos] *Guldsmedsaktiebolaget i Stockholm*. [Planschen ritad af *M. Widebeck* och *C. Wästberg*.] (**20** (1893): Pl. 5: [a, b, c, d].) [Fotolit.] Centr.-Tryck.
Se f. ö. **C. A. O.**, Planschtext 1893. Medd. 1893: s. 90, 93.

Toalettask, se **Ljusstake, parfymflaska** och **toalettask.**

Vinkanna, se **Kyrksilfver.**

Ymnighetshorn i silfver. Hamburgerarbete. Gåfva af drottning Kristina till Rysslands czar. (**25** (1898): Pl. 8.) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.

3. Arbeten utförda i andra metaller, eller afsedda att däri utföras.

Bronsbeslag, se **Byråar** från 1700-talet; se äfven **Mahognimöbler** samt **Matsals-möbler.** Mönster f. konstind. o. slöjd. 1.
Bronsgarnityr, se **Carl XIV Johans-utställningen.** Mönster f. konstind. o. slöjd. 1.
Kandelaber i marmor och brons. Komp. af *Gustaf Wickman*, utförd å *Wester och Norgrens stenhuggeri.* (**24** (1897): Pl. 2: [b].) Ljustr. Gen Stab. Lit. Anst.
Kandelabrar i förgyld brons. Karl Johans tid. Kongl. slottet. (**23** (1896): Pl. 4: [a, b, c, d, e].) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Se f. ö. Planschtext 1896. Medd. 1896: s. 155.
Lampa i brons och porslin. Komp. af *Alf Wallander*, utförd å *Rörstrand* och å *Josef Lejas atelier.* (**24** (1897): Pl. 2: [a].) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Ljuskrona i förgyld brons. [Franskt arbete.] Karl Johans tid. Kongl. slottet. (**23** (1896): Pl. 3.) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Se f. ö. Planschtext 1896. Medd. 1896: s. 155.
Ur i förgyld brons. [Två st.] [Franska arbeten.] Karl Johans tid. Kongl. slottet. (**23** (1896): Pl. 5: [a, b].) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Se f. ö. Planschtext 1896. Medd. 1896: s. 155.

4. Arbeten i marmor, porslin, terracotta, glas o. d.

Svenska **kakel.** 1700-talet. Orig. i Nationalmusei samling. (**27** (1900): Pl. 9: [a, b], 10: [a, b].) [Lit.]
Kandelaber i marmor och brons. Se Mönster f. konstind. o. slöjd. 3.
Lampa i brons och porslin. Se d:o.
Sals-spisel. Komponerad af *Gustaf Wickman*, utförd af *Wester & Norgren.* Egare: bankir C. Cervin. (**26** (1899): Pl. 10.) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Skylt för Apoteket Kronan i Stockholm. Stenskulptur från 1700-talets början. *O. Lindberg* del. (**26** (1899): Pl. 1.) [Fotolit.] Gen. Stab. Lit. Anst.

5. Arbeten i trä. (Ej möbler.)

Detalj af **tafvelram** i förgyldt trä. [Till Karl XII:s porträtt af J. Kronberg. Utfördt för Chicagoutställningen 1893 af] *L. O. Löfmark.* [Planschen ritad af *M. Widebeek* o. *C. Wästberg.*] (**20** (1893): Pl. 3: [e].) Centr.-Tryck.

6. Läderarbeten.

Bokband. [Till »Histoire des quatre fils Aymon.] Lädermosaik komp. af *G. G:son Wennerberg*, utförd af *Gustaf Hedberg.* (**24** (1897): Pl. 7: 1.) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Se f. ö. Planschtext 1897. Medd. 1897: 2 s. 63.

Bokband. [Till Dahlbergs »Suecia»] Läderplastik komp. af *Sofia Gisberg*, utförd af *F. Beck*. (**24** (1897): Pl. 7: 2.) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Se f. ö. Planschtext 1897. Medd. 1897: 2: s. 63.

Tvenne **bokband** i maroquin med ornering i mosaik och guldpressning. [Till »Les Gemmes et joyaux de la couronne» de Jacquemart och »Académie de l'espée» de G. Thibault d'Anvers. Det förra efter ritning af *A. Lindegren*, det senare (tillhör d:r G. Berghman) kopia efter ett band från 1600-talets förra hälft. Utförda för Chicagoutställningen 1893 af] *Gustaf Hedberg*. (**20** (1893): Pl. 6: [a, b].) [Ljustr.]
Se f. ö. **C. A. O.**, Planschtext 1893. Medd. 1893: s. 89, 93 samt **F. R. M.**, Några moderna svenska praktband. Medd. 1893: s. 62—65.

7. Textila arbeten.

Antependium, bokdyna och **väggbonad.** [Komp. af *Agnes Branting* och utförda för Chicagoutställningen 1893 af] *Handarbetets Vänner*. [Bonaden är kopia från en väfnad i Statens Histor. museum, fordom i Råda kyrka.] [Planschen ritad af] *M. Widebeck* o. *C. Wästberg*. (**20** (1893): Pl. 1: [a]) Centr.-Tryck.
Se f. ö. **C. A. O.**, Planschtext 1893. Medd. 1893: s. 91.

Bokdyna, se **Antependium, bokdyna** och **väggbonad.**

Gobelinväfnad, se **Geridon** och **karmstol.** Mönst. f. konstind. o. slöjd. **1.**

Standar från Karl X:s tid. Broderi i guld och silke. *O. L[indberg]* del. (**25** (1898): Pl. 6.) [Fotolit.] Gen. Stab. Lit. Anst.

Väfnad af silke i S:t Eriks skrin. (**21** (1894): Pl. 3.) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.
Se f. ö. Planschtext 1894. Medd. 1894: s. 124 samt **Ossbahr, C. A.**, S:t Eriks skrin i Uppsala domkyrka. Medd. 1894: s. 55—56.

Väggbonad, se **Antependium, bokdyna** och **väggbonad.**

Väggbonader. Broderi komp. och utfördt af *Lilly Zickerman*. — Gobelin komp. af *G. G:son Wennerberg*, utförd af *Handarbetets Vänner*. (**24** (1897): Pl. 6 [a, b].) Ljustr. Gen. Stab. Lit. Anst.

8. Diverse.

Porträtt af drottning Desideria, se **Carl XIV Johans-utställningen.** Mönster f. konstind. o. slöjd. **1.**

ANNONSER

Max Sieverts Fabriks Aktiebolag

Kontor i Stockholm: **Brunkebergstorg 2,**

Fabrik i Sundbyberg,

Tillverkar:

Telefon- o. Ringledningstråd

Tråd o. Kablar för Elektr. ljus

Dubbelledare för Elektriskt ljus

Dynamotråd

Telefonsnören

Mikrofonsnören

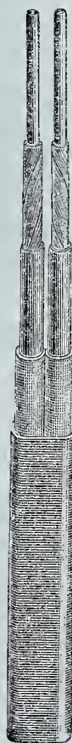
Päronkontaktsnören

m. m.

Åskledarlinor

Telefon- & Ringledningstråd.

Telefon- & Ringledningstråd (dubbel).

Ledningskabel för Elektriskt ljus.

Dubbelledare för Elektriskt ljus.

Telefonsnöre med patenterade ändkontakter.

(G. 107 884)

Reform af 1900

är

Allmänna Lifförsäkringsbolagets

nya inlägg på lifförsäkringsområdet.

Lägre premier, men likväl högre lifförsäkringsbelopp.

Rationellare, mestadels fördelaktigare återköps-, belånings- och fribrefs-värden.

Derhos **lifförsäkras efter** de bästa **äldre metoder.**

I denna äldre afdelning lemnas efter 5 kalenderår goda årliga vinster.

Barnförsäkringar. **Alfa-lifräntor.**

Genast början lifräntor.

Allmänna Lifförsäkringsbolaget

i Stockholm, Vasagatan 10.

(G. 105 806).

Redovisningsgaranti.

Försäkringsaktiebolaget TRE KRONOR

Hufvudkontor: **Vasagatan 10, Stockholm.**

Rikstelefon 50 85. Allm. telefon 9 64.

Lemnar

Redovisningsgaranti

för statens uppbördsmän, kommunens och enskildes kassaförvaltare och andra redovisningsskyldiga mot en premie af ½—3 proc. Tjänstsökande få *löfte* om garanti att bifogas ansökan.

Fördelarne af »Tre Kronors» garanti framför borgen af privatpersoner äro:

Den anställde stannar ej i tryckande förbindelse till någon och blir ej skyldig till gentjenst at samma slag.

Principalen försäkrar sig om frukterna af sitt arbete och ställer intet deraf på spel genom det förtroende, han visar sin medhjelpare, utan att derför åsidosätta kontrollen.

Den private borgesmannen befrias från risken och anspråken och kan, utan att lämna sin vän eller skyddsling i sticket, hänvisa till »Tre Kronor».

Obs.! Bolagets garantibref få, på grund af Kungl. resolution, antagas som fullgod säkerhet för statstjenstemännens uppbörd och ansvar.

De kategorier, som hittills anlitat bolaget om försäkring, äro: landssekreterare, kronofogdar, fängelsedirektörer, försäljare af stämpelpapper, stadsfogdar, länsmän, auktionskommissarier, förvaltare af pensionskassor, banktjänstemän, postmästare, lazarettssysslomän, jernvägs- och telegrafstationsföreståndare, rektorer, kyrkokamrerare, orgelnister, förmyndare, bokhandlare, kassörer, inkasserare, agenter, skeppare, fraktstyrmän, kommissionärer, entreprenörer, vicevärdar, skattmästare i själfhjälpsföreningar och ordnar m. m. d.

(G. 107 883)

Olaus Olssons Kolimportaktiebolag

ETABLERAD 1880. Telegrafadress: Kolbolaget. **STOCKHOLM**

Import och lager af alla sorters

Stenkol och Cokes.

För uppdrifvande af vår redan stora omsättning på landsorten rekommenderas särskildt våra utmärkta

Vällugnskol,

Best South Yorkshire

Hårda Ångkol

Newcastle Lösa Ångkol

samt våra öfverallt välkända

Maskinkrossade Anthracitkol

i alla efterfrågade krossningar

och

Gasverkscokes

äfvensom **dubbelharpade små smideskol.**

Westfalisk gjutericokes

m. m., m. m.

Allt till ytterst låga prisnoteringar

f. o. b. eller c. i. f.

Hufvudkontor: **Norra Blasieholmshamnen 5 A.**

Upplag och Ångkrossningsverk: **Värtahamnen.**

Rikstelefon. Allmänna Telefoner.

(G. 107 882)

Kosta Glasbruk

(Anlagdt 1742. Ombygdt och utvidgadt 1890—92)

H. M. Konungens Hofleverantör.

1:a priset, Guldmedalj, vid Malmö utställning 1896.
d:o d:o d:o ,, Stockholms d:o 1897.
d:o d:o d:o ,, Paris d:o 1900.

Rekommenderar sina prisbelönta tillverkningar af

Kristallserviser, Hushållsglas, Prydnadsglas, Lampglas

i parti och minut

Monogram eller Vapen anbringas.

Utställnings- och Försäljningsmagasin

Allm. Tel. 58 38. **19 Birger Jarlsgatan 19** Rikstel. 10 11.
vid Stureplanen.

74 93. Filial: **Gustaf Adolfs Torg N:o 10** 28 87.

Obs.! **Enda** försäljningsmagasin **i Stockholm** för Kosta i parti och minut.

(G. 107 936)

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1901.

II.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
WILHELMSSONS BOKTR. A.-B.
1901.

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

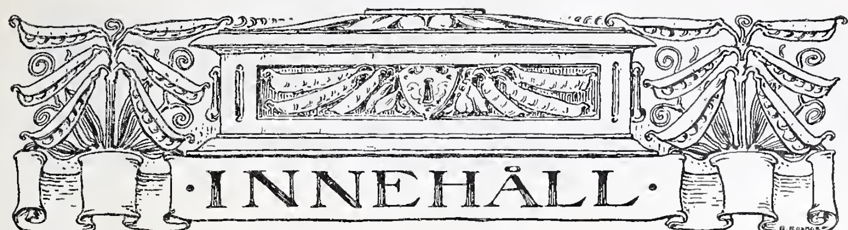
År 1901.

II.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

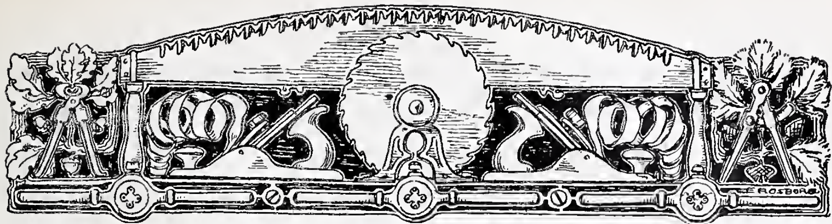

STOCKHOLM
WILHELMSSONS BOKTRYCKERI A.-B.
1901.

Sid.

Langs kvarn vid Visby.

Af

O. Fahnehjelm.

Ett litet stycke söder om Visby ligger Kopparsvik, med den där anlagda Visby Cementfabrik och gränsande intill dess område nere vid hafsstranden finnes Langs kvarn, ett af de intressantaste minnesmärken från svunna tider som vårt land har att uppvisa.

Den är en »ruin» ehuru af annat slag än de öfriga i staden. Den talar visserligen icke om ära och lysande bragder, men det är dock med en känsla af undran och vördnad, som vår tids idkare af handtverk och storslöjd träda inom den gamla byggnadens låga port.

Byggnadens yttre är oansenligt och utgöres af ett i vinkel byggdt hus med låga väggar af kalksten och ett högt brädtak. Utefter långväggen löper en gammal kvarnränna slutande vid ett öfverbyggdt kvarnhjul. Inomhus fortsättes kvarnaxeln med en grof hjertaxel af närmare 2 fots diameter, försedd med kugghjul och lyftkammar gripande in i andra kugghjul och utvexlingar, eller lyftande stampverk och hammare

Det hela är en bild af längst förgångna tiders anspråkslösa verk på samma gång som det tvifvelsutan är en bild af ett den svunna tidens bäst inrättade och mest storartade anläggningar. Vi kunna här se, under hvilka små förhållanden och med hvilka stora svårigheter våra förfäder hade att kämpa. Men det hela bär vittne om ett utmärkt arbete och en god och erfaren konstruktör.

Hela verket är byggdt af trä, icke en järnbult eller en mutter ja icke ens en spik fins i hela denna labyrint af hjul och utväxlingar, allt är trä, och idel trä.

Anläggningens och anläggarens historia är i korthet följande:

Tobias Lang, till börden Sachsare, föddes i Gross Belà i Ungern 1760, och blef där satt i lära såsom kattun-tryckare. Efter tidens sed gaf sig den vordne gesällen ut på vandring, och

Langs kvarn vid Visby.

hände sig så, att han under vistelsen i Holland blef erbjuden en plats i Ryssland. Resan gjordes med ett segelfartyg och slutade med skeppsbrott på Gotlands förrädiska kust. Räddad ur sjönöden måste han, då ingen lägenhet fanns till Ryssland, tillsvidare stanna kvar där han var, och då han såg, hur landet var i saknad af all industriell verksamhet fann han för godt att där bosätta sig, och bidrog måhända också något litet spratt af gud Amor!

Vare därmed hur som hälst; nog af, vid Kopparsvik, där ett sorlande vattenfall störtar ned från den lodräta klippan, och under

större delen af året lämnar riklig kraft för ett kvarnverk påbörjade han i slutet 1780-talet den nuvarande anläggningen. Lang var tydligen en både kunnig och förfaren man, och det verk han nu uppförde var att börja med afsedt till såpsjuderi.

Såpa och tvål äro nödvändighetsartiklar, och Gotland var då en synnerligen lämplig plats för en större sådan anläggning, ity att priset på råmaterialen rofolja och talg samt aska och kalk voro mycket billiga. Talgen och rof-fröet kommo från Ryssland, och på den tiden »Herren välsignade Gotlands strand» rikligen med vrak, och många af dessa hade last af talg och rof-frö, måste ju priset härå blifva särdeles billigt. Aska var det ingen brist på, och ännu mindre på kalk.

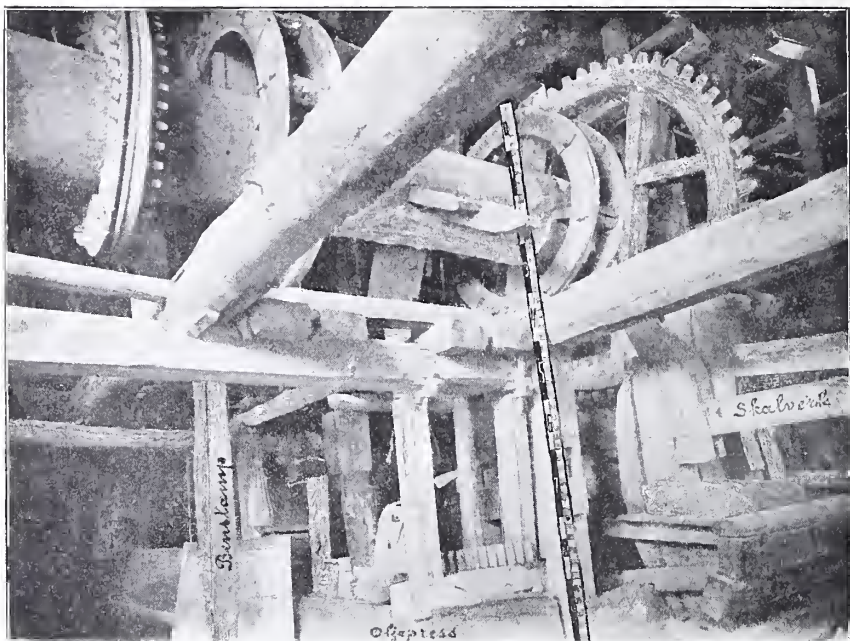
Kvarnverket byggdes för att mala och pressa lin- och rofolja, och i ett bredvid liggande hus sjöds såpan. Kvarnverket innehåller 1 äldre, och 2 st. nyare små kvarnar, och vid sidan däraf en oljepress. Kvarnarna äro små och oansenliga, men oljepressen erbjuder mycket af intresse. Den består af ett djupt tråg, urhålkadt ur ett väldigt ekblock, och i detta tråg ställdes pressäckar fyllda med krossadt frö. När tråget var fylldt, nedsattes vid ena ändan en kilformig ek-kloss, och mellan den och trågets ändvägg en grof kil, likaledes af ek. En stamp drifven af verket inkopplades nu och slog ned kilen, hvarvid säckarna kommo i press och oljan började rinna. Det är detta pressens drifvande med slag af ett fallverk, som gifvit oljetillverkningen namn af »oljeslageri», ett namn som har bevarats ända in till våra dagar, långt efter sedan nyare arbetsmetoder införts.

Oljeslagning var hela tiden den hufvudsakliga tillverkningen, och utöfvades ännu så sent som om våren 1888, altjemt med begagnande af strandade frölaster såsom råmateriel.

Såpsjudningen bedrefs i stora gjutna pannor, och finnas ännu tvänne sådana i behåll. Den ena är 1,400 $^m/_m$ i diameter, och 1,200 $^m/_m$ djup, en riktig praktpjes af gjutkonst, hvars tillverkningsplats skulle vara af intresse att känna.

Såptillverkningen bedrefs till år 1826, då den nedlades.

Tobias Lang var äfven den förste som byggde tröskverk på Gotland, det första sannolikt i förbindelse med sitt kvarnverk. För att vintertid, då vattenbrist rådde, kunna drifva detta verk byggde han en stor hästvandring som ännu finnes kvar och delvis synes till höger på den ena afbildningen.

Interiör af Langs kvarn.

Förutom detta tröskverk byggde Lang tre eller fyra dylika på olika ställen af Gotlands landsbyggd.

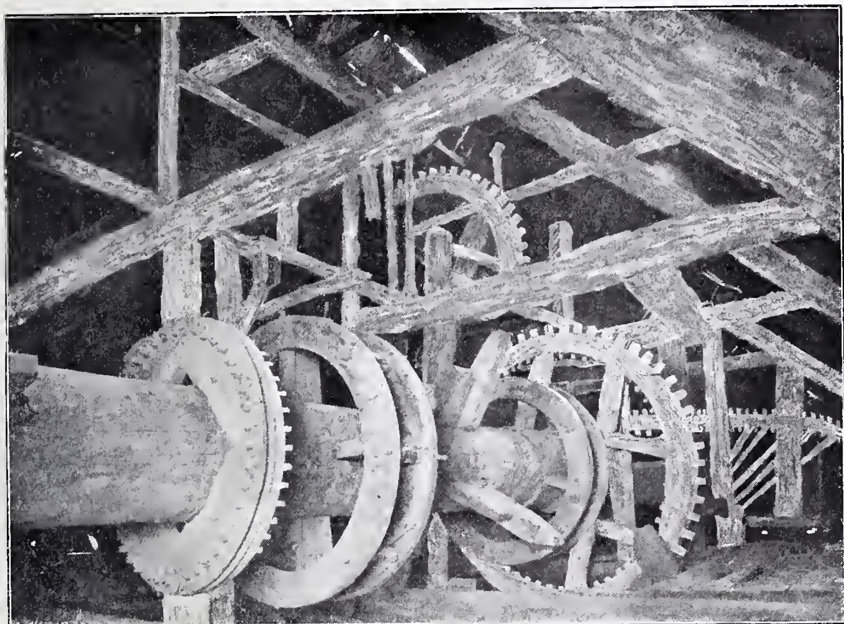
Vid sidan af förutbeskrifna verksamhet maldes naturligtvis äfven spannmål.

På 1840-talet inrättades en vadmalsstamp, som ännu fins kvar ehuru omändrad till skalverk för korn, hvilket hade beröm vida omkring i orten, då det arbetade bättre än andra dylika verk. Äfven fins i verket en benstamp hvilken under långliga tider varit i gång.

Som sagdt, ofvanstående anläggning, liksom en väderkvarn uppe på berget byggdes af Tobias Lang, och hade sannolikt sin

förebild i anläggningar, som byggmästaren sett och arbetat med i utlandet.

Denne Tobias Lang fick till medarbetare och arftagare sin son Johan Daniel Lang, född 1801 och död 1889. Han var en högrest och kraftig man och hade nog fört sin faders skapelse framåt, om

Interiör af Langs kvarn.

han ej vid 29 års ålder förlorat synen till följd af ett bergskott. Med en okuflig energi fortsatte han dock att arbeta och sköta sin kvarn, i hvilken han vidtog ombyggningar och förändringar.

Det var en verklig glädje att höra och se den gamle mannen, en af dessa kraftfulla, sjelfständiga naturer, till hvilka det uppväxande slägtet helt gifvet blickar upp, och som komma det att tro att sådana voro männen i »den gamla goda tiden».

Det fanns icke en vrå i det vidlyftiga verket, som han icke kände, och han klättrade ännu som åttioåring på stegar, och letade sig fram på bräckliga bryggor upp under takstolarna, där den

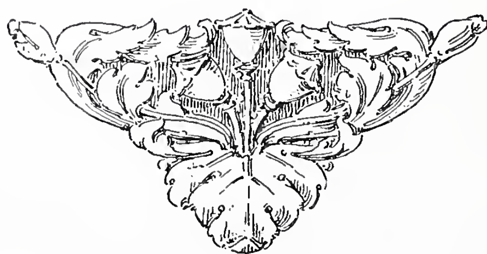
seende ungdomen hade svårt att följa honom. Gerna visade han sitt verk, och noga besked lemnade han om allt i detsamma.

För att fullständiga genealogien vill jag endast nämna, att denne Johan Daniel hade en son Johan Lang, Professor i Lund, samt fem döttrar, af hvilka två lefva och ännu bebo den gamla trefna fädernegården.

Langs kvarn står nu stilla för alltid; de afbildningar jag här har nöjet visa äro tagna för att lämnas till Nordiska Museet. På den ena bilden är en afvägningsstång uppsatt för att tjänstgöra som skala.

Önskligt vore, om detta nästan enastående minnesmärke af gammaldags industri och kvarnbyggnadskonst kunde bevaras från förgängelsen, och än mer om det en gång kunde få sin plats på Skansen, där det i sällskap med en gammal hammarsmedja, en skvaltkvarn och en öländsk väderkvarn skulle fullkomna bilden af våra fäders lif och id.

Skada blott, att bilden af den gamle blinde kvarnegaren icke kan följa med, ty sannerligen jag vet hvilken af de båda åldringarna jag mest beundrade, den gamle mannen — eller den gamla kvarnen!

Några ord om hemslöjden.

(Föredrag hållet vid Föreningens för Svensk Hemslöjd vårsammanträde 1901.)

Af

Lilli Zickerman.

Sedan jag, med anslag af staten, under förra sommaren företagit en studieresa till åtskilliga provinser och dels på ort och ställe, dels genom skriftiga meddelanden sökt bilda mig en uppfattning af förhållandena, har man gifvit mig i uppdrag att lemna några upplysningar om den praktiska slöjdens ståndpunkt i vårt land.

Vid 1897 års utställning framstod gedigenheten af denna hemslöjd i full dager, icke blott för oss själfva utan äfven för utländingarne, och Direktör Grosch i Kristiania yttrade derom i ett föredrag öfver »Husfliden i Norden», att i Stockholm häfdade husfliten fullkomligt sin ställning vid sidan af öfriga näringsgrenar, ja, utgjorde en af utställningens glanspunkter och utöfvade en dragningskraft som ingen kunde undandraga sig. Sverige gick ovilkorligen här i spetsen.

Man hade också i glad förhoppning ansträngt sig till det yttersta för att åstadkomma ett mönstergillt vittnesbörd om, hvad med sträng kritik och utbildad skicklighet kan göras af en sådan afdelning.

Inalles voro här samlade alster af omkring 2,000 utställare från rikets alla landsändar och ur alla samhällsställningar, hvilket gaf en klar och liffull bild af folket i sin helhet, dess kultur och lefnadsvilkor.

Flamsk.

Man fann sig stå inför ett konstnärligt helt, väl grundat och solidt och hvilande på tvänne starka baser: tradition och teknisk utbildning och därvid kom nog för oss litet hvar den tanken, att denna svenska hemslöjd var icke en från glömskan räddad slöjd, utan en lefvande och af folket själft utöfvad.

Då jag nu företog min studieresa, var det vår nationella slöjd jag ville finna, och jag sökte den där den sedan århundranden funnits och ännu borde finnas mäst karaktäristisk, hos allmogen.

Med nationell slöjd menar mången uteslutande den konstnärliga, men så får ej saken uppfattas. Den nationella hemslöjden är af tvänne slag, den konstindustriella och den rent praktiska, oafsedt om den drifves till husbehof eller som inkomstkälla, men i de landsändar där detta senare varit fallet, har prydnadsslöjden ej nått samma omfång eller kanske fortare dött ut.

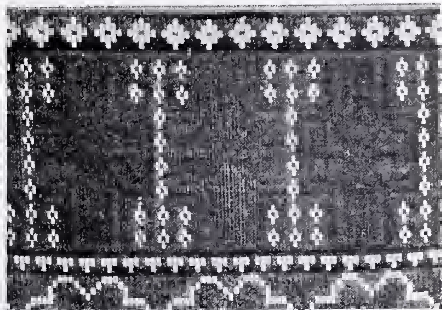
Krabbasnår.

Hvarje provins och ofta hvarje socken hade sin egendomliga typ för slöjd, om ock arten af arbetet var densamma inom flere, voro dock karaktären och arbetssättet i betydlig grad olika.

Störst framträdde detta i konstväfnaden, spetsknypplingen och linneväfveriet.

Skåne, Blekinge, Småland, Västergötland, Östergötland, Dalarne, Helsingland, Jämtland och Ångermanland voro de län inom hvilka slöjden bedrefs i större utsträckning och de enda, för hvilka jag vågar lämna mera exakta uppgifter.

Skånes väfnader äro i vår tid den gren af den gamla textila konstslöjden som gjort sig mäst gällande och framträngt öfver hela landet. Under benämningen skånsk väfnad går flamsk, rödlakan, dukagång, krabbasnår, munkabälte, opphämta, flossa och rosengång. Af alla dessa väfnadsslag är nog flamsk det som uteslutande haft hemort i Skåne ty de öfriga återfinner man, ehuru till karaktären olika, äfven inom andra provinser, företrädesvis i Blekinge, Småland och Halland, där dock de rent yllna ej haft samma utsträckning som i Skåne.

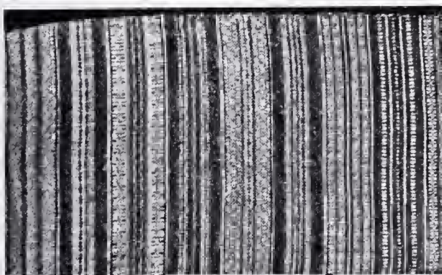

Dukagång.

Krabbasnår och dukagång träffas ej norr om Småland, rödlakan däremot i västra Sverige, företrädesvis i Bohuslän, där dock såväl färger som former äro påverkade af norska.

Rödlakan.

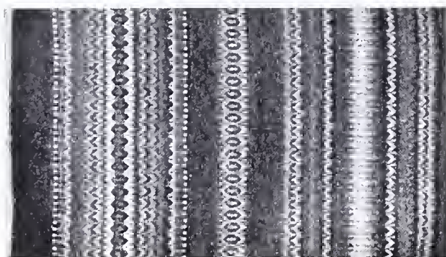
Rättviks vepa.

Rosengång tillhör hela landet men har i Dalarne sin särskilda prägel i Rättviks vepor och Moras och Orsas vessel, samt en annan i Jämtlands och Ångermanlands fälltäcken, där tekniken också är en annan och bildar afviga och räta.

Munkabälte förekommer ock i Dalarne under benämningen »förlåtsväf» och alltid på linnebotten.

Flossväfnaden har varit allmän i äldre tider, men Skånes skiljer sig betydligt från mellersta och norra Sveriges.

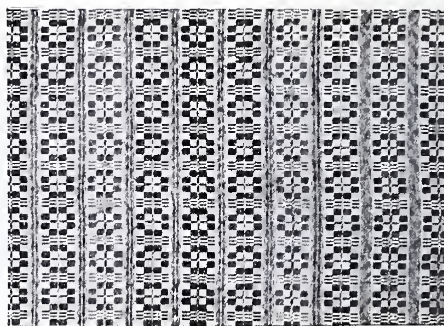
Skånes trensade flossa liknar fullkomligt den norska, i de andra landskapen går den under namn af rya, ett slags flossad väf, grof och gles, i utförande påminnande om de kristna kopternas Palls eller begrafningstäcken. Ryaväfnaden påträffas ännu i Småland, Bohuslän, Hälsingland, Ångermanland, Jämtland.

Ångermanlands fälltäcke.

På tal om kopterna vill jag nämna, att bland graffynd, gjorda vid Akmim i Egypten, återfinnas flere väfnader och broderier, hvars teknik fullkomligt motsvarar vår »dukagång», »opphämta» och »vingåkerssöm». Äfven mönstren i dessa har fullkomligt samma karaktär som hos oss. De äro omkring 3,000 år gamla.

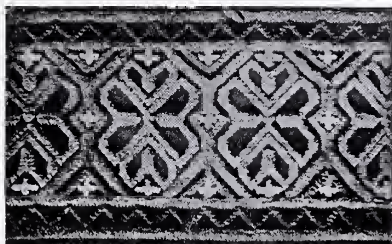
Väfnader ej jämförliga med Skånes äro: en sorts med mönstersolfning utförda väfvar liknande opphämta från Småland; en sorts drällsväf förekommande i Roslagen, Värmland, Småland och Bohuslän, samt Mora och Leksand, på den senare platsen mäst utarbetad i mönstret; en sorts piquéväf, ensamt tillhörande Gagnefs socken i Dalarne och finnväfnaden, uteslutande tillverkad i Bohuslän, dit den troligen öfverförts från Norge, där den var mycket allmänn och kallades »Flensväf».

Dalarnes förlåts väf.

Om äfven tekniken i mycket är lika, äro dock mönster-anordningar och [färgsammansättningar så olika, att ingen som studerat våra gamla svenska väfnader i hufvudsak behöfver tvifla om tillverkningsorten.

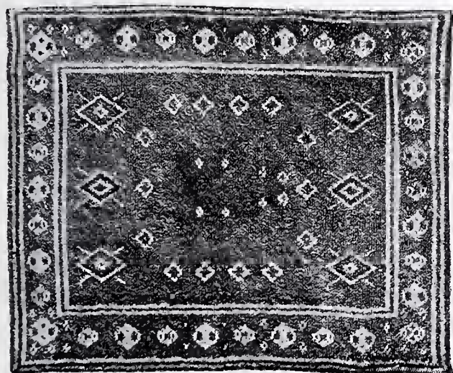
Det var denna folkets egendomliga isoleringsförmåga som alstrade den personlighet i deras arbeten, hvilken ännu efter århundraden tilldrager sig vårt intresse.

Skånsk trensad flossa.

Det är också denna som hjälper oss vid vårt studium af deras arbeten, men ett århundrade härefter tviflar jag på, att någon skall kunna säga, hvar det ena eller andra arbetet från vår tid är utfördt, skiljes det länderna emellan, mellan provinserna skiljes det ej.

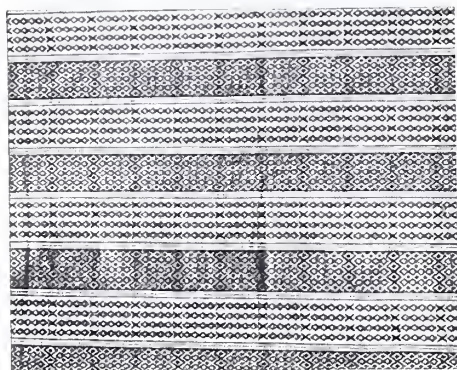
För spetsknypplingen ha' vi i främsta rummet Östergötland, trakten kring Vadstena. Denna gren af spetsknyppling är här vidsträcktast utbredd eller kanske rättare bibehållen till vår tid. Vadstenaspetsarne knyppläs efter i papper fullt utstuckna mönster, t. o. m. markerade med uppritade linier. De äro också fortast utförda och ställa sig billigast af svenska spetsar.

Ryaväf.

Länge kommer Sverige ej att ega den finare grenen af denna slöjd, såvida ej ett kraftigt ingrepp göres att bibehålla den. Föråldrade mönster göra spetsarne enformiga, och ej heller förstå knypplerskorna att tillverka nya former, afpassade för tidens bruk. Förläggarne hafva ej heller tillräcklig kapitaltillgång att riskera några nya försök.

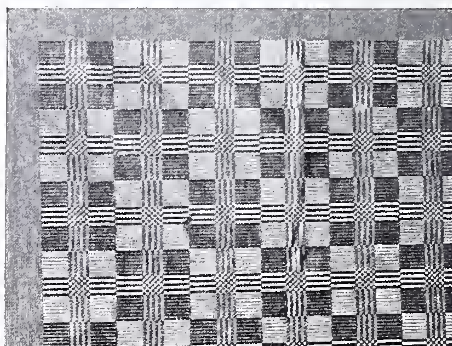
Därefter komma skånska spetsarne. De tillverkas numera uteslutande i Ingelstads och Herrestads härader. Antagligen har väl kännedomen om denna spetstillvärkning, liksom i Vadstena, utgått från något kloster ehuru intet sådant lär funnits inom den trånga krets där konsten ännu lefver kvar, eller, kanske man bör säga, är på väg att dö ut, ty de som nu arbeta dessa spetsar äro lätt räknade. Här användes intet mönster som vid Vadstenaspetsarne; rullen klädes med ett randigt tyg hvilket tjänar till ledning vid ytterkanterna, nålar fästes endast vid dessa och användas högst sällan inuti spetsen.

Väf från Småland.

Dalspetsarne äro af fyra slag: Mockfjärds, mest kända under namn af Floda spetsar, Leksands, Rättviks och Orsas. Dynan har ej i Dalarne samma form som å de andra spetstillverkningsorterna.

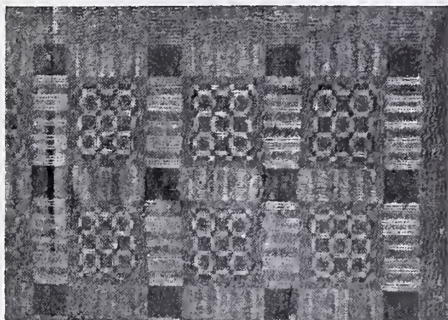
Den består endast af en rulle liggande i en smal brädlåda, hvarvid pinnarne hänga rakt ned. Här användes intet mönster alls och rullen är klädd endast med rödt, enfärgadt tyg. Mockfjärds spetsar äro af tämligen grof materiel och ha alltid en grof tråd inknypplad i mönstret. Egentligen finnes numera ej fler än 2 eller 3 kullor som kunna knyppla dem goda och hela antalet knypplerskor inskränker sig till 10 à 12 st.

Väf från Roslagen, Vermland etc.

Af Leksands 3 kullor som kunna knyppla har den yngsta föga tid, den andra ser illa och den tredje är omkring 70 år

gammal, hvarför dessa spetsar, bland de finaste Sverige eger, numera kunna anses tillhöra en svunnen tid. Skulle allmänhetens intresse kunna väckas för dessa spetsar är det möjligt, att vi åter få räkna dem till vår lefvande slöjd, emedan i vinter en slöjdskola anordnats i Leksand i och för upplifvandet af den gamla textila dalaslöjden. Marknaden är en nödvändighet för en slöjds bestånd.

Leksands krus.

I Orsa finnes 3 eller 4 knypplerskor. Här knypplas spetsarne alltid af oblekt tråd.

I Rättvik finnes numera ingen som knypplar, den sista knypplerskan dog i April 1900.

De gröfsta af alla spetsslagen äro Delsbos. De knypplas alltid i rödt och hvitt. Här klädes rullen med ett i rutor utstucket papper å hvilket mönstret ej markeras.

Väf från Gagnef.

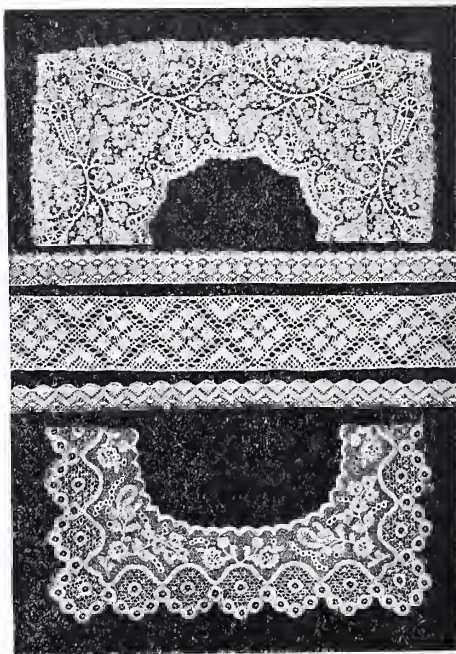
Den tredje stora grenen var linneväfveriet.

Hälsingland har grof buldan och handuk- och lakansväf; Västergötland finare lakanslärft, drällshandukar och duktyger. Ångermanland, finaste lakanslärft och näsdukar. Norrlandslärftet har ett särdeles godt namn om sig och premie-lärftet är en vara som kan ställas i jämnbredd med Irlandslärftet hvad glans och mjukhet beträffar. På 1840-talet hade länet en inkomst af denna hemslöjd som i medeltal belöpte sig till 700,000 kr. 1895 lärer inkomsten

nedgått till 10,000 kr. och år 1900 fanns på utställningen i Hernösand icke ett enda stycke premie-lärft utställdt. Det finaste lärftet räknar sin tillvaro sedan 1740-talet, då i Viks by, Natra socken, bondhustrun Sigrid Olsdotter började med den fina linnespånaden. En annan uppgift går bland folket, att en prästfru i början af 1700-talet skulle varit den första som undervisade folket i linberedning, spånad och väfnad. År 1858 spanns en härfva lingarn som var 4,000 alnar lång och vägde ett lod. Redan 1851 gåfvo Rikets Ständer belöning för denna spånad samt den väf som däraf tillverkades och hvilken indelas i 8 klasser. Första klassen skall på 6 qv. bredd ha' mellan 2,720 och 2,920 rännings-trådar, sedan räknas 200 trådar till för hvarje klass, så att den 8:de klassen räknar mellan 4,120 och 4,320 trådar på samma bredd.

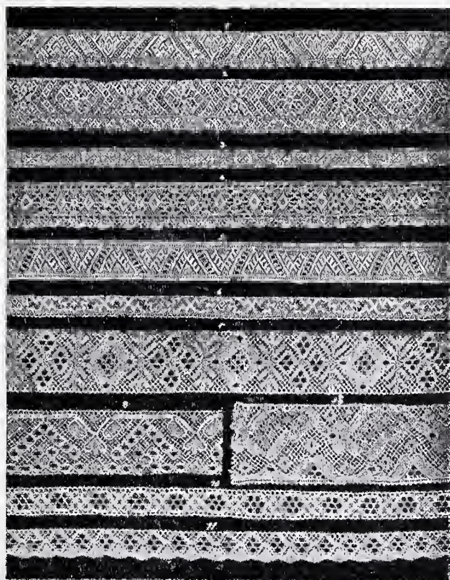

Finnväfnad.

Om Hälsinglands linneindustris historia känner man att tillverkningen 1857 uppgick till ett värde af en half milljon kronor. Antalet alnar var ungefär en och en half milljon. Det var också på denna tid som en matmor årligen till mannen skulle öfverlämna 1,000 alnar väf

Vadstena spetsar.

till försäljning, såvida hon ville anses något så när dugtig. Buldan och handduksväf utgår fortfarande därifrån men allt det duktyg som säljes under namn af Hälsingeväf är ej tillverkadt där utan i Västergötland. För något mer än 100 år stod linodlingen högt i Norrland. Härefter kom skogsafverkningen och tillförde den manliga befolkningen större förtjänst.

I Hudiksvall finnes tvänne linneväfverier, hvilka arbeta för handväfveriets återupptagande i större skala. Hälsinglands linneväfveri och Norrlands linneväfveri. Det förras innehafvare Herr P. E. Wiklander har i en uppsats, införd i Hudiksvalls Allehanda 1895 sökt uppmuntra till återupptagandet af linodlingen.

1—6 Skånska. 7—11 Mockfjärd.

Nedanstående kalkyl öfver linodling och hafreodling är lämnad af en landtbrukare. Prisen äro beräknade efter 1895 års taxa.

Så noga man kan beräkna ger linodlingen på ett halft tunnland jord cirka 14 pund lin. Väl beredt lin betalas med 5 à 5: 50 pr pund, för extra fint betalas ända till 6 kr. pr pund.

Således å ett halft tunnland:

14 pund lin .... à	6: 00	84: 00
Utgifterna äro för linfrö	7: 50	
Skördearbete	6: 00	
Stråkningen	5: 50	
Sänkningen	3: 00	
Uppdragningen	2: 50	
Vändningen då det är torrt .	1: 00	

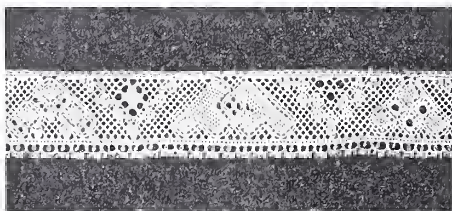
Beredningen	11: 75	
Afgift till beredningsverket	3: 75	41: 00
Behållning Kr.		43: 00

Om hafreodling företages på samma areal blifva inkomster

för halm och säd		25: 00
Utgifterna äro:		
Utsäde	5: 00	
Skördearbete	4: 00	
Uppsättning och torkning	1: 50	
Tröskning	3: 00	13:50
Behållning Kr.		11: 50

Linodlingen gifver således nära 4 ggr större förtjänst än hafren.

En framstående person i Norrland, hvilken lemnat mig åtskilliga upplysningar, har såsom sin mening uttalat, att orsaken till linindustriens tillbakagång beror på det föråldrade beredningssätt, hvilket ännu användes. Beredningen af linet fordrar för mycket mansarbete och männen få bättre förtjänst vid skogsafverkningen. Kunde tidsenliga redskap och en förenklad metod införas, hvarigenom arbetet kunde utföras af kvinnor, skulle denna slöjd måhända åter uppblomstra.

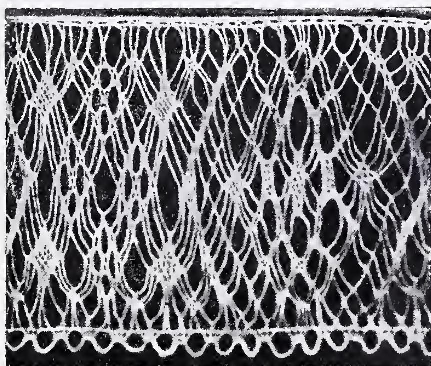
Leksands spets.

I södra Västergötland har sedan århundraden tillbaka den förnämsta näringsfångsten varit spånad och väfnad. Markbon brukade förr beräkna afkastningen af jorden icke i tunnor säd utan i alnar väf. På denna slöjd berodde Markboarnes existens så uteslutande, att de vid riksdagen 1668 anhöllo, att »dem måtte förlänas skonsmål med utskylderna, tills de fått bleka sin väf». Västergötland är den enda af dessa provinser där linneväfveriet för hand bibehållit sig i nära nog samma, om icke större utsträckning, trots de öfverallt uppväxande fabrikerna.

Förutom dessa 3 stora grenar af textil slöjd ha vi bomullsväfveriet. Äfven dettas rätta hemvist är Marks härad i Elfsborgs län. Denna gren af slöjd kan ej räkna sina anor längre tillbaka än början af 1800-talet. Bomullsgarnet infördes då i Marksväfnaden af Kerstin Andersdotter, mor till Sven Eriksson. (Denne Eriksson var som bekant fabriksindustriens grundläggare i Mark och 100-årsminnet af hans födelse firades helt nyligen.)

Snart steg handväfnadsindustrien till en otrolig höjd och år 1856 afstämplades på Borås tullkammare icke mindre än 11 millioner alnar handväfda bomullstyger. Numera lär tillverkas 9 à 12 millioner meter årligen och befolkningen ha en inkomst af ungefärligen 900,000 kr. per år.

I midten af 1800-talet betalades arbetslön med från 4 t. o. m. 10 öre per aln. För entränning 4 öre för bolstervar 5 à 6 öre, för tjocka rock och byxtyger 7 à 8 öre, för konstväfnader 8 à 10 öre. I genomsnitt beräknades en väfverska kunna förtjäna 50 öre per dag. Numera betalas 9 à 10 öre per meter och en van väfverska förtjänar ungefär 90 öre per dag.

Rättviks spets.

Hur anspråkslöst ett arbete än kan föda sin man är detta arbete i landsbygdens friska luft och lugn, i jämförelse med fabrikernas eller de kvafva och öfverbefolkade städernas, ett lyckligt arbete, men skall handslöjden kunna existera vid sidan af fabriksindustrien får den ej betinga ett högre pris än hvad den värdefullare kvalitén bör skattas öfver den underhaltiga fabrikstillverkningen, och hjälpen för handväfverskornas förbättrade ställning får därför icke sökas i höjda arbetspriser som kunna hafva hela handväfveriets undergång till följd, utan i förbättrade och tidsenligare redskap, hvarigenom ett större arbetsresultat skulle kunna åstadkommas.

Hvad vidare textilslöjden angår, finnes en stor del mindre grenar däraf, oafsedt allt som arbetas för husets behof. I många delar af landet väfves ännu i hemmen en stor del kläder såväl för männen som kvinnorna, men i regel är detta hos det yngre släktet tynande.

Inom Dalarne finnas många såväl tyg- som bandväfverskor och tillverkning af daldräkter tyckes nu åter vara på väg att uppblomstra.

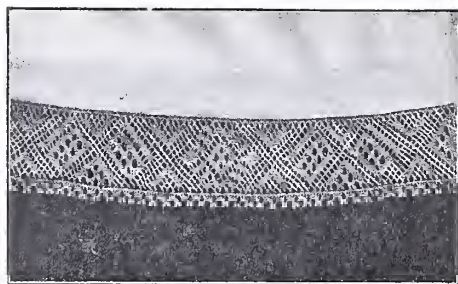
I Småland, Blekinge och Västergötland tillverkas band och mattväfnader.

I Skåne band, hålsöm etc.

I Jämtland vadmal, pelsvaror m. m.

Handväfd cheviot tillverkas numera af enstaka personer öfver hela landet.

Bland andra slöjdgrenar intager möbelsnickeriet första platsen. Detta såsom mindre handtverk ofta såsom hemslöjd, har sina förnämsta tillverkningsorter i Småland, Västergötland, Halland och Bohus län, delvis i Västmanland. I Skaraborgs län, Kyrkefalls socken, 2 mil från Sköfde, är möbelsnickeriet en vanlig slöjd och man kan utan öfverdrift säga, att i hvarannan gård bor en snickare, och icke endast yrkessnickarne utan bönderna själfva, arbeta under vintren möbler. Dessa möbler äro nästan alltid af furu, ofta fanerade. Samma sorts möbler lära äfven tillverkas å Hisingen samt i Norra Halland vid Lindome. I Småland är förhållandet på flere platser detsamma, men här tillverkas möblerna mest af ek. Äfven Dalarne har sin speciella möbelgren nämligen de enkla furustolarne, nu ganska mycket använda för sommarhem.

Spets från Orsa.

Korgmakeriet bedrifves mest i Dalarne, Småland, Västergötland och Dalsland samt i Kristianstads län. Västergötlands korgar äro af grof gran, Dalslands af rot, Smålands af vide, eller spån, Kristianstads läns af spån, Dalarnes af spån. Hur stor en sådan,

som man kanske tänker, obetydlig gren af slöjd kan vara, bevisas bäst af följande siffror.

Korgtillverkningen i Christianstads län anses uppgå till 75,000 kr. och från Wåmhus socken i Dalarne utfördes år 1899 53,597 kg. korgar, representerande ett värde af ungefärligen 100,000 kr. Endast järnvägsfrakten belöpte sig till 2,061: 40. Dessa korgar arbetas under vintern och exporteras till Tyskland, Ryssland, England, Danmark och Norge. Det lär dock vara tvifvel underkastadt, huru länge denna slöjd skall kunna fortfara, emedan tillgång på virke är liten, sedan sågverksbolagen inköpt skogarne.

I sammandrag ställer sig slöjden inom de olika länen på följande sätt:

Stockholms Län: enklare väfnader.

Malmöhus Län; konstväfnader, spetsknyppling, hålsöm m. m.

Kristianstads Län: konstväfnader, korgar, laggkärl, enklare möbler, klensmide, gördelmakeri, rep, skoflar, redsel och tandpetare.

Blekinge Län: konstväfnader och enklare väf.

Hallands Län: linne och bomullsväfnader samt möbler.

Bohus Län: linneväfnad, Rya, Rödlakan, drällväf, tinor och mindre träsaker.

Jönköpings, *Kronobergs* och *Kalmar Län:* ha så godt som alla grenar af slöjd, möbler, väfnader såväl slät som konstväf, tillverkning af stånkor, tinor, slefvar, vispar, laggkärl, träskor, halmflätning, korgarbete, smide m. m.

Västergötland: släta linne- och bomullsväfnader, möbler, laggkärl, korgar, vispar, träskedar, halmflätning, matt- och gardinväfnader.

Östergötland. spetsknyppling.

Nerike: såsom förvärfsgren finnes här laggkärl, skodon i halmflätning. Förmögenhetsvillkoren äro sådana att slöjden ej behöfver drifvas på förtjänst. På senare tiden tycks dock väfnaden för husbehof tagit ganska stor utsträckning, väl beroende på det inflytande som Fröken von Engeström i Örebro utöfvat genom sin, särskildt för praktiska väfnader utmärkta väfskola.

Västmanland: möbler och i enstaka fall drälls- och andra väfnader.

I *Uppsala Län* verkar »Föreningen de fattigas vänner» för spridandet af enklare väfnader och har i synnerhet i gardinväfveriet kommit mycket långt.

I *Södermanland* har trakten kring Vingåker sedan gammalt varit känd för sin tillverkning af flanell, mattor och hemspunnet ullgarn.

Vermland: har enstaka väfverskor, snickare och tillverkning af små tinor.

Dalarne: korgar, laggkärl, pels- och skinnvaror, väfnader och broderier samt spetsknyppling.

Gäfleborgs Län: linnevaror och en del andra väfnader.

Ångermanland: linneväfnader.

Jämtland: vadmal, pelsvaror, lappslöjd, en del trävaror samt väfnader.

Västerbotten och *Norrbotten* ha hufvudsakligen sin pelsslöjd.

Sådana äro de iakttagelser jag kunnat göra och de upplysningar jag kunnat erhålla.

Hvad betydelse hemslöjden har för den manliga befolkningen lämnar jag åt andra att bedöma. För kvinnan, särskildt den gifta kvinnan, är den emellertid af största betydelse. Mannens arbetsförtjänst, den må vara hur stor som helst för tillfället, kan dock när som helst af ena eller andra orsaken upphöra. Om hustrun köper allt som behöfves i hemmet blifver utgifterna stora, och må vara, att det är billigt, dåligt är det i så fall och måste snart ersättas med nytt. En utgifven penning är icke en sparad penning. Är husfrun nödsakad att hjälpa mannen med anskaffande af penningar är det en olycka, om hon behöfver söka arbetet utom hemmet. Med möj-

lighet till arbetsförtjenst i hemmet är också möjlighet öppen för henne att alltid ha detta ordnadt och tillgängligt för man och barn Det är ej till ett hem barnen komma från skolan, om ej modren finnes där och det är ej nyttigt, att de i obunden frihet få tillbringa sin fritid. Det är i hemmen det nya släktet vårdas och därför åt hemmet som modren bör bevaras, och häruti ligger en mycket allvarlig uppgift.

Hemslöjdaren arbetar i många fall med samma redskapsmodeller som för 100 år sedan, men under dessa 100 år ha fabrikerna uppstått och skadat dem mycket genom sin konkurrens. Genom bättre redskap och praktiskt ordnad afsättning af deras arbete, skulle en ordentlig dagspenning kunna erhållas och detta är enda möjligheten att kunna bibehålla arbetsfolket på landsbygden. Till denna nödvändiga arbetsförtjänst är det som föreningen för Svensk Hemslöjd önskar leda resultatet af vår Svenska Hemslöjds utöfvande, Att lära känna folket, att lära känna deras slöjd och deras förhållanden är därför nödvändigt.

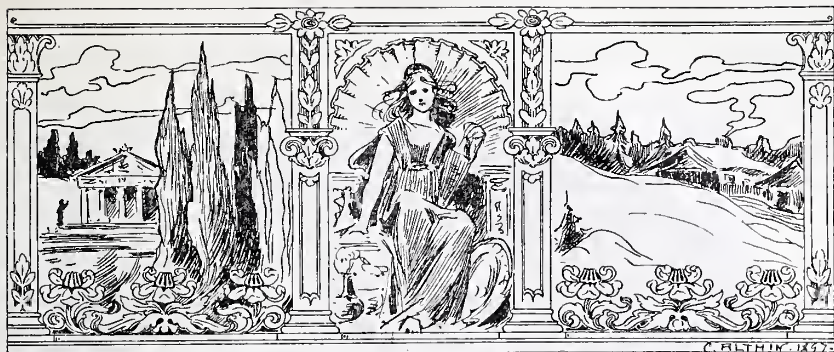
Delsbo spets.

Föreningens verksamhet får ej anses såsom uteslutande filantropisk, det är fastmer en rent nationalekonomisk. Dess arbete får ej inskränkas till endast en detaljaffär i hufvudstaden. För den skull måste dess styresmän först och främst lära känna de gamles arbetsmetoder och huru dessa sedar utvecklats, därefter hvad resultatet blifvit af deras idoghet samt huru vi i vår tid tillgodogiort oss det arf de lämnat. De måste känna i hvad mån den utvecklade slöjdundervisningen i vår tid gifver ett praktiskt resultat i det dagliga lifvet, och slutligen, hvilka grenar af slöjd som arbetar sig fram och hvilka som måste vika tillbaka för tidens förhållanden.

Till hvar och en sann fosterlandsvän, som i studie- eller turistärenden genomreser vårt land, skulle jag därför vilja ställa den an-

hållan, att till Föreningen lämna upplysningar, om hvad han iakttagit angående folkets lefnadsätt, vanor och arbetsmetoder och hvar och en annan som inser nödvändigheten att som grund för en sann folkupplysning lägga ekonomiskt oberoende, vunnet genom det egna arbetet, må ej undandraga sig utan understödja föreningen genom att sluta sig till den.

Konstnärskoloniens i Darmstadt utställning.

Ett sommarminne.

Af

G. Göthe.

Den egendomligaste bland alla årets många utställningar i Europa torde den vara, som bär ofvanskrifna titel. I Tyskland sjelft har den låtit mycket tala om sig, både innan den blef färdig och medan den ännu pågår, samt framkallat de mest motsägande omdömen, ett lika entusiastiskt bifall från ena sidan som starkt klander från den andra. I Sverige har den föga eller alls icke omtalats, hvadan det torde intressera våra läsare att erfara några intryck därifrån af en svensk besökare.

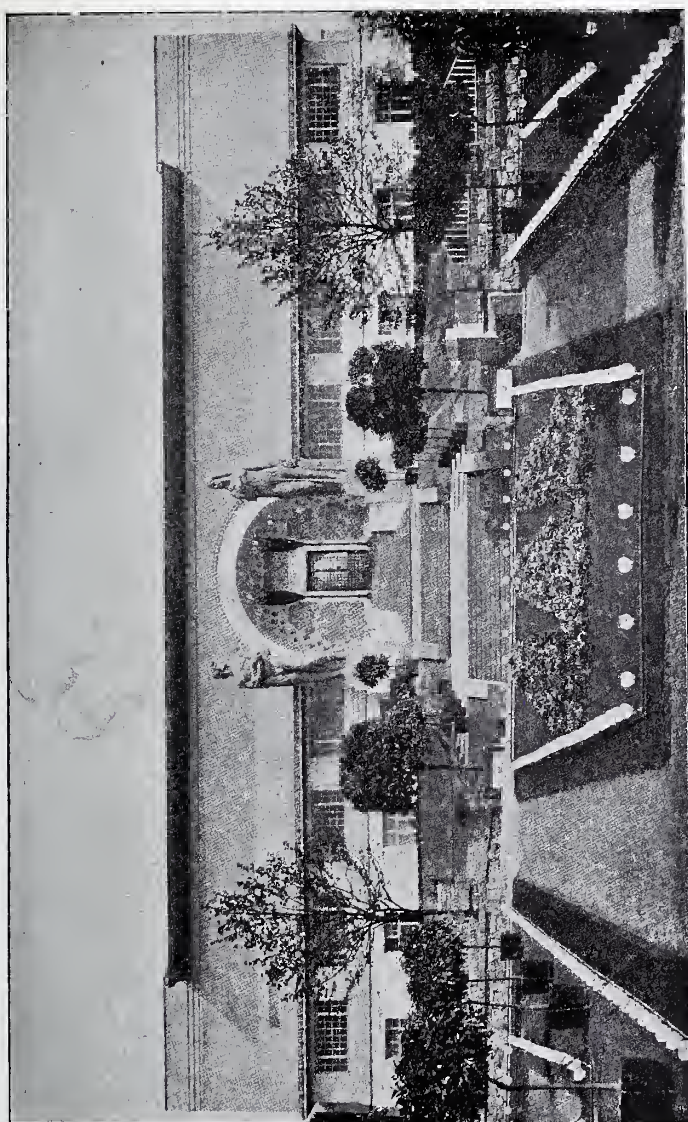
Det är, såsom läsaren genast skall finna, icke fråga om en konstutställning i vanlig mening. Den unge Storhertigen Ernst Ludwig i Hessen-Darmstadt är en entusiastisk konstvän med afgjordt hvad man kallar modern prägel. Han fick den originella och tilltalande tanken, som han nu förvärkligat, att till sin hufvudstad Darmstadt inkalla en liten grupp af (7) yngre tyska konstnärer, en konstnärskoloni, åt dem upplåta en honom själf tillhörig vacker, trädbevuxen höjd, Mathildenhöhe, tätt invid staden, och låta dessa konstnärer bygga sig hvar och en efter sin personliga smak en villa. Som anordnare af det hela valdes Josef Olbrich från Wien, den ende

arkitekten af de sju, och han fick också utföra den stora atelier-byggnad, som skulle dominera hela byggnadsgruppen och tjena icke allenast såsom gemensamt arbetshus för »kolonisterna» utan också innehålla gemensamma sällskaps- och förlustelserum.

Men ej nog därmed: kolonien skulle invigas med en utställning. Och hvad man skulle utställa, det var endast i andra rummet de lösa målningar och skulpturer, som de respektive konstnärerna utfört — och hvilka delvis sammanfördes i en provisorisk expositionsbyggnad — men i första rummet och framför allt de nyinredda villorna sjelfva, hvilka den inbjudna allmänheten fick inspektera från golf till tak i alla våningarna. Ty man ville på samma gång, och det var hela den originella utställningens andemening, göra propaganda för hvad man kallade en »lifvets konst». Man ville i modern anda göra front emot den gamla, långt drifna skillnaden mellan så kallad fri konst och nyttigt tillämpad konst, man ville visa hur konst och smak kunna göra sig gällande icke blott i så kallade fria konstverk, lösställda skulpturfigurer och oljefärgstaflor, utan lika mycket i byggandet af ett boningshus, inredningen af rummen och förfärdigandet af alla de tusen nyttighets- och prydnadsföremål som tillhöra ett hem. På samma gång ville man visa, huru sådana konstnärligt skapade hem få hvart och ett en egen charme genom sitt personligt säregna tycke, då en konstnärlig individ får i allt styra och ställa i full frihet.

Och så blef den originella konstnärskoloniens utställning färdig, åtminstone i det väsentliga enligt programmet, på våren; och allmänheten inbjöds genom, som vanligt, annonser, reklamer, tryckta plakater, stora och små kataloger och en särskild, präktigt utstyrd festskrift. Villa-egarnes namn voro de hos oss föga bekanta Keller, Glückert, Deiters, Behrens, Christiansen, Habich — jämte den redan nämnde Olbrich.

Man finner »utställningen», det vill säga det lilla konstnärssamhället, anordnad på den vackra Mathildehöjdens sluttning mot söder. Högst uppe ligger det redan nämnda Ernst Ludwigs-huset, som dominerar med sin långsträckta horisontal-linje. Dess vida portalöppning täckes af en stor rundbåge och flankeras af två kolossala stöder i

Ernst-Ludvigs-huset.

tuffsten, en man och en qvinna. Breda trappor i tre afsatser leda dit upp. Och der uppifrån glider nu blicken ned utför en blomsterprydd gräsmatta och rabatter, som skilja de på sidorna liggande och oregelbundet placerade konstnärsvillorna, och stannar längst ned vid den provisoriska konstutställningsbyggnadens likaledes låga och långsträkta linje. De flesta byggnaderna äro skinande hvita med bjärt, ställvis mycket brokig färgdekoration. En effektfull, sällsam, ej så litet orolig tafla!

Anordnaren är som sagdt Olbrich, en arkitekt som redan i Wien gjort sig känd mera som talangfull dekoratör af improvisatoriskt lynne, rik på hugskott, än som en solid arkitekt. Så framträder han också här. Hans värksamhet präglas här och hvar af nyckfullheten i en improvisation. Det smakar en smula af teater. Eller hvad skall man säga om arkitekturen i själfva centralbyggnaden, Ernst Ludwigs-huset. Som en tillfällig utställningsbyggnad, må den så vara. Men den skall ju vara en monumental representations- och arbets-byggnad, denna oformade länga, som dock endast är fasad — de öfriga sidorna äro endast hvita väggar — der takgesimsen alldeles godtyckligt är nervikt öfver en del af fasaden, och där all dekoration är nedlagd på portalen med dess alldeles oorganiskt anbragta figurkolosser. Ett monumentalt boningshus, der man utan spår till förrum direkt kommer från gatan in i en festsal, och der sjelfva denna sal är ett stort, tomt lad- eller lådrum utan försök till arkitektonisk artikulering!

Öfver hufvud taget saknar man alltför mycket i utställningens byggnader, i deras yttre och särskildt där Olbrich har haft sin hand med, *organiskt* tänkta arkitektoniska former; man saknar arkitektonisk logik och man saknar denna välgörande känsla, att byggnaden har vuxit ut inifrån och klart anger sitt inre i en utantill afrundad form; — och denna brist godtgöres naturligtvis för ingen del af en mängd pittoreska detaljer, ty sådana finnas här onekligen, somliga vackra, andra, i synnerhet i färgen, väl oroliga (Christiansens »Villa in Rosen»). Och man opponerar sig så mycket mer, som Olbrich i sin ordrika förklaring i utställningskatalogen som grundsatser för sin

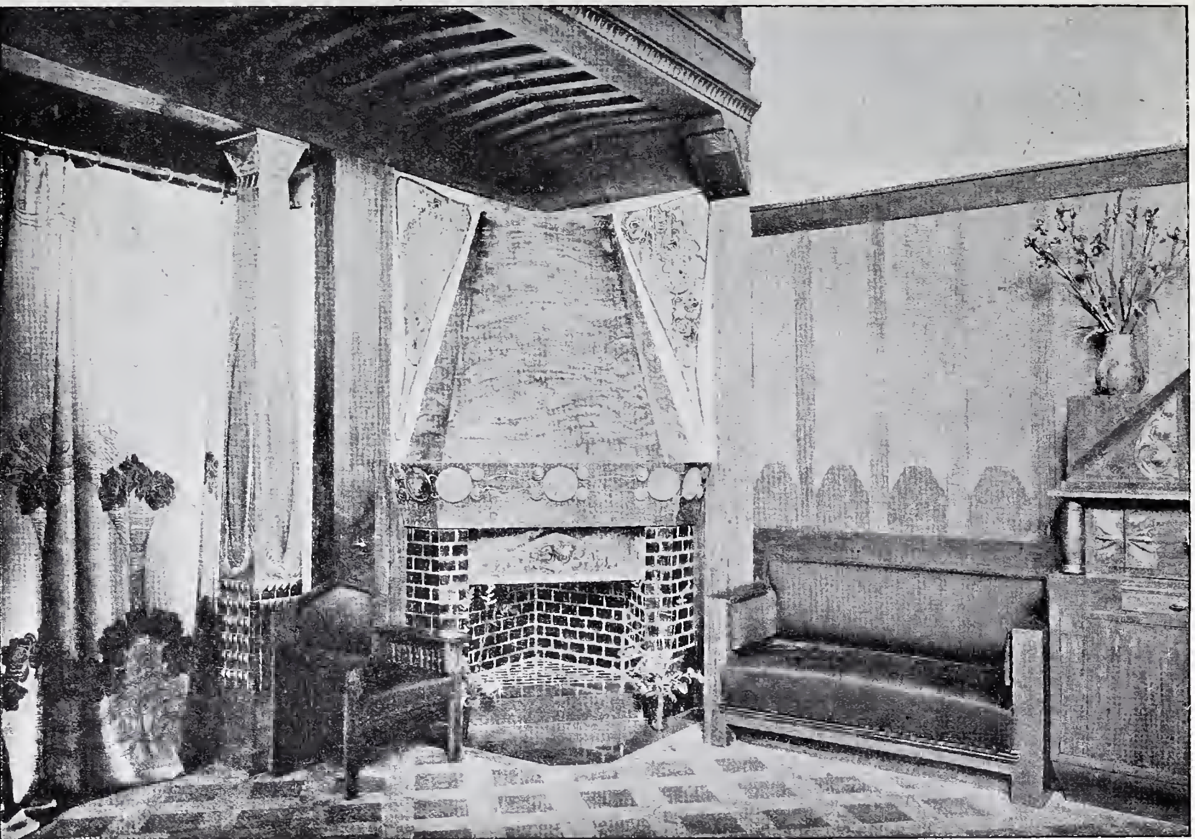
E. L. Habichs hus.

värksamhet själf anger »naturlighet», »frihet från falsk pose» och lydnad för statikens eviga lagar»!

Mera tilltalande verka villainteriörerna, ehuru man äfven här stöter på underligheter, för att icke säga orimligheter; och kanske mest i Olbrichs egen villa. Eller hvad skall man till exempel säga om hans anordning af pianot i det stora musik-rummet, en lokal som han sjelf i sitt högttrafvande språk kallar »lifvets rum, en plats för allvar och glädje under vexlande dagar och veckor». Han sätter nemligen musikinstrumentet på en från våningen en trappa upp utskjutande balkong, som baktill är öppen mot trappan, hvilken der leder förbi från den nedre våningen! Är detta en ostörd eller på något vis lämplig musikplats? Den blir så mycket olämpligare, som arkitektens »studio», hans arbetsrum, der han, enligt egna ord, skall »ostörd kunna skizzera sina idéer», ligger tätt bredvid musiksalen, mot hvilken det öppnar sig med hela sin bredd.

Jag har med flit citerat några uttryck i utställarnes egna skrifter, festskriften och de beskrifvande katalogerna, ty det är ett betecknande drag hos de ungdomliga konstifrarna, att de gerna uttrycka sig i tal och skrift med ett visst högspändt patos, med en äkta tysk estet-spekulation, som har stark dragning åt det moderna symbolistiska hållet. Hörom till exempel den dityramb, hvarmed Peter Behrens afslutar sin festskrift till storhertigens ära: »Så vilja vi uppfatta vår konst och lefva i vår tids anda, och hvarje lefnadsvärksamhet skall i vår tids anda skänka skönhet, och allt som till lifvet hör skall undfå skönhet. Så blir oss skönheten åter inbegreppet af högsta makt, för dess tjenst uppstår en ny kult. För den vilja vi uppföra en byggnad, inviga en plats, på hvilken all konst högtidligen utvecklar sig till helgd för vårt lif. Vi vilja leende lefva i vår ljusa tid, vi ha glömt våra drömmar, vi äro väckta, vi ha vaknat. — Hell Dig väckare i solglans!»

Detta drag af högstämdt patos, af symbolism och reflekterad känsla går här och hvar igen i Darmstadt-artisternas produktion, framför allt i deras färgdekoration. Man hör dem tala om att det och det rummet är komponeradt för den och den och den »stämningen»,

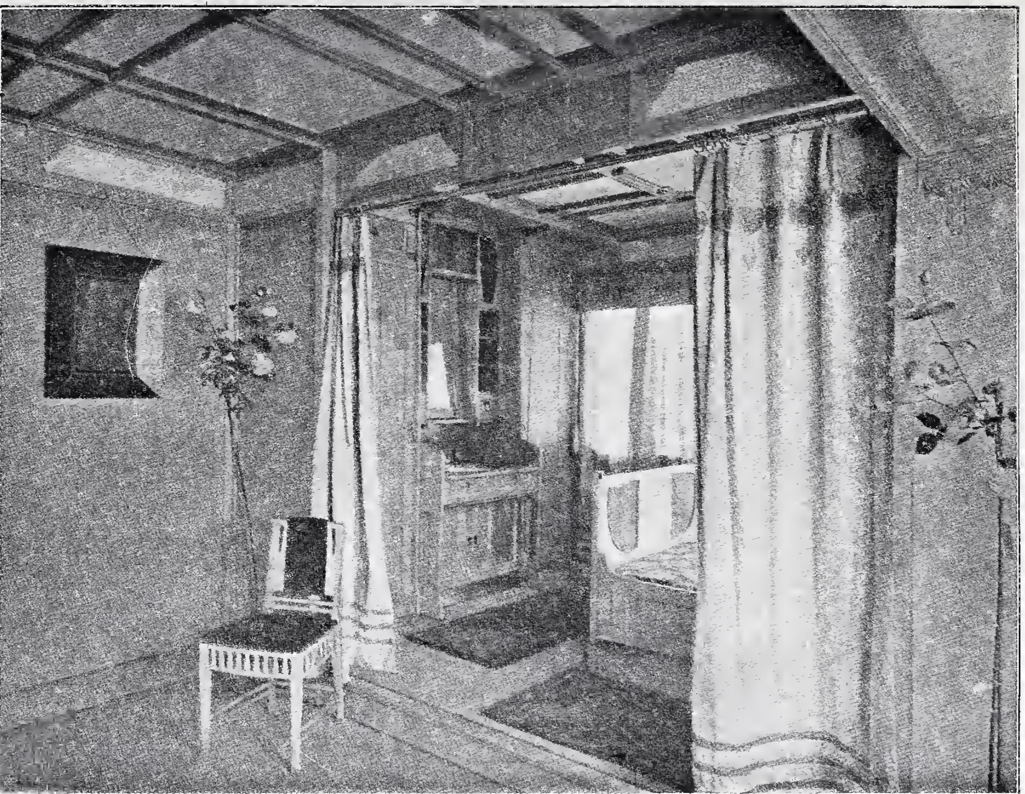

Sal i H. Christiansens hus.

och denna stämning är ofta af hög valör. Och man ser dem esomoftast använda mycket starka dekorationseffekter för att frambringa åsyftad verkan i de respektive boningsrummen, isynnerhet i den öfliga, högresta hallen och musikrummet. Här går Wagnerianismen igen. Ett af musikrummen t. ex. (i Behrens' hus), dekoreradt i blått och guld, åsyftar och frambringar verkligen till viss grad en verklig Graalstämning! Man frågar sig — ty utställningen väcker ideligen nya frågor hos besökaren — huru går det med hemtrefnaden och jämnmodet i dessa boningsrum med deras ändå nödtvungna hvardagslif? Meningen med ett dylikt konstnärshus vore väl ändå att visa, hur man utan tvång och artistiska konstlerier kan förena det vackra med det ändamålsenliga, smak med nytta, — men det bevisas icke med ett sådant hus som Behrens', med dess effektfulla men forcerade dekoration. Träffande har en tysk kritiker anmärkt derom, att menniskorna sjelfva, som skola bo der, först borde stiliseras. »En modern kostym vore der en löjlighet; man måste bära en färg- och veckrik drägt, och man måste slutligen, för att vara verkligt stilriktig, ega möjlighet att, i samma ögonblick man från det i blått och guld stämda musikrummet träder in den hvit- och röda matsalen, byta om drägt i sjelfva dörren».

Bäst känner man sig onekligen till mods i de mindre, lugnare, anspråkslösare rummen, ty sådana finnas ock dess bättre, äfven bland Olbrichs. Dessa konstnärsvillor ha nemligen att uppvisa en hel mängd interiörer, som äro rentaf förtjusande i sin pittoreska omväxling af rumshöjden, i sin väl beräknade belysning, sin fina sammanställning af verksamma färger, af enkla och ändå smakfulla möbler, af vackert husgeråd och ett och annat liffullt konstverk. Här fins många nya idéer och uppslag, som verka i bästa mening originellt, verka uppfriskande, lifvande, lockande, eggande. Och så charmen, som man ej sällan känner, att en verkligt konstnärlig smak herrskat i valet af dessa former och färger och i deras sammanställning; det är ej, såsom i de flesta moderna boningshus, slumpen eller rent yttre förhållanden som bestämt totaleffekten.

Ingenting är säkrare, än att denna Darmstadt-utställning icke,

Sofrum för dottern i Glückerts hus.

såsom de varmaste entusiasterna menat, betecknar en alldeles ny æra i Tysklands konstutveckling: dertill är den för omogen och för rik på bizarrerier. Men den är ett mycket intressant och icke oviktigt inlägg deri, och pekar nog i mycket på ett riktigt mål.

Konsten och lifvet, den »fria» konsten och den i hvardags- och hem-lifvet tillämpade, konsten och industrien ha onekligen under det förgångna seklet gått för mycket isär. Arkitekturen och all dermed sammanhängande dekorationskonst ha allt för mycket och allt för länge lidit under tvånget af de gamla färdiga historiska stilarna, som skola anpassas efter moderna vanor, seder, behof, hvilka äro dem i grunden främmande. Men hvilka personer skulle lifligast märka denna klyfta och känna detta tvång än unga konstnärer, som emanciperat sig från traditionens öfvermäktiga tryck och nu sattes i tillfälle att från grunden bygga nya hem åt sig sjelfva, med full rättighet att sätta sin personliga prägel på verket? Så har storhertig Ernst Ludwig tänkt. Och i den andan har han grundat sin konstnärskoloni i Darmstadt.

Ack, det är så lätt att kritisera — och Darmstadt-utställningen inbjuder onekligen dertill. Men det *kan* hända, att den som blott kritiserar till slut sitter kvar med en abstrakt schablon af historisk korrekthet i sina händer, medan tiden går honom förbi och följer ungdomen, äfven när denna tills vidare famlar i en period af Sturm und Drang.

Detta var det slutintryck, som eder besökare fick af sommarens intressanta utställning i Darmstadt, och som kom honom att beklaga, att tiden ej räckte till för mer än ett kort besök och lösa intryck.

Utdrag ur reseberättelser från Kungl. Kommerskollegium.

(Forts. från 1901 års Meddelanden I.)

49) Utdrag ur Direktrisen **Agnes Brantings** reseberättelse.

Då jag af Kungl. Kollegium blifvit hugnad med ett resestipendium till världsexpositionen i Paris, sommaren 1900, har jag att min plikt likmätigt lämna en redogörelse öfver min uppfattning af textilkonsten vid ofvannämnda utställning.

Ehuru mina studier i följd af inträffad sjukdom något förhindrades, återtog jag dem vid mitt tillfrisknande och anser mig därför hafva haft god nytta af mitt vistande i Paris.

Textilkonsten, som under senare år blifvit en af alla erkänd och mycket beaktad gren af konstindustrien, var starkt representerad på denna Världsexposition. Långt före utställningens öppnande hade jag erfarit, hurusom flere länder ämnade lägga hufvudvikt på sin textila utsmyckning. De största konstnärer och andra för saken intresserade framstående personer hade mycket arbetat för detta ändamål. Man kunde således på förhand motse en storartad textilutställning. Därför var det med ganska blandade känslor jag begaf mig till Paris, ty jag var fullt medveten om, att Sverige i detta hänseende icke skulle kunna häfda sin verkliga ställning på grund af det ringa utrymme, som tilldelats denna afdelning. Då jag äfven visste, att de resurser, som stått till buds för att Sverige skulle uppvisa en textilutställning, som i former, färger, originalitet och kunskap fullt skulle kunna mäta sig med de större och rikare ländernas, var det mig icke möjligt att känna odelad tillfredsställelse blott vid utsikten att få se och beundra främmande länders konst. Första anblicken af platsen för Sveriges textilafdelning visade också att mina farhågor icke varit ogrundade. Då härtill kom, att anordningarna i arkitektoniskt afseende voro i hög grad opraktiska och inkräktande på det lilla utrymme som fanns, blef förhållandet ännu mindre tillfredsställande, ja, verkligt nedslående i jämförelse med åtskilliga andra länders textilutställningar.

Det land som naturligtvis låg närmast att jämföra oss med var Norge.

Besynnerligt nog hade detta vårt grannland uti »Les Palais des Industries diverses» fått sig tilldeladt ett säkert dubbelt så stort utställningsområde som Sverige hade erhållit, och då norrmännen här egentligen endast exponerade alster af textil konst och träsnideriarbeten samt en storartad utställning af guldsmedsarbeten var det naturligt att deras textilarbeten skulle få vida bättre plats och blifva mer till sin fördel exponerade än på det lilla utrymme, som därtill var afsedt inom det mycket mindre och obetydligare svenska utställningsområdet. Att svensk textilkonst till sist verkligen af fackmän och kännare, trots allt, blifvit satt i främsta ledet, bevisar just riktigheten af mitt ofvan gjorda djärfva påstående att vi värdigt och väl anordnade själfskrifvet skulle stått främst.

Någon närmare skildring af Sveriges textilutställning är ju icke här skäl att lämna, jag ber blott få anföra att handarbetets vänner, som hade att glädja sig åt en ganska betydlig försäljning, äfven fick äran att se sina största och mest framstående föremål placerade i muséerna i Wien, Stuttgart, Baltimore, Köpenhamn, Bergen, Trondhjem o. fl. städer.

Vid beskrifningen af textilkonsten är det ganska svårt att besluta sig för någon viss ordning, alldenstund textilkonsten var spridd öfver nästan hela utställningsområdet. Som bekant voro föremålen denna gång ordnade i grupper och klasser efter föremålens beskaffenhet, hvilket af vissa sådana helt visst underlättade studiet, men ingalunda blef så förhållandet med textilföremålen, som inrymdes på de mest skiljda områden. Må det därför tillåtas mig att här göra min skildring i samma ordning som jag kom att göra mina iakttagelser.

Jag började då uti »Les Palais des Industries diverses», som inneslöto grupp XII, »Decoration et mobilier des édifiees publics et des habitations», grupp XV »Industries diverses» samt »Manufactures nationales».

Norges textilafdelning, som helt och hållet var förlagd i ofvanstående palats upptogs hufvudsakligen af tre stora utställare: »Foreningen for Norsk Billedvæveri» samt Husflidsforeningerne i Kristiania och Trondhjem. Om man jämför Norges utställning i Stockholm 1897, i Bergen 1898 samt dess utställning i Paris 1900, så häpnar man nästan öfver den hastiga och stora utveckling, som ägt rum. Den förstnämnda föreningen var icke stiftad vid utställningen i Stockholm utan bildades först på hösten 1897 och intog nu ett så framstående rum i Paris, att den i vissa fall var en af utställningens intressantaste punkter. Härtill bidrog i främsta rummet Gerhard Munthes tvänne stora, monumentala tapeter, framställande Sigurd Jorsalafarares resa till Jerusalem och intåg där. Dessa tapeter, som sutto intill hvarandra, upptogo tillsammans den ansenliga ytan af 5 meters höjd och 7 meters bredd. Grundade på medeltidsstudier, fullt fritt behandlade och utmärkande sig för den rikaste komposition voro de af stor dekorativ verkan. Gerhard Munthes rika fantastiska begåfning, visade sig dessutom i en mängd mindre tapeter med ämne ur norsk saga och dikt, särskildt fäste jag mig vid en af dessa, utställd af Trondhjemska husflidsföreningen, som kallades »Mørkræd». Kompositionen framställande tre små hvitklädda

flickor, som bäfvande se ut genom fönstret, där en hel skara troll synes röra sig i den underbaraste skymning, är af en sällsynt stämning och färg. Väfnaden föreföll mig dock utförd af för groft material för den i sig själf så fina, dämpade kompositionen. Den betingade ett mycket högt pris, jag tror 6,000 frcs och var såld till en konstsamlare i Basel. Jämte Munthe framträdde äfven fru Frida Hansen såsom högt betydande konstnär. Frida Hansens kompositioner utgjordes dels af tapeter, dels af förhängen och mattor. Tapeterna voro främst tvänne långa bildväfnader, äfven de af ansenliga dimensioner, hvardera $2^1/_2$ meter höga samt $7^1/_2$ meter långa. Den ena framställde Salomes dans, den andra de visa och de fåvitska jungfrurna, båda mycket rikt ornerade och intressanta i sitt innehåll, ehuru den figurala teckningen var rätt illa återgifven. Af större fulländning fann jag däremot de af Frida Hansen komponerade förhängen, hvilka voro genombrutna och af en originell teknik, på hvilken fru Hansen tagit patent i Norge. Präktiga mattor betäckte golfven och bidrog genom sina varma, lifliga färger att göra utställningen rik och fyllig. Alltsamman var inramadt i en snidad träinfattning, som på ett lyckligt sätt sammanhöll det hela. Norges textilutställning måste för hvar och en, äfven för den som likt mången fransman fann stilen »trop barbar», framstå som en i hög grad storslagen, originell och gedigen utställning. Norge hade också häri satt sina bästa krafter och för detta ändamål erhållit stora anslag. Så hade »Husflidsforeningen» i Kristiania för Pariserutställningen erhållit ett extra anslag af 20,000 kr. Jag har dock senare hört, att jämförelsevis ytterst få af dessa textilföremål försåldes i Paris. Detta förhållande styrker ännu mer det intryck jag erfor och alltid erfar vid betraktandet af norsk textilkonst, att den är skapad för Norge, liksom den behöfver sin naturliga norska ram för att verka helgjuten och förståelig. Den kan icke lätt och med fördel införas i andra länders lefnads- och bostadsförhållanden.

Från Norge kom man direkt till Österrike, hvilket land kanske mer än något annat land utmärkte sig för helhet och storslagenhet i förening med utsökt elegans och fin smak i anordningen. Dessa egenskaper utmärkte Österrikes alla afdelningar och, så vidt jag kan minnas, återfann man öfverallt en textilomramning utförd i applicationsbroderi och samma behagliga gröna färg åtminstone i mattorna, som betäckte alla golfytor. Österrike upptog i »Palais des Industries diverses» ett kolossalt område såväl i bottenvåningen som på läktaren, hvilka båda platser förenades genom en rikt ornerad dubbeltrappa, kring hvilken utställningen symmetriskt var ordnad. Tyngdpunkten i textilutställningen låg i mattorna och spetsarna. De förstnämnda utgöra en verklig storindustri med namn såsom Ginzkey, Haas m. fl., kända öfver hela världen. Framför allt bemärktes de tvänne mattor, som voro upphängda på ömse sidor om den stora portal, som ledde in till Ungerns utställning. De voro komponerade af mr. A. Mucha och utförda hos J. Ginzkey i Maffersdorf i Böhmen. Liksom de flesta föremål inom Österrikiska afdelningen buro de en fullt modern prägel. Mönsterkompositionen i dessa mattor var dock mera afsedd för väggdekoration, som de nu också voro använda till, än som golfmatta, hvartill mönstren icke voro nog neutrala. Färgsammansättningen i båda mattorna

var underbar, kraftig, glänsande, men ändock fullt harmonisk. Hvad som mycket bidrog till den rika färgskalan var ullens utsökta beskaffenhet. Man skulle kunna tro dessa väfnader vara utförda i silke. Dessa mattor kunde fullt täfla med de bästa orientaliska, såväl hvad skönhet som tekniskt utförande beträffar och så var äfven förhållandet med de flesta fabrikat från Ginzkey. I Maffersdorf sysselsättas cirka 1,500 arbetare och fabriken äger storartade försäljningslokaler i Wien och Paris. Spetsarna voro utställda af Kunstgewerbeschule des K. K. Öster. Museum für Kunst und Industrie i Wien och utgjorde en utsökt fin och värdefull samling, bestående af kragar, solfjädrar och näsdukar m. m. Alla mönster voro elegant behandlade och för sin teknik lyckligt använda växtmotiv. De flesta voro utförda med nål, »point d'aiguille» och komponerade af prof. Hrdlicka och Mathilde Hrdlicka. Med undantag af några franska spetsar voro de de enda spetsar på hela utställningen, som jag såg, hvilka utvisade en speciellt ny och lyckad riktning, också voro de nästan samtliga sålda till offentliga och privata museer och samlingar.

Flere väl ordnade rums-interiörer vittnade äfven om smak och stor skicklighet inom österrikiska textilindustrien.

I bottenvåningen, alldeles invid Österrike låg Ungern, som också utmärkte sig för en storartad och dekorativ anordning. Äfven här utgjorde mattutställningen den förnämsta och mest omfattande delen af textilkonsten.

Från Ungern kom man till Danmark, hvars textilkonst endast utgjordes af några få föremål utställda af det »Danske Kunstindustrimuseum» i Köpenhamn, och vidare till Italien, som på läktaren utställde några väfda tapeter, utförda i Rom på »Manufacture de tapisserie dans l'hospice S:t Michel». Denna atelier, som 1710 stiftades af Clemens d. XI, utvisade samma konstförfall, som nästan all modern italiensk konst och konstindustri.

Närmast Italien låg England, hvilket land ju genom politiska intressen blott i ringa mån deltog i utställningen. Dess förnämsta textilkonst var förlagd i dess paviljong. Vid Esplanade des Invalides var firman Waring et Gillow den förnämsta utställaren.

Passerande genom Amerikas utställning kom man vidare till Tysklands, som erbjöd en både stor och växlande samling. Sålunda utställde en Madame Henr. Monkiewiez i Dresden 6 stora i silke broderade väggbonader med namn »Paysage tropical», »Le Printemps», »Madone» m. fl. med stor pretention och upptagande väldiga dimensioner, men alla af det mest bedröfliga utseende, som man gärna kan möta på en utställning i våra dagar. Jag kan icke förstå, huru Tysklands utställningskommitté kunde finna sig i att en sådan grupp rymdes inom dess område. Äfven andra textilutställare voro af ganska underordnad art. Däremot voro en hel del matt- och tygfabrikanter mycket väl representerade. Särskildt fäste jag mig vid »Vereinigte Smyrna Teppich Fabriken» i Berlin, hvars mattor hufvudsakligen voro komponerade af prof. Otto Eckmann. De voro utförda i en utmärkt tät och god väfnad med flammiga bottnar, ehuru ingalunda af så glänsande ull som de Ginzkeyska mattorna i Österrike.

Mönstren voro lugna, enkla och säkra såsom golfdekoration, i allmänhet hållna i mycket dämpade färger.

Prof. Eckmann, som tecknat dessa mattor, är framför andra kanske den konstnär genom hvilken den moderna textilkonsten sedan några år tillbaka vunnit så stort erkännande i Tyskland. Det är efter Eckmanns kartonger man hufvudsakligen väfver haute-lisse väfnader i Scherrebecks väfskola. Redan för ett par år sedan, då jag genom ett af Kungl. Kommerskollegium erhållet resestipendium, var i tillfälle att besöka den i Norra Schleswig belägna staden Scherrebeck, öfver hvars väfskola tyskarne äro så stolta, hade man där utfört ganska betydande tapeter efter Eckmanns kartonger. Dessa visade då en god dekorativ hållning och en sann uppfattning af textilkonstens kraf. Jag fick då det intryck, att Eckmann, som så väl lyckats i dessa sina första försök skulle bära denna konstart framåt i hög grad. Det var med dessa förväntningar jag begaf mig att uppsöka Scherrebecks utställning af haute-lisse väfnader.

Men jag blef ganska besviken. Den utställning, som här mötte mig, visade knappast någon utveckling från det stadium, hvari skolan befann sig då jag sist såg densamma. Väl hade prof. Eckmann gjort nya kartonger, men de voro ej öfverlägsna hans första arbeten, i mitt tycke var det ett tillbakagående. Hans största nya tapet »Das Märchen» var svagt tecknad, sjuklig i färgen och verkade för mina ögon som en relief i ljust trä. Andra tecknare såsom Leistikow, Frl: Hahn m. fl. hade ej heller ägt förmågan att gifva de Scherrebeckska väfnaderna något högre uppsving. Framtiden får nu utvisa, huru mycken lifskraft man förmått ingjuta i detta företag. Väfskolan i S. har nämligen icke uppstått genom utvecklingen af någon inhemsk konstslöjd, utan genom en från Norge importerad metod införd genom norsk lärarinna. Man har på flere håll i norra Tyskland och äfven i Danmark gjort liknande försök, men hittills utan framgång. Det visar sig härigenom, huru den nedärfda traditionen är af en verklig och stor betydelse, en betydelse, som vi, hvilka äga den, icke nog kunna skydda och bevara.

I Berlin har på senare år äfven uppstått en större atelier för haute-lisse väfnad; Ziesch et Comp. Jag tror, att den ursprungligen varit en reparationsatelier för statens tapeter, men som nu utvecklat sig äfven till väfnadsatelier, dock som det här syntes, utan något tilltalande resultat, endast en dålig efterhärmning af franska tapeter.

En mängd rumsinteriörer funnos äfven inom Tysklands afdelning; flere utställda af Konstföreningar från tyska städer.

Genom Ryssland, hvars intressanta textilafdelning var förlagd i den afdelning, som kallades Asie Russe et Sibérie vid Trocadéro, kom man till Belgien, som äfven representerade tapisseriekonsten genom Braquenié et Comp. i Malines, hvars arbetsmetoder nästan helt och hållit öfverensstämma med de franska fabrikerna.

Af återstående länder Holland, Spanien, Schweitz och Japan, som äfven voro inrymda i detta palats ägde endast Japan en betydelsefull textilkonst att uppvisa. Skulle något land i sina anordningar, trots sin olikhet kunna jämföras med Österrike, så vore det Japan. Huru enkelt och

nobelt verkade icke Japans montrer med sina släta listverk, huru vackert aftecknade sig icke allt mot de ovanligt vackra, enfärgade röda mattorna, som betäckte alla golfytor. De mattor och möbeltyg, som Japan här utställde utmärkte sig för den måttfulla smak, som öfverallt mötte oss i Japans konst.

Från Japan ledde endast några steg till Frankrike, som genom »Les manufactures nationales» afslutade utländingarnes palats. Det var Beauvais och Sèvres, som här ordnats till en gemensam utställning. Beauvais' tapeter och möbler utgjorde fond och fyllnad till Sévres, hvilket arrangement helt visst var mycket lyckligt, alldenstund Beauvaisfabriken härigenom undandrog sig allt för stor uppmärksamhet. Dess utställning var nämligen mycket underhaltig. Jag hade en dag kort före utställningens öppnande företagit en resa till den gamla staden Beauvais för att få se den omtalade basse-lisse fabriken, som under sin glansperiod på 1700:talet utförde i sin genre så utsökta blomstermotiv. Annorlunda var det dock nu, som redan märktes vid första anblicken af det pågående arbetet. Man sökte kanske fasthålla vid den gamla traditionen, men man hade dock urartat så långt, att man icke kunde finna en fläkt af den charme och delicatess, som tjusar ögat vid betraktandet af den gamla Beauvaisväfnaden. Det hela syntes nu blott vara ett mekaniskt arbete. Och af någon »ny stil» kunde icke skönjas ett spår. Att det ingalunda är lätt att införa en sådan konstart, som tapisseriekonsten på nya banar är visst och sannt, hvilket äfven visade sig på Pariserutställningen i mer än ett afseende, men att en sådan fabrik som den nu i fråga varande står alldeles främmande för hvarje försök i detta afseende är mig alldeles oförklarligt. Just i Beauvais, hvarest fabrikationen hufvudsakligen utgöres af möbelbeklädnader och mindre väfnader vore väl rätta platsen för att experimentera och försöka nya uppslag, men så var det icke.

»La manufacture des Gobelins», hvars atelierer jag omedelbart efter min resa till Beauvais besökte, står i konstnärligt afseende oändligt mycket högre. Haute-lisse-väfnaden, såsom den utföres i »Les Gobelins», är ju redan i och för sig en vida högre och friare konst än basse-lisse-väfnaden i Beauvais. I »Les Gobelins» utföres väfnaden, som bekant, endast efter en konturteckning, upptecknad på varptrådarne, den färglagda kartongen har väfvaren bakom eller bredvid sig, i »Beauvais» däremot ligger det färglagda mönstret under varptrådarne och kopieras direkt. Väfvarne i »Les Gobelins» måste alltså vara verkliga konstnärer och man kan väl icke nog beundra deras utomordentliga skicklighet och fulländning i denna teknik. Men samtidigt måste man beklaga, att denna stora konst så föga motsvarar våra begrepp om dylikt. Det är ju ganska naturligt om en statsmanufaktur sådan som »Les Gobelins» kommer att bära en viss konservativ prägel, redan arten af dess arbete gör, att den ej kan följa med dagens mod. Men å andra sidan har man äfven stora pretentioner på en sådan manufaktur och den gör själf anspråk på att vara den förnämsta i världen. Den borde då icke ställa sig främmande för tidens kraf, utan se sig om och öppna ögonen för hvad tiden bjuder bäst och utmärktast. Det är ingalunda min mening, att en konst, som nått en så hög teknisk fulländning, skulle i detta

afseende förenkla sin metod till något af dessa enkla primitiva stadier, som ofta är betecknande för våra dagars konst. Jag tänker mig i stället, att det finnes franska konstnärer, som med sin säkra linieföring och sin utsökta smak skulle kunna återföra denna konst till en harmonisk helhet och enkelhet, som man nu förgäfves söker, utan att därför något af liniernas känslighet eller detaljernas rikedom behöfver uppgifvas. Direktören för »Les Gobelins» M. Guiffrey har i utmärkta teorier framhållit sin uppfattning i denna fråga, men i praktiken synes han långt ifrån vara mannen att genomföra en reform. Ty nu visade »Les Gobelins» i sin stora utställning i Franska Palatset vid »Esplanades des Invalides» visserligen några svaga försök att bryta in på en ny väg, men utan att i någon mån verka tillfredsställande.

De konstnärer som utfört de nyaste tapeterna voro I. P. Laurens, M. G. Rochegrosse och G. Moreau. Af dessa föredrog jag gifvet Mr. Laurens, som utfört kartongen till »une scene de tournoi à la fin d' XIV siècle» samt ett par sådana med scener ur »Jeanne d'Arcs» historia. Ämnet måste ju här framkalla en medeltids stämning, men denna, om än god, var dock ej jämförlig med de härliga medeltidstapeter, som funnos i den retrospektiva utställningen i »Le Petit Palais». Mr. Rochegrosse hade utfört kartongen till »La France en Afrique», en komposition så rörlig att den icke kunde ses på nära håll och så öfverhopad af detaljer att dess helhets verkan äfven på afstånd gick förlorad. Men M. Moreau, som komponerat »La sirène et le Poète» hade dock mindre än någon annan fattat sin uppgift. Denna väfnad, som framställde figurer mot en bakgrund af en grotta med rinnande vatten, verkade fullkomligt som en oljemålning, hvars rika ljuseffekter utgjordes af upphöjda färgpartier.

Öfriga franska stora tapisserie-utställare såsom Braquenié à Aubusson och Berneaux à Aubusson et Felletin, Hamot m. fl., följde i det stora hela de gamla franska traditionerna. Nya försök visade sig dock, bland dessa framstod en möbelbeklädnad med motiv af Iris och pioner komponerad af M. Eug. Morand såsom synnerligt lyckad, utställd af Hamot. Flere nya kartonger af M. G. Dubufe utmärkte sig däremot i motsatt riktning.

Inom franska afdelningen fanns naturligtvis en oerhörd stor utställning af fabriksväfnader till möbel- och väggbeklädnader, mattor m. m., hvilka i allmänhet utmärkte sig för eleganta mönster och fin färgbehandling, men som de nästan utan undantag voro reproduktioner af redan kända mönster och förebilder, erbjödo de ej något af särskildt intresse. Inom handväfnad eller handbroderiets område mötte mig med undantag af tapisserie-väfnaderna, ännu mindre något nytt.

Från »Esplanades des Invalides» var det nära till »Rue des Nations», hvarest textilkonsten inom vissa paviljonger uppträdde ganska imponerande. Spanien, som icke ägde någon modern textilkonst att visa, hade i sin paviljong samlat en del af sitt lands dyrbaraste skatter från forna tider. Däribland märktes främst en samling tapeter, omkring 50 till antalet tillhörande spanska staten, nästan samtliga utförda i Nederländerna. Jag omnämner blott här den som mest tilltalade mig eller »La Conquête de Tunis», som framställde Carl den V i det ögonblick han 1535 inskeppar sig i Barcellona för att afsegla till Tunis. Denna tapet, som är 525 ctm.

hög samt 705 ctm. bred, tillhör en af 12 bestående serie, på beställning af kejsaren 1546, utförd i Brüssel af den bekante Pièrre de Pannmaker. Kompositionen till hela serien är utförd af Jean Vermoyen, som medföljde expeditionen.

Belgien utställde äfven gamla tapeter och Ungern en del mindre textilföremål inom sin samling af dyrbara äldre konstskatter. De flesta af öfriga Paviljonger utställde däremot textilkonst uteslutande från vår tid. Jag vill blott nämna de i detta afseende viktigaste. Italien utställde spetsar af förträffligaste beskaffenhet och utomordentligt väl arbetade utgjorde de kanhända Italiens förnämsta utställningsartikel. Österrike visade en salong, hvars väggar voro broderade i applicationsbroderi af siden, utfördt af Giani i Wien. Kompositionen var utförd af arkitekt Fabiani. I öfre våningen af Österrikes Paviljong fanns en samling högst intressanta dräkter och fotografier från Dalmatien. Intill Österrike, Bosnien och Herzegowina med en färgrik och god textilutställning, där äfven ett par väfverskor sysslade. I Englands paviljong fanns förutom en del mattor och broderier stora präktiga tapeter, utförda på William Morris' verkstad efter kartonger af Burne Jones, framställande scener ur Graalsagan. De voro kanske de mest lyckade tapeter på hela utställningen och därför af stort intresse att se. Den Paviljong, hvars inredning och ändamål nästan mest af alla tilltalade mig var Serbiens. Den erbjöd en så vacker bild af sitt lands hemslöjd, den var så praktiskt och bra ordnad, att det var med verklig sorg jag i samband därmed tänkte på den olämpliga inredningen och utställningsförhållandena för vår svenska hemslöjd i Sveriges paviljong, hvilken var helt nära belägen. Flere väfverskor arbetade i sina väfstolar i serbiska paviljongen; där var ljust, rymligt och gladt, väggarna voro betäckta med mattor och bonader i friska färger och präktiga förhängen klädde dörrarne. Alla dessa föremål voro utförda af serbisk allmoge, och underligt nog ägde de det allra största tycke med våra svenska allmogeväfnader, kanske mest som de te sig i Dalarne. En samling utsökta dräkter var utställd i ett sidorum och såväl försäljerskor som väfverskor, hvilka alla voro af sällsynt skönhet, buro nationaldräkt. Innan jag lämnar »Rue des Nations» har jag ännu en paviljong att omnämna och det är Finlands, hvars rika, intressanta utställning äfven innehöll goda prof på finare textilkonst. Från »Rue des Nations» begaf jag mig till »Trocadéro», där mitt första besök gällde den Ryska utställningen, som var ytterst intressant med väl valda typiska textilföremål.

Jag kan icke här redogöra för alla de olika intryck, jag erhöll vid besöken i koloniernas utställningar, såväl de franska som andra länders. Jag vill blott nämna, att jag dock fick ett hufvudintryck af att en betydlig declination gjort sig gällande, beträffande deras textilkonst. Vid förra Pariserutställning såg jag densamma ganska värdigt representerad. Nu voro husflitsalstren uteslutande en handelsvara, rätt dålig både hvad material, mönster och utförande beträffar. I anseende till det vackra läget och de pittoreska anordningarne var det dock ett stort nöje att se dessa utställningar.

Gick man öfver Seinen kom man slutligen ned till Champs de Mars, där man äfven möttes af stora textilutställningar, dels i skolutställningarna,

dels i grupp XIII, fils, Tissus el Vetement. Här fanns en stor del af utställningens broderier och bland dessa framstodo Japans broderier såsom de förnämsta konstprodukterna. De märkligaste utgjordes af stora panneauer af ljust siden med broderade träd och landskap, stiliserade på detta skickliga sätt, som endast en japanes kan åstadkomma. De voro behandlade som ett slags målning, men verkade kraftigare och starkare än en sådan och af en utomordentlig effekt. Flere försök att införa europeiska mönster visade sig i Japans utställning, dessa försök voro emellertid till föga båtnad för Japan. Ett af dessa försök var dock för oss svenskar ganska egendomligt. Det var ett stycke väfdt siden, afsedt till skärp, ungefär 1 $^1/_2$ meter långt med mönster, som var en trogen kopia af en gammal skånsk allmogekudde framställande Maria bebådelse. Mönstret var upprepadt flere gånger utefter skärpets längd och betydligt förminskadt, alldenstund det var utfördt i finaste silke, då det svenska originalet däremot är af groft yllegarn, båda delarne äro emellertid haute-lisse-väfnad. Priset 160 kr. Jag frågade den japanesiska kommissionären om han visste, hvarifrån mönstret förskref sig, men han visste intet därom och den bredvid stående franska försäljerskan log ett misstroget leende, då jag berättade, att mönstret ursprungligen var svenskt samt menade att det icke var lätt bevisa att icke vi erhållit det från Japan i stället. Sannolikt har mönstret kommit till Japan genom ett Engelskt verk »Portfolio of art», som för en del år sedan utgafs af South Kensington museum och där denna kudde är afbildad bland andra svenska mönster. På detta sätt kan säkert många underliga mönstervexlingar hafva uppstått.

Vid ett studium af en exposition sådan som den stora franska världsexpositionen 1900 ligger det ju nära till hands icke endast att jämföra, huru det ena landet ter sig i förhållande till det andra, utan äfven i hvilket förhållande vår konst kan stå till forntidens och framtidens. Utan tvekan erkänner jag, att mitt intresse i främsta rummet slöt sig kring den nya konstriktning, som på så många håll tydligt framträdde, ty länge nog har förarbetet räckt, innan vi skymtat dessa spår af nyare friare uppfattning. Resultaten voro icke alltid lyckade, men hvarje försök äger dock sin betydelse, som jag hoppas skall leda fram till ett stort mål, till en värdig konst, på hvilken framtiden skall kunna blicka tillbaka, liksom vi nu med så stor beundran se tillbaka på de stora konstperioderna under forna tider. Den retrospektiva utställningen hörde nästan till programmet, åtminstone inom de franska afdelningarne. Men det förnämsta, det dyrbaraste af äldre konst var samladt i »Le Petit Palais», hvars »Exposition rétrospective de l'art français» innehöll skatter af sällsynt och utomordentligt värde. Ja, af så beundransvärda egenskaper, att man mer än någonsin kände, huru mycket vi ännu hafva att lära och huru högt vi måste sätta vårt mål, om vi vilja hafva en god plats i framtidens konsthistoria.

---

50) Utdrag ur **Lilli Zickermans** reseberättelse.

Af åtskilliga orsaker tvingad att öfvergifva min forna sysselsättning, mönsterritning och konstsömnad, i och för hvilket studium jag redan 1897 erhöll resestipendium, uppsköt jag min resa tills mina lefnadsförhållanden blefvo så ordnade, att jag med full öfvertygelse om att kunna draga tillräcklig nytta af min studieresa, ansåg mig ha rätt att använda statens medel.

Under innevarande år har mitt arbetsfält blifvit fullt utstakadt och den väg, jag har att gå, ligger klar och tydlig framför mig. Föreningen för Svensk Hemslöjd, för hvars permanenta utställning jag är nog lycklig att stå i spetsen, söker att utarbeta vår gamla nationella textilslöjd så att den under våra nuvarande forhållanden, och äfven i andra kretsar än den för hvilka den förr varit afsedd, kan blifva fullt användbar och således för allmogen åter en gång blifva till nytta och till en förvärfskälla. Kännedom om stilarter och arbetssätt, mönsterteckning och råd vid färgval är således åter min sysselsättning, och jag är inne i det arbete, för hvars studerande jag erhållit stipendium.

Då de skandinaviska ländernas slöjd företer så många gemensamma drag, valde jag Norge och Danmark till mål för min resa; men studiet haraf måste, för att vara intressant och tillräckligt instruktivt taga form af en jämförelse länderna emellan. Jag ber därför att i denna form få framlägga min berättelse. Helt naturligt är ju att vår egen slöjd kommer att få ett framstående rum i berättelsen.

Otvifvelaktigt har Sverige och Norge haft samma källa att ösa ur, samma motiv att tillgå, men ingen som studerat båda ländernas textilslöjd, skall stå tveksam; om, från hvilket land de olika alstren härflyta. Man måste se och jämföra men att i en reseberättelse tydligt framlägga skillnaden är ett vanskligt försök. Icke ens med teckningar nås detta mål fullkomligt, ty i färgtonen ligger måhända största olikheten, och, då denna ändock är jämförelsevis liten, fordras en skicklig hand att framställa den.

I hufvuddrag må jag dock göra ett försök.

Plan öfver Sveriges och Norges gamla väfnadsslag.

Sverige:	*Norge:*
Rödlakan	Dokaaklæ
Flamsk	Bildväfnad
Krabbasnår	—
Dukagång	—
Munkabälte	—
Opphemta	Skjælblad
Finnväfnad	Flensväfnad
Helflossa (otrensad)	—
Trensad flossa	Flossväf
Rosengång	Finnes i Meraker utan särskild i namn
Fällväfnad (Jämtlands)	Oppstadväf
Mora väfnad för Wessel	Stördalsväf
Rya väf	—

I Norge lär ända till i 18 århundradet upprättstående väfstol användts, och väl ändlå längre till »tæpper» och »aaklæder», hvarför dessa väfnader sällan eller aldrig träffas skarfvade på midten. I Sverige däremot tyckes denna väfstol långt tillbaka i tiden försvunnit då sängtäcken i hel bredd här ej förekomma. Till och med i Bohuslän, som jämförelsevis så kort tid tillhört Sverige, och där arbetssätt och mönster bära norsk prägel, kan numera ingen minnas sig ha sett upprättstående väfstol. »Uppstadgång» (upprättstående väfstol) har i Norge varit alldeles lik den på Færøarne begagnade och af mycket primitiv form. Märkvärdigt är, att däri så fasta väfnader kunnat åstadkommas, som Hardangers »aaklæder» och Gudbrandsdalens präktiga bildväfnader. Fru Frida Hansen i Kristiania, begagnar för sina stora bildväfnader, ej såsom hos oss pinnar upptill att fästa varpen, utan låter den hänga lös öfver bommen med tyngder nedtill alldeles som på oppstadgången dock med den skillnad att hennes väfbom sitter nedtill och däri väfves nedifrån och upp. I den gamla väfdes uppifrån och ned. I Bergen såg jag en annan sorts väfstol, å hvilken patent var uttaget. Den hade rörliga bommar såväl upptill som nedtill hvaremellan varpen rullades allt efter som arbetet framskred.

Norska »dokaaklæder» motsvara i form och storlek våra svenska täcken, »Pudebetræk» eller »Hynder» våra åkedynor. Men till våra svenska bänkadrätter finnes ingen motsvarighet ej heller till våra drätter i linne. Konstväfnad med bottenväf af linne eller bomull finnes ej alls i Norge. Väggarne behängdes där med stora »tæpper» med figurframställningar, något som hos oss alldeles saknas. Då i Norge bildväfveriet tagit form af tapetväfveri, har det i Sverige stannat vid enstaka väfnader med djur- och människofigurer, afsedda till åkedynor. Norges bästa bildväfnader äro från Gudbrandsdalen i en teknik mest liknande haute-lisse-väfnaden och i en om vaket färgsinne vittnande ton. Från Voss däremot härstamma de i en mörkare, kallare färgton hållna tæpper utförda ungefär som våra gröfsta flamska väfnader.

De bästa »dokaaklæder» väfdes i Hardanger. Efter den uppfattning jag fick af museernas samlingar kan man dela väfnaden i fyra olika mönsteruppställningar och färgsammansättningar och därefter bestämma deras tillverkningsorter. Dokaaklædesväfnaden motsvarar fullkomligt vårt rödlakan i tillverkningssättet. Namnet »dokaaklæde» härleder sig från att garnet nystas i små härfvor eller dockor innan det inplockas i väfven. De väfdes på så grof ränning öfver 6 trådar, att nära 4 af våra svenska rödlakans rutor gå på en af de norska. Till snärjningen användes mångtvinnadt inslagsgarn, då vi i Sverige begagna otvinnadt garn lagdt mångdubbelt. De norska moderna »dokaaklædes»-väfnaderna väfvas lika på båda sidor, ett arbetssätt som lämpar sig utmärkt för väfnader i endast rödlakan och som tillgår så att garnet snärjes endast hvarannan gång. Fästningen af trådarne fordrar härigenom mera tid, men föröfrigt går det ej långsammare än det arbetssätt, som användes i de äldre väfnaderna och hvilket var detsamma som i svensk rödlakan.

Norrmännen anser sin färgskala rikare än svenskarnes och deras färger mera klara och varma. Hvad bildväfnaderna angår ha de rätt, ty

där är färgskalan nästan obegränsad, och äfven i »pudebetræk» utfördt i samma teknik, och i flossaväfnaderna ha de en mjukare färgsammansättning än vi; men »aaklædes»-väfnaderna, ställda mot våra i rödlakan dukagång och krabbasnår väfda bonader, förefalla nog oss svenskar i allmänhet betydligt kallare. Skillnaden beror på färgsammansättningen och mönstrens anordning och väl äfven i en, ehuru oftast oförklarlig skillnad i färgen på garnet.

Norge har ej, såsom förut visats, något motsvarande vårt krabbasnår, dukagång och munkabälte. Då i Sverige, förutom rödlakan, 1 eller 2 af dessa väfnadsslag förekomma i samma väf, blir mönstret alltid randigt och rikedomen af mönster större. I ett svenskt täcke kan fullkomligt samma mönsterformer förekomma, som i ett norskt aaklæ, men i det förra såsom bård, i det sednare såsom ett öfver hela »aaklædet» gående bottenmönster. Äfven om ett svenskt täcke är väfdt i endast rödlakan är mönstret randigt, såvida det har former som påminna om Norges; är det däremot ordnadt som bottenmönster är det alltid väfdt öfver 1 tråd och har en helt annan karaktär.

Svart förekommer i Svenska väfnader sparsamt, i Norska däremot nästan alltid och intager en mycket markerad plats. Är ej svart användt är den blå eller bruna färgen så mörk att den gör intryck af svart. Hos oss beräknas gärna den röda färgen såsom bottenfärg, hos norrmännen den gula. Grönt saknas nästan aldrig i svenska väfnader, i norska däremot ofta och .verkar, där den användes, såsom något obestämdt blått. Då färgtonen i våra svenska väfnader gifver ett djupt, varmt intryck, där färgerna sinsemellan frambringa en viss lysande men ändock dämpad glöd och där mönstret blir af mindre betydelse, framträder i de norska väfnaderna mönstret först och främst. Man kan ej se en norsk »aaklædesväf» utan att genast ha mönstret klart för sig, men man får aldrig den känsla af varm ombonad hemtrefnad, som åtföljer våra svenska allmogeväfnader.

Ett annat väfnadsslag som i Norge förekom i stor utsträckning var »Flensvævnaden». Hos oss går den under namn af finnväfnad och har endast tillverkats i Bohuslän, där konsten hos några få ännu lefver kvar. Norskt inflytande, hvad färger och mönster angår, gör sig där gällande, men äfven alldeles skiljaktiga mönster påträffas. »Flensvæfnaden» har nämligen tre färger, blått, brunt och gult, men i Meraker påträffade jag 2 väfnader i rödt och svart, antagligen af nyare tillverkning och ytterst sällsynta. I Norge har för dessa väfnader oppstadgång användts; i Bohuslän däremot liggande ränning men på båda ställena har mönstret inplockats i de olika skälen tråd för tråd. Numera väfves i Norge liksom på åtskilliga orter i Sverige, med dragrustning men i Bohuslän vill ingen höra talas om det nya arbetssättet: »plocka för hand hafva de lärt sig och plocka för hand skola de fortfarande göra; det andra är bara slarf».

De norska mönstren äro rikt utarbetade med djur-, lilja- och palmettformer och visa, hvilken frihet för vackra mönsterkompositioner denna teknik tillåter.

Opphemta »Skjælblad» förekommer mera sällsynt och tycks egentligen höra hemma i sydligaste Norge. Mönstren äro ej alls lika våra skånska

drättadukars och påminna om dem som förekomma i Småland, där de sölfvas och trampas upp, hvilket arbetssätt äfven förekommer i Bohuslän. I Sætersdalen i Norge användes dessa väfnader som schalar och voro de enda jag såg med ränning och inslag af linne; mönstergarnet var af ylle.

Fällväfnad-»oppstadväf», är en rosengång, en fast, treflig väf hvilken såväl i Sverige som Norge har samma färger men i Sverige har rikare mönster då den här väfves i fyra skaft, i Norge endast i tre skaft.

Flossa väfves alltid i Norge med trensning äfven om hela botten fylles och är der mycket använd för »Pudebetræk». Färgsammansättningarne i dessa väfnader är alltid vackra och af stor omvexling, likaså deras mönster. Då vi Sverige alltid hålla oss till strängt geometriska mönster, har Norge användt denna teknik för friare mönster-former och åstadkommit utomordentligt vackra arbeten.

Då man i Norge ser dessa samlingar af goda mönster, frestas man att kopiera, endast kopiera; men vid första försöket dertill mister man lusten. Hvad kopierer man? Jo, hvad norrmännen en gång tillegnat sig: alla äldre stilarter, börjande med den romanska och slutande med rococcon, ty alla dessa finner man der, men så sjelfständigt omarbetade och så personligt utförda, att en för Norge egendomlig stil uppstått. Och hvarför skulle vi behöfva kopiera? Med den skatt våra förfäder lemnat åt oss och med den svenska karaktär de förstått att gifva sina arbeten ha vi tillräcklig grund att bygga på. Vi ha haft samma mönsterkällor, som norrmännen men vi ha stannat på vägen. Med den tekniska utbildning, som står vår tid tillbuds, borde det gå både fort och lätt att vidare utarbeta våra mönster; men två saker erfordras, hvilka ingen undervisning kan framtvinga nämligen att vara svensk i håg och känsla och att vara personlig. Studierna på museerna äro endast ett förarbete, derefter skall man ut bland folket och studera naturen, lära sig att älska dem samt insupa den friskhet och ursprunglighet som endast sålunda står att vinna.

Hvad som gör vår gamla allmogeslöjd så tilldragande trots dess klumpighet är den personlighet som ännu efter århundraden möter oss deri; och dertill kommer att allmogen tillverkade sitt husgeråd i vackra former och färger men allt afsedt för praktisk nytta och ej för onyttig och omotiverad prydnad.

Vid jemförelse mellan väfnaderna kan Danmark ej komma med. Hvad der en gång funnits är ej godt att veta, men med undantag af några opphemta väfnader finnes numera ingenting. Broderier deremot till åkedynor, äro rikare utarbetade än i Sverige och påminna mera om Norges; de äro sydda på groft ylle med lösa chatér-, platt- och tviststyng. Blom-, blad- och fågelmotiv omvexla häri, och äro i hufvudsak, hvad färgerna angår, mildare än våra Skånska sömnader.

Gemensamt för Danmark och de båda andra länderna äro linnebroderierna. *Hedebosyning* är det namn, under hvilket Danmarks hvitbroderier äro allmännast kända och är det speciellt denna gren som är den mest använda för nutida broderier. Dertill kommer Amagersyning, Lyøsyning, Skovbosyning, alla med olika teknik. Denna har dock under årens lopp förändrats, särskildt Hedebosyningen. De äldsta bevarade bro-

derier af denna söm äro från 1700-talet och arbetade på så sätt att trådar utdrogos i rutor öfver hela tyget. De kvarvarande hopdrogos sedan i stora partier bildande mönster. Senare blifva rutorna mindre och öfverkastas på längd och bredd bildande ett nätverk. I detta ifylles med »stoppsyning» mönstret med 4 trådar i mennisko-, djur- och blomformer.

Denna teknik återfinnes i Norge i den s. k. Selbosömmen.

Hedebosömmens vidare utveckling går närmare den nu så allmänt kända Hardangarsömmen. Denna senare som otvifvelaktigt leder sitt ursprung från italienska linnebroderier har i sina äldsta arbeten en påfallande likhet med dessa och lär införts till Norge genom en italiensk eller spansk förnäm dam, hvilken som flykting bosatte sig i Hardanger. Så småningom sätta norrmännen, såsom på sina andra arbeten, en sjelfständig karaktär härpå, men samtidigt går också den ursprungliga tekniken sin undergång till mötes. Tyget blifver gröfre, mönstret enklare och de reticella-artade partierna försvinna. Endast de utdragna, kringkastade hålen, omvexlande med någon plattsöm stanna kvar. Men norskt är det, fullkomligt sjelfständigt.

Har Hardangersömmen blifvit för Norge karakteristisk i sitt nedåtgående, så har Hedebosömmen tagit en självständig väg i vidare utveckling. Den lemnar nu de geometriska formerna, tecknar blom- och bladfigurer, utdrager trådar inom dessa och fyller dem med olika bottensöm. Deremellan gå slingor af blad och ornament i plattsöm. Dessa broderier borde läggas till grund för en ny mönsterstil för linnebroderier hos oss. De löst komponerade, i platt- och klumpsöm utförda broderier som nu i så många år förekommit äro alldeles för tarfliga. De betinga dock, trots sin brist på skönhet, ett ganska högt pris.

I vår tid, då naturens förebilder användas på alla både möjliga och omöjliga sätt, passa just dessa Hedebosömmens praktfulla alster att tjena såsom utgångspunkt. Må vara, att aldrig arbetet kan blifva hastverk, icke ens om enkla mönster deraf skola utföras, men hvad mera, det vore en välgärning om ett sänglinne vore prydt med en enkel halsöm, ja, endast med en väl stickad fåll, hellre än med ett bredt stillöst, kanske illa utfördt plattsömbroderi. Skola rikare broderier användas bör aldrig ordet »lättvindigt» kunna sägas om dem.

Sverige har inga så karakteristiska hvitsömsbroderier som Norge och Danmark men har ej heller saknat dem. Den äldsta Hedebosömmen, påminnande om Norges Selbosöm, som har sin motsvarighet i Bjuråkers socken i Helsingland, der den varit använd för kuddvar, Tekniken skiljer sig här derigenom att botten i stället för att »stolpas» rakt öfver sys i zigzag snedt öfver trådarne och mönstret omvexlar mellan de tätt ifyllda partierna med stora genom bottens hopdragning bildade hål. Mönstret blir på sätt och vis rikare men tillåter endast rutmönster. Hardangersömmen återfinnes i Jemtland men i den äldre formen med reticellabottnar. I broderi på dräkterna för »Kvalar» och halslinningar, är likheten påfallande alla länderna emellan. Sverige tycks dock till broderierna haft endast hvitsöm men i Norge i synnerhet i Telemarken, äro broderierna i silke eller

yllegarn. I fina renässans-motiv och färger öfver räknade trådar äro de äldsta sömnaderna utförda, i rococco med yllegarn de nyare.

Vår skånska hålsöm återfinnes i Norge men ofta utförd i färger. En motsvarighet härtill ha vi i Sverige nemligen i Orsa, der halsklädet orneras härmed, likaså småbarnens mössor.

I Danmark är det äldre sänglinnet och handklädet rikt broderadt med i rödt utförda korsstyngsbroderier. Djur-, blom- och stjernmönster omvexla och tror jag knappast, att ett motstycke härtill återfinnes i Sverige förrän i Helsingland. I Jerfsö, men företrädesvis i Delsbo framträda de på ett synnerligen karakteristiskt sätt, utfördt med korsstyng. Hvad vi allmännast känna såsom Helsingebroderi är en afart, men med alldeles skiljaktigt arbetssätt och detta liksom det förra alltid sydt med rödt på hvitt. Det är en sorts plattsöm, der allt garnet ligger ofvanpå tyget och kallas af de äldre för »slarfsöm».

Studieresor, sådana som jag företagit, inskränker sig ej endast till att se, att studera de gamles arbeten och arbetsmetoder och huru allt detta utvecklats; man vill äfven se hvad resultatet blifvit af deras idoghet, och huru vi i vår tid tillgodogjort oss det arf de lemnat oss; man vill se i hvad mån den utbildade slöjdundervisning, som står vår tid till buds, gifver ett praktiskt resultat i det dagliga lifvet; man vill se, hvilka grenar af slöjd som verkligen arbetar sig fram och hvilka som måste vika tillbaka för andra. Dock med några veckors studieresor i eget eller främmande länder, nås ej någon grundlig kännedom derom. Endast slöjdinspektörerna kunna erhålla en sådan kännedom, då de under sina inspektionsresor komma i direkt förbindelse med folket. En sorts statistik häröfver skulle vara till stor nytta.

Under dessa i Norge och Danmark företagna resor har jag *dock* sett, hvilket ofantligt försteg Sverige har i fråga om slöjd, framför de begge andra länderna. Vi ha intet att lära af deras moderna arbeten inom den textila grenen, med undantag af norska tapetväfveriet, ty broderierna, såväl norska som danska stå långt efter våra. Inom den enklare slöjden står Sverige så godt som ensamt och vi behöfva ej som i de begge andra länderna arbeta fram en sådan, men hvad vi verkligen behöfva är att arbeta på att bibehålla den. Ty det är icke konstslöjden, den må tillhöra den textila eller andra grenar, som inbringar landet de största summorna det är i den enkla slöjden kapitalerna ligga slumrande. Den är en förvärfskälla, tillgänglig för flera och dess alster äro användbara för de flesta. Må derför konstslöjden tränga ned till denna enkla slöjd och inverka förädlande på densamma; då skall svenska folket i förevarande hänseende fortfarande stå såsom ett föredöme för sina grannar.

I dessa, alltför enkla och ofullkomliga rader har jag kunnat framlägga endast någon del af de lärdomar jag inhemtat och de iakttagelser jag gjort; allt lefver dock kvar inom mig i långt rikare mått och hoppas jag att genom ett praktiskt resultat af mitt framtida arbete kunna visa min tacksamhet för det tillfälle som beredts mig till dessa studier.

---

51) Utdrag ur väfverskan **Bengta Olssons** reseberättelse.

Sedan undertecknad, på Kommerskollegii förord af Kungl. Maj:t den 3:dje Juni 1898 i nåder beviljades ett reseunderstöd af 500 kr. för att i Paris och eventuelt London förvärfva ökade insikter och färdigheter i gobelinsväfnad, får jag härmed, efter att för ändamålet ha vistats i Paris under cirka 6 månader innevarande år, vördsamt afgifva följande reseberättelse.

Vid den tid, då reseunderstödet söktes, hade jag anställning hos Aktiebolaget Svensk Konstslöjdutställning i Stockholm, Detta innehade då flere större efterbeställningar från 1897 års utställning i Stockholm samt planerade tillverkning af gobeliner, afsedda att exponeras å utställningen i Paris. Enär jag gärna ville deltaga i utförandet af dessa arbeten, blef det mig först i år möjligt att företaga min studieresa,

Den 7:de April anlände jag till Paris. Redan den 9:de i samma månad anmälde jag mig hos vår därvarande beskickning, genom hvars bemedling jag hoppades vinna inträde som elev vid Manufacture Nationale de Gobelins. Till beskickningen ingick emellertid det svaret, att någon plats i förenämnda anstalt icke för tillfället kunde beredas åt mig, emedan därstädes platser redan voro upplåtna åt tre skandinaver, en från hvartdera landet Sverige, Norge och Danmark. Jag måste alltså vänta någon tid, och härunder besökte jag åtskilliga museer, t. ex. Musèe de Cluny, du Lovre, les Gobelins och musée du Luxembourg, i hvilka många intressanta gobeliner finnas förvarade. I museerna Galiera, Carnevalet samt de Garde Meuble, hvilka äfven besöktes, funnos däremot endast några få. De stora tapetgobeliner, som å det senare stället bruka förvaras, voro vid tiden för mitt besök flyttade till världsutställningen.

På denna hade jag utmärkta tillfällen att vidare studera gobeliner, såväl äldre som nyare. Manufacture Nationale des Gobelins hade nämligen där mött med en större samling, representerande anstaltens verksamhet under många år, dock förnämligast under de senaste 10—12 åren. Det stora etablissementet Braquenie & Co. hade likaledes storartade och mycket intressanta gobeliner. Inom norska afdelningen fängslades min uppmärksamhet särskildt vid ett slags gobeliner, som jag skulle vilja kalla »genombrutna». Väfmetoden för dem är i hufvudsak densamma som för vanlig gobelin, med undantag däraf, att man vid väfnaden af de förra endast utarbetar figurerna och icke bottnen eller bakgrunden. I denna stå varptrådarna bara. Figurerna väfvas lika på båda sidor, hvarföre dylika gobeliner synnerligen väl lämpa sig till portierer. Mycket grofva materialier användas härtill, och såväl varp som inslag utgöres af ullgarn. Mönstren måste komponeras med särskild hänsyn till detta slag af väfnad, Konturerna anläggas så, att de stöta till hvarandra och måste jämt fördelas öfver hela ytan på så sätt, att varptrådarna skäras af dem i alla riktningar, och att nämnda trådar icke kommo att stå lösa på allt för stora fält.

I slutet af maj erhöll jag genom beskickningen, hvilken gjort allt för att bereda mig plats, meddelande om, att jag genast kunde få deltaga i arbetet vid Manufacture Nationale des Gobelins. Väfmetoden här är uteslutande s. k. haute-lice. Den kallas så till skillnad från basse-lice och har

sitt namn däraf, att solfverna (les lices) sitta högt, då man väfver. De här använda väfstolarna, såväl de mindre som de större, äro i hufvudsak lika dem hos oss fastän betydligt gröfre. Så t. ex. äro bommarna i en väfstol af 3—4 meters bredd cirka 40 cm. i genomskärning. Spännanordningen är också betydligt fördelaktigare. Längs midten af väfstolens båda sidor finnes en genomskuren fals. I dessa falsar röra sig notarna på tvänne träklotsar, som uppbära bommens båda ändtappar. Ungefär 1 meter från golfvet finnes öfver hvardera falsen anbragt ett gröfre mutterjärn. Genom dessa gå tvänne järnskrufvar, som med sina nedre ändar äro fästade vid de nämnda klotsarna. Genom vridning af skrufvarna kan man efter behag höja eller sänka bommen hur litet som helst. I likhet med hvad fallet är hos våra svenska väfstolar, kan bommen äfven vridas kring topparna och är därföre i båda ändarna försedd med tandtrissor och spärrhakar. Då varpen icke fastgöres upptill med pinnar såsom hos oss, finnes för detta ändamål i väfstolens öfre del anbragt en annan bom. Varpens uppsättning tillgår på följande sätt. Den käpp hvarpå varpen ligger, fastbindes i öfre bommen. Därefter insättes på varpen en kam, som styr varptrådarna i den bestämda bredden. Kammen placeras omsider ungefär midt i väfstolen. Öfre bommen kringvrides ett tillräckligt antal gånger, hvarefter i varpens nedre ända en annan varpkäpp inlägges som fastbindes i nedre bommen. Därefter kringvrides bommarna vexelvis 2—3 gånger, på det att trådarna till slut må få så jämn spänning som möjligt. Till varp användes i väfskolan 15-trådigt bomullsgarn men i ateliererna uteslutande ett slags mycket sträft och glatt ullgarn och aldrig såsom i Sverige, lingarn. Det påstås, att erfarenheten visat, det gobeliner med varp af ullgarn i längden höllo sig mera släta än sådana, till hvilka bomullsgarn användts. Solfven äro alldeles lika dem, som användes hos A. B. Svensk Konstslöjdutställning,

När man sålunda har varpen uppställd, göres medels varpgårn en kedjegång invid kammen, hvarefter denna borttages. Vid väfningens början göres icke såsom hos oss en kedjegång, utan inslår man i stället 6—8 trådar af silke eller fin bomullstråd, som utspännas stramt, hvarefter varptrådarna ordnas på dessa, i allmänhet 8—9 trådar pr centimeter.

Vid väfningen placeras ej såsom hos oss mönstret omedelbart bakom varpen, utan är detta upphängdt vid sidan om eller bakom den, som väfver. Konturerna upptecknas på varpen medelst bläck, hvilket försättes med litet gummi arabicum. Teckningen tillgår på så sätt, att man först afkalkerar mönstret på hvitt kalkerpapper, hvarefter detta stadigt fästes bakom varpen. Sedan fattar man en och en varptråd i sänder och bestryker den rundtom med bläck på de ställen, som ligga midtför konturerna. Det är ej nödvändigt att på en gång öfverföra hela mönstret, utan kan man först uppteckna blott en del däraf samt sedan borttaga kalkeringen och väfva det upptecknade fältet. Då detta är gjordt, fastsätter man åter mönstret och fortfar som förut. Den omnämnda placeringen af mönstret gör det nödvändigt, att väfstolen ställes så, att den väfvande sitter med ansiktet vändt mot dagern. Medels en liten spegel, som man håller framför arbetet, är det möjligt, att från sin plats kontrollera utförandet.

Själfva väfsättet, d. v. s. vänstra handens manöver för att åstadkomma skäl och den högras för inskjutandet af pinnen, på hvilken inslagsgarnet är spoladt, tillgår hufvudsakligen på samma sätt som hos oss. Då pinnen inskjutes från höger till vänster, sker detta dock icke med spetsen först, hvilket medför den fördelen att garnet ej i förtid löper af densamma. Då man begynner väfva med en förut icke fastsatt pinne, fästes garnändan medelst en knut om en varptråd. När åter en pinne borttages, afklippes tråden c:a 3 cm. från stoffet. På denna trådända slås därefter en knut så nära intill stoffet som möjligt. Härigenom blir arbetet mera solidt. Pinnarna äro betydligt större än de, jag förut sett eller användt.

Nyanseringen, här de olika färgernas inväfning i hvarandra, sker alltid i en bestämd ordning, och sträfvar man vid Manufacture Nationale des Gobelins numera alltid efter att använda så få färger som möjligt. Så t. ex. förevisades mig ett väl modelleradt hufvud, väfdt med garn af af endast 3 färger. I allmänhet användas mycket starka färger, möjligen därför, att gobelinerna skola te sig bättre på afstånd. Till inslag användes fint ullgarn eller silke.

Vid anstalten väfves också gobeliner af dubbelt ullgarn. Materialierna i öfrigt äro desamma, som förut beskrifvits. Varpen måste här stå något glesare, 6 trådar pr cm. Af inslagsgarnet utväljer man tvänne färger, som äro så beskaffade, att de, då de hårdt sammanvridas, imitera den ifrågavarande färgen på förebilden. Båda garnslagen spolas samman på pinnen. — Härigenom vinnas flere fördelar. För det första behöfver man icke vara försedd med garner af så många färger, vidare ter sig färgen synnerligen lätt och behaglig för ögat samt imiterar mera fullständigt målning, än om garnet genom färgning erhållit sin kulör, och slutligen skrider arbetet något fortare framåt, än då man väfver med enkelt garn. — Vid efterlikning af förgyllning, såsom listverk m. m., användes silke af 2 färger, gult och grönt, hvilka båda spolas samman på pinnen. Efter någon öfning går det ganska lätt att utvälja lämpliga färger. Då äfven detta slag af väfnad intresserade mig mycket, blef jag erbjuden att häraf väfva ett mindre profstycke.

I väfskolan arbetade jag tills början af september, då jag erhöll tilllåtelse att deltaga i undervisningen i ateliern för reparation. — Arbetet här bedrifves sålunda. Den tapet, som skall repareras, rengöres först. Fördenskull nedlägges den i en därtill uppförd ho och öfvergjutes med vatten. Här får den så ligga några dagar, hvarefter den borstas väl och rensköljes samt upphänges slätt till torkning. Sedan den torkat, uppspännes den i en båge, närmast liknande en s. k. »stickbåge» med rulle vid två sidor, hvarefter reparationsarbetet tager sin början. På de ställen, där varpen icke är söndersliten, bortplockar man med tillhjälp af en plys eller pincett ännu kvarsittande inslagstrådar. Finnes någon kontur i närheten, borttager man helst hela stycket ända till denna. Borttagandet af inslagsgarnet underlättas därigenom, att man försiktigt klipper in mellan 2 och 2 varptrådar. Härefter inväfves det defekta stället med en tapisserinål och garn. Detta senare måste väljas i en färg, fullkomligt liknande det bort-

tagnas, eller i brist däraf kan man göra så, som vid väfnad med dubbelt garn är beskrifvit.

På de ställen, å hvilka såväl varp som inslag äro sönderrifna, måste naturligtvis varpen först repareras. Härtill användes vanlig gobelinvarp (bomullsgarn). Ett stycke ofvanför hålet inträdes nålen bredvid den varptråd, som skall lagas, och skjutes längs denna ända ned till hålet, hvarest nålen framdrages medelst en platt tång. Därefter inträdes nålen vid hålets motsatta sida och så att den följer samma varptråd ett stycke nedåt. Då nålen har utdragits, spännes den insatta tråden, hvarefter man öfvergår till nästa söndriga varptråd, och fortfar sålunda till alla trådarna äro lagade. Härvid bör iakttagas, att de nya trådarna trädas olika långt utmed de gamla, dels för att stärka dessa och dels för att göra lagningen osynlig. Då varpen reparerats, upptecknas på densamma de felande formerna med bläck, hvarefter inslaget inträdes på sätt som förut är nämndt och i samma ordning, som då man väfver. Ofta ter sig det slitna som små ljusa punkter. För att laga dessa, trädes endast upp och ned (pikeras). — Då kanterna eller bårderna äro söndriga, kan man i väfstol väfva helt nya sådana och sedan sy dessa till det gamla stycket.

Om man vill sammansy tvänne delar, som icke hafva s. k. egg, klippas kanterna först jämna längs efter en varptråd, hvarefter denna borttages. De båda delarna sättas därefter i bredd midtför hvarandra, och man syr öfver från den ena delen till den andra, därvid trädande nålen i stoffets midt, d. v. s. hvarken öfver eller under detsamma. De vid borttagandet af varptråden uppkomna trasslorna nedtryckas väl på afvigsidan.

Vill man sammansy tvänne delar, på hvilka varptrådarna mötas, sättas dessa, sedan de blifvit noggrannt jämnade, midtför hvarandra, så att motsvarande varptrådar stöta tillsammans, hvarefter man syr på så sätt, att nålen trädes bredvid varptrådarna från den ena delen till den andra. Äfven här iakttages, att nålen utdrages ömsom närmare och ömsom längre borta från skarfstället.

Under vistelsen här blef jag äfven satt i tillfälle att taga kännedom om tillvägagångssättet vid sammansyendet af de nyväfda gobelinerna. Som bekant väfvas dessa med öppningar, hvilka sys samman sedan väfven är afslutad. Detta arbete utföres i en särskild atelier. När man sammansyr kanterna med bården eller denna med det inre af väfnaden, sker detta alltid på afvigsidan. Man fäster kanterna jämt på hvarandra, utspänner dem stramt vid kanten af ett bord, samt tillhopasyr dem med ett slags styng liknande knapphålstyng. Då detta är gjordt, utgnides sömmen väl och tapeten vändes. Alla i tapeten befintliga mindre springor sys på rätsidan med s. k. fördolda styng. Då tapeten är sammansydd, kan man, om så skulle anses nödigt, utspänna densamma, med afvigsidan uppåt, på ett bord eller i en båge, betäcka den med ett fuktadt tygstycke, samt öfverstryka den med ett varmt strykjärn. Till sist fodras hela tapeten med tämligen fin, oblekt linneväf.

Vid Manufacture Nationale des Gobelins tillverkas dessutom i en särskild atelier tapisserie de »Savonnerie». Denna väfves också på upprättstående varp och har närmast likhet med svensk »helflossa», fastän

mycket tätare och fastare än denna. Varpen härtill står mycket tät och är 3 gångar så grof som vanlig mattvarp. Af det fina inslagsgarnet spolas 6—8 trådar samman på pinnen. Härmed göras knutar öfver 2 och 2 varptrådar, så att utstående öglor bildas mellan dessa. Då man insatt ett hvarf dylika, inslås tvänne fina bomullstrådar, en i hvartdera skelet. Därefter tillklippas öglorna efter en tunn träskifva, som lätt nedtryckas mot dem.

Etablissementet har eget färgeri, i hvilket färgas allt det silke och ullgarn, som användes såväl här som vid statsmanufakturen i Beauvais. Det var en särdeles behaglig anblick att i magasinet, där garnen förvaras, se alla dessa många olika färgnyanser, jämte den beundransvärda ordning, som där är rådande.

I den lilla staden Beauvais blef jag i tillfälle att taga närmare kännedom om basse-lice och vill därför äfven nämna några ord om detta slags väfnad. Basse-lice väfves i en väfstol, som i konstruktion något liknar våra vanliga, med trampor. Skelen bildades genom trampning. Mönstren äro i allmänhet synnerligen fina och petiga, hvarför det är nödvändigt att använda en mycket fin och tät varp. Öfverallt här användes dubbelt inslag. Pinnarna äro af ett spolrörs längd och tjocklek, åt ändarna afslutande i spetsiga knappar. Mönsterkonturerna aftecknas på ett papper, hvilket lägges under varpen, nära den väfvande. Det är hufvudsakligast mindre bitar, såsom möbelöfverdrag, skärmar och dörröfverstycken, som väfvas efter denna metod. Här finnes äfven ett litet museum i hvilket förvaras några mindre tapeter samt möbler, beklädda med vid denna manufaktur tillverkade gobeliner.

Jag återvände till hemlandet den 1:sta Oktober. Vistelsen i Paris och framför allt deltagandet i undervisningen vid Manufacture Nationale des Gobelins har för mig varit i högsta grad intressant, väckande och lärorikt. Och då jag satts i tillfälle härtill genom det mig i nåder beviljade reseunderstödet, får jag härför frambära min djupt kända tacksamhet, på samma gång jag vågar uttala den förhoppningen, att svenska kvinnor äfven framgent måtte komma i åtnjutande af samma förmån, till båtnad för den förr och nu åter så högt värderade grenen af konstväfnad, gobelinsväfnaden.

---

52) Utdrag ur mönsterriterskan **Annie Frykholms** reseberättelse.

När jag nu efter hemkomsten från det besök vid Pariserexpositionen, som Kungl. Kommersekollegiums stipendium satte mig i tillfälle att göra, genomgår mina intryck från densamma, anser jag mig böra först och främst framhålla den ofantligt rika produktion Frankrike sjelft, att döma af dess utställning, synes ega inom industriens verld. Naturligtvis menar jag endast på de områden — fabriksväfnad, gobelin, möbler, keramik, guldsmedsarbeten och diverse andra handtverksalster, der Frankrike i följd af sina naturliga möjligheter är mäktigt af någon produktion, och af hvilka endast en del tillhöra mitt område och således ligga inom räckvidden af mitt förstående. Frankrikes enorma kvantitet af industriella expositionsartiklar gör, att man fick se dess produkter i stor utsträckning både de dåliga och de goda, hvilket förhållande i viss mån dämpar den beundran för dess storslagna industri, som jag i första ögonblicket och ännu är färdig att skänka det.

Den bransch af textilindustrien, som jag mest studerade, var gobelin. Derför vill jag nu först söka beskrifva Frankrikes gobeliner och börja med den plats der en stor del af dem tillverkas. Frankrike är gobelinernas hemland sedan långt tillbaka i tiden. »Les Gobelins», som fabriken för »hautelisse»-väfnader i Paris kallas, är mycket gammal. Ända från 1600-talet räknas dess anor. En af de byggnader, hvari fabriken är inrymd, är nu inrättad till museum. Här finnas massor af väfnader från alla tider, från 1400-talet och ända ned till våra dagar, ja, äfven gamla trasor från egyptiska grafvar med geometriska mönster så mycket som tidens tand har sparat af dem. Fjorton- och femtonhundra-talets gobeliner med sina figurer, enligt medeltida sätt ställda bredvid hvarandra, hafva i sin färgskala temligen motsatta färger såsom rödt och blått. Sextonhundra talets gobeliner äro rikare i komposition. Massor af figurer hopade om hvarandra dock i harmonisk helhet. Färgskalan i dessa är mera nivellerad och går i grönt, gult och blått.

Från museet kommer man direkt in i fabrikssalarna. Men har man väntat sig att få se fortsättningen på den utveckling, som museistudierna framställa, så kan jag ej neka till, att man känner sig något besviken å den nyaste tidens vägnar. Här sitta de skickligaste väfvare, endast manliga, hvilka tillhöra generationer, som slägtled efter slägtled endast egnat sig åt gobelinsväfnadskonst och därför nu äro virtuoser i sitt fack och väfva figurer och färger, hvilka icke hafva synnerligen stor slägtskap med det bredvid liggande museets tapeter. Jag skulle vilja kalla dessa moderna tapeter för tafvelmåleri, fastän utförda med varp och väfte i stället för pensel och färg. Människofigurernas karnation är illusorisk, likaså äro draperier föreställande siden och sammet af slående illusorisk effekt. En blomsterkorg såg jag, där de väfda rosornas blad syntes mig så beundransvärdt naturliga, att man tyckte sig se daggdropparna ännu glittra därpå och gärna hade velat bryta dem. Man må säga, hvad man vill, om denna högt uppdrifna illusionskonst — harmonien och värdigheten tillhöra de gamla, der material och komposition smälta ihop till ett helt.

Af alla gobeliner på Pariserexpositionen voro de Spanska praktfullast, verkliga klassiska mästerverk. De voro med särskild tillåtelse af drottningen af Spanien lånade från kungl. slottet i Madrid för att pryda spanska paviljongens väggar i Paris. Utförda i Belgien på 1500-talet, äro de en af Spanska statens största konstskatter. De besitta en rikedom på figurer och färger, som tjusa genom sin mångfald.

Bland de moderna gobelinerna hafva de engelska en helt annan prägel än de franska. De äro fulla af stämning och färgharmoni. En traditionellt religiös, nästan helig anda spårar man alltid i dem. De äro också afsedda att pryda kyrkor colleges och privata slott, hvaremot de moderna franska gobelinerna för det mesta dekorera hotell, rådhus och dylika lokaler. För öfrigt är den engelska konstindustrien sannerligen att gratulera till att bland sina skapande förmågor hafva räknat en sådan konstnär som Burne Jones. Det är detta, som gör, att man halft omedvetet drages till de engelska gobelinerna och stannar framför dem såsom varande det bästa af hvad modern gobelinkonst hittills frambringat. Särskildt utmärkande för Burne Jones gobeliner är den utsökt delikata behandlingen af de i rika veck fallande draperierna på hans figurer. Grönt, gult och brunt äro de förhärskande färgerna. Den i tidskriften Studio afbildade och af många redan kända »måltiden» af Burne Jones, utförd af William Morries, fick jag nu se i den Engelska paviljongen och jag måste tillstå, att verkligheten vida öfverstiger det intryck af fantasirikedom och poesi, som jag genom afbildninger fått.

De engelska gobelinerna voro fåtaligt representerade. Jag hade dock tillfälle att se flera af dem i England, dit jag utsträckte min resa. Ämnena äro historiska eller bibliska, figurerna äro väl inkomponerade i omgifningen, som ofta är ett landskap.

Såsom motsats till de franska och engelska gobelinerna med fin varp och många schatteringar, stå de norska »billedväfverierna». Sedan länge har norrmännens väfnadskonst varit bortglömd, och det är under det sista årtiondet, som den har blifvit framdragen ur det förflutnas mörker. Sedan jag sist såg de norska gobelinerna på vår utställning i Stockholm, hafva de genomgått ett utvecklingsskede. Redan då voro de anslående och storslagna, dock saknade de finess. Färgskalan har nu blifvit rikare, mjukare och saftigare. Kompositionerna synas mycket mera genomtänkta och utarbetade. Kort sagdt, hela deras konst synes mera fördjupad. Dessa gobeliner skilja sig från alla andra genom sin ofantligt grofva varp och inslag, samt att de äro väfda lika på båda sidor. Gerhard Munthes s. k. »Rigstæpper» voro mycket stora, framställande scener ur Sigurd Jorsalafares saga. Den skarpa kraftiga teckningen, så uttrycksfull och känslig, som Munthes pensel kan åstadkomma, ger en kraftig verkan. Hans färger äro mest svart, gult och grått, äfven rödt i rena toner utan schatteringar och figurerna ofta konturerade. Frida Hansens kompositioner verka mer genom sina färger, dock är hennes teckning alltigenom god. Hon har en rikare färgskala än Munthe. Hennes båda stora tapeter »de fem visa och fem fåvitska jungfrur» samt »Salomes dans» hafva en egyptisk hållning Öfver alla hennes alster hvilar en skimrande färgprakt.

Så hafva vi de tyska gobelinerna. De äro kanske de ungdomligaste, om jag så får säga, de som uttrycka mest stämningar och färgglädje utan att framställa något bestämdt ämne hemtadt ur historia eller saga. Ofta är det ett landskap eller någen djurframställning. Teckningen och kompositionerna påminna om fabrik mer än om konst. Dock är det intryck, man får af dem gladt och tilldragande. Man skulle vara hågad att tro, att de som utfört ritningarna, äro glada kamrater i en skola, der alla täfla om att göra någonting nytt och lustigt.

Samm omdöme gäller i stort sett äfven Österrikes och Ungerns gobelinsväfnadskonst, sådan jag såg den på utställningen.

Från Japans afdelning vill jag äfven i minnet försöka samla några intryck. Intet lands exposition gaf mig så stark impuls och så varaktig behållning, som Japans. En stor del af vår konstindustri hvilar nog också, hvad stiliseringen vidkommer på japanska impulser, och dessa synas alltid hafva varit fruktbärande. Anmärkningsvärdt hos japaneserna är deras ofantliga skicklighet vid behandlingen af materialet, ojämförlig med någonting hos oss. Deras skurna reliefer i elfenben, ebenholtz, korall, sköldpadd, trä m. m. äro hvar och en ett fulländadt konstverk. Den japanska keramiken är ju känd såsom något enastående i sitt slag. Här såg man det mest utvalda af japanskt porslin tillsammans med enklare serviser, sådana som äro tillgängliga i handeln i de flesta af Europas stora städer. Likaså kunde man iakttaga deras handtverksskicklighet i metall, inläggningar och särdeles fina korgarbeten. Något som torde få hänföras till konstindustrien, fastän placeradt i konsthallen, äro de japanska målningarna på siden. Här framträder en öfverlägsen förmåga af hög konstnärlig rang och dessa kunna ej annat än förtjusa åskådaren.

Och nu när man är hemma i Sverige igen midt upp i vår egen textilindustri, är det glädjande att tänka, att vi ej äro de sämsta — nej, tvärt om, tror jag bland de främsta i det facket, I broderi finna vi ej hos någon af utländingarna vår öfverman. Om våra gobeliner, skärskådade i jembredd med de andra nationernas, ej få stå i främsta ledet, vill jag tillskrifva detta mindre vår bristande förmåga hvad konsten beträffar, än det bristande i våra pekuniära förhållanden eller kanske i allmänhetens intresse för dylika inhemska konstalster. Tekniken hafva vi tillegnat oss, och den konstnärliga begåfningen torde väl också finnas. Denna jemförelse, hvartill studier vid Pariserutställningen kunna gifva anledning, är ej så liten uppmuntran för oss textila arbeterskor i våra sträfvanden att finna det sköna. Ej för att i lugn sjelftillit stanna dervid — nej, må den vidgade blick, den ökade formrikedomen i fantasien, den kunskap om teknisk färdighet, som bekantskapen med utlandets konst skänker oss, drifva oss att arbeta så, att bättre och bättre produktioner må blifva följden.

---

53) Utdrag ur fröken **Anne-Margrethe Hamiltons** reseberättelse.

Efter att hafva blifvit af Kungl. Maj:t tillerkänd ett resestipendium för att vid verldsutställningen i Paris detta år studera textil konstslöjd, särskildt handväfnad, har jag för detta ändamål vistats i Paris från 20 Juli—28 Augusti, under hvilken tid jag med intresse lärt känna det textila arbetet från de olika länder, som der voro representerade.

Af handväfda konstalster intager tapetväfnaden, hvilken utföres såväl i haute- som basse-lisse, den förnämsta platsen, och det var äfven inom denna gren, man hade rikaste fältet för studier. På den franska retrospektiva utställningen i Petit Palais funnos tapeter från äldsta tider intill början af 19:e seklet. Det var lärorikt att här följa tapetväfnadens historia från dess första naiva ståndpunkt öfver dess blomstringstid, in i den s. k. dekadansperioden.

Främst bland allt stodo dock de ståtliga i guld, silke och ylle väfda tapeter, som voro utställda i spanska pavillonen. Dessa voro alla från denna väfnads blomstringstid 15 och 16 seklet och kunna, hvar för sig betraktas som mästerverk i denna konstgren. Man beundrade ej allenast teckningen och utförandet, utan äfven deras briljanta färger, hvilka på de flesta behållit all sin rikedom ännu intill våra dagar.

De mest betydande utställningarna af nyare tapetväfnader, voro, som naturligt är, från Frankrike, hvilket land representerades af sina båda väl kända statsmanufakturer Les Gobelins och Beauvais samt af flere enskilda utställare, såsom Braquenié, Hamot, Bernaux m. fl. Vid Les Gobelins, der väfnaden utföres i haute-lisse, väfves hufvudsakligen tapeter, vid Beauvais, der tekniken är basse-lisse, mest öfvertyg för möbler och mindre saker. Vid Les Gobelins har man sedan flere år tillbaka arbetat på att minska färgernas mångfald, att undvika den målning liknande mjuka öfvergången mellan färgerna. Man har sökt ett återgående till 16:e seklets vackra, enklare teknik. I en modern tapet, scen ur ett tornérspel, efter teckning af Laurens, kunde man spåra ansträngningar i denna riktning, dock verkade denna tapet blott som ett försök och kunde ingalunda jemföras med ett par gamla tapeter, hvilka voro utställda som prof på lagningskonst. — Vid en föregående studieresa har jag haft tillfälle studera tekniken vid båda dessa statens väfverier och har jag i min då inlemnade reseberättelse noga beskrifvit densamma. Genom vänlig anvisning af en vid Les Gobelins anställd person, fick jag nu tillfälle vid enskildt väfveri lära ett nytt sätt för uppsättning af varpen. För erhållande af en vacker väfnad fordras att denna är jemt och väl spänd, härför användes en på maskin gjord gles väfnad, hvilken upprullades på väfstolens öfre bom, fördes derifrån till den nedre bommen, der den omsorgsfullt fästes, sedan den på detta sätt blifvit väl spänd, bortklipptes det glesa inslaget och man hade en absolut jemn varp i väfstolen. Allt eftersom arbetet sedermera fortskred och upprullades på nedre bommen, bortklipptes det tillfälliga inslaget. Dylika varpar kunna efter beställning erhållas från »Poiret péres et neveu», Boulevard Sebastapol 27, Paris, och har man att vid beställningen uppgifva, hur tätt man önskar varptrådarne. På samma väfveri visades mig

äfven en ny konstruktion på väfstol, hvilken föreföll mig särdeles praktisk. På denna väfstol öppnades skelet medelst trampning, tramporna voro fördelade öfver hela väfstolens bredd och hvarje trampa öppnade skelet blott på cirka 25 cm., hvilket medförde såväl en lättnad vid trampningen, som den fördelen, att, då flere personer samtidigt arbeta i en väfstol, hvar och en kan få sköta sin trampa och sin del af skelet. En inrättning i samma idé har jag efter hemkomsten sökt anbringa på våra väfstolar och funnit den fullt motsvara mina förväntningar. Genom denna nya metod bör väfnaden kunna utföras fortare samt äfven vara mindre ansträngande för den väfvande.

Från England utstäldes af Morris & C:o 4 stora tapeter, efter teckningar af numera aflidne Burne-Jones, hvilka alla utgjorde en suite ur en gammal känd legend. Dessa voro enkelt och vackert utförda i jemförelsevis få färger samt af en ypperlig textil verkan, de syntes mig vara goda förebilder för det mål, vi inom denna konst böra söka nå.

Från Tyskland utstäldes tapetväfnader från Zieck & C:o, Berlin, dessa hade ett fabriksaktigt utseende och voro af föga intresse. Fröknarne Ida och Charlotta Brinckmann utstälde en intressant tapet, utförd efter ett broderi från 14:de seklet, framställande sagan om Tristan och Ysolde. Tapeten var liksom afdelad i 7 på tvären gående bårder, hvarannan bestående af vapensköldar, hvarannan med scener ur sagan, bårderna voro skiljda medelst smala på ljus botten hållna mellanränder med inskrifter berättande sagans innehåll. Väfnaden var utförd i mycket få, klara, enkla, harmoniska färger samt hade en god helverkan. Äfven hade väfskolan i Scherrebeck, Nord-Schleswig, en större utställning. Väfnaderna härifrån voro med släta ytor omgifna af konturer, helt och hållet efter norskt mönster.

På norska afdelningen upptogs första platsen af föreningen »Det Norske Billedvæverris storartade utställning. Denna förening bildades 1897 i Kristiania och står under ledning af fru Frida Hansen. De flesta väfnaderna, bestående af väggbonader, portièrer, mattor m. m. voro efter hennes teckningar; kompositioner funnos äfven af G. Munthe m. fl. — Den norska tapetväfnaden skiljer sig i tekniken betydligt från den franska, den kan mera sägas närma sig till vår s. k. rödlakan, dock ej som denna grundad på den geometriska rutan, utan med fria former. Väfnaden utföres i släta ytor, omslutna af konturer, all schattering af färgerna, hvilken i den franska tapetväfnaden är af så stor betydelse och hvilken gifver denna så mycken mjukhet, förekommer här ej alls. Den norska tekniken verkar härigenom något rått, grofhugget, hvilket man behöfver tid för att lära sig fullt förstå. Fru Frida Hansens portièrer i genombruten väfnad voro af utmärkt verkan, dessa utföras på grof yllevarp, hvilken på bottenpartierna lämnas obetäkt, på så sätt gifvande en af blott varptrådar bestående, genombruten botten. Äfven fäste jag mig vid präktiga mattor i mycket grof rödlakan. — Garnet till alla dessa väfnader färgas på föreningens eget färgeri efter recepter gifna af fru Hansen, som själf studerat färgkonsten. — Öfriga utställare voro »Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum» Trondhjem m. fl. enskilda personer, hvilka alla utstälde väggbonader

samt portièrer, kuddar m. m. utförda i de olika, hos oss så väl kända allmogeväfslagen.

I Österrike och Ungern funnos utmärkta mattor, utförda i knuten flossa, garnet till dessa, spunnet af gethår, var särdeles godt och vackert samt gaf ytan en tilltalande glans, mönster och färger voro fina och smakfulla. — Inom Ungern, der den kvinliga hemslöjden kraftigt beskyddas af H. K. H. erkehertiginnan Isabella, fans en god samling af allmogearbeten, däribland väfnader utförda i opphemta, krabbasnår och rödlakan.

Balkanländerna och Persien hade i sina pavilloner rika utställningar af de så väl kända orientaliska mattorna samt äfven andra väfnader liknande våra allmogesaker. Man märkte i hvarje land en bestämd skilnad i färgbehandlingen, så hade Bulgarien djupa, lysande, Rumänien däremot milda, mjuka, dock rika färger. — I flere af dessa länders pavilloner voro väfstolar under arbete, dessa voro alla af särdeles primitiv konstruktion och man förundrade sig öfver, huru så vackra föremål kunde åstadkommas med så enkla medel.

Japan, med sin på olika områden högt uppdrifna konstslöjd, utstälde flere i fint silke väfda tapeter, dessa, utförda med elegans och mjukhet, liksom deras broderier, täflade med målningskonsten och väckte beundran för detta folks högt stående tekniska färdighet samt deras fint utbildade konstsinne. Deras teknik liknade alldeles den hos oss använda, genom materialets finhet, blef dock öfvergången mellan färgerna särdeles mjuk och nästan omärklig. — Bland de här utstälda sidentygen väcktes min uppmärksamhet af ett mönster, lånadt från en af våra gamla skånska allmogekuddar, framställande bebådelsen. Detta mönsters midtfigur, hvilken omgifves af en krans, var anbringad som medaljonger på svart botten, de kransen omgifvande figurerna voro utkastade som fyllnad mellan medaljongerna. Såväl färgerna, som stelheten i den naiva teckningen, hvilket allt så mycket skiljer sig från japansk stil, voro strängt bibehållna.

Från Mexiko fans en i egendomligt mönster väfd tapet, i midten en man inom en gafvelformig omramning, däromkring en botten på hvilken allehanda små figurer, såsom båtar, kors, blommor, djur m. m. voro kringströdda utan ordning, alltsammans omgafs sedermera af en taggformig bård.

Mycket mer af intresse kunde väl berättas från denna vidtomfattande utställning, jag har dock härmed sökt framställa det väsentligaste, därvid hållande mig till det, som inom det textila ligger mitt arbete närmaste, det tekniska utförandet.

---

54) Utdrag af bokbindaren **Arvid Hedbergs** reseberättelse.

Bokbinderikonsten är nog den del af bokindustrien, som näst boktryckarkonsten blifvit mest omtalad och beskrifven af så väl bibliofiler som kritiker och konstälskare, allt ifrån dess första början intill nuvarande tid. Hufvudsakligast har dock 16:de—18:de seklens bokbindare och deras verk blifvit föremål för bokälskarens och kritikerns bedömande.

19:de seklets bokbindare, såväl i utlandet som här hemma, hafva, med några få undantag hufvudsakligast arbetat efter sina föregångares idéer och försökt att med samma grundmotiv uppnå ett i högsta måtto fulländadt helt. Nästan alltid, heter det i beskrifningarne öfver deras band, att: »det är utfördt i den eller den stilen eller att det representerar det eller det århundradet.» Härliga motiv finnas ju rikligt i föregående seklens stilar, så att det är i sanning ej förvånande, att många finnas, som ännu med förkärlek fortsätta med att fullända sina föregångares alster och idéer.

För närvarande torde i Paris, bokbindaren *E. Mercier* (Cuzin's efterföljare), med namn och värdighet af titeln »verldens skickligaste handförgyllare», vara den som mest håller sig till föregående seklers stilarter. Han utställer en del band i Louis XIV, Louis XV och Louis XVI, utförda med en noggranhet, smak och teknisk fulländning, som gör fackmannen stum af beundran. Hans glänsande guld, djupt nedpressadt i den härliga maroquinen har en verkan utaf små modellerade och polerade guldbitar som blifvit inlagda bit för bit och sammanfogats så noga att menskligt öga ej kan upptäcka någon skarf.

Dessa härliga färgsammansättningar i de väl utförda inläggningarna, omgifna af glänsande guldornament och linier, bidraga ytterligare till att tjusa ögat och det är med saknad man lämnar en sådan bok ifrån sin hand, om man nu en gång kommit i tillfälle att så nära beskåda den.

Mercier, denne ypperlige artist, (år 1889 eröfrare af Grand prix och efter hvad jag senare erfarit äfven i år) är skulle man kunna säga en nyuppstånden Grolier, dock med den skillnaden att han ej såsom bibliofilen Grolier endast inspirerar sina skickliga arbetare utan äfven i sig själf är den skickligaste af skickliga handförgyllare.

Vid ett besök hos honom fick jag den uppfattning, att han ej är obenägen för att uppgå i den moderna rigtningen, men torde dock i sådant fall hans kunder taga första steget och då kommer det allt att dröja åtskilligt. Hans kunder äro nämligen mestadels gamla konservativa bibliofiler, som med hela sin själ hänga fast vid de gamla stilarna och anse en öfvergång till nyare idéer såsom något vanvördigt.

Bland hans utställda böcker frapperade mig synnerligen ett band bärande titeln: »Histoire d'une épingle», ornerad i Louis XV, utmärkt väl utfördt, med rika inläggningar. Ett annat band för »Nuits à Paris», (tillhörande den kände bibliofilen H. Beraldi), har hela sidan sammansatt af småcirklar i hvilka små kvistar med 5 blad äro tryckta, hvarannan cirkel är tryckt i guld och hvarannan i blindtryck. På ryggen: kvadrater i mosaik i midten af hvarje kvadrat en väderkvarn i rödbrun mosaik och delvis i guld.

»*La legende de St. Julien* (tillhörigt M. Barthou) är öfverdragen med maroquin (lavallière foncé) samt ornerad medelst raka och brutna linier,

På en annan volym med titel: »*Dumas, Le chevalier de maison rouge*» hade han gjort en sammansättning af småstämplar i förening med raka linier så att de bildade en ståtlig port i Louis XV; det hela gifvande en totalverkan af att vara inlagdt med massivt, glänsande guld. En mängd af väl utförda »interieurer» voro äfven utställda.

Måtte denne utmärkte artist få i lugn fortsätta sitt kära värf och bibehålla franska bokbinderiets rang och måtte han ej glömma att pränta in sina idéer i någon lärjunge så att hans konst må fortlefva till yrkets gagn.

Af en mycket mångsidig natur tycktes mig firman *Gruel & Engelmann* vara; alla tänkbara stilar voro representerade.

Handförgyllning, lädermosaik, läderplastik (låg relief), beslag af guld, silfver eller också skulpterade elfenbensplattor m. m. allt i broderlig förening. Firman är en af de äldsta i Paris och eges för närvarande af *Leon Gruel*, hvars arbete i konstbokbinderi är storartadt.

Den ifrigaste kämpen för den moderna konstens införande i det franska konstbokbinderiet är, — jag tror ej att meningarne därom äro delade — för närvarande *Marius Michel.*

Han är värd allt erkännande för sin energi att, trots alla sina mägtiga motståndare, drifva igenom sina idéer; allt sedan 1878 har han varit i elden, alltjämnt sökande något nytt. År 1889 hade han redan lyckats rätt bra och eröfrade då samtidigt med Mercier »Grand prix», men han rönte dock mycket motstånd från allmänhetens sida, oaktadt allt gaf han sig dock inte, utan fortsatte energiskt; — än såg man honom försöka sig på emblemdekorering d. v. s. bokens sida pryddes med något emblem eller dylikt, utaf hvilket man kunde gissa sig till bokens innehåll, än modellerade och färglade han sina ornament och figurer på oxhud och sedan fördjupade han den färdiga oxhuden uti frampermen, som förut var kantad med maroquin. Men han stannade ej länge vid dessa metoder, snart började han modernisera blommor för att därmed smycka sina band. Hans utställning visar, att han med förkärlek håller sig till växtrikets orneringsmotiv.

Bland hans band funnos några å hvilka han hade gjort fördjupningar, ibland till flere millimeters djup, så att det som resterade af ytan fick formen af en bokstaf, en sköld, en oval, en cirkel eller dylikt och sedan permen blifvit öfverdragen med maroquin hade han placerat blomsterornamenten i fördjupningarna. Dock voro teckningarna å en del band klumpigt tilltagna så att totalverkan blef något för tung; men å flertalet af de utställda böckerna syntes tydligt (i synnerhet på de inläggningar, som blifvit delvis modellerade) att Marius Michel är en artist som noggrant studerar den lefvande blomman för att kunna gifva sina alster största möjliga naturtrogenhet så i färg som i form.

Det som mest frapperade mig var, att Marius Michel och några andra ganska ofta uteslöto guldkonturen kring mosaiken och i stället konturerade den medelst blindtryck eller såsom termen heter på franska: sertissais à froid (inf. sertir à froid). Hvarför utelemna guldkonturen, som gifver mo-

saiken en sådan härlig effekt och en sådan utmärkt harmoni mellan de olika färgerna. Bland de böcker, som Marius Michel utställde, påminner jag mig särskildt: 1 band *Mireille*, stor volume i qvartformat, bunden i ljusbrun maroquin: mosaiken ligger ungefär 5 millimeter djupt, räknad ifrån permens högsta punkt. Utskärningen i sjelfva permstommen har formen af ett »S». Detta band har betalts med *1,500 francs.*

Ett annat band i mörk maroquin med titeln »*La vie rustique*» hade på sidan en fris af moderniserade blommor och knoppar, inlagda i ljust och mörk-violett; bladen hade tvenne nyanser utaf olivgrönt.

Ett vaokert band var äfven *L'Immortalitè*, bundet i ljus olivgrön maroquin, på sidan trenne hvita tistelblommor i mosaik; för öfrigt var hela boken »janseniste».

Af god effekt var äfven ett band: »*Paysages Parisiennes*». Bandet är i ljusbrun maroquin, på sidan invid ryggen syntes 5 mistelkvistar, utgående från basen af de fem upphöjda binden.

En annan »genre» var äfven använd på ett band »Les Nuits», bundet i maroquin (tête de nègre). Sidan var fylld med cirklar i tvenne olika storlekar; från basen utaf den större cirkeln utgick en mistelblomma, den mindre cirkeln var däremot alldeles tom.

1 band, *Les Trophées*, bundet i olivgrön maroquin, på sidan en lyra, genom hvilken går en lagerkvist; allt i mosaik och kontureradt »à froid».

En sak, som mycket förvånade mig var, att Marius Michel ej alls ornerade bokens rygg; oaktadt hela sidan var uppfylld af mosaik etc,, fans å ryggen ej mer än titeln, hvilket jag för min del tyckte såg oafslutadt ut.

En bokbindare, *P. Ruban*, hade något litet börjat göra försök med att längs ryggen lägga in en titel i mosaik. Teckningen till bokstäfverna var hållen i samma manér som sidan och var ingalunda af dålig dekorativ verkan, dock fann jag den ej vara tillräckligt tydlig, *som titel* betraktad;

Ruban är en man, som icke gifver sig någon hvila, utan, liksom Marius Michel, oafbrutet går framåt, genomdrifvande sina idéer och skaffande sig större och större terräng på det konstindustriella området. Alla tecken tyda på, att han om ett par år är en af de främsta bokbindarne i Paris. Harmonien mellan färgerna å hans band är synnerligen god och den vackra samling bokband han i sitt »vitrine» visar allmänheten, är säkraste beviset på hans utomordentliga arbetsskicklighet och smak. Det var också han som blef anmodad att utföra de presentband till ryske tsaren och kejsarinnan, som Paris stadsfullmäktige skänkte deras högheter år 1896.

Ett särdeles vackert band var: »*Loti, La chanson des vieux époux*», bunden i blå maroquin, fram- och baksida prydd med liljekonvaljer i mosaik; bladen inlagda i grönt och blommor naturligtvis i hvitt. Alltsammans var försedt med guldkontur. Af god dekorativ verkan var äfven ett band: *Uzanne, Les modes à Paris,* hvars originella komposition af nejlikor rundt om hela boken var mycket tilltalande.

Förut omtalade volyme Feminies var bunden i ljusgrön maroquin; bladen voro inlagda i en ljusare ton grönt och blommorna i violett. Konturen var endast blindtryck.

På ett band med titel Balthasar, bunden i ljusgrön maroquin, synes blommor i lilas, bladen i grönt, konturen i blindtryck, läcker volyme, som måste ses för att blifva rätt värderad. En vacker »doublure» fans å ett band (»L'Insecte»), tillhörande M. A. Bord. Hela sidan var i mosaikinläggningar med guldkanter af god verkan.

En annan bokbinderifirma, *Chambolle-Durn* (egare: »*Chambolle fils*») hade en liten god utställning, bland hvilken jag särskildt vill beskrifva en del band.

Ett band, *Herricks poems*, hvars innersida (»doublure») i hvit maroquin var prydd med en utaf guldlinier med brutna hörn bildad rektangel; på högra sidan ett par blomsterstjelkar, som äro inlagda i färger och konturerade á froid.

En annan innersida på ett band: »*La Parisienne*», visar oss ett band i rektangelform, inlagdt i perlgrått och öfversålladt med blommor och blad; de senare äro i grönt och blommorna äro dels i rödt och dels i blått; botten är af lavallièrefärgad maroquin. Alla konturerna äro utförda med blindtryck.

»*Romances de la reine Hortense*» är bunden i maroquin »mauve» och dekorerad i empirestil med grön mosaik. I midten synes en emaljmålning, föreställande drottning Hortense.

Ett band, *Miniatures persanes*», var bundet i persisk stil. De ljusa partierna, som ligga fördjupade ungefär 3 millimeter, bestå af blomstermotiv (i mosaik), som äro inlagda uti guldfond; detta gäller såväl rygg som sida.

Vieux et nouveau testament är rikt ornerad i XVII seklets manér. Sammanflätningarna eller ornamentslingorna äro inlagda dels i grön, dels i lavallièrefärgad maroquin; fyllningarna äro fyllda med »*filigranes*»-stämplar i genre »*Le Gascon*». Botten är röd.

En volym, bärande titeln: »*Paris dansant*», är i modärn stil. Orneringen består af tvenne sammanflätade slingor, den ena i ljusblått och och den andra i mörkblått, på mellanblå botten, det hela bildande »*genre camaïeu*». Kontureringen var utförd med blindtryck.

Canape, 18 Rue Visconti, Paris, hade äfven anordnat en liten nätt utställning.

Hans volym, *Uzanne, Voyages autour de sa chambre*, bunden i ljusgul maroquin med ett par stjälkar blåklockor, hvaraf blommor och stjälkar äro inlagda i violett och bladen i grönt, är ett mästerverk och är äfven betald med 450 francs.

Paris dansant (betald med 600 francs), bunden i ljusblå maroquin; på sidan: en solfjäder, inlagd i tvänne nyanser af violett, blommorna i hvitt med guldprickar; en djärf komposition, men vacker färgsammansättning.

Helt och hållet utförd medelst blindkonturering kring mosaiken var ett band: *La Porte des Rêves*. Färgsammansättningen var utmärkt: botten violett, symbolistiska figurer i svart, bladen i ljusgrönt och blommorna lilafärgade. Boken var såld för 600 francs.

»*Ilsée*» visar ett band med modellerad och målad oxhudsplatta infattad i frampermen. Detta band tycktes mig vara förfeladt och ej alls

värdt det pris (600 francs) som det betingat Så var äfven förhållandet med »*La legende dorèe*» som är konturerad medelst blindtryck, endast korset och strålarne äro i guld. Utmärkt vacker var en innersida på »*Flaubert Herodias*»; botten är hvit, blommorna vid sidan voro inlagda i gult, för öfrigt voro ornament inlagda i gult, blått, rödt, lila m. fl. färger. Boken var betald med 1,000 francs. Hela samlingen visar att Canape är en god förmåga och att han besitter en med utmärkta idéer parad yrkesskicklighet.

Bokbindaren Bretault hade utstält en samling vackra bokband, å hvilka sådana förmågor som Fermery, Maillard (m. fl. specialister i handförgyllning) hade utfördt vackra förgyllningar.

Självfva bokbindningen, som är Bretault's eget arbete, var mycket omsorgsfullt utförd.

Flere firmor voro dessutom representerade inom konstbokbinderiet, men de här ofvan uppräknade äro de, som jag fann vara de bästa.

Inom afdelningen för *kommerciella bokbinderiet* hade ett par firmor: *Magnier et fils* samt *Engel* utställt en del vackra saker, som i utförande och elegans täflade med konstbokbindarne; båda firmorna hemförde också ett »Grand prix».

Något anmärkningsvärdt inom franska arbetareförhållandena, om hvilka jag gjorde mig underrättad å de platser jag själf fordom arbetat, är, att arbetspriserna som på 80-talet och i början af 90-talet voro så högt uppdrifna, numera sjunka mer och mer, detta till följd af den goda tillgång på arbetare, som nu finnes. Häpnadsväckande är också hvilka kvantiteter af *godt* arbete, en arbetare *måste* fullgöra på en dag, gentemot hvad en del af våra svenska arbetare åstadkomma på samma tid.

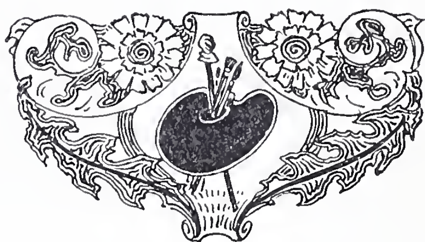
Bland andra länders utställningar, var *Tyskland*, i sin paviljong, utmärkt representeradt inom det *komersiella bokbinderiet*. så var äfven fallet med *England*, hvars utställning från *Oxford University Press*, bestående af konstindustri och kommersiella alster om hvarandra, var synnerligen tilltalande. — Firman Zæhnsdorf hade en vacker konstindustriel utställning med vackra moderna teckningar.

Det hufvudintryck jag fått af min studieresa är, att vi i Sverige ännu äro underlägsna våra franska yrkesbröder, som så väl förstå att bevara sin rang som »*verldens främste bokbindare*», men så arbeta de också under gynsammare förhållanden än hvad vi göra. Utmärkta skolor, muséer och samlingar af forntida band stå hvar och en till fritt begagnande, för att ej tala om yrkesskolor med utmärkta lärare, som rent af skapa dugliga arbetare. — Bland de yrkesskolor som jag anser bäst är mästarnes egen fackskola, hvari endast undervisas om kvällarne; den arbetare som *vill* komma framåt kan då på sin fristund lära sig allt hvad han vill inom yrket och är ej beroende af sina kamraters godtycke utan kan själf under dagen *praktiskt* tillämpa det som han t. ex. kvällen förut inhemtat i fackskolan.

Fackskolor hvari eleven kvarstannar hela dagen, under vissa terminer, kunna ej jämföras med aftonfackskolor. Ty oaktadt eleven kanske *teoretiskt* inhämtar flere lärdomar så har han dock vid kursens slut att beräkna

flere års praktik, och är han då till ålder kommen och måste förtjena sitt uppehälle, så blifver det honom nog ganska svårt mången gång, då däremot den som begagnar sig af en aftonundervisning samtidigt har sin behöfliga praktik och därigenom vinner flere år och troligtvis också bättre uppfattar den teoretiska undervisningen. — Bland andra fördelar som bokbindare i Paris hafva framför oss är att de kunna få betaldt för det arbete de lägga ned på boken. Priser på 500—3,000 francs pr band äro där alldagligheter och jag tror förvisso, att när vi i Sverige komma så långt att vi kunna påräkna sådana priser och tid därtill gifves för arbetets noggranna utförande, så kunna vi äfven täfla med hvilken af ,utlandets bokbindare som helst ty hvad originella tecknare angår så hafva vi sådana fullt jämförliga med utlandets bästa.

Herrar M. Michel, E. Mercier, L. Gruel, Chambolle, P. Ruban, J. Lemale och direktör Dumas hos firman Engel har jag att tacka för fotografier och värdefulla upplysningar om deras verksamhet, hvilket i hög grad underlättat mina studier på verldsutställningen, från hvilken jag hemfört många nya idéer och erfarenheter, hvilka jag hoppas skola lända tilll framtida gagn.

ANNONSER.

Telefon- & Ringledningstråd.

Telefon- & Ringledningstråd (dubbel).

Ledningskabel för Elektriskt ljus.

Dubbelledare för Elektrinskt ljus.

Telefonsnöre med patenterad ändkontakter.

(G. 110 967.)

C. A. Lindgren & C:is V.-A.-B.

Stockholm

Rekommenderar ett välsorteradt lager af direkt importerade

väl lagrade **VINER** af de bästa årgångar.

Röda & Hvita Bordeaux-, Bourgogne-, Rhenska, Ungerska, Madeira. Hvita & Röda Oportoviner, Pale & Golden Scherry, Marsala, Champagneviner af de förnämsta märken.

Mousserande Rhenska viner, Cap Constantia, Gammal Malaga, Sherry Moscatel, Malvoizir-Madeira, Muskat Rives Altes & Frontignan, Hvita och Röda Italienska viner.

Italiensk och Fransk Vermouth flera märken, äfvensom Cognac, Arrac, Jamaika-Rumm, Gin, Geneve, Danskt Korn-brännvin, Lysholms Norska Aqvavit N:o 1 Kenneth Mc Dougall & Co. utmärkta Whisky, The Cragmore Blend samt de flesta i handeln förekommande

Whiskysorter Franska, Italienska, Holländska,

och

Martinique-Likörer

m. m., m. m.

OBS.! Vår speciella Arrakspunsch

"Medaille d'Or" "Extra dry"

tillverkad af gammal, fin arrak och bästa ingredienser, rekommenderas herrar konsumenter för dess rena, angenäma smak.

Prisbelönt med 25 guldmedaljer och högsta pris.

C. A. Lindgren & C:is V.-A.-B.

Hamngatan 15, Stockholm.

(G. 111 361.)

Föreningen för Svensk Hemslöjd

har bildats för att stödja den under trycket af fabrikstillverkningarna tynande handaslöjden och dennas värdefullare produkter. För detta ändamål mottager föreningen till försäljning i sin permanenta utställning, **Biblioteksgatan 12,** *mot ett kommissionsarvode af 10 % för textilvaror och 15 % för öfriga alster, såväl enklare som konstnärligare slöjd: möbler, snidade och osnidade träsaker, korgarbeten, jern- och metallarbeten, lergods, läderarbeten, väfnader, mattor, kostymtyger, klädningstyger, duktyger, nationaldräkter, spetsar, hålsöm, knytningar etc. förmedlar beställningar, anskaffar mönster och modeller, meddelar upplysningar och råd. Vid ankomsten måste dock hvarje föremål bedömas af en jury, hvarvid endast godkända alster mottagas.*

(G. 110 969.)

1:a priset, Guldmedalj vid Malmö utställning 1896.
d:o d:o d:o » Stockholms d:o 1897.
d:o d:o d:o » Paris d:o 1900.

Kosta Glasbruk

(Anlagdt 1742. Ombygdt och utvidgadt 1890—92)

H. M. Konungens Hofleverantör.

Rekommenderar sina prisbelönta tillverkningar af

Kristallserviser, Hushållsglas, Prydnadsglas, Lampglas

— i parti och minut —

Monogram eller Vapen anbringas.

Utställnings- och Försäljningsmagasin

Allm. Tel. 58 38. **19 Birger Jarlsgatan 19** vid Stureplanen. Rikstel. 10 11.

74 93. Filial: **Gustaf Adolfs Torg N:o 10.** 27 87.

Obs.! Enda försäljningsmagasin **i Stockholm** för Kosta i parti och minut.

(G. 110 966.)

